

NORGES OFFICIELLE STATISTIK,

UDGIVEN I AARET 1875.

C. No. 4.

BERETNING

OM

SUNDHEDSTILSTANDEN OG MEDICINALFORHOLDENE

I NORGE

I AARET 1872.

UDGIVEN AF

DEPARTEMENTET FOR DET INDRE.

(UN RESUMÉ SE TROUVE PAGE IV).

C. No. 4.

B E R E T N I N G

OM

SUNDHEDSTILSTANDEN OG MEDICINALFORHOLDENE

I N O R G E

I

1872.

UDGIVEN AF

DEPARTEMENTET FOR DET INDRE.

CHRISTIANIA.

TRYKT I DET STEENSKE BOGTRYKKERI.

1874—75.

I n d h o l d.

(Table de matières).

	Pag.
A. Almindelig Oversigt over Sundhedstilstanden og Medicinalforholdene i hele Riget i Aaret 1872	V—XXXI
(Rapport général sur l'état sanitaire et médical en Norvège pendant l'année 1872.)	
B. Beretning for de enkelte civile Overøvrighedsdistrikter	1
(Rapports spéciaux pour les différentes préfectures.)	
I. Christiania By	1
II. Akershus Amt	14
III. Smaalenes Amt	19
IV. Buskeruds Amt	25
V. Jarlsberg-Laurvigs Amt	32
VI. Hedemarkens Amt	38
VII. Christians Amt	35
VIII. Bratsbergs Amt	51
IX. Nedenæs Amt	58
X. Lister-Mandals Amt	64
XI. Stavanger Amt	70
XII. Søndre Bergenhus Amt	78
XIII. Bergens By	85
XIV. Nordre Bergenhus Amt	91
XV. Romsdals Amt	98
XVI. Søndre Trondhjems Amt	105
XVII. Nordre Trondhjems Amt	114
XVIII. Nordlands Amt	122
XIX. Tromsø Amt	130
XX. Finmarkens Amt	135
C. Oversigt over Husdyrenes vigtigste Sygdomme m. v. i 1872	143
(Compte rendu des maladies principales des animaux domestiques etc. pendant l'année 1872.)	
D. Bilag (Des appendices)	152
1. Beretning om Thorsøkilens Bad for 1872 af Cand. med. C. I. Kiønig	152
2. Om Spedalskhed af Distriktslæge Chr. Munthes Medicinalberetning for søndre Østerdalens Lægedistrikt	153
3. Epidemi af Lemænfeber i Surendals Distrikt i 1872 af Distriktslæge Eggers Medicinalberetning	155
4. Undersøgelser angaaende Drikkevandets Beskaffenhed i Tromsø By, udførte af Professor Almén; af Distriktslæge I. C. Danchertsens Medicinalberetning for 1872	156

Pendant l'année 1872 l'état sanitaire du Royaume ne peut être considéré, en général, comme très favorable. Le chiffre des cas traités des maladies aiguës épidémiques*) a été plus grand que d'habitude, soit de 81 395, bien que, dans ce nombre, les principales maladies épidémiques entrent dans une proportion plus faible. Parmi les maladies prédominantes de l'année il faut citer en première ligne la pneumonie, la coqueluche, la fièvre typhoïde et la scarlatine; bien que, de cette dernière maladie, ainsi que de la variole, il s'est montré une décroissance remarquable depuis l'année précédente. Les affections aiguës de nature catarrhale et gastrique étaient, comme d'habitude, généralement répandues. De 78 453 des cas de maladies épidémiques ci dessus nommés la repartition par mois est indiquée; de ce nombre 22 540 tombent au premier quartier de l'année 18 631 au second, 18 279 au troisième et 19 003 au quatrième.

En 1872 la mortalité, calculée d'après la population présumée le 31 Decembre 1871, soit 1 751 965 individus, a été de 16,79 sur 1 000 (non compris les morts-nés; ceux-ci compris la mortalité a été de 17,94 sur 1 000). Les nombres correspondants de l'année précédente étaient de 16,92 (ou de 18,07). Le nombre des décès a été de 29 417, celui des morts-nés 2 014. Le nombre des naissances a dépassé celui des décès de 22 918. Parmi les 11 875 décès, dont les médecins ont indiqué la cause**), les maladies suivantes ont provoqué le plus grand nombre: la phthisie et les tubercules pulmonaires (1 778), la scarlatine (965), la pneumonie (872), la décrépitude (652), la méningite cérébrale (616), la diarrhée et le choléra simple (525), les maladies cancéreuses (474), la fièvre typhoïde (460), l'hydropisie et la maladie de Bright (409), la bronchite aiguë (373), la coqueluche (355), l'apoplexie cérébrale (335) et la bronchite chronique (280). Le nombre total de décès des lepreux (Spedalske) était 205; dans 120 de ces cas la spédalskhed (Elephantiasis des Grecs) a été indiquée comme cause de mort. Par suite d'accidents malheureux ont encore péri 1 140, dont la plupart se sont noyés.

Le nombre des hôpitaux était de 53; dans les 40 hôpitaux ordinaires il a été traité 7 792 malades, dont 6 229 sont sortis et 659 sont décédés: une mortalité de 9,6 sur 100. Dans 10 hospices d'aliénés il a été traité 1 303 individus.

L'administration médicale du pays se trouvait divisée en 137 districts civils. Le nombre total des médecins autorisés était de 434. La vaccination a été pratiquée sur 36 790 individus, soit par les médecins soit par des aides-vaccinateurs, dont le nombre était de 625. Il y avait 607 sages-femmes examinées. Le nombre des pharmacies était de 72.

*) Voir le tableau No. II et III pag. VI et VIII.

**) Voir tableau No. XXII pag. XXVIII.

A. Almindelig Oversigt

over Sundhedstilstanden og Medicinalforholdene i Riget for Aaret 1872.

Sundhedstilstanden var ikke særdeles gunstig og Antallet af epidemiske Sygdomme usædvanlig stort (81 395); en forholdsvis stor Del heraf tilhører dog Sygdomme, der som Epidemier ere af mindre Betydning. Christiania og Trondhjems Stifter opvise et mindre godt Forhold end Aaret forud, hvorimod Christiansands Stift var heldigere stillet paa Grund af mindre Sygelighed inden Nedenæs og navnlig Stavanger Amt. De Sygdomme, der havde størst Udbredning, vare Lungebetændelse, Kighoste, Nervefeber og Skarlagensfeber; denne sidste optraadte dog, ligesom ogsaa Børnekopper, med et betydeligt færre Antal Tilfælde end i 1871; akute katarrhalske og gastriske Sygdomme vare som sædvanlig almindelig forekommende. For 78 453 af det ovenfor opgivne kjendte Antal epidemiske Sygdomstilfælde er Tiden anført, hvoraf 22 540 optraadte i første Kvartal, 18 631 i andet, 18 279 i tredje og 19 003 i fjerde; ligesom i de foregaaende Aar var altsaa Sygeligheden størst i 1ste og dernæst i 4de Kvartal.

Dødeligheden var liden eller omtrent lig det forrige Aars. Dødsprocenten udgjorde 1,679 eller 16,79 af hvert tusinde Levende, hvilket er 0,13 pro mille mindre end Aaret forud (16,92), 0,61 pro mille større end i 1870 (16,18) og 0,62 p. m. mindre end i Gjennemsnit i Femaaret 1866—70 (17,41). Sammenlignet med Antallet af Døde i nævnte Femaar (30 018) viser der sig en Formindskelse i Antallet af de i 1872 Døde (29 417) med 2,0 pCt., sammenlignet med de Dødes Antal i 1871 (29 567) en Formindskelse af 0,5 pCt., og i Forhold til 1870 (28 120) en Forøgelse af 4,6 pCt.

Dødeligheden i 1872 i Forhold til Folkemængden og tidligere Dødelighed.

Tabel I.	Beregnet Folkemængde ved Betydelsen af 1872.	Antal Døde i 1872.	Døde i 1872 af 1 000 Levende.	Døde i 1871 af 1 000 Levende.	Middeltal af Døde i Femaaret 1866-70 af 1 000 Levende.	Middeltal af Døde i Femaaret 1861-65 af 1 000 Levende.
Riget	1 751 965	29 417	16,79	16,92	17,41	18,54
Christiania Stift .	468 540	7 849	16,75	16,92	19,16	19,4
Hamars -	235 676	3 142	13,33	13,96	14,97	16,4
Christiansands - .	337 260	6 782	18,64	19,28	18,88	18,6
Bergens -	278 506	4 398	15,79	16,68	15,66	17,7
Trondhjems - . .	265 756	4 595	17,29	16,03	15,25	18,0
Tromsø -	166 227	3 146	18,93	18,11	19,51	21,7
Christiania By . . .	68 698	1 490	21,69*	18,68	22,39	24,4
Akershus Amt . .	108 974	1 848	16,96	16,37	18,52	18,7
Smaalenenes - . .	105 103	1 593	15,15	17,18	18,51	19,0
Buskeruds - . . .	99 564	1 625	16,32	15,82	18,88	19,0
Jarlsb.-Laurvigs-	86 201	1 293	14,99	17,08	18,74	17,5
Hedemarkens - . .	119 926	1 580	13,18	14,22	15,76	16,7
Christians - . . .	115 750	1 562	13,75	13,69	14,18	16,3
Bratsbergs - . . .	80 098	1 396	17,43	17,04	19,98	18,8
Nedenæs -	71 815	1 248	17,38	18,26	20,79	20,3
Lister-Mandals - .	75 993	1 563	20,57	19,97	20,15	19,5
Stavanger - . . .	109 354	2 080	19,02	21,19	15,96	16,7
SøndreBergenh. -	117 756	1 954	16,59	17,27	15,12	16,8
Bergens By	30 653	754	24,59	23,28	21,06	25,1
Nordre Bergenhus Amt	86 948	1 116	12,84	14,46	14,80	16,3
Romsdals -	112 992	1 662	14,71	14,87	15,01	19,0
SøndreTrondh. - .	112 546	2 200	19,55	16,80	16,31	17,3
Nordre — - . . .	83 367	1 307	15,68	14,99	14,10	17,1
Nordlands - . . .	94 744	1 891	19,96	17,01	16,96	19,2
Tromsø -	49 012	766	15,63	16,88	19,41	23,3
Finmarkens - . . .	22 471	489	21,76	25,41	30,77	26,7

* beregnet efter Befolkningens antagelige Middeltal for Aaret (69 584) udgjorde Forholdet 21,41 p. m.

Tabel II.

Samtlige af Lægerne anmeldte Tilfælde af epidemiske

	Samtlige epidemiske Sygdomme.		Typhøse Febre.		Sim- pel Fe- ber.	Barsel-fe- ber.		Børne- kopper.		Vånd- kop- per.	Skarla- gensfeber.		Rød- lin- ger.	Mæs- lin- ger.	Rosen.	
	Angr.	Døde.	Angr.	Døde.	Angr.	Angr.	Døde.	Angr.	Døde.	Angr.	Angr.	Døde.	Angr.	Angr.	Angr.	Døde.
Riget	81 395	4182	4582	460	4008	548	129	299	36	939	5459	965	521	199	1352	35
Christiania Stift	29 400	1189	1243	116	1238	133	29	65	6	341	436	37	57	39	499	10
Hamars -	6 331	262	464	37	260	74	11	10	-	57	248	26	21	3	115	4
Christiansands -	18 895	881	775	100	1192	114	31	202	27	261	1410	198	91	104	338	2
Bergens -	9 294	650	615	69	403	74	20	17	2	144	1099	193	196	19	143	9
Trondhjems -	12 208	739	812	79	717	86	17	4	1	106	1315	268	112	8	172	7
Tromsø -	5 267	461	673	59	198	67	21	1	-	30	951	243	44	26	85	3
Christiania By	9 525	438	164	17	289	17	6	12	2	163	24	2	35	21	95	4
Akershus Amt	3 926	212	238	31	119	20	2	3	-	41	92	8	2	2	67	1
Smaalenenes -	5 116	163	306	25	285	25	1	2	-	50	103	5	11	1	102	-
Buskeruds -	6 167	226	401	28	404	38	10	-	-	48	157	18	3	13	148	3
Jarlsberg-Laurvigs Amt ...	4 666	150	134	15	141	33	10	48	4	39	60	4	6	2	87	2
Hedemarkens Amt	3 266	145	281	26	129	41	5	10	-	22	95	14	3	2	59	3
Christians -	3 065	117	183	11	131	33	6	-	-	35	153	12	18	1	56	1
Bratsbergs -	4 276	216	157	25	272	26	10	59	9	68	390	18	19	2	57	-
Nedenæs -	2 720	88	123	10	185	18	2	16	2	32	28	3	7	3	70	-
Lister-Mandals -	5 045	229	143	17	204	31	7	26	3	51	254	47	17	7	114	1
Stavanger -	6 854	348	352	48	531	39	12	101	13	110	738	130	48	92	97	1
Søndre Bergenhus Amt.	2 183	266	228	23	39	24	6	5	-	16	816	161	3	2	30	-
Bergens By	4 293	243	125	24	238	18	8	10	2	92	231	28	138	15	49	4
Nordre Bergenhus Amt.	1 147	81	204	18	26	19	6	2	-	5	40	4	18	-	35	2
Romsdals -	3 799	194	249	24	240	35	7	-	-	76	144	24	85	5	62	7
Søndre Trondhjems -	7 331	441	391	41	358	44	8	3	1	54	872	189	56	3	100	3
Nordre -	2 749	164	230	18	219	20	2	1	-	7	311	55	8	2	39	-
Nordlands -	3 087	329	467	44	99	19	6	1	-	9	881	229	-	19	61	2
Tromsø -	1 037	78	95	6	58	31	9	-	-	13	51	14	14	7	14	-
Finmarkens -	1 143	54	111	9	41	17	6	-	-	8	19	-	30	-	10	1

Tabel I. giver en Oversigt over Antal Døde i 1872 og disses Forhold i pro mille til den beregnede Folke- mængde ved Aarets Begyndelse med Fordeling paa Ri- gets enkelte Stifter og Amter, samt de tilsvarende For- holdstal for Aaret 1871 og Femaarene 1861—65 og 1866 —70.

Dødeligheden var i Hamars Stift betydelig (3,46 pro mille) mindre end Rigets Middeldødelighed, i Tromsø og Christiansands Stifter derimod ikke lidet større (respektive 2,14 og 1,85 pro mille), i de øvrige Stifter omtrent lige med samme. De Amter, der vise det mindst gode For- hold ere Bergens og Christiania, Lister-Mandal og Fin- marken; for det sidste stiller det sig dog ikke lidet gun- stigere end Aaret forud, idet Dødeligheden er aftaget med 3,65 pro mille. De Dele, der viste det bedste Forhold, ere nordre Bergenhus, Hedemarkens, Christians og Romsdals Amter.

Veirliget. I det vesten- og nordenfjeldske indtraadte

Vaaren tidlig. I enkelte østenfjeldske Trakter var Som- meren regnfuld, men forøvrig saagodtsom over hele Riget varm og tør og Høsten kold, regnfuld, tildels stormende. Fiskerierne i Nordland var ligesom Vaar- og Sommerfi- sket i Finmarken godt, hvorimod Fisket i Riget forøvrig slog feil.

Tabel II. giver en Oversigt over de **epidemiske Syg- dommes** Fordeling over de enkelte Stifter og Amter. Ta- bel III viser de epidemiske Sygdommes Forhold i hele Riget med Hensyn til Tid samt de Angrebnes Køn og Alder, ligesom de enkelte epidemiske Sygdommes For- hold i pCt. til samtlige epidemiske Sygdomme, tilligemed Dødsprocenten for de enkelte Sygdomme (se Side VIII og IX).

Typhøse Febre havde i 1871 igjen nogen større Ud- bredning end Aaret forud, hvorimod Dødeligheden var mindre (end i de sidste 8 Aar). Tabel IV viser Forholdet mellem Antallet af Angrebne og Døde af typhøse Syg-

Sygdomme i 1872, fordelte paa Stifter og Amter.

Kighoste.		Diphtherisk Svælgbetændelse.		Strube-hoste.		Kusma.		Akute katarhalske Tilfælde.		Lungebetændelse.		Pleurit.		Gigtfeber.		Koldfeber.	Diarrhoe og Cholera nostras.		Blodgang.		Skjørbug.	
Angr.	Døde.	Angr.	Døde.	Angr.	Døde.	Angr.	Døde.	Angr.	Døde.	Angr.	Døde.	Angr.	Døde.	Angr.	Døde.	Angr.	Angr.	Døde.	Angr.	Døde.	Angr.	Døde.
6142	355	1124	76	380	170	957	1	29 737	395	6271	872	961	62	1964	63	132	15 080	525	627	33	113	5
3327	225	317	26	59	18	102	-	12 192	174	1689	244	222	21	434	16	67	6 861	262	73	3	6	2
206	2	114	2	9	1	23	-	2 076	27	902	91	128	9	297	9	4	1 051	26	248	17	21	-
2366	115	133	12	92	44	209	-	6 872	91	1001	166	203	11	388	10	46	3 013	73	50	-	35	1
238	13	144	20	154	80	244	-	3 014	37	760	115	164	2	264	4	6	1 546	80	35	4	15	2
5	-	319	8	46	15	344	1	3 802	39	1580	200	150	14	461	17	3	1 991	68	165	5	10	-
-	-	97	8	20	12	35	-	1 781	27	339	56	94	5	120	7	6	618	16	56	4	26	-
1332	108	48	8	10	5	48	-	4 487	69	336	77	8	8	133	8	7	2 282	123	13	-	1	1
383	27	26	3	6	2	2	-	1 357	23	285	50	53	7	56	3	5	1 148	53	20	2	1	-
610	25	51	-	8	1	8	-	1 909	27	532	51	63	3	84	-	16	924	24	23	-	3	1
615	43	45	2	13	2	2	-	2 254	39	320	35	58	2	93	3	13	1 528	40	13	1	1	-
387	22	147	13	22	8	42	-	2 185	16	216	31	40	1	68	2	26	979	22	4	-	-	-
142	1	54	2	7	1	1	-	1 055	15	389	38	77	5	109	4	2	569	15	217	16	2	-
64	1	60	-	2	-	22	-	1 021	12	513	53	51	4	188	5	2	482	11	31	1	19	-
539	25	16	3	17	6	7	-	1 532	26	271	71	36	2	61	2	7	719	19	-	-	21	-
126	4	28	5	11	6	74	-	1 170	14	190	30	56	4	76	2	10	492	6	4	-	1	-
1164	48	43	2	41	22	6	-	1 889	23	248	26	48	1	108	1	21	621	31	12	-	1	-
537	38	46	2	23	10	126	-	2 281	28	292	39	63	4	143	5	8	1 181	17	34	-	12	1
113	7	46	7	12	6	20	-	289	7	187	38	22	-	75	1	-	249	10	5	-	2	-
125	6	33	6	93	56	148	-	1 867	18	154	36	41	-	70	2	5	823	52	13	1	5	-
-	-	12	1	26	8	25	-	321	8	125	24	28	1	68	1	-	184	7	7	1	2	-
5	-	133	8	34	15	68	-	1 089	9	636	66	115	1	146	3	2	623	26	45	2	7	2
-	-	147	5	27	10	293	1	2 508	20	723	97	86	11	155	7	2	1 479	46	25	2	5	-
-	-	92	1	8	-	34	-	742	14	515	54	22	3	211	7	-	179	7	105	3	4	-
-	-	46	1	4	3	8	-	835	7	145	21	52	2	82	5	2	329	8	23	1	5	-
-	-	14	3	9	5	12	-	380	11	133	19	39	2	27	1	1	125	7	10	1	4	-
-	-	37	4	7	4	15	-	566	9	61	16	3	1	11	1	3	164	1	23	2	17	-

domme i de sidste 15 Aar (se Side IX).

Med Hensyn til Forekomsten inden Rigets forskjellige Stifter bemærkes det samme Forhold som Aaret forud, nemlig at de have optraadt forholdsvis hyppigst i Tromsø, dernæst i Trondhjems, mere sparsomt i Christiania, Christiansands og Bergens Stifter, og sjældnest i Hamars. De Amter, der vise det største Antal Angrebne ere Finmarken, Nordland, Bergens By og Buskerud, for Finmarkens Amts Vedkommende dog et betydelig mindre end i de foregaaende Aar, idet det er det mindste siden 1865, da Antallet af Angrebne var 5,0 pro mille af Befolkningen. De Amter, der dernæst vise det største Antal Sygdomstilfælde, ere søndre Trondhjem, Stavanger, Smaalenene og nordre Trondhjem; sjældnest optraadte Sygdommen i Christians og Jarlsberg-Laurvigs Amter. I Forhold til det foregaaende Aar sees der at være indtraadt nogen Stigning af Sygdommen inden Christiania, Christiansands og Hamars Stifter og nogen Aftagen inden Tromsø; for de 2

øvrige Vedkommende er Udbredningen omtrent den samme som i Aaret forud. Inden Amterne er der skeet en væsentlig Formindskelse af Sygdommens Forekomst i Tromsø og Finmarken, en betydeligere Forøgelse derimod inden Buskerud og Smaalenene; for de øvrige Amters Vedkommende sees Hyppigheden at have været omtrent som i 1871, i Regelen noget større, kun for Christiania, søndre Bergenhus og Romsdal viser der sig en mindre Aftagen af Sygdommens Udbredning.

Tabel V (se Pag. IX) giver en Oversigt over Forekomsten af typhøse Febre i Riget med dets Stifter og Amter i det sidste Femaar, beregnet efter Antallet af kjendte Angrebne i pro mille til Befolkningen.

Af Abdominaltyphus, som optraadte i samtlige Amter, er opgivet 4 161 Tilfælde med 416 (eller 9,99 pCt.) Dødsfald.

Af exanthematisk Typhus kjendtes 394 Tilfælde med 42 (eller 10,66 pCt.) Dødsfald, hvilke ere anmeldte

De af Lægerne behandlede Tilfælde af epidemiske Sygdomme efter Tid, Kjønn og Alder.

Le nombre des cas traités des maladies épidémiques par mois, par sexe et par âge.

Tabel III.

1872.	Hele Aaret.				Tiden er op- givet for	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.	Mænd.	Kvinder.	Børn.	Voxne.
	Behandlede.	Procentforhold til samtlige behandlede epidemiske Sygdomme	Deraf Døde.	Procent Døde af Behandlede.																	
Typhus abdominalis .	4 118	5,15	375	9,1	3 952	393	273	238	226	259	209	264	323	375	442	467	483	2 142	1 927	1 049	2 839
Typhus exantimaticus	393	0,49	41	10,4	352	38	30	58	61	31	20	21	20	9	24	19	21	177	175	129	226
Febris recurrens	26	0,03	1	3,9	24	9	-	-	1	-	1	-	2	-	-	2	9	17	10	3	24
— simplex	4 008	5,01	-	0,0	3 950	382	359	337	340	324	287	293	279	286	369	380	314	1 893	2 057	1 846	2 114
— puerperalis	527	0,66	108	20,5	520	80	41	52	47	38	30	27	29	39	42	49	46	-	527	-	527
Variolæ	290	0,36	27	9,3	287	30	42	36	52	43	28	8	3	4	9	9	23	144	141	61	223
Varicellæ	939	1,17	-	-	935	166	104	101	105	76	65	47	24	29	59	69	90	441	480	865	65
Scarlatina	5 182	6,48	688	13,3	5 128	706	653	723	482	397	333	301	310	220	309	351	343	2 547	2 565	4 455	659
Rubeolæ	521	0,65	-	0,0	504	91	55	57	48	27	35	13	23	14	31	61	49	233	271	413	91
Morbilli	199	0,25	-	0,0	198	16	25	30	49	35	23	9	5	-	2	2	2	71	126	169	29
Erysipelas	1 348	1,69	31	2,3	1 320	134	150	103	130	113	93	97	96	86	105	110	103	470	833	206	1 095
Tussis convulsiva	5 348	6,69	311	5,8	5 292	192	225	259	476	545	511	557	502	510	537	508	470	2 427	2 629	5 118	118
Diphtheritis faucium . .	1 110	1,39	62	5,5	1 098	134	93	127	92	71	55	50	66	85	137	108	80	483	605	558	532
Angina membranacea . .	356	0,45	146	41,0	296	22	27	23	23	30	10	10	20	32	23	43	33	192	154	343	12
Parotitis	957	1,19	1	0,1	953	103	99	119	136	77	58	22	15	24	60	135	105	399	439	669	281
Bronchitis acuta & Ca- tarrhus	29 673	37,12	331	1,1	29 226	3517	3349	3234	2946	2345	1844	1567	1516	1608	1990	2549	2761	14 536	14 273	11 554	17 351
Pneumonia	6 166	7,71	767	12,4	6 050	734	724	805	844	634	389	231	184	188	347	417	553	3 637	2 386	1 536	4 533
Pleuritis	938	1,17	39	4,2	913	104	93	89	82	83	76	70	66	51	63	67	69	561	342	152	760
Rheumatismus articul. acutus	1 956	2,45	55	2,8	1 921	228	217	185	197	176	157	100	112	103	133	166	147	985	945	243	1 658
Febris intermittens . . .	132	0,17	-	0,0	124	7	7	5	10	8	7	13	17	19	13	11	7	99	28	10	119
Diarrhoea acuta & Cholera nostras	15 004	18,77	449	2,9	14 699	803	695	674	727	789	1074	2885	2651	1443	1058	1046	854	7 591	6 917	6 873	7 493
Dysenteria	626	0,78	32	5,1	621	45	54	17	45	33	53	121	97	52	41	42	21	299	316	375	238
Scorbutus	113	0,14	5	4,4	90	6	6	7	5	7	8	20	11	5	7	4	4	61	45	21	84
Summa	79 930		3469		78 453	7940	7321	7279	7124	6141	5366	6726	6371	5182	5801	6615	6587	39 405	38 191	36 648	41 071

Tabel IV.

Dødsprocenten af Nervefeber i Femtenaaret

1858—1872.

Nervefeber.	Angrebne.	Døde.	Døde af 100 Angrebne.
1872	4 582	460	10,0
1871	3 902	450	11,5
1870	4 337	471	10,8
1869	5 259	544	10,3
1868	6 777	770	11,3
1867	6 517	782	12,0
1866	6 480	700	10,8
1865	5 862	593	10,1
1864	5 685	672	11,8
1863	5 686	558	9,4
1862	5 169	532	10,3
1861	4 991	506	10,1
1860	4 871	492	10,1
1859	4 936	505	10,2
1858	4 683	462	9,9

Tabel V.

Angrebne af typhøse Febre af 1000 Indvaanere.

	1872.	1871.	1870.	1869.	1868.
Riget.....	2,62	2,23	2,49	3,04	3,93
Christiania Stift.....	2,65	1,94	1,87	2,22	3,60
Hamars -	1,96	1,37	1,51	1,34	1,98
Christiansands-	2,29	1,73	2,72	3,37	3,95
Bergens -	2,21	2,05	2,39	3,38	3,29
Trondhjems -	3,06	3,04	3,15	2,72	3,70
Tromsø -	4,05	4,78	4,33	7,16	9,24
Christiania By.....	2,39	2,85	1,04	0,56	1,78
Akershus Amt.....	2,18	2,08			
Smaalenenes -	2,91	1,85	3,98	6,14	5,40
Buskeruds -	4,03	1,83	2,12	1,94	5,21
Jarlsberg-Laurvigs Amt.....	1,55	1,25	0,73	1,20	3,22
Hedemarkens Amt.....	2,34	1,16	1,72	1,65	2,62
Christians -	1,58	0,71	1,28	1,02	1,35
Bratsbergs -	1,96	1,02	1,51	1,73	1,98
Nedenæs -	1,71	1,10	2,98	2,83	3,26
Lister-Mandals -	1,88	1,81	2,09	2,96	2,48
Stavangers -	3,22	2,70	3,89	5,20	6,87
Søndre Bergenhus Amt.....	1,94	2,10	3,57	4,85	3,93
Bergens By.....	4,08	3,97			
Nordre Bergenhus Amt.....	2,35	1,78	0,80	1,73	2,07
Romsdals -	2,20	2,54	3,88	3,34	4,09
Søndre Trondhjems -	3,47	3,16	1,93	0,83	3,08
Nordre -	2,77	2,49	3,01	3,92	3,96
Nordlands Amt.....	4,94	4,13	4,69	4,87	7,53
Tromsø -	1,94	4,54	2,15	5,22	3,83
Finmarkens -	4,94	8,06	7,48	21,14	28,56

fra følgende Stifter og Amter: Christiania Stift (Christiania By, Akershus, Smaalenene, Buskerud), Hamars (Hedemarken, Christians), Christiansands (Bratsberg, Lister-Mandal, Stavanger), Tromsø (Nordland, Finmarken).

Af Febris recurrens er fra Finmarkens Amt opført 27 Tilfælde med 2 (eller 7,41 pCt.) Dødsfald.

Med Hensyn til Smitteforholdene oplyses der somoftest, at de typhøse Febre ere overførte til Amter og Distrikter fra de større Byer, Fiskevær, Excerpladse og fra Udlandet, ligesom de optraadte ved Samfærdselen forøvrig mellem Rigets enkelte Dele.

Af Barselfeber (Febris puerperalis) er af Lægerne opført 548 Tilfælde med 129 (eller 23,54 pCt.) Dødsfald (i 1871: 637 og 160, i 1870: 490 og 144, i 1869: 452 og 111 og i 1868: 434 og 115). Af Dødsfald paa Barselseng er paa Prestelisterne opført 304 (i 1871: 355, i 1870: 337, i 1869: 300 og i 1868: 295). I Gjennemsnit for Tiaaret 1856—65 døde 378 og i Femaaret 1866—70: 315 Kvinder paa Barselseng. Alder er opgivet for 294 af de i 1872 Døde, hvoraf

3 vare	under	20 Aar,
97	—	mellem 20—30 Aar,
139	—	— 30—40 —
55	—	— 40—50 —

For 125 er Tiden i Barselsengen, da Døden indtraadte, anført, nemlig:

i 1ste Døgn*) hos 35	i 8de Døgn hos 7
i 2det — - 8	i 9de — - 6
i 3die — - 3	i 10de — - 2
i 4de — - 10	i 11te — - 7
i 5te — - 5	i 12te — - 1
i 6te — - 8	i 13de — - 3
i 7de — - 5	i 14de — - 6

tils. i 1ste Uge: 74	tils. i 2den Uge: 32
i 3die Uge hos 12	
i 4de — - 5	
efter 4de — - 2.	

I Henseende til borgerlig Stilling vare de døde Barselkvinder fordelte saaledes:

Tabel VI viser Fordeling paa de enkelte Stifter af Dødsfald paa Barselseng og af Barselfeber (se Tabel VI paa næste Side).

Barselfeber optraadte kun i Hamars og Tromsø Stifter med et ubetydeligt større Antal Tilfælde end Aaret

*) For 19 er Tiden nærmere angivet, nemlig: 1ste Time efter Fødselen hos 4, 2den T. hos 7, 3die T. hos 1, 4de T. hos 1, 5te T. hos 1, 6te T. hos 1, 10de T. hos 1, 12te T. hos 1, 13de T. hos 1 og 17de T. hos 1.

Paa Barselseng og af Barselfeber døde Kvinder.

Tabel VI.	Antal Barselkvinder i		Af 1 000 Barselkvinder døde i		1872. ¹⁾			
	1866—70.	1871.	1866—70.	1871.	Eller Prædikerne døde paa Barselseng.	Af Lægerne opgivne		
						Tilfælde af Barselfeber.	Dødsfald af Barselfeber.	Dødsprocent.
Hele Riget	52 808	52 515	6,23	6,75	304	548	129	23,5
Christiania Stift	14 242	14 521	5,41	7,35	60	133	29	21,8
Hamars -	6 989	6 760	4,29	4,58	24	74	11	14,9
Christiansands-	10 525	10 251	7,12	7,02	68	114	31	27,2
Bergens -	8 438	8 426	6,16	8,18	70	74	20	27,0
Trondhjems -	7 256	6 986	6,61	7,01	39	86	17	19,8
Tromsø -	5 358	5 571	8,77	10,23	43	67	21	31,3

¹⁾ For 1872 savnes Opgave over det samlede Antal Barselkvinder.

forud, i de øvrige derimod med et mindre; Dødsprocenten var mindst i Hamars, dernæst i Trondhjems, størst i Tromsø Stifter.

For 187 af de paa Barselseng Døde have Lægerne anført Dødsårsagen, nemlig:

- for 129 Barselfeber (11 efter Tangforløsning, 5 efter Extraktion, 6 efter Perforation og 2 efter kunstig Forløsning af Moderkagen),
- 22 besværlig Fødsel (9 efter Tangforløsning, 3 efter Vending, 1 efter Perforation),
- 13 Livmoderblødning (1 efter Tangforløsning),
- 10 Barselkrampe (1 efter Tangforløsning, 1 efter Perforation),
- 5 Embolie (1 efter Tang, 1 efter Perforation),
- 3 Livmoderbristning (1 efter Perforation),
- 2 Lungebetændelse,
- 1 Gangræn i Fødselsdelene (efter Tang),
- 1 diphtherisk Svælgbetændelse,
- 1 Tuberculose.

Ialt døde uforløst 18 Kvinder (i 1871: 24, i 1870: 22 og i 1869: 13), nemlig:

i Akershus Amt	2
- Smaalenenes -	1
- Buskeruds -	1
- Christians -	1*)
- Nedenæs -	1
- Lister-Mandals -	1

*) Foruden ovenstaaende Antal uforløst døde Barselkvinder anføres (fra søndre Bergenhus Amt) 1 Kvinde at være død uforløst i 8de Maaned af Blødning, og (fra Christians Amt) 1 Kvinde at være død under en Tracheotomi, foretaget paa Grund af Kvælningsanfald ved Periostitis maxillæ inferioris (Keisersnit udføres, Barnet døde strax).

i Stavanger -	1
- søndre Bergenhus Amt	2*)
- nordre -	3
- Romsdals -	1
- nordre Trondhjems -	1
- Nordlands -	2
- Tromsø -	1

Børnekopper (Variolæ), som i 1871 pludselig optraadte med saa usædvanlig Udbredning (1 072 Angrebne med 72 Døde), viste sig i indeværende Aar atter med omtrent samme Antal Tilfælde som i 1870, nemlig 299, hvoraf 36 (12,0 pCt.) endte dødeligt (i 1870: 260 og 22). Fra Stavanger, Smaalenenes og Jarlsberg-Laurvigs Amter oplyses, at af de Angrebne vare tilsammen 15 uvaccinerede Børn, hvoraf 6 døde. Sygdommen optraadte hyppigst i Stavanger Amt, til hvis enkelte Distrikter den udbredtes ved Smitte fra Stavanger By, hvorhen den importeredes fra Udlandet; — ogsaa til Rigets øvrige Dele sees den ialmindelighed at være indført ved Skibe fra udenrigske Havne.

Skarlagensfeber (Scarlatina) optraadte i 1872 atter med et færre Antal Tilfælde end i Aaret forud, nemlig 5 459 med 965 (eller 17,31 pCt.) Dødsfald. Den væsentligste Aftagen viser Christiania, dernæst Christiansands Stift. Kun i de 2 nordligste Stifter, og navnlig i Trondhjems, indtraadte der en Stigning i Tilfældenes Antal. I søndre Trondhjems og Nordlands Amter skede der en betydeligere Forøgelse af de Angrebnes Tal, i Bratsberg og Lister-Mandal en ubetydelig, derimod i Rigets øvrige Amter en større eller mindre Formindskelse af Sygdommens Udbredning, navnlig i Stavanger Amt, hvor den Aaret forud optraadte med overordentlig Udbredning. (I 1871 anmeldtes 9 819 Angrebne og 1 425 Dødsfald, i 1870: 5 227

og 612, i 1869: 4 200 og 510 og i 1868: 2 679 og 435.) Dødeligheden udgjorde i 1871: 14,5 pCt. af de Angrebne, i 1870: 11,7 pCt., i 1869: 12,1 pCt. og i 1868: 16,2 pCt. Dødeligheden i 1872 var saaledes usædvanlig stor; Dødeligheden blandt de Behandlede var 13,3 pCt. Som sædvanlig omtales som hyppige Komplikationer Kjertelbetændelser og Abscesser, Nyrebetændelse, diphtherisk Svælgbetændelse og Otorrhoer samt som Eftersygdom Vatersot. Som sekundær Dødsårsag er opført diphtherisk Svælgbetændelse 11 Gange, akut Hjernevatersot 3 Gange, Kjertelabscesser 2 Gange og Vatersot, Lungeødem samt Konvulsioner, hver 1 Gang.

Mæslinger (Morbilli), hvoraf i 1870 kendtes 2 259 Tilfælde og 66 Dødsfald, optraadte i 1871 kun med 616 og 17; i indeværende Aar er fra hele Riget kun anmeldt 199 Angrebne, hvoraf Ingen døde; over Halvparten af disse falde paa Christiansands Stift (Stavanger Amt).

Kighoste (Tussis convulsiva) havde i 1872 en overordentlig Udbredning; de behandlede Tilfælde udgjorde 6,69 pCt. af samtlige behandlede epidemiske Sygdomme (Aaret forud 0,75 pCt.). Ialt er opført 6 142 angrebne Tilfælde med 355 (eller 5,78 pCt.) Dødsfald. Sin væsentlige Udbredning havde Sygdommen inden Christiania og Christiansands Stifter, en forholdsvis ubetydelig i Hamars og Bergens Stifter, og optraadte saagodtsom ikke i de 2 nordligste, idet der kun fra de til Trondhjems Stift hørende Dele af Romsdals Amt er opført 5 Tilfælde. Af de enkelte Amter er det navnlig Christiania By og Lister-Mandals Amt, der vise det største Antal Angrebne, dernæst Buskerud, Smaalene, Bratsberg og Stavanger.

Af **diphtherisk Svælgbetændelse** (Diphtheritis faucium) og **Strubehoste** (Angina membranacea) er tilsammen anmeldt 1 504 Tilfælde med 246 (eller 16,4 pCt.) Dødsfald; Dødeligheden for hver enkelt Sygdom var respektive 6,76 og 44,73 pCt. af de Angrebne. Diphtherisk Svælgbetændelse sees at have haft størst Udbredning inden Jarlsberg-Laurvigs, søndre Trondhjems, Romsdals og nordre Trondhjems Amter. Strubehoste optraadte navnlig hyppig i Bergens By, ligeledes temmelig almindelig i Lister-Mandals og Romsdals Amter. For 1 394 behandlede Tilfælde af disse Sygdomme tilsammen er Tiden for deres Optræden anført, nemlig: 426 i 1ste, 281 i 2det, 263 i 3die og 424 i 4de Kvartal.

Kusma (Parotitis) optraadte ikke lidet hyppigere end Aaret forud, og fornemmelig i søndre Trondhjems Amt.

Af **katarrhalske Tilfælde** (Catarrhus, Febris catarrhalis, Bronchitis acuta, Laryngitis) er anmeldt ialt 29 737 Tilfælde med 395 Dødsfald (i 1871: 28 452 og 381, i 1870: 26 313 og 390). Dødsårsagen var hos 373 akut Bron-

chit, hos 17 Laryngit og hos 3 Influenza. Af akut Bronchit er ialt opført 8 545 Angrebne. Af kronisk Bronchit er anmeldt 280 Dødsfald.

Af **Lungebetændelse** (Pneumonia) kendtes 6 271 Tilfælde med 872 (13,9 pCt.) Dødsfald, hvoraf 6 166 og 767 kom til Behandling (7,71 pCt af samtlige behandlede epidemiske Sygdomme). (I 1871 kendtes 7 078 Tilfælde med 1 088 Dødsfald). Sygdommens Sæde var i 239 Tilfælde højre Lunge, i 161 venstre og i 36 begge Lunger.

Af **Hjernebetændelse** (Meningitis simplex) er opgivet 366 Dødsfald, af tuberculøs Meningit (Meningitis tuberculosa) 250 og af Kramper i Børnealderen (Convulsiones infantum) 257; af disse ialt 873 Dødsfald falde 345 paa Christiania, 58 paa Hamars, 225 paa Christiansands, 121 paa Bergens, 95 paa Trondhjems og 29 paa Tromsø Stifter.

Af **Gigtfeber** (Febris rheumatica et Rheumatismus articularis acutus) kendes 1 964 Tilfælde og 63 Dødsfald (i 1871: 2 108 og 77 og i 1870: 1 636 og 71).

Af **kronisk og afebril Rheumatisme** (Rheumatismus chronicus) er opført 4 740 Tilfælde, hvoraf 1 782 i Christiania, 507 i Hamars, 1 160 i Christiansands, 487 i Bergens, 388 i Trondhjems og 416 i Tromsø Stifter; af dette Antal ere 2 498 anførte at have optraadt hos Mænd, 1 939 hos Kvinder, 142 hos Børn og 4 291 hos Voxne. Af ialt opførte 6 Dødsfald indtraf 1 i Christiania, 3 i Hamars og 2 i Trondhjems Stifter.

Diarrhoe og **Cholera nostras** forekom usædvanlig hyppig; ialt er anmeldt 15 080 Tilfælde med 525 Dødsfald (i 1871: 11 180 og 265, i 1870: 13 846 og 431). Sygdommen optraadte hyppigst i Christiania, Buskeruds, søndre Trondhjems, Stavangers og Akershus Amter.

Af **Blodgang** (Dysenteria) og **Skjørbug** (Scorbutus) er anmeldt omtrent det samme Antal Tilfælde som Aaret forud.

Syphilis. Over de paa Rigets Sygehuse behandlede Tilfælde giver Tabel VII en Oversigt (se Tabellen paa Side XII).

Antallet af de i 1872 paa Sygehus indlagte Tilfælde bliver, naar man fradrager 3 Personer, der for nævnte Sygdom er overflyttede fra et Sygehus til et andet, 1 045, hvilket er betydelig mindre end i de tre nærmest foregaaende Aar, men større end i den øvrige Del af det sidste Tiaar. Antallet af Syphilitiske, der ere komne under Behandling paa Rigets Sygehuse, har nemlig været følgende:

i 1863: 809	i 1866: 978
- 1864: 819	- 1867: 831
- 1865: 850	- 1868: 973

Oversigt over de paa Sygehusene behandlede Tilfælde af Syphilis.

Tilbageiggende fra det forrige Aar	Tilbageiggende fra det forrige Aar		Indkomne.		Tilsammen Behandlede.		Af de indkomne Tilfælde vare:								Udgaaede			Tilbageiggende ved Aarets Udgang.		Middelal af Forplejningsdage for hver Udskreven.						
	Md.	Tils.	Md.	Tils.	Md.	Tils.	primære	sekundære	tertiære	konstitutionelle	hereditære	Recidiver	mistænkte	opgivet	helbredede	i Bedring.	uhelbredede	Døde.	Md.		Tils.	Det samlede Antal Forplejningsdage.				
Hele Riget	95	125	363	685	1048	458	810	1268	169	495	81	133	33	105	7	25	1038	15	11	28	61	115	175	73	910	67,7
Christiania Stift	50	71	121	162	366	528	212	437	649	116	154	89	26	105	-	14	526	4	5	21	28	65	93	39	117	70,4
Hamars	7	11	18	19	29	48	26	40	66	-	47	1	-	-	-	-	47	-	-	-	5	14	19	5	058	107,6
Christiansands	18	14	32	40	79	119	58	93	151	25	56	2	6	-	-	9	125	-	1	3	9	13	22	8	531	66,1
Bergens	4	6	10	35	34	69	39	40	79	12	49	1	1	-	-	-	59	7	2	1	3	7	10	3	823	55,4
Trondhjems	11	19	30	82	145	227	93	164	257	11	163	46	-	-	7	-	227	1	-	3	13	13	26	14	064	60,9
Tromsø	5	4	9	25	32	57	30	36	66	5	26	2	-	-	-	2	54	3	3	-	3	3	6	3	317	55,3

1) Efter Beretningen for 1871: 96 Md., 123 Kv., tilsammen 219.
 2) Deraf 1 overflyttet fra Byens Sygehus til Rigshospitalet.
 3) 2 overflyttede fra Tanens til Vardø Sygehus.
 (Rigshospitalet: 25 Md., 21 Kv., tils. 46; Tønsberg Bys Sygehus: 1 Md., 1 Kv., tils. 2.)

i 1869: 1140   i 1871: 1110
 - 1870: 1119   - 1872: 1045.

I 1872 var Forholdet af primære til konstitutionelle Tilfælde = 1 : 5,0 (i 1871 var Forholdet = 1 : 7,5, i 1870 = 1 : 3,9, i 1869 = 1 : 3,5).

Sættes Opgaverne fra Sygehusene i Christiania, hvor det forholdsvis største Antal primære Tilfælde (107) behandles, ud af Betragtning, bliver Forholdet mellem primære og konstitutionelle = 1 : 10,6 (i 1871 = 1 : 7,0, i 1870 = 1 : 5,2). Som i Tabellen angivet, faldt der en gennemsnitlig Behandlingstid af 67,7 Dage paa hver Udskreven (i 1871: 75,9 Dage, i 1870: 77,5 Dage, i 1869: 83,4 Dage).

Paa Rigshospitalets Hudsygeafdeling var den gennemsnitlige Behandlingstid i 1872: 89,6 Dage (i 1871: 94,0 Dage, i 1870: 93,8 Dage, i 1869: 99,5 Dage).

Udenfor Sygehus kom til Behandling 996 Tilfælde (i 1871: 1206, i 1870: 1120 og i 1869: 1018), hvoraf 479 i Christiania, 36 i Hamars, 267 i Christiansands, 61 i Bergens, 113 i Trondhjems og 40 i Tromsø Stifter; af 779 vare 475 Mænd og 304 Kvinder, af 733 vare 103 under og 630 over 15 Aar. For 787 er Sygdommens Art anført, nemlig for 193 som primær og for 594 som konstitutionel, af hvilke sidste Formen er opgivet for 43 som sekundær, for 30 som tertiær og for 6 som hereditær. — Fra hele Riget er ialt anmeldt 67 Dødsfald af Syphilis, hvoraf 42 i Christiania Stift, 15 i Christiansands, 4 i Bergens, 3 i Trondhjems og 3 i Tromsø Stifter; af de Døde vare 51 under 1 Aar gamle.

Spedalskhed (Elephantiasis Græcorum). Ifølge den af Overlægen for den spedalske Sygdom afgivne Beretning for Tidsrummet 1856—70 er der foregaaet en Formindskelse af de Spedalskes Antal i ovennævnte Tidsrum, et Forhold, som er nærmere paavist i Beretningen om Sundhedstilstanden og Medicinalforholdene i Norge i 1871 (almindelig Oversigt Pag. XIV—XV, hvortil her henvises).

Ifølge den af Overlægen afgivne Beretning om de Spedalske i 1872 sees disses Antal i Overøvrighedsdistrikterne at være forøget med 219, hvoraf 110 var overseede ved tidligere Tællinger, 2 indflyttede, 47 hjemkomne fra Stiftelser og 60 nye Tilfælde. Afgangen sammesteds i dette Aar var 225, hvoraf 1 helbredet, 105 døde, 5 udflyttede, 112 indlagte i Stiftelser og 2 feilagtig opførte. I Stiftelser, hvor 745 Spedalske var tilbageiggende ved forrige Aars Udgang, indkom i dette Aar 120. Fra samme udgik 4 helbredede, 100 døde og 53 hjemsendtes til Distrikterne. Belægget ved Aarets Udgang beløb sig til 706.

Ved Udgangen af 1872 kjendtes saaledes et Antal af

1 943 Spedalske, hvoraf 1 237 vare fordelte i Landdistrikterne, som Tabel VIII udviser, og 706 tilbageiggende i Stiftelserne, som Tabel IX udviser.

Spedalske i Landdistrikterne.

Tabel VIII.	Antal ved Udgangen af Aar 1872.		
	Md.	Kv.	Tils.
Hedemarkens Amt	3	4	7
Christians -	5	4	9
Lister-Mandals -	2	1	3
Stavanger -	67	61	128
Bergens By	13	5	18
Søndre Bergenhus Amt . . .	105	136	241
Nordre — -	149	216	365
Romsdals -	89	83	172
Søndre Trondhjems -	70	43	113
Nordre — -	65	44	109
Nordlands Amt	92	62	154
Tromsø -	9	4	13
Finmarkens -	3	2	5
Tilsammen	672	665	1337

Spedalske i Stiftelserne.

Tabel IX.	Antal ved Udgangen af Aar 1872.		
	Md.	Kv.	Tils.
Pleiestiftelsen No. 1	116	126	242
St. Jørgens Hospital	30	33	63
Lungegaardshospitalet	28	44	72
Reknæs Pleiestiftelse	67	56	123
Reitgjærdets —	116	90	206
Tilsammen	357	349	706

5 Spedalske, hvoraf 1 i Landdistriktet, 2 paa Lungegaardshospitalet og 2 fra Reknæs Pleiestiftelse, sees at være helbredede i nævnte Aar; tillægges disse de fra 1857—1871 (inklusive) kjendte helbredede 58 Spedalske, bliver det samlede Antal 63, af hvilke 3 ere opgivne at have faaet Tilbagefald. Af Ovenstaaende sees saaledes 205 Spedalske at være døde i Aaret, hvoraf 100 falde paa Stiftelserne, 105 udenfor samme; af sidstnævnte Dødsfald indtraf 1 i Christiania Stift, 4 i Hamars, 12 i Christiansands, 51 i Bergens, 24 i Trondhjems og 13 i Tromsø Stift. Af det hele Antal døde Spedalske vare 119 af Mand-, 86 af Kvindekjøn. Alderen er opgivet for 194, deraf vare:

fra 10—15 Aar	1
- 15—20 —	11
- 20—30 —	41
- 30—40 —	39
- 40—50 —	36
- 50—60 —	24
- 60—70 —	27
- 70—80 —	14
- 80—90 —	1

Tilsammen 194.

Af Svindsot (Phthisis & Tuberculosis pulmonum) er opgivet 1 778 Dødsfald, hvilke udgjør 14,9 pCt. af samtlige opgivne Dødsårsager (11 875); i de sidste 10 Aar har Forholdet været:

i 1863: 12,7	i 1868: 14,0
i 1864: 14,0	i 1869: 15,3
i 1865: 14,3	i 1870: 14,3
i 1866: 14,3	i 1871: 14,4
i 1867: 13,5	i 1872: 14,9

I Forhold til Dødsfald af ikke epidemiske Sygdomme udgjorde de Dødes Antal 23,1 pCt.

Tabel X viser Dødeligheden af Svindsot i de forskellige Stifter og Amter for Aarene 1870—72; det største Antal Dødsfald indtraf inden Christiansands og Christiania, det mindste inden Hamars og Tromsø Stifter (se Tabel X paa næste Side).

Af Kjørtelsyge (Scrophulosis) er paa Lægernes Døds-lister opført 80 Dødsfald, fordelte paa de enkelte Stifter saaledes: 31 i Christiania, 3 i Hamars, 37 i Christiansands, 4 i Bergens, 3 i Trondhjems og 2 i Tromsø. (I 1871 anmeldtes 73 Dødsfald af Kjørtelsyge.)

Kraft (Cancer, Fungus, Sarcoma) er opgivet som Dødsårsag hos 477 (i 1871 ligeledes 477), hvoraf 167 i Christiania Stift, 59 i Hamars, 85 i Christiansands, 78 i Bergens, 60 i Trondhjems og 28 i Tromsø Stifter. I 406 Tilfælde er Sygdommens Sæde opgivet, nemlig:

i 211 Mavesækken,	i 5 Underlæben,
i 41 Brystkjertelen,	i 5 Kjørtler,
i 34 Livmoderen,	i 5 Urinblæren,
i 26 Underlivet,	i 5 Endetarmen,
i 17 Leveren,	i 3 Extremiteterne,
i 11 Tungen,	i 3 Æggestokken,
i 10 Ansigtet,	i 2 Kjøvebenet,
i 10 Halsen,	i 2 Øiet,
i 7 de mandlige Kjønsorganer,	i 2 de ydre kvindelige Kjønsorganer,
i 6 Svælget og Spiserøret,	i 1 Øret.

Dødeligheden af Svindsot i de forskjellige Stifter og Amter for Aarene 1870—72.

Tabel X.	1872.				Forhold af Dødsfald af Svindsot.					
	Antal Tilfælde, hvori Døds sygdommen er opgivet.	Opgivne Dødsfald			til samtlige opgivne Dødsaa- sager i pCt.			til de ikke epidemiske Dødsfald i pCt.		
		af Svind- sot.	ved epide- miske Syg- domme.	ved andre Sygdom- me.	1872.	1871.	1870.	1872.	1871.	1870.
Hele Riget	11 875	1 778	4 182	7 693	14,9	14,4	14,3	23,1	24,1	21,6
Christiania Stift.....	4 030	735	1 189	2 841	18,2	19,0	15,7	25,9	27,7	23,4
Hamars -	944	91	262	682	9,6	10,7	9,8	13,3	15,3	14,0
Christiansands -	2 620	516	881	1 739	19,7	17,3	18,7	29,6	28,7	26,6
Bergens -	1 695	171	650	1 045	10,1	11,0	13,4	16,3	18,8	19,8
Trondhjems -	1 710	196	739	971	11,5	13,4	10,2	20,2	21,0	15,5
Tromsø -	876	69	461	415	7,9	8,3	6,8	16,6	16,3	12,7
Christiania By	1 411	251	438	973	17,8	22,1	16,2	25,8	29,6	23,6
Akershus Amt.....	661	122	212	449	18,4	18,1	13,1	27,2	28,7	20,2
Smaalenenes -	532	104	163	369	19,5	15,8	21,0	28,2	26,9	33,9
Buskeruds -	869	167	226	643	19,2	18,4	15,5	25,7	23,8	22,5
Jarlsberg-Laurvigs Amt	557	91	150	407	16,3	18,9	12,5	22,4	29,0	18,3
Hedemarkens Amt....	428	46	145	283	10,7	10,6	10,7	16,3	16,7	16,4
Christians -	516	45	117	399	8,7	10,8	9,0	11,3	14,3	12,1
Bratsbergs -	789	145	216	573	18,4	17,4	13,4	25,3	21,8	17,0
Nedenæs -	452	117	88	364	25,9	21,6	22,7	32,1	30,2	34,2
Lister-Mandals -	629	119	229	400	18,9	25,0	22,3	29,7	35,3	29,7
Stavangers -	750	135	348	402	18,0	10,2	18,2	33,6	29,2	30,3
Søndre Bergenhus Amt.	548	37	266	282	6,8	7,3	10,9	13,1	13,9	17,0
Bergens By	694	96	243	451	13,8	16,1	14,7	21,3	27,8	22,4
Nordre Bergenhus Amt.	293	22	81	212	7,2	8,2	16,3	10,4	12,2	20,0
Romsdals Amt	449	53	194	255	11,8	9,2	11,7	20,8	17,1	18,9
Søndre Trondhjems Amt	966	124	441	525	12,8	16,2	11,0	23,6	23,8	19,8
Nordre — -	455	35	164	291	7,7	9,9	7,0	12,0	14,9	11,5
Nordlands Amt	535	34	329	206	6,4	8,2	8,4	16,5	16,5	14,2
Tromsø -	204	20	78	126	9,8	7,3	4,9	15,9	12,9	9,8
Finmarkens -	137	15	54	83	10,9	9,9	5,8	18,1	20,4	12,1

Af **Drankersygdomme** (Alcoholismus) er opført 213 behandlede Tilfælde, hvoraf 81 fra Christiania Stift, 30 fra Hamars, 54 fra Christiansands, 14 fra Bergens, 22 fra Trondhjems og 12 fra Tromsø Stifter. Af 188 vare 1 under og 187 over 15 Aar; af 200 vare 189 Mænd og 11 Kvinder. Som Dødsaaarsag er Alcoholismus anmeldt for 20 Dødsfald (i 1871: 29), hvoraf 7 i Christiania og 3 i

hvert af Hamars og Christiansands Stifter, 2 i Bergens, 4 i Trondhjems og 1 i Tromsø Stifter.

Af **Sindssygdomme** (Insania) er paa Lægernes Sygelisten opført 713 Tilfælde (i 1871: 702, i 1870: 593), hvoraf 196 fra Christiania Stift, 119 fra Hamars, 178 fra Christiansands, 83 fra Bergens, 69 fra Trondhjems og 68 fra

Tromsø Stifter. Af 684 vare 320 Mænd og 364 Kvinder; af 664 vare 31 under og 633 over 15 Aar.

Paa Sygehusene behandlede i 1872 125 Sindssyge, 72 Mænd og 53 Kvinder, hvoraf 11, 5 Mænd og 6 Kvinder laa tilbage fra det foregaaende Aar, og 114, 67 Mænd og 47 Kvinder, indkom i 1872. Helbredede udskreves 44, i Bedring 19, uhelbredede 46, og 6 afgik ved Døden; tilbageliggende ved Aarets Slutning vare 9, 3 Mænd og 6 Kvinder. For 1 Kvindes Vedkommende kan det ikke sees, hvorvidt hun udskreves eller var tilbageliggende ved Aarets Slutning.

Sygdomsformerne hos de Indkomne vil sees af nedenstaaende Tabel:

	Mænd.	Kvinder.	Tilsammen.
Mania.....	12	15	27
— puerperalis .	-	4	4
Melancholia.....	21	15	36
Dementia.....	1	-	1
Delirium tremens.	19	-	19
Epilepsia.....	12	10	22
Paralysis generalis	1	-	1
Uopgivet.....	1	3	4
Tilsammen	67	47	114.

For 240 af det af Lægerne forøvrig opgivne Antal Sindssygdomme er Formen opført, nemlig for 150 Melancholi, 65 Mani (3 puerperal), for 19 Dements, for 5 Idioti og for 1 Paralysis generalis. Af de i Hjemmet Behandlede sees 37 at være helbredede; 45 døde.

Af Sindssygdom er opgivet 89 Dødsfald, hvoraf 32 i Christiania, 6 i Hamars, 14 i Christiansands, 12 i Ber-

gens, 17 i Trondhjems og 8 i Tromsø Stifter. — Paa Sindssygeasylerne indtraf 56 Dødsfald blandt Sindssyge, hvilke dog tildels ere henførte under andre nærmere kjendte Dødsaaersager.

Paa Rigets 10 Sindssygeasylers sees at være behandlet et Antal af 1303 Sindssyge, hvoraf 550 indkom i Aarets Løb; forøvrig henvises til den af Departementet udgivne Oversigt over Sindssygeasylernes Virksomhed i Aaret 1872.

Ifølge Opgaver, indhentede ved den almindelige Folketælling den 31te December 1865, udgjorde de Sindssyges Antal i hele Riget 5195 eller i Forhold af 1:327 af det hele Indbyggerantal. Af disse vare 2039 Sindssyge fra Fødselen eller de første Børneaar (Idioter), medens hos 3156 Tilstanden havde udviklet sig i en senere Alder. Tabel XI viser Antallet i de forskjellige Stifter: Tabel XI.

Oversigt over de Sindssvage i Norge den 31te December 1865.	Det samlede Antal Sindssyge.	Antal Sindssyge i Forhold til Befolkningen.	Sindssyge fra Fødselen eller de første Børneaar.	Andre Sindssyge.
Hele Riget.....	5195	1:327	2039	3156
Christiania Stift...	1458	1:307	455	1003
Hamars -	733	1:333	347	386
Christiansands-	1145	1:287	424	721
Bergens -	735	1:364	305	430
Trondhjems -	798	1:323	362	436
Tromsø -	326	1:476	146	180

Af Lægerne ere udførte 631 obstetriciske Operationer, hvis Art og Fordeling paa Stifterne vil sees af Tabel XII.

Af Lægerne udførte obstetriciske Operationer i 1872.

Tabel XII.	Samlet Antal Operationer.	Tangforløsning.	Vending.	Udtrækning paa Bækkenenden.	Perforation og Kefalotripsl.	Embryotomi.	Efterbyrdsoperationer.	Partus præmaturus artificialis.	Laparotomi paa død Kvinde.	Accouchement forcé.	Reposition af Navlesnoren.
Hele Riget.....	631	432	86	25	36	6	39	4	1	1	1
Christiania Stift.....	223	145	33	13	11	1	17	2	-	-	1
Hamars -	58	44	5	-	4	1	3	-	1	-	-
Christiansands-	126	77	21	4 ¹⁾	7	-	15	2	-	-	-
Bergens -	105	79	16	3	3	1	2	-	-	1	-
Trondhjems -	73	54	8	3	6	2 ²⁾	-	-	-	-	-
Tromsø -	46	33	3	2	5	1	2	-	-	-	-

¹⁾ Deraf 1 ved Tang paa sidstkommende Hoved. ²⁾ Herunder et Tilfælde af Dekapitation.

Tabel XIII.

Operationernes Udfald for Mødre og Børn

Obstetriciske Operationer.	Mødre.			Børn.		
	Antal Operationer, for hvilke Udfald er meddelt.	Deraf endte dødelig.	Forhold i pCt.	Antal Børn, for hvilke Udfald er meddelt.	Deraf vare dødfødte.	Forhold i pCt.
Tangforløsninger.....	355	31	8,7	393	99	25,2
Vendinger.....	66	15	22,7	74	46	62,0
Udtrækning paa Bækkenenden*).....	20	4	20,0	19	11	57,9
Perforation og Kephlotripsi.....	34	14	41,2	-	-	-
Embryotomi.....	5	2	40,0	-	-	-
Efterbyrdsoperationer.....	34	11	32,4	-	-	-
Kunstig fremkaldt fortidlig Fødsel.....	1	-	-	4	1	25,0
Reposition af Navlesnor.....	-	-	-	1	-	-
Accouchement forcé.....	1	-	-	1	1	100,0
Laparotomi paa død Kvinde.....	-	-	-	1	1	100,0
Tilsammen	516	77	14,9	493	159	32,3

*) Deraf 1 Tilfælde af Tangforløsning paa sidstkommende Hoved. Fosteret forraadnet; Konen døde.

Af Tabel XIV sees Udfaldet for Tangforløsninger efter de forskellige Indicationer og af Tabel XV for Vendinger.
Tabel XIV.

Udfaldet af Tangforløsninger for Mødre og Børn — efter de forskellige Indicationer.

Indicationer ved Tangforløsning.	Mødre.			Børn.		
	Antal, for hvilke Udfald er meddelt.	Deraf døde.	Forhold i pCt.	Antal, for hvilke Udfald er meddelt.	Deraf vare dødfødte.	Forhold i pCt.
Hindringer for Fødselen af utilstrækkelige eller smertefulde Veer.....	262	16	6,1	299	56	18,7
Bækkensneverhed.....	42	7	16,7	45	20	44,4
Barselkrampe.....	19	4	21,1	18	8	44,4
Blødning ved forliggende Moderkage.....	1	-	-	3	2	66,7
Ansigtfødsel.....	3	-	-	3	3	100,0
Issefødsel med Panden fortil.....	1	-	-	3	-	-
Fremfald af Navlesnoren.....	8	1	12,5	9	8	88,9

Tabel XV.

Udfaldet af Vendinger for Mødre og Børn — efter de forskjellige Indicationer.

Indicationer ved Vending.	Mødre.			Børn.		
	Antal, for hvilke Udfald er meddelt.	Deraf døde.	Forhold i pCt.	Antal, for hvilke Udfald er meddelt.	Deraf vare dødfødte.	Forhold i pCt.
Tverleie	47	10	21,3	50	33	66,0
Barselkrampe	1	-	-	1	-	-
Bækkensneverhed	1	-	-	4	4	100,0
Forliggende Moderkage og Blødning	8	3	37,5	8	7	87,5
Fremfald af Navlesnoren	1	-	-	1	1	100,0

Tabel XVI indeholde Fortegnelse over udførte chirurgiske Operationer; det bør bemærkes, at i Regelen findes ikke opgivet Antallet af de opererede Individuer.

Tabel XVI.

Vigtigere chirurgiske Operationer i 1872.

Operationer.	Tilsammen.	Deraf paa Sygehusene.	Fordeling af samtlige Operationer stiftsvis.						Anmærkninger.
			Christiania Stift.	Hamars Stift.	Christian-sands Stift.	Bergens Stift.	Trondhj.s Stift.	Tromsø Stift.	
Amputation af Overarmen ¹⁾	9	6	2	-	5	-	1	1	1) Paa Sygehus vare Indikationerne: Arthroce cubiti (1), Vulnus (1), Gangræn (1), ondartet Svulst paa Overarmen (1); 3 opgives helbr., 1 død. Udenfor Sygehus var Indikationen: Knusning (3); Vulnus (1).
— - Underarmen ²⁾	8	4	6	1	-	-	-	1	
— - Laaret ³⁾	12	12	5	-	-	2	4	1	
— - Læggen ⁴⁾	13	10	8	-	1	1	-	3	
— - Foden ⁵⁾	1	1	1	-	-	-	-	-	
Exartikulationer ⁶⁾	17	7	5	1	2	-	8	1	2) Paa Sygehus: Vulnura (3); 1 er opgivet helbredet. Udenfor Sygehus: Vulnura (3).
Amputation eller Exartikulation af Fingre eller Tæer ⁷⁾	91	24	46	11	13	13	5	3	3) Paa Sygehus: Arthroce genu (3, hvoraf 1 død, 2 helbr.); Phlegmone et Necr. femoris (1, død), Sarcoma genu (1 helbr.), Osteosarcom (2, hvoraf 1 helbr.), Gangræna cruris (1 helbr.). Desuden 1 helbr. uden Angivelse af Indication.
Resektion ⁸⁾	13	6	6	1	5	-	1	-	
Borttagelse af Mamma ⁹⁾	18	12	6	1	1	5	3	2	4) Paa Sygehus: Necrosis (1, død), Caries (1, helbr.), Fract. tibiæ (1, helbr.), Phlegmone (1, helbr.). Desuden 1 helbr. uden Angivelse af Indication. Udenfor Sygehus: Necrosis (1, helbr.), comminut Fractur (1, død), Knusning (1, helbr.).
— - Læbekræft ¹⁰⁾	46	7	14	2	15	7	5	3	
— - Kræft i andre Organer ¹¹⁾	49	18	22	6	12	4	3	2	5) Indication: Forfrysning. 6) Paa Sygehus: Af Foden 4 Gange, deraf for Gangræn 1, Necrosis 1. Af Knæet 2 Gange: for Gangræn 1 og for Caries 1, der helbrededes. Udenfor Sygehus: Af Haanden 3 ved Vulnus; af Skulderledet 1 ved Afslidning af Armen i Høide med Insertionen af M. deltoideus og Dilaceration af Bryst og Ryg omkring Ledet; af Foden 1 Gang.
— - andre eller ikke nøiere betegnede Svulster ¹²⁾	184	23	59	10	53	29	19	14	
— - Tonsiller og Uvula ¹³⁾	39	-	27	2	3	-	6	1	7) Paa Sygehus: Ved Panarit. 2 Gange, Vulnura 5 Gange og Gangræn 2 Gange; der er udført flere end opgivet i Tabellen.
— - Negle	17	1	6	2	3	3	1	2	
Punktion af Knæledet ¹⁴⁾	8	4	3	-	2	2	1	-	8) Paa Sygehus: Af Hofteledet (1, død); Albuledet (1); Haandledet (1, helbr.);
Paracentese af Brystet ¹⁵⁾	16	9	5	2	6	2	1	-	
— - Underlivet ¹⁶⁾	76	6	29	16	19	5	5	2	
Ovariometri ¹⁷⁾	9	5	8	-	-	-	1	-	
Punktion af Ovarialtumor ¹⁸⁾	15	1	7	5	3	-	-	-	
— - Urinblæren	3	1	-	2	-	-	1	-	
— - Bursa subscap. ¹⁹⁾	1	-	1	-	-	-	-	-	
Operation for Hygroma patellæ ²⁰⁾	9	1	4	3	1	-	1	-	
Borttagelse af Livmoderpolyper	19	5	11	-	2	3	2	1	
— - Polyper i andre Organer ²¹⁾	47	2	19	11	8	4	4	1	
Underbinding af Arterier ²²⁾	9	4	2	3	1	-	-	3	
Operation for Teleangiectasi, Nævi ²³⁾	18	-	7	1	4	4	1	1	
— - Hæmorrhoider ²⁴⁾	10	-	5	1	2	-	2	-	
— - Struma ²⁵⁾	4	1	3	-	-	-	1	-	

Operationer.	Tilsammen.	Deraf paa Sygehuse.	Fordeling af samtlige Operationer stiftsvis.						Anmærkninger.
			Christiana Stift.	Hamar Stift.	Christiansands Stift.	Bergens Stift.	Trondhjem Stift.	Tromsø Stift.	
Tenotomi ²⁶⁾	19	12	11	1	2	4	1	-	af 1 Finger; af Maxilla inferior 2 ved Necrose.
Neurotomi ²⁷⁾	1	-	1	-	-	-	-	-	Udenfor Sygehus: Af Hofteledet (1, helbr.); af Tibia (1, helbr.; efter slet tilhelet Fract.); af os. metatar. (2); af 1 Phalanx; af Haandled (1); af Maxilla superior (1).
Forceret Extension ²⁸⁾	1	-	1	-	-	-	-	-	
— Ledbevægelse ²⁹⁾	2	-	-	2	-	-	-	-	
Reposition af Luxation ³⁰⁾	147	11	46	23	43	24	6	5	
Operation for Hæremund ³¹⁾	30	12	10	6	4	8	-	2	⁹⁾ Paa Sygehus: Ved Cancer (7, hvoraf 1 er opgivet recidiverende).
— - spaltet Gane	2	2	2	-	-	-	-	-	Udenfor Sygehus: Cancer (5, hvoraf 1 var Recidiv; for de 4 øvrige er Udfaldet opgivet for 2: 1 recidiverede ikke, 1 recidiverede og hidførte Død).
Plastiske Operationer ³²⁾	9	5	6	-	2	1	-	-	¹⁰⁾ Udenfor Sygehus blev i et Tilfælde efter Operationen gjort plastisk Operation. Udfaldet heldigt.
Tracheotomi ³³⁾	4	-	-	2	1	1	-	-	
Operation for Vandbrok ³⁴⁾	99	17	39	7	26	8	17	2	
— - Hæmatocele	1	1	1	-	-	-	-	-	
Amputatio penis	1	-	-	-	-	1	-	-	
Herniotomi ³⁵⁾	18	7	9	3	2	2	2	-	¹¹⁾ Paa Sygehus: I Ansigtet (2), Maxilla superior (1), Tungen (3, deraf 2 døde), Tandkjødet (1), Nakken (1), Laaret (1), Penis (1), Testis (1, Recidiv), Nymphæ (1), Uterus (1, udtaget ved Laparotomi, død), Endetarmen (1).
Reposition af indeklemmt Brok	70	9	11	3	32	4	14	6	Udenfor Sygehus: I Ansigtet (7), Orbita (1), Tungen (6), Parotis (1), Nakken (1), Sternum (1), Truncus (3), Overarmen (1), Haanden (1), Fingre (2), Testis (1), Lab. maj. (1), Coll. uteri (3).
Lithotomi ³⁶⁾	1	1	1	-	-	-	-	-	¹²⁾ Paa Sygehus: Cyster (5), Glandelsvulster (6), Lipomer (4), Gliom (1), Enchondrom (2), Fibrosarcom (1), Exostose (1). Desuden uden Opgivelse af Svulstens Natur: i Orbita (1, død), i Ansigtet (1) og i Portio vaginalis uteri (1).
Operation for Phimosi	10	4	5	1	1	2	-	1	Udenfor Sygehus: Cyster (39), Aterom (20), Lipom (39), Papillærsvulst (5), Keloid (1), Neurom (4), Cavernøs Svulst (3), Fibrom (9), Cystosarkom (1), Enchondrom (5), Sarcom (1), Ranula (6), Ganglion (1), Glandelsvulst (2), leprøse Tuberkler (2); og uden Angivelse af Svulstens Natur: 5 i øvre Øielaag, 1 i Orbita, 1 i Maxilla inferior, 2 i Tungen, 1 i Regio supraclavicularis, 1 paa Laaret og 1 paa Glans penis.
— - Paraphimosi	20	1	4	3	9	3	1	-	¹³⁾ Deraf 16 paa 9 Individuer.
— - Strictura urethræ ³⁷⁾	8	2	7	-	-	-	-	1	¹⁴⁾ Paa Sygehus: 3 ved Hyarthrus.
— - Ruptura perinæi	1	1	1	-	-	-	-	-	¹⁵⁾ Paa Sygehus: 3 paa 1 Patient.
— - Strictura ani	4	-	2	-	1	1	-	-	Udenfor Sygehus: 3 Gange ved Empyem; 1 Tilfælde er opgivet heldigt.
— - Fistula ani	2	-	2	-	-	-	-	-	¹⁶⁾ Paa Sygehus vare 2 Punktationer af Tarmen hos 1 Ileuspatient (død).
— - Fissura ani	3	-	2	-	1	-	-	-	Udenfor Sygehus udførtes Operationen 1 Gang ved Peritonitis (heldigt Udfald). Paa 6 Patienter udførtes Paracentesen respekt. 5—5—3—8—3—11 Gange.
— - Prolapsus ani	2	-	-	-	2	-	-	-	¹⁷⁾ Paa Sygehus: 3 heldige, 1 dødelig.
— - Anus præternaturalis	1	-	1	-	-	-	-	-	Udenfor Sygehus: 1 heldig, 2 dødelige.
— - Atresia vaginæ	3	1	-	-	1	-	2	-	¹⁸⁾ Udenfor Sygehus udførtes Operationen paa 2 Patienter resp. 3—3 Gange.
— - Fistula vaginalis ³⁸⁾	7	7	6	-	-	-	1	-	¹⁹⁾ Der udtømtes 1 Pot Fluidum; intet Recidiv.
— - Strictura orificii uteri	2	-	2	-	-	-	-	-	²⁰⁾ Paa Sygehus udførtes 1 med paafølgende Jodindsprøjtning.
— - Prolapsus uteri	2	-	-	-	1	1	-	-	Udenfor Sygehus: Ved Acupunktur (1), Setaceum (1), Puuktion og Jodindsprøjtning (3).
Necrotomi og Borttagelse af fremmede Legemer	28	11	11	3	1	6	5	2	²¹⁾ Paa Sygehus: I Næsen (2).
Tilsammen	1 259	274	498	135	290	150	125	61	Udenfor Sygehus: I Næsen (33), Øret (2), Pharynx (1), Endetarmen (2).
Øienoperationer.									
Borttagelse af Øieæblet ³⁹⁾	11	7	4	2	1	3	1	-	
Extractio cataractæ ⁴⁰⁾	32	19	17	-	1	2	11	1	
— - linearis ⁴¹⁾	31	8	26	-	3	1	1	-	
Discisio cataractæ ⁴²⁾	12	8	9	-	-	2	1	-	
Iridectomia ⁴³⁾	67	22	40	-	3	4	20	-	
Gjennemskjæring af Musculus ciliaris	3	3	3	-	-	-	-	-	
Punktion af Cornea ⁴⁴⁾	11	5	5	-	5	1	-	-	
Operation for Pterygium	2	-	-	-	1	1	-	-	
— - Staphylom	1	-	1	-	-	-	-	-	
— - Chalazion	4	-	2	1	1	-	-	-	
— - Hordeolum	2	-	1	-	1	-	-	-	
— - Skjelen	9	5	7	-	-	1	1	-	
— - Entropium	1	-	-	-	-	-	1	-	
— - Blenorrhoea sacci lacrymalis	21	2	7	6	5	-	3	-	
— - Epicanthus	2	1	2	-	-	-	-	-	
— - Ptosis	3	2	3	-	-	-	-	-	
Borttagelse af fremmede Legemer ⁴⁵⁾	7	-	-	-	7	-	-	-	
Tilsammen	219	82	127	9	28	15	39	1	
Chirurgiske og Øienoperationer tilsammen	1 478	356	625	144	318	165	164	62	

Antallet af **Fødte** og **Døde** vil sees af nedenstaaende Tabel XVII, der er sammenstillet efter Presternes Opgaver over Døbte og Begravede (se Tabel XVII Side XX).

Antallet af **Fødte** (fraregnet de Dødfødte) udgjorde i 1872: 52 335, altsaa 1 257 flere end i 1871 (51 078) og 1 901 flere end i 1870 (50 434).

Antallet af **Døde** i det hele Rige og i de forskjellige Stifter i de sidste 10 Aar sees af Tabel XVIII (se Tabel XVIII Side XXI).

For 11 875 Dødsfald have Lægerne meddelt Dødsarsagen, hvilket udgjør 40,3 pCt. af samtlige i 1872 indtrufne Dødsfald (29 417) og 41,9 pCt. af de ved Sygdom forårsagede Dødsfald (28 277).

De hyppigste kjendte Dødsarsager vare: Svindsot

²²⁾ Paa Sygehus: Af A. femoralis 4 Gange; Udfaldet er opgivet for 2 som heldigt.

Udenfor Sygehus: Af A. radialis 3 Gange, A. anastomatica magna 1 Gang.

²³⁾ Deraf ved Kniv 2, Ligatur 4 (deraf 1, hvis Basis var 3 Tommer), Cauterisation 5, Eryotininjektion 1.

²⁴⁾ Deraf ved Ligatur 2, Cauterisation med Salpetersyre 1.

²⁵⁾ Udenfor Sygehus paa 2 Patienter flere Gange ved Injektioner.

²⁶⁾ Paa Sygehus er af disse udført 2 for Pes varus.

Udenfor Sygehus: 1 for Pes varus.

²⁷⁾ Af N. mentalis og infraorbitalis.

²⁸⁾ Ved skjævt tilhelet Fractur.

²⁹⁾ At Hofte- og Haandlede.

³⁰⁾ Paa Sygehus: Kravebenet (1), Overarmen (8), Tømmelfingeren (1).

Udenfor Sygehus: Underkjæven (2), Overarmen (92), Underarmen (16), Radius (2), Haanden (2), Tømmelfingeren (3), Lillefingeren (1), Laaret (7), Patella (1).

³¹⁾ Udfaldet er opgivet for 3 udenfor Sygehus som heldigt.

³²⁾ Paa Sygehus: Rhinoplastik efter Borttagelse af Cancer (1), Plastik paa Halsen ved Contractur (2).

Udenfor Sygehus: Rhinoplastik (2), Plastik ved Fistula colli (1), ved Cicatrice (3).

³³⁾ Deraf ved diphtherisk Croup (1, hos en i 7de Maaned Svanger; efter Operationen kom der Veer, Fødsel, Eclamps og Død). Ved Diphtherit i Svælget (1), ved Periostit i Maxilla inferior med stor Svulst og truende Kvælningsdød (1).

³⁴⁾ Paa Sygehus: Radikaloperation (1, heldigt Udfald), Punktion (2), Punktion og Jodinjektion (13), Punktion og Alkoholindsprøitning (1).

Udenfor Sygehus: Radikaloperation (7), Punktion (32), Punktion og Jodinjektion (23).

³⁵⁾ Paa Sygehus er opgivet 1 død.

Udenfor Sygehus nævnes 3 heldige, 5 døde.

³⁶⁾ Med heldigt Udfald.

³⁷⁾ Paa Sygehus: Ved Urethrotomia externa (1), ved Dilatatio succesiva (1).

Udenfor Sygehus: Ved Incision og Dilatation (1), ved Dilatation (5).

³⁸⁾ Fistula vesico-vaginalis (4; paa 1 Patient 2 Gange), Fistula recto-vaginalis (1), Fistula vesico-uterina (2).

³⁹⁾ Paa Sygehus: Ved Glaucom (1), Cancer (1), Vulnus corneæ (1). Udenfor Sygehus: Ved Staphylom (1).

⁴⁰⁾ Paa Sygehus ved Hypopyon (1), Corp. alien. oculi (1).

⁴¹⁾ Paa Sygehus: 5 ere opgivne med heldigt Udfald, 1 med uheldigt. Udenfor Sygehus: 2 ere opgivne som uheldige.

⁴²⁾ Paa Sygehus: 2 vare medfødt blød Stær, 2 Cataract. secund. 4 blev udført paa 2 Patienter.

Udenfor Sygehus: 2 ere opgivne som heldige.

⁴³⁾ Paa Sygehus var Indikationen: Staphylooma corneæ (2), Iridochoroidit (2), Atresia pupillæ (1), Cataracta traumatica (1), Glaucom (1), Iridocyclit (1).

Udenfor Sygehus: Prolapsus iridis (1), Schiktstær (1), Glaucom (1), Corp. alien. (1).

⁴⁴⁾ Paa Sygehus 3 Gange ved Hypopyon, 2 Gange ved Skudskaar.

⁴⁵⁾ I Cornea ved 3, i Camera anterior ved 1.

(1 778), Skarlagensfeber (965), Hjernebetændelse, tuberkuløs Meningit og Kramper i Børnealderen (tilsammen 873), Lungebetændelse (872), Alderdomssvaghed (652), Diarrhoe og Cholera nostras (tilsammen 525), Kræft (474), typhøse Febre (460), Vatersot og Morbus Brighti (409), akut Bronchit (373), Kighoste (355), Hjerneslag (335) og chronisk Bronchit (280).

En Sammenstilling af Lægernes Opgaver over Dødsarsagerne, fordelte efter Kjøen og Alder, findes i den ved Slutningen af den almindelige Oversigt indtagne Tabel XXII (Side XXVIII).

Af **retsmedicinske Forretninger** udførtes 190, hvoraf 86 Obduktions- og Synsforretninger over Døde, 94 Undersøgelser med Erklæringer over Levende og 10 i ikke opgiven Anledning. I Tabel XIX gives en Oversigt over Forretningernes Gjenstand og Fordeling stiftsvis (se Tabel XIX Side XXI).

De **Vaccineredes** Antal udgjorde ifølge Embedslægernes Indberetninger i 1872 36 790 eller 71,7 pCt. af Middeltallet af de i Treaaret 1870—72 levende Fødte (i 1871 var Antallet 51 904 eller 104,7 pCt. af Middeltallet af de i Treaaret 1869—71 levende Fødte, i 1870: 43 123 eller 85,3 pCt. af Middeltallet af de i Treaaret 1868—70 levende Fødte). Antallet af Vaccinerede i 1872 i Procentforhold til Middeltallet af de i Treaaret 1870—72 levende Fødte sees af følgende Tabel:

	Middeltal af levende Fødte i 1870—72.	Antal Vaccinerede i 1872.	Forhold i pCt.
Riget	51 282	36 790	71,7
Christiania Stift	13 917	10 196	73,3
Hamars -	6 538	6 122	93,6
Christiansands -	10 038	8 241	82,1
Bergens -	8 314	6 172	74,2
Trondhjems -	6 952	3 915	56,3
Tromsø -	5 523	2 144	38,8

Af Sygehuse fandtes 52, nemlig: den kliniske Undervisningsanstalt Rigshospitalet, Diakonissehuset, 5 Sygehuse for Spedalske, 5 militære Sygehuse, 18 Amtssygehuse, 14 kommunale Bysygehuse, samt i Stavangers, nordre Bergenhus, Nordlands og Finmarkens Amter 8 mindre Sygehuse, der i Regelen kun benyttes i Fisketiden; desforuden findes der ved flere Fiskevær i Nordlands Amt enkelte mindre Sygestuer. Ved Rigets Strafanstalter ere indrettede særskilte Sygeafdelinger. I Christiania og Bergen virke for Undervisningen særskilt indrettede Fødselsstiftelser. Antallet af Sindssygeasyler var

Antal af Fødte og Døde i 1872.

Tabel XVII.	Fødte.	Døde		Dødfødte.	Voldsomme Dødsfald.
		Døde.	deraf i 1ste Døgn.		
Christiania	2 490	1 490	9	140	21
Akershus	3 048	1 848	37	108	64
Smaalenene	3 221	1 593	34	127	64
Buskerud	3 021	1 625	38	112	57
Jarlsberg-Laurvig	2 506	1 293	20	94	95
Christiania Stift	14 286	7 849	138	581	301
Hedemarken	3 525	1 580	11	109	38
Christians	3 273	1 562	35	108	34
Hamars Stift	6 798	3 142	46	217	72
Bratsberg	2 360	1 396	12	80	63
Nedenæs	2 126	1 248	16	83	47
Lister-Mandal	2 083	1 563	28	81	74
Stavanger	3 403	2 080	29	112	82
Christiansands Stift	9 972	6 287	85	356	266
Søndre Bergenhus	3 614	1 954	23	161	81
Bergens By	1 067	754	10	52	15
Nordre Bergenhus	2 480	1 116	22	116	50
Romsdal I*)	1 252	574	13	41	52
Bergens Stift	8 413	4 398	68	370	198
Romsdal II*)	2 034	1 088	12	70	42
Søndre Trondhjem	3 043	2 200	25	110	30
Nordre —	2 039	1 307	16	87	42
Trondhjems Stift	7 116	4 595	53	267	114
Nordland	3 098	1 891	27	120	119
Tromsø	1 713	766	10	64	36
Finmarken	939	489	6	39	34
Tromsø Stift	5 750	3 146	43	223	189
Hele Riget	52 335	29 417	433	2 014	1 140

*) Romsdal I indbefatter vestre, indre, østre og nordre Søndmøres Lægedistrikt, — og Romsdal II den øvrige Del af Amtet.

10, nemlig 2 Statsasyler, 6 kommunale Asyler og 2 private, et i Bergen og et i søndre Bergenhus Amt tæt ved Bergen.

I den Side XXII—XXIII indtagne Tabel XX findes en Oversigt over Antallet af de paa Sygehusene behandlede Syge med Anførsel af Behandlingens Udfald, Behandlingstiden og Medikamentudgiften.

I Tabel XXI Side XXVI—XXVII gives en Oversigt

over de paa Sygehusene til Behandling indkomne Grupper af Sygdomstilfælde.

Antallet af **Apotheker** var 72, hvoraf 39 med reelt og 29 med personligt Privilegium, 1, der er privilegeret Righospitalet som saadant, samt 3 Filialapotheker. 23 Apotheker findes i Christiania Stift, 6 i Hamars, 20 i Christiansands, 7 i Bergens, 10 i Trondhjems og 6 i Tromsø Stifter. Foruden Apothekerne bestod Personalet af 7 Pro-

Antal Døde i Tiaaret 1872—63.

	1872.	1871.	1870.	1869.	1868.	1867.	1866.	1865.	1864.	1863.
Hele Riget.....	29 380	29 567	28 120	29 534	31 737	31 708	28 993	28 066	29 692	31 076
Christiania Stift.....	7 812	7 889	8 149	8 403	9 591	9 640	8 173	7 478	8 413	8 774
Hamars -	3 142	3 293	3 379	3 371	3 974	3 952	3 355	3 456	3 758	3 996
Christiansands-	6 287	6 510	5 425	6 116	6 666	6 995	6 247	5 692	6 197	5 963
Bergens -	4 398	4 632	4 056	4 474	4 026	4 495	4 179	4 126	4 686	4 936
Trondhjems -	4 595	4 252	4 229	3 975	3 887	3 596	4 147	4 735	3 786	4 036
Tromsø -	3 146	2 991	2 862	3 195	3 593	3 030	2 892	2 579	2 852	3 371

Oversigt over de i 1872 udførte retsmedicinske Forretninger.

	Samtlige indmeldte retsmedicinske Forretninger.	Undersøgelse af Døde betræffende:										Undersøgelse af Levende til Bestemmelse af					Undersøgelse i anden eller ikke angiven Anledning.	
		Selvmord.	Mishandling.	Ulykkestilfælde				pludselig Dødsfald af Sygdom.	nyfødte og spæde Børns Dødsmaade.			uopgiven eller ubestemt Dødsårsag.	forudgaaet Fødsel.	Voldtægt og andre Løssag-tighedsforbrydelser.	Mishandling af anden Beskaffenhed med Følger.	legemlig Helbredsforfatning iøvrig.		Sindstilstand.
				Drunkning.	ydre Beskadigelser.	Fortrysnng.	Forgiftning.		formening Føstermord samt Fødsel i Dølgemaal.	Døde i Sengen hos Moderen.	Dødsfald af Sygdom.							
Hele Riget	190	3	5	12	7	3	2	14	32	2	2	4	16	1	25	20	32	10
Christiania Stift.....	65	-	2	3	6	3	1	4	11	1	1	1	2	-	10	4	10	6
Hamars -	20	-	1	-	-	-	-	2 ³⁾	4	-	1	-	1	-	3	1	6	1 ⁵⁾
Christiansands-	36	2 ¹⁾	-	4	1	-	-	7	5	-	-	-	4	-	4	7	2	-
Bergens -	19	1 ²⁾	-	1	-	-	-	1	2	-	-	-	3	-	5	3 ⁴⁾	2	1 ⁶⁾
Trondhjems -	29	-	-	3	-	-	1	-	7	1	-	1	4	-	2	4	4	2
Tromsø -	21	-	2	1	-	-	-	-	3	-	-	2	2	1	1	1	8	-

1) 1 ved Næringsvægning (Sindssyg) og 1 ved Overskjæring af Halsen.

2) Ved Drunkning.

3) 1 ved Mistanke om Forgiftning, død af Hjerneslag.

4) 1 i Anledning af Overførelse af venerisk Sygdom.

5) I Anledning af Paternitetsforhold.

6) I Anledning af Kvaksalveri.

visorer, 84 Medhjelpere (hvoraf 46 opgives at være examinerede) og 69 Disciple. 12 Pharmaceuter bestod Examen i 1872.

23 examinerede Læger udgik i 1872 fra Universitetet. Antallet af autoriserede Læger var ifølge Fortegnelse over samme for 1872 ialt 434 (i 1871: 421), af hvilke 172 vare bosatte i Christiania Stift, 38 i Hamars, 65 i Christian-

sands, 48 i Bergens, 54 i Trondhjems og 44 i Tromsø Stifter; 8 havde fast og 2 midlertidigt Ophold i Udlandet; for 3 savnes Oplysning om deres Opholdssted. Efter Fortegnelsen vare 7 ansatte som Professorer ved Universitetet, 2 som Universitetsstipendiater, 2 som Embedsmænd ved Indre-Departementets Medicinalafdeling, 1 som Overlæge ved den spedalske Sygdom, 5 som Stadsphysici, 1 som

Stadslæge, 124 som Distriktslæger (Amts- eller Landphysici), 2 som Berglæger, 2 som Fængselslæger, 12 som By- og Fattiglæger, 2 som Direktører ved Sindssygeasyler, 20 som Læger ved Sygehuse, Pleiestiftelser for Spedalske eller Sindssygeasyler (desuden vare ved disse Hospitaler ansatte 20 Læger, som tillige indehavde andre Lægeposter), 1 som Assistent hos Rigshospitalets Prosektor, 1 som Generalechirurg, 7 som Brigadelæger, 37 som Korpslæger, 12 som Kompagnichirurger, 6 som Marinelæger, 2 som Konservatorer ved Museer og 4 som civile Embedsmænd udenfor Lægestanden. 184 Læger opføres uden fast Ansættelse, hvoraf 3 vare Badelæger, 1 Verkslæge.

Af **Tandlæger** fandtes 22 (i 1871: 21), hvoraf 14 i Christiania Stift, 1 i Hamars, 3 i Christiansands, 2 i Bergens og 2 i Trondhjems Stifter.

Jordemodere toges af 18 Elever ved Skolen i Christiania og 14 ved Skolen i Bergen. Efter vedkommende

Embedslægers Indberetninger fandtes 607 Jordemødre (i 1871: 587) dels ansatte, dels privat praktiserende, nemlig 177 i Christiania Stift, 75 i Hamars, 94 i Christiansands, 98 i Bergens, 95 i Trondhjems og 68 i Tromsø Stift.

Hjelpevaccinaterernes Antal udgjorde 625 (i 1871: 631), hvoraf 108 i Christiania Stift, 73 i Hamars, 122 i Christiansands, 119 i Bergens, 102 i Trondhjems og 101 i Tromsø Stifter.

I det Følgende findes den i ovenstaaende Generalberetning for hele Riget givne Oversigt udførligere fremstillet for hvert af Rigets Overøvrighedsdistrikter. Derhos er vedføjet en efter Dyrlægernes Aarsberetninger affattet Oversigt over Sundhedstilstanden blandt Husdyrene i 1872 samt de i Indholdsfortegnelsen opregnede Bilag.

Antallet af de i Sygehusene

(Mouvement des malades dan

Tabel XX.

	Tilbagekommende fra det forrige Aar.			Indkomne.			Tilsammen Behandlede.			Udgaaede.								
										Helbredede.			I Bedring.			Uhelbredede.		
	Md.	Kv.	Tils.	Md.	Kv.	Tils.	Md.	Kv.	Tils.	Md.	Kv.	Tils.	Md.	Kv.	Tils.	Md.	Kv.	Tils.
Rigshospitalets medicinske Afdeling	24	32	56	307	250	557	331	282	613	178	160	338	33	43	76	30	11	41
— " — chirurgiske "	31	16	47	307	153	460	338	169	507	206	91	297	53	32	85	20	22	42
— " — Hudsygeafdeling	31	31	62	156	83	239	187	114	301	156	77	233	3	2	5	5	3	8
De nævnte Afdelinger af Rigshospitalet tils.	86	79	165	770	486	1256	856	565	1421	540	328	868	89	77	166	55	36	91
Rigshospitalets Afdeling for Børn	4	5	9	20	28	48	24	33	57	15	23	38	-	3	3	-	-	-
Christiania Bys Sygehus	51	74	125	201	702	903	252	776	1028	87	576	663	38	34	72	7	16	23
— " — Garnisons Sygehus	10	-	10	126	-	126	136	-	136	111	-	111	7	-	7	3	-	3
Diakonissehuset	2	27	29	26	113	139	28	140	168	17	71	88	5	21	26	1	10	11
Akers Sygehus	15	7	22	86	67	153	101	74	175	43	26	69	20	7	27	7	5	12
Smaalenenes Amts Sygehus	7	13	20	79	60	139	86	73	159	54	53	107	14	10	24	3	1	4
Moss Bys —	5	6	11	25	9	34	30	15	45	19	7	26	-	3	3	2	1	3
Fredrikshalds Bys —	15	9	24	58	55	113	73	64	137	57	53	110	-	-	-	1	-	1
Fredrikstens Garnisons —	2	-	2	81	-	81	83	-	83	82	-	82	-	-	-	-	-	-
Fredrikstads Bys —	9	3	12	55	29	84	64	32	96	45	22	67	3	1	4	-	-	-
— " — Garnisons —	-	-	-	86	-	86	86	-	86	77	-	77	6	-	6	3	-	3
Buskeruds Amts —	6	8	14	23	18	41	29	26	55	20	12	32	6	-	6	-	1	1
Drammens Bys —	6	5	11	58	41	99	64	46	110	43	28	71	2	1	3	5	4	9
Jarlsberg-Laurvigs Amts —	6	2	8	35	26	61	41	28	69	30	23	53	-	-	-	1	-	1
Carl Johansværns —	3	-	3	125	-	125	128	-	128	109	-	109	2	-	2	12	-	12
Tønsberg Bys ^{a)} —	4	2	6	21	13	34	25	15	40	21	11	32	1	-	1	1	-	1
Hedemarkens Amts —	10	10	20	26	35	61	36	45	81	21	29	50	2	2	4	2	-	2
Christians Amts —	3	2	5	18	9	27	21	11	32	14	6	20	1	2	3	1	-	1
Bratsberg —	19	14	33	68	41	109	87	55	142	48	28	76	10	5	15	6	3	9
Østerrørs Bys ^{b)} —	3	2	5	8	1	9	11	3	14	5	-	5	4	-	4	-	1	1
Arendals Bys —	13	5	18	56	23	79	69	28	97	59	17	76	1	-	1	-	-	-
Christiansands Bys ^{c)} —	7	1	8	63	50	113	70	51	121	46	42	88	5	4	9	3	-	3
— " — Garnisons —	1	-	1	192	-	192	193	-	193	190	-	190	-	-	-	-	-	-
Lister-Mandals Amts —	6	5	11	21	19	40	27	24	51	18	12	30	1	-	1	2	1	3
Stavanger Amts —	13	11	24	61	30	91	74	41	115	48	26	74	11	8	19	2	6	8
— " — Bys —	14	16	30	80	87	167	94	103	197	60	66	126	-	1	1	3	3	6
Bergens Bys —	37	28	65	321	320	641	358	348	706	209	228	437	69	41	110	23	16	39
Lungegaardshospitalets Helbredelsesanstalt	20	27	47	7	17	24	27	44	71	6	16	22	1	-	1	5	3	8
Aalesunds Bys Sygehus	1	1	2	9	9	18	10	10	20	6	7	13	1	1	2	-	1	1
Romsdals Amts —	5	6	11	35	54	89	40	60	100	27	37	64	6	6	12	-	4	4
Trondhjems Bys —	38	30	68	348	244	592	386	274	660	281	206	487	25	18	43	21	6	27
Nordre Trondhjems Amts Sygehus i Skogn ..	13	11	24	143	81	224	156	92	248	109	69	178	14	7	21	10	6	16
— " — " — i Namdal ..	4	5	9	105	74	179	109	79	188	67	48	115	19	12	31	3	3	6
Nordlands Amts — " — i Alstahoug	15	10	25	163	116	279	178	126	304	90	63	153	36	38	74	23	9	32
— " — " — i Bodø	8	5	13	57	16	73	65	21	86	48	18	66	-	1	1	4	2	6
— " — " — i Buksnæs ..	5	7	12	70	20	90	75	27	102	49	11	60	5	4	9	3	1	4
Tromsø — " — i Tromsø ..	13	5	18	83	43	126	96	48	144	59	25	84	20	7	27	7	8	15
Finmarkens — " — i Alten ..	-	-	-	2	-	2	2	-	2	1	-	1	1	-	1	-	-	-
— " — " — i Hammerf.	3	-	3	58	5	63	61	5	66	50	3	53	1	1	2	1	-	1
— " — " — i Vadsø ..	5	3	8	40	11	51	45	14	59	36	10	46	3	-	3	-	1	1
I ovennævnte 40 Sygehuse tilsammen ..	487	444	931	3909	2952	6861	4396	3396	7792	2917	2200	5117	429	315	744	220	148	368
Fiskesygehuset i Haugesund	-	-	-	29	-	29	29	-	29	25	-	25	3	-	3	-	-	-
— " — i Florø	-	-	-	18	-	18	18	-	18	16	-	16	2	-	2	-	-	-
— " — i Sandshavn	-	-	-	2	-	2	2	-	2	2	-	2	-	-	-	-	-	-
— " — i Vaagen i Østlofoten ..	-	-	-	45	1	46	45	1	46	39	-	34	5	-	5	1	-	1
— " — i Brevik i Loppen	-	-	-	9	-	9	9	-	9	9	-	9	-	-	-	-	-	-
— " — i Maasø	-	-	-	33	-	33	33	-	33	26	-	26	4	-	4	2	-	2
— " — i Gamvik i Tanen	-	-	-	21	1	22	21	1	22	15	-	15	4	-	4	1	1	2
— " — i Vardø	1	-	1	45	7	52	46	7	53	35	5	40	-	-	-	1	-	1
I ovennævnte 8 Fiskesygehuse tilsammen	1	-	1	202	9	211	203	9	212	162	5	167	18	-	18	5	1	6
Tilsammen	488	444	932	4111	2961	7072	4599	3405	8004	3079	2205	5284	447	315	762	225	149	374

behandlede Syge i 1872.
les hôpitaux en 1872.)

Døde.			Tilbageiggende ved Aarets Slutning.			Mortalitetsforhold.	Det samlede Antal Forplejningsdage.	Dagligt Middelsbelæg.	Forplejningsdage for hver Udskreven	Udgift til Medicin for hver Syg i Døgnet. Skill.	Anmærkninger.
Md.	Kv.	Tils.	Md.	Kv.	Tils.						
54	38	92	36	30	66	16,8	22 259	60,8	40,7	3,85	
26	4	30	33	20	53	6,6	21 179	57,9	46,6	2,49	
6	6	12	17	26	43	4,7	19 261	52,6	74,7	1,34	
86	48	134	86	76	162	10,6	62 699	171,3	49,8	2,62	
4	5	9	5	2	7	18,0	2 841	7,8	56,8	1,00	
73	63	136	47	87	134	15,0	50 023	136,7	50,4	1,73	
3	-	3	12	-	12	2,4	4 419	12,1	35,6	3,25	
4	22	26	1	16	17	17,2	9 085	24,8	60,2	3,4	
13	22	35	18	14	32	24,5	11 439	31,2	80,0	2,3	
3	1	4	12	8	20	2,9	7 869	21,2	56,6	5,0	
5	1	6	4	3	7	15,8	2 370	6,5	62,4	3,33	
7	8	15	8	3	11	8,7	5 836	15,9	46,3	3,10	
-	-	-	1	-	1	0,0	1 127	3,1	13,7	8,41	
4	3	7	12	6	18	9,0	3 996	10,9	51,2	3,5	
-	-	-	-	-	-	0,0	755	2,1	8,8	-	
-	1	1	3	12	15	2,5	4 109	11,2	102,7	-	
6	6	12	8	7	15	12,6	3 564	9,7	37,5	2,9	
5	3	8	5	2	7	12,9	4 250	11,6	68,5	-	
3	-	3	2	-	2	2,4	2 411	6,6	19,1	1,09	
2	1	3	-	3	3	8,1	1 029	2,8	27,8	-	
3	-	3	8	14	22	5,1	5 615	15,3	95,1	-	
1	-	1	4	3	7	4,0	1 369	3,7	54,8	4,61	
8	5	13	15	14	29	11,5	10 143	27,7	89,8	4,74	
-	1	1	2	1	3	9,1	1 349	3,7	122,6	-	
2	1	3	7	10	17	3,8	5 029	13,7	62,9	3,9	
9	3	12	7	2	9	10,7	3 414	9,3	30,5	5,10	
-	-	-	3	-	3	0,0	1 550	4,2	8,2	1,2	
2	-	2	4	11	15	5,5	4 887	13,4	135,8	-	
8	1	9	5	-	5	8,2	5 087	13,9	46,2	3,10	
16	13	29	15	20	35	19,1	13 053	35,7	85,9	-	
27	23	50	30	40	70	7,9	26 332	71,9	41,4	3,12	
1	1	2	14	24	38	6,1	16 478	45,0	499,3	-	
2	1	3	1	-	1	15,8	687	1,9	36,2	-	
-	3	3	7	10	17	3,6	5 789	15,8	69,7	-	
27	17	44	32	27	59	7,3	26 209	71,6	43,6	3,7	
6	3	9	17	7	24	4,0	10 948	29,9	48,9	-	
10	6	16	10	10	20	9,5	6 756	18,5	40,2	2,29	
15	7	22	14	9	23	7,8	10 204	27,9	36,3	-	
4	-	4	9	-	9	5,2	2 612	7,1	33,9	6,27	
8	4	12	10	7	17	14,1	6 826	18,6	80,3	3,45	
5	4	9	5	4	9	6,7	5 858	16,0	43,4	4,51	
-	-	-	-	-	-	0,0	46	0,1	23,0	2,83	
5	-	5	4	1	5	8,2	2 096	5,7	34,4	7,03	
5	-	5	1	3	4	9,1	2 189	6,0	39,8	5,53	
382	277	659	448	456	904	9,6	415 047	1134,0	60,3	-	
1	-	1	-	-	-	3,4	329	6,1	11,3	-	
-	-	-	-	-	-	0,0	212	4,2	11,8	-	6te Februar til 30te November.
-	-	-	-	-	-	0,0	-	-	11,3	-	22de Januar til 13de Marts.
5	1	6	-	-	-	13,0	1 333	8,4	29,0	2,9	9de Februar til 6te Marts.
-	-	-	-	-	-	0,0	109	1,4	12,1	7,21	6te Februar til 12te Juli.
1	-	1	-	-	-	3,0	632	-	19,2	-	1ste Februar til 18de April.
1	-	1	-	-	-	4,5	377	-	17,1	-	i den 1ste Halvdel af Aaret.
8	2	10	2	-	2	19,6	1 875	5,1	36,8	4,8	fra Marts til April (inkl.).
16	3	19	2	-	2	9,0	-	-	-	-	i Virksomhed hele Aaret.
398	280	678	450	456	906	9,6	-	-	-	-	

Paa Sygehusene til Behandling indkomne

	Febre.	Akute Sygdomme i Aandedræts- og Cirkulationsorganerne.	Kroniske Sygdomme i Aandedræts- og Cirkulationsorganerne.	Sygdomme i Nervesystemet, Strid- og Sygdomme.	Akute Sygdomme i Fordøjelsesapparatet.	Kroniske Sygdomme i Fordøjelsesapparatet.	Uterinsygdomme, Bærselsygdomme, Menstruations- uorden.	Sygdomme i Urin- organerne, Vattersot.	Blodsygdomme, Ernærings- sygdomme, Gulsot, Alderdoms- svagheit.	Kronisk eller afbrudt Rheumatisme.	Læsioner.
Rigshospitalets medicinske Afdeling	211	94	35	85	29	38	17	12	12	6	1
— chirurgiske —	4	-	-	2	2	1	1	-	4	1	146
— Hudsygeafdeling	-	-	-	4	-	-	2	-	-	2	-
De nævnte Afdelinger af Rigshospitalet tils.	215	94	35	91	31	39	20	12	16	9	147
Rigshospitalets Afdeling for Børn	4	3	3	-	1	-	-	-	3	-	1
Christiania Bys Sygehus	7	13	92	27	7	16	15	12	18	18	11
— Garnisons Sygehus	10	22	3	3	1	1	-	1	4	-	19
Diakonissehuset i Christiania	5	4	11	17	3	26	6	-	9	-	-
Akers Sygehus	3	21	28	19	2	9	1	10	1	1	15
Smaalenenes Amts Sygehus	3	11	2	2	1	7	5	1	4	-	7
Moss Bys —	2	1	3	2	-	-	-	1	-	-	11
Fredrikshalds Bys —	25	22	7	6	4	-	4	2	1	-	6
Fredrikstens Garnisons —	13	12	1	3	7	2	-	-	2	8	19
Fredrikstads ¹⁾ Garnisons —	6	11	-	3	11	11	-	-	-	3	12
Drammens Bys —	29	7	3	8	2	1	-	1	-	1	11
Buskeruds Amts —	5	-	-	3	1	-	2	-	1	2	8
Jarlsberg-Laurvigs Amts —	2	2	-	2	-	-	-	-	1	1	8
Carl Johanværns —	14	16	5	7	13	8	-	-	5	14	22
Tønsberg Bys —	6	1	1	3	-	-	-	1	1	-	12
Hedemarkens Amts —	5	-	2	2	-	1	-	-	-	-	5
Christians Amts —	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	1
Bratsbergs Amts —	9	4	3	4	-	4	2	1	1	3	14
Østerrisørs Bys —	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6
Arendals Bys —	16	7	1	2	1	1	2	2	-	-	12
Christiansands Bys —	34	1	-	8	2	2	-	2	5	-	5
— Garnisons —	-	60	1	4	3	9	-	-	-	10	24
Lister-Mandals Amts —	-	-	1	3	-	-	-	1	1	2	3
Stavanger Amts —	6	4	3	7	5	4	-	2	-	-	14
— Bys —	21	8	20	6	1	2	1	-	8	1	18
Bergens —	108	29	25	32	13	21	5	12	10	8	64
Lungegaardshospitalets Helbredelsesanstalt	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Aalesunds Bys Sygehus	7	1	-	3	1	3	-	-	1	-	1
Romsdals Amts —	1	-	4	12	-	3	2	-	4	-	1
Trondhjems Bys —	78	41	10	33	32	5	15	6	5	37	46
NordreTrondhjemsAmtssygehus i Skogn	12	9	6	19	6	16	2	1	2	10	21
— — i Namdalen	17	19	8	23	2	15	1	5	2	6	10
Nordlands — i Alstahoug	38	23	4	37	1	13	8	7	4	9	12
— — i Bodø	32	3	4	-	2	2	-	-	-	4	12
— — i Buksnæs	17	4	3	3	6	3	2	1	2	1	12
Tromsø — i Tromsø	21	8	2	21	7	3	1	4	-	1	13
Finmarkens — i Alten	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-
— — i Hammerf.	19	8	-	2	2	1	-	-	1	1	7
— — i Vadsø	11	11	-	3	4	-	-	1	2	-	2
I ovennævnte 39 Sygehuse tilsammen	801	480	291	421	172	229	94	86	114	151	612
Fiskesygehuset i Haugesund	15	8	-	-	2	-	-	-	-	-	2
— i Florø	6	3	-	-	2	-	-	-	-	-	1
— i Sandshavn	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
— i Vaagen i Østlofoten	24	4	-	1	2	2	-	1	-	1	1
— i Brevik i Loppen	1	1	-	-	1	4	-	-	-	-	1
— i Maasø	10	1	-	2	-	5	-	-	2	4	1
— i Gamvik i Tanen	10	2	-	-	1	-	-	-	-	1	1
— i Vardø	17	10	1	-	4	1	-	-	3	-	5
Paa de nævnte 8 Fiskesygehuse tilsammen	84	29	1	3	12	12	-	1	5	6	12
	885	509	292	424	184	241	94	87	119	157	624

1) Fra Fredrikstads Bys Sygehus mangler særskilt Ogave over de indkomne Sygdomsformer.

Grupper af Sygdomstilfælde.

Phlegmone, Abscesser, Ulcera.	Kræftige Sygdomme.	Svulster af ikke kræftagtig Beskaffenhed.	Dannelsesfejl, Deformiteter.	Ben- og Led-sygdomme.	Chirurgiske Sygdomme i Aarsystemet.	Brok.	Øiensygdomme.	Chirurgiske Sygdomme i Urinveiene og Kjønsorganerne.	Syphilis, Bubo.	Gonorrhoe, Urethrit.	Epithelium, Orchit.	Excoriationer, Verrucae.	Spøtdalskhed.	Hudsygdomme.	Forskellige andre Sygdomme.	Friske indlagte med Syge.	Tilsammen.
2	1	1	-	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	7	557
31	22	30	25	63	13	10	58	27	-	-	3	-	-	-	2	15	460
1	-	-	-	1	-	-	-	3	143	36	4	3	-	29	-	11	239
34	23	31	25	68	13	10	58	30	143	36	7	3	-	30	3	33	1 256
1	-	-	1	2	1	-	17	-	1	-	-	2	-	-	-	8	48
42	22	5	1	12	6	-	9	4	251	140	1	-	-	82	37	55	903
7	-	1	1	3	1	-	3	-	14	11	6	1	-	8	6	-	126
5	6	5	-	5	1	-	8	-	-	-	-	-	-	1	8	19	139
12	-	-	2	6	-	-	12	2	-	-	-	-	-	6	-	3	153
7	3	3	2	20	-	1	17	2	29	1	-	-	-	11	-	-	139
6	-	-	-	-	-	-	2	-	2	1	1	-	-	2	-	-	34
7	1	-	-	3	1	-	2	-	18	2	1	-	-	1	-	-	113
2	-	-	-	-	1	-	2	-	2	1	2	-	-	3	1	-	81
11	-	-	-	2	-	-	-	2	3	2	1	2	-	6	-	-	86
8	-	1	-	2	-	-	3	1	14	4	1	-	-	2	-	-	99
-	-	-	-	1	-	-	4	-	12	-	-	-	-	1	1 ²⁾	-	41
3	1	-	-	3	-	-	1	1	31	1	-	-	-	3	1	-	61
9	-	-	-	-	-	1	2	2	1	1	-	2	-	3	-	-	125
3	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	4	-	-	34
2	-	-	-	2	-	-	-	-	42	-	-	-	-	-	-	-	61
3	2	-	-	2	-	-	1	1	6	6	-	-	-	3	-	-	27
9	1	3	1	12	-	-	13	3	12	1	-	-	-	4	2	3	109
1	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	9
3	-	-	-	3	1	-	-	-	19	5	-	-	-	4	-	-	79
2	-	1	-	-	-	-	-	-	41	1	-	-	-	9	-	-	113
33	-	-	-	1	-	-	-	1	1	1	-	-	-	38	6	-	192
2	2	1	-	2	-	-	1	1	16	-	-	-	-	4	-	-	40
7	2	7	2	6	3	-	4	3	9	1	-	-	-	-	-	2	91
15	4	2	1	2	1	4	6	3	21	5	-	-	-	14	-	4	167
29	12	9	3	28	1	4	22	5	61	74	-	2	-	50	3	11	641
-	-	-	-	-	-	-	-	-	8	-	-	-	8	8	-	-	24
-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	18
5	3	3	1	13	-	-	2	6	26	1	-	-	-	1	1	-	89
34	3	1	1	13	-	6	10	6	164 ³⁾	15	3	3	-	20	5	-	592
25	1	3	1	13	1	3	8	10	31	2	3	-	1	16	2	-	224
20	-	4	-	8	2	-	6	4	6	1	2	-	-	6	8 ⁴⁾	4	179
43	4	7	1	16	12	1	4	5	16	2	3	-	-	5	4	-	279
7	-	-	-	1	-	-	1	2	1	-	2	-	-	-	-	-	73
15	3	-	1	6	-	-	2	1	4	3	-	-	-	1	-	-	90
4	7	-	-	11	-	1	3	3	11	3	-	-	-	2	-	-	126
-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
6	-	-	-	-	-	2	-	1	13	-	-	-	-	-	-	-	63
7	-	-	-	1	-	-	1	1	6	-	1	-	-	-	-	-	51
429	101	87	43	267	45	33	226	100	1038	321	34	15	9	348	88	142	6 777
1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	29
2	-	-	-	1	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	18
1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
6	-	-	-	2	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	46
-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	9
1	-	-	-	1	-	-	1	2	-	2	-	-	-	-	1	-	33
3	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	2	-	-	-	-	-	22
4	-	-	-	1	-	-	-	-	4	-	-	-	-	1	-	1	52
18	-	-	-	6	1	1	3	2	6	2	2	-	1	1	2	1	211
447	101	87	43	273	46	34	229	102	1044	323	36	15	10	349	90	143	6 988

²⁾ Til Observation indlagt. ³⁾ Deraf 7 blot mistænkte for Syphilis. ⁴⁾ Deraf 1 til Observation indlagt.

Liste over Døds

(Causes de

Tabel XXII.

Dødsårsag.	Sum.	De vigtigste Dødsårsagers Forhold til samtlige opgivne Dødsårsager i pct.	Fordeling paa Kjøen (par sexe).			Fordeling paa					
			Mandkjøn.	Kvindekjøn.	Uopgivet.	0—1 Aar.		1—5 Aar.		5—10 Aar.	
						Mandkjøn.	Kvindekjøn.	Mandkjøn.	Kvindekjøn.	Mandkjøn.	Kvindekjøn.
Abortus	1		-	1	-	-	-	-	-	-	-
Alcoholismus	20		19	1	-	-	-	-	-	-	-
Angina membranacea	170	1,4	80	88	2	7	7	56	53	16	25
Anæmia	5		1	4	-	1	-	-	-	-	-
Apoplexia cerebri.	335	2,8	182	152	1	1	-	-	-	-	-
Arthritis	3		3	-	-	-	-	-	-	-	-
Arthroace	68		39	29	-	-	1	-	3	1	7
Asthma	26		10	16	-	-	-	-	-	-	-
Atrophia infantum	102	0,9	46	56	-	41	43	4	13	-	-
Bronchitis acuta	373	3,1	202	156	15	103	68	50	45	4	5
— chronica	280	2,4	143	137	-	3	1	2	1	1	-
Cancer	474	4,0	223	244	7	-	-	2	-	-	-
Carbunculus	3		3	-	-	-	-	-	-	-	-
Carditis, Endo-, Peri-, ...	28		14	14	-	-	1	1	1	1	-
Caries, Necrosis, Periostitis	27		15	12	-	1	2	2	-	-	-
Cholæmia, Icterus	17		12	5	-	4	3	1	-	-	-
Cholera nostras	127	1,1	64	63	-	23	21	23	21	2	7
Combustio	27		16	11	-	1	-	7	4	3	2
Commotio et contusio cerebri	17		15	2	-	-	-	2	1	2	-
Congelatio	8		8	-	-	-	-	-	-	-	-
Contusio	21		18	3	-	-	-	1	-	1	-
Convulsiones infantum	257	2,2	151	106	-	121	78	27	24	3	3
Cystitis	26		23	-	3	-	-	-	-	-	-
Debilitas congenita	179	1,5	97	79	3	95	76	2	3	-	-
— senilis	652	5,5	266	385	1	-	-	-	-	-	-
Diabetes	27		14	13	-	-	-	-	-	-	-
Diarrhoea	398	3,4	203	195	-	126	95	44	50	1	2
Diphtheritis faucium	76		39	36	1	9	5	13	19	8	8
Dysenteria	33		18	15	-	1	1	8	7	3	1
Dystokia	33		-	33	-	-	-	-	-	-	-
Eclampsia gravidarum et parturientum	10		-	10	-	-	-	-	-	-	-
Elephantiasis	120	1,0	72	48	-	-	-	-	-	-	-
Embolia, Trombosis	29		10	19	-	-	-	1	-	-	-
Emphysema	3		3	-	-	-	-	-	-	-	-
Empyema	9		6	3	-	-	-	-	-	-	-
Enteritis, Gastro-, ...	112	0,9	56	55	1	21	19	7	12	2	2
Epilepsia	33		19	14	-	1	1	-	1	1	-
Erysipelas	35		16	18	1	6	7	1	1	-	-
Febris gastrica	1		-	1	-	-	-	-	-	-	1
— puerperalis	129	1,1	-	129	-	-	-	-	-	-	-
— recurrens	2		1	1	-	-	-	-	-	-	-
— rheumatica	63		42	20	1	-	-	2	-	5	1
— typhosa	417	3,5	201	207	9	1	2	9	3	10	11
— — exanthematica	41		16	15	10	-	-	-	-	-	1
Fractura	44		34	10	-	-	-	-	-	3	-

arsagerne i Norge i 1872.
décès en 1872.)

Alder (par åge).																				Alder er op- givet for
0-15 Aar.		15-20 Aar.		20-30 Aar.		30-40 Aar.		40-50 Aar.		50-60 Aar.		60-70 Aar.		70-80 Aar.		80-90 Aar.		90-100 Aar.		
Mandkjøn.	Kvindkjøn.	Mandkjøn.	Kvindkjøn.	Mandkjøn.	Kvindkjøn.	Mandkjøn.	Kvindkjøn.	Mandkjøn.	Kvindkjøn.	Mandkjøn.	Kvindkjøn.	Mandkjøn.	Kvindkjøn.	Mandkjøn.	Kvindkjøn.	Mandkjøn.	Kvindkjøn.	Mandkjøn.	Kvindkjøn.	
-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
-	-	-	-	1	-	1	-	6	1	8	-	3	-	-	-	-	-	-	-	20
-	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	166
-	1	-	-	-	-	-	1	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	5
1	-	1	-	5	1	2	7	15	8	30	24	45	41	46	47	24	22	3	-	323
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	2	-	-	-	-	-	3
4	3	6	3	16	5	3	2	3	2	1	1	1	-	-	-	1	-	-	-	63
1	1	-	-	1	1	1	2	1	1	1	2	2	3	3	6	-	-	-	-	26
1	2	1	-	2	4	5	4	3	2	6	3	3	11	13	9	7	1	2	1	101
1	2	1	-	2	4	5	4	3	2	6	3	3	11	13	9	7	1	2	1	355
2	3	1	-	1	2	4	2	4	4	20	17	39	33	44	49	19	24	1	1	278
-	-	-	2	3	4	12	12	32	52	65	65	64	66	38	35	4	6	-	-	462
-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	3
-	1	-	3	3	2	2	1	4	1	-	2	2	-	1	-	-	1	-	-	27
1	-	1	2	2	1	2	2	2	3	2	1	1	-	1	1	-	-	-	-	27
-	-	-	-	2	-	-	2	1	-	1	-	1	-	2	-	-	-	-	-	17
2	1	2	-	1	2	-	2	2	4	1	1	3	3	4	1	1	-	-	-	127
1	2	1	1	-	-	1	1	-	-	1	1	1	-	-	-	-	-	-	-	27
-	-	1	-	-	-	5	-	2	-	-	-	1	-	1	-	-	1	-	-	16
-	-	2	-	1	-	2	-	-	-	-	-	2	-	1	-	-	-	-	-	8
1	-	-	-	2	1	1	-	2	-	3	-	3	1	4	1	-	-	-	-	21
-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	257
-	-	1	-	1	-	1	-	2	-	2	-	7	-	6	-	2	-	1	-	23
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	176
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	12	22	95	133	124	179	29	44	640
1	1	-	1	1	1	4	-	4	3	2	3	2	2	-	-	-	2	-	-	27
3	3	3	3	3	-	3	3	3	6	6	4	5	6	4	11	2	10	-	-	393
1	2	2	-	3	-	2	1	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	75
-	1	-	-	3	1	1	1	-	1	1	1	1	-	-	1	-	-	-	1	33
-	-	-	-	-	6	-	17	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	26
-	-	-	-	-	5	-	3	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	9
-	-	2	-	8	6	5	5	11	8	12	2	5	3	4	2	-	1	-	-	74
-	-	-	-	-	3	-	3	-	5	5	1	2	3	2	1	-	1	-	-	27
1	-	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
1	-	1	-	-	-	1	-	1	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	6
1	1	1	2	1	2	2	2	6	6	7	3	3	2	4	3	-	1	-	-	110
1	2	1	-	3	2	3	2	3	2	4	1	2	1	-	-	-	-	-	-	32
1	-	-	-	-	1	2	2	3	-	1	3	1	1	1	2	-	1	-	-	34
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
-	-	-	2	-	50	-	46	-	-	23	-	-	-	-	-	-	-	-	-	121
-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	2
5	2	4	3	4	5	6	2	9	1	2	2	4	3	-	-	-	-	-	-	60
19	15	20	36	56	53	26	18	24	21	19	24	8	14	2	6	1	-	-	-	398
-	1	1	1	2	2	-	2	1	3	1	2	3	1	1	-	-	-	-	-	22
3	-	-	1	4	-	5	1	6	2	6	-	3	-	1	3	-	2	-	-	40

Tabel XXII (Fortsættelse).

Dødsårsag.	Sum.	De vigtigste Dødsårsagers Forhold til samtlige opgivne Dødsårsager i pCt.	Fordeling paa Kjøen (par sexe).			Fordeling paa						
			Mandkjøn.	Kvindekjøn.	Uopgivet.	0—1 Aar.		1—5 Aar.		5—10 Aar.		
						Mandkjøn.	Kvindekjøn.	Mandkjøn.	Kvindekjøn.	Mandkjøn.	Kvindekjøn.	
Puerperium	17		-	17	-	-	-	-	-	-	-	-
Purpura	6		1	5	-	-	1	-	2	-	1	-
Pyæmia	57		41	16	-	4	-	-	-	2	2	-
Rachitis	31		16	15	-	4	3	12	9	-	3	-
Rheumatismus chronicus	6		3	3	-	-	-	-	-	-	-	-
Ruptura aortæ	1		1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
— vesicæ	1		1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sarcoma	3		-	3	-	-	-	-	1	-	-	-
Scabies	1		-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Scarlatina	965	8,1	490	432	43	59	40	261	250	136	106	-
Scorbutus	5		3	1	1	-	-	-	-	-	-	-
Scrophulosis	80		32	46	2	4	2	17	19	3	15	-
Spasmus glottidis	5		4	1	-	3	-	1	1	-	-	-
Suffocatio	2		2	-	-	2	-	-	-	-	-	-
Syphilis	67		35	31	1	30	21	3	5	-	-	-
Tabes dorsualis	3		3	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Tetanus et Trismus	22		18	4	-	4	2	2	-	-	1	-
Tuberculosis miliaris acuta	10		7	3	-	-	1	2	2	1	-	-
— pulmonum	1778	15,0	815	941	22	9	9	19	26	16	31	-
— aliorum organorum	14		9	5	-	1	1	-	-	-	1	-
Tussis convulsiva	355	3,0	155	197	3	61	68	78	111	14	13	-
Typhlitis	2		-	2	-	-	-	-	-	-	-	-
Uræmia	10		7	3	-	-	-	-	-	-	1	-
Variolæ	36		23	11	2	2	1	1	2	-	-	-
Vitia conformationis	7		5	2	-	5	2	-	-	-	-	-
— organica abdominis	127	1,1	56	70	1	4	-	1	2	1	-	-
— — cerebri	62		36	26	-	-	-	2	1	1	-	-
— — cordis	251	2,1	120	130	1	1	1	-	1	5	4	-
— — hepatis	42		28	14	-	-	-	-	1	-	-	-
— — medullæ spinalis	3		3	-	-	-	-	-	-	-	-	-
— — ventriculi et canalis intestinalis	45		30	15	-	-	1	1	-	-	-	-
Vulnera	20		19	1	-	-	-	-	-	1	-	-
Causæ aliæ et male determinatæ	22		3	2	17	-	-	1	-	-	-	-
Tilsammen	*) 11 875		5 985	5 720	170	903	685	866	886	342	329	-

*) eller 41,0 pCt. af samtlige ved Sygdom foraarsagede Dødsfald (28 277).

Alder (par åge).																				Alder er op- givet for
0—15 Aar.		15—20 Aar.		20—30 Aar.		30—40 Aar.		40—50 Aar.		50—60 Aar.		60—70 Aar.		70—80 Aar.		80—90 Aar.		90—100 Aar.		
Mandkjøn.	Kvindkjøn.	Mandkjøn.	Kvindkjøn.	Mandkjøn.	Kvindkjøn.	Mandkjøn.	Kvindkjøn.	Mandkjøn.	Kvindkjøn.	Mandkjøn.	Kvindkjøn.	Mandkjøn.	Kvindkjøn.	Mandkjøn.	Kvindkjøn.	Mandkjøn.	Kvindkjøn.	Mandkjøn.	Kvindkjøn.	
-	-	-	-	-	4	-	10	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	16
5	1	1	-	-	3	2	-	3	2	9	5	6	-	1	1	-	-	-	-	6
-	2	3	-	5	3	1	1	-	1	1	-	1	-	1	1	-	-	-	-	55
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	31
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	6
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1
-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	3
21	23	6	8	3	3	1	-	1	1	1	1	-	1	-	-	-	1	-	-	1
-	-	1	-	-	-	-	-	2	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	922
4	3	3	4	-	1	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	77
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5
-	-	-	-	-	-	-	2	1	1	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	2
-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	65
-	-	2	-	4	-	2	-	3	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	3
1	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	22
21	47	65	85	240	230	177	198	123	153	74	87	41	46	15	16	2	-	-	-	10
3	-	-	1	3	1	-	-	1	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	1730
-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	14
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	346
-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	1	-	1	2	2	-	1	-	-	-	10
-	-	-	-	5	1	2	2	2	1	1	2	2	-	-	1	-	-	-	-	25
-	-	-	-	-	1	2	2	2	1	1	2	2	-	-	-	-	-	-	-	7
-	-	1	-	2	3	7	1	9	15	8	10	8	21	7	14	6	2	-	-	122
-	-	2	3	4	1	5	4	5	1	6	8	8	2	2	4	1	1	-	1	62
7	3	6	12	11	14	10	14	18	17	14	13	25	21	15	24	6	4	-	-	246
-	-	-	1	-	-	3	-	3	2	8	2	13	4	1	4	-	-	-	-	42
-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	3
-	-	1	-	2	1	2	-	7	5	4	4	9	3	3	1	-	-	-	-	44
1	-	5	-	3	1	2	-	5	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	19
1	-	-	-	1	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5
169	172	205	228	523	513	462	487	495	503	556	436	537	483	512	509	234	311	38	48	11 432

B. Beretninger

for de enkelte civile Overøvrighedsdistrikter.

I. Christiania By.

Byen, der har et Fladeindhold af 0,07 Kvadratmil, og hvis retslige Befolkning den 31te December 1872 var 70 469, bestaar af et Lægedistrikt: Christiania Stadsfysikat.

Sundhedstilstanden var i det Hele ret god; en Epidemi af Kighoste samt et større Antal Tilfælde af Diarrhoe hos spæde Børn ere de mest fremtrædende Faktorer, der have forøget Sygeligheden og Dødeligheden i dette Aar.

Dødeligheden var noget større end i det foregaaende Aar. Efter Presternes Opgaver begravedes 1 490; efter de til Stadsfysikus indkomne Anmeldelser var de Dødes Antal 1 453, hvori er medregnet 47, der ikke vare hjemmehørende i Byen. Fraregnes disse sidste, der for største Delen bestod af udenbysboende Syge, indlagte paa Sygehus til Behandling, var de Dødes Antal 1 406. Beregnet efter Befolkningens antagelige Middeltal for Aaret 1872 (69 584) bliver Dødeligheden, naar de Udenbysboende medregnes, 20,88 af Tusinde, naar disse fradrages, 20,21 af Tusinde.

I de 4 Distrikter, hvori Byen efter Menighederne er inddelt, viser Dødeligheden sig at have været følgende:

Menighed.	Folke- mængde 31te Decbr. 1872.	Døde i 1872.	Dødelighedsforhold	
			1872 p. m.	1871 p. m.
Vor Frelzers	20 053	434	21,64	18,46
Trefoldigheds	24 478	434	17,73	16,92
Gamle Akers	14 354	316	22,01	17,06
Grønland-Oslo	11 584	269	23,22	20,24

Følgende Tabel viser Antallet af Døde i hver Aldersklasse og Forholdet af Dødsfald til Antallet af de Levende i hver af disse Klasser:

	Antallet af de Døde i:					Af 100 Levende i hver Alders- klasse døde i:					Af 10 000 Levende vare den 31te Decbr.:				
	1872.	1871.	1870.	1869.	1868.	1872.	1871.	1870.	1869.	1868.	1872.	1871.	1870.	1869.	1868.
Under 1 Aar	403	280	352	266	369	22,046	15,359	21,295	16,553	22,514	259	265	249	251	258
mellem 1 og 3 Aar	196	136	154	134	248	6,391	4,279	5,309	4,891	8,873	435	462	436	421	440
— 3 - 5 -	48	30	72	59	95	1,508	1,000	2,351	1,969	3,282	452	437	460	461	456
— 5 - 10 -	66	40	65	51	90	0,995	0,607	1,098	0,902	1,523	941	960	890	870	930
— 10 - 20 -	59	79	50	55	67	0,425	0,692	0,377	0,433	0,556	1 972	1 942	1996	1957	1 897
— 20 - 30 -	106	146	121	100	109	0,691	0,968	0,793	0,674	0,800	2 175	2 196	2295	2281	2 145
— 30 - 40 -	115	124	97	88	109	1,130	1,240	1,063	0,887	1,103	1 444	1 454	1372	1528	1 557
— 40 - 50 -	128	110	117	121	110	1,675	1,478	1,714	1,701	1,535	1 084	1 083	1026	1095	1 128
— 50 - 60 -	102	109	111	101	122	1,973	2,225	2,436	2,369	2,904	733	713	685	557	661
— 60 - 70 -	104	69	81	10	88	4,378	3,180	3,425	3,391	4,124	337	316	356	318	336
— over 70 -	126	111	112	109	103	10,615	9,536	7,175	10,421	8,443	168	172	235	161	192
Af alle Aldere	1453	1234	1332	1154	1510	2,062	1,796	2,003	1,777	2,378	10 000	10 000	10 000	10 000	10 000
Mandkjøn	749	631	674	609	817	2,241	1,942	2,099	1,955	2,708	4 743	4 730	4827	4796	4 750
Kvindeskjøn	704	603	658	545	693	1,900	1,666	1,912	1,613	2,709	5 257	5 270	5173	5204	5 250

Af det hele Antal Dødsfald indtraf i

Januar 113	Mai 138	September 129
Februar 119	Juni 130	Oktober 104
Marts 107	Juli 145	November 101
April 115	August 157	December 95.

Til Oversigt over de **epidemiske Forhold** hid sættes følgende Tabel, der er udarbejdet efter de til Sundhedskommissionen fra de praktiserende Læger og Sygehusene indsendte maanedlige Lister.

Fortegnelse over de af Lægerne og fra Sygehusene anmeldte Tilfælde af epidemiske Sygdomme i Aaret 1872.

Christiania Stift.	Hele Aaret.		Januar.	Februar.	Marts.	April.	Maj.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.	Kjøn.		Alder.	
	Ialt opgivne Tilfælde	Ialt Døde.													Mandkjøn.	Kvindkjøn.	Børn under 15 Aar.	Voxne over 15 Aar.
Anmeldende Læger			44	44	40	41	38	38	37	38	39	41	40	41				
Nervefeber	164	17	16	8	10	13	4	3	14	12	25	31	17	11	87	77	39	125
Simpel Feber	289	-	33	20	22	19	10	19	19	20	26	43	29	29	135	154	155	134
Barsel-feber	17	6	3	-	2	3	-	2	-	-	1	1	3	2	-	17	-	17
Børnekopper	12	2	-	5	2	-	3	-	1	-	-	-	1	-	5	7	1	11
Vandkopper	163	-	28	23	21	20	13	7	4	2	-	12	11	22	72	91	156	7
Skarlagensfeber	24	2	4	3	4	4	2	-	-	2	2	1	2	-	9	15	18	6
Rødlinger	35	-	3	6	15	4	2	3	-	-	-	1	1	-	22	13	30	5
Mæslinger	21	-	1	11	5	3	-	-	-	1	-	-	-	-	8	13	19	2
Rosen	95	4	13	16	7	6	3	5	4	7	5	12	14	3	26	69	11	84
Kighoste	1332	108	20	51	100	251	308	227	166	92	43	34	24	16	629	703	1305	27
Diphtherisk Svælgbetændelse ..	48	8	-	4	1	1	1	3	-	13	6	12	4	3	20	28	21	27
Strubehoste	10	5	-	-	1	1	-	-	-	1	-	2	5	-	4	6	9	1
Kusma	48	-	6	6	4	8	6	8	3	2	1	1	1	2	34	14	33	15
Akut Bronchit og andre katar- rhalske Tilfælde	4487	69	599	472	411	400	302	337	279	197	247	362	405	476	2148	2339	1859	2628
Lungebetændelse	241	54	27	26	18	27	27	19	18	8	15	16	9	31	152	89	71	170
Katarrhalsk Lungebetændelse ..	95	3	13	6	12	7	6	9	18	2	3	7	8	4	46	49	66	29
Gigtfeber	133	8	21	19	15	10	11	4	8	8	8	7	9	13	73	60	15	118
Koldfeber	7	-	-	-	1	1	1	1	4	4	1	2	1	1	10	2	5	7
Diarrhoe (akut)	2046	110	103	93	110	22	14	35	23	59	10	09	86	72	34	1012	1149	897
Cholera nostras	236	13	11	6	4	7	13	11	69	64	28	10	7	6	96	140	81	155
Blodgang	13	-	3	-	-	2	2	3	3	-	-	-	-	-	6	7	4	9
Skjorbug	1	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1
Tilsammen	9517	430	914	775	766	910	828	795	1039	891	620	662	637	690	4609	4908	5042	4475
															9517		9517	

Nervefeber forekom ogsaa i dette Aar hyppig, men dog sjældnere end i det foregaaende, ligesom Dødeligheden var mindre, idet der er anmeldt 164 Tilfælde med 17 Dødsfald (i 1871: 193 og 32). Formen er i 14 Tilfælde karakteriseret som exanthematisk Typhus, der kun optraadte i de 5 første Maaneder; af disse endte 1 dødelig.

Af **simpel Feber** kjendtes ialt 289 Tilfælde.

For **Barsel-feber** er behandlet 17 Kvinder, hvoraf 6 døde (i 1871: 22 og 7). Et af de dødelig endende Tilfælde optraadte efter Extraktion paa Sædet.

Børnekopper forekom i dette Aar sjældnere end i det foregaaende; der er opført 12 Tilfælde, hvoraf 2 endte

dødelig (i 1871: 33 og 3); af disse optraadte 7 i Aarets Begyndelse. (Se Tabellen paa næste Side.)

Vandkopper optraadte med 163 Tilfælde (i 1871: 199).

Skarlagensfeberens Forekomst var meget liden og spredt gennem Aarets forskjellige Maaneder; der er ialt anmeldt 24 Syge, hvoraf 2 døde, medens i 1871: 244 og 24, i 1870: 896 og 70.

Af **Rosen** kjendtes 95 Tilfælde med 4 Dødsfald (i det foregaaende Aar 165 og 3).

Kighoste, der i 1871 kun forekom enkeltvis og spredt, sees i dette Aar at have haft en stor Udbredning, idet der er opført 1332 Tilfælde, hvoraf 108 endte dødeligt;

Liste over behandlede Tilfælde af Børnekopper i Aaret 1872.

Behandlede.	Hele Aaret.	Februar.	Marts.	Mai.	Juli.	November.	Døde		Kjøn.		Alder.	
							Ialt.	deraf uvaccinerede.	Mænd.	Kvinder.	Børn (under 15 Aar).	Voxne (over 15 Aar).
I Hjemmet	4	-	-	3	-	1	-	-	3	1	1	3
Paa Koppelazaretet . .	8	5	2	-	1	-	2	-	2	6	-	8
Ialt	12	5	2	3	1	1	2	-	5	7	1	11

med Undtagelse af 27 angrebne Voxne vare forøvrigt alle under 15 Aar.

Af 48 anmeldte Sygdomstilfælde af **diphtherisk Svælgbetændelse** endte 8 med Døden (i 1871: 11 af 64). **Strubehoste** er opført med 10 Tilfælde og 5 Dødsfald (medens i 1871: 10 og 9).

Hyppigheden af **katarrhalske Sygdomme** er i dette Aar aftaget, hvorimod Dødeligheden er større, idet der er anmeldt 4 487 Tilfælde med 69 Dødsfald, samtlige af akut Bronchit; i det foregaaende Aar er opgivet 4 830 Tilfælde med 56 Dødsfald (i 1870: 4 219 og 70, i 1869: 3 917 og 48).

Lungebetændelse er fremdeles aftaget noget i Hyppighed; der opføres nemlig 241 Tilfælde med 54 Dødsfald (i 1871: 457 og 79, i 1870: 510 og 121, i 1869: 574 og 100). De færreste Tilfælde forekom i November (9), de fleste i December (31). Hepatisationens Sæde er nærmere angivet for 5, nemlig for 2 i Spidsen af venstre Lunge, for 1 i høire, for 1 i Basis af venstre Lunge og for 1 Barn i Basis af høire (det sidste endte dødelig) (O. Lund.)

Katarrhalsk Lungebetændelse forekom hyppigere end i 1871; der opgives 95 Behandlede med 23 Dødsfald; af

de Angrebne vare 66 under og 29 over 15 Aar. I 1870 er anmeldt 83 behandlede Tilfælde med 22 Dødsfald.

For **Gigtfeber** behandlede 133 Personer, 8 døde (i 1871: 232 Tilfælde med 3 Dødsfald). Af **kronisk Rheumatisme** anmeldtes af 19 Læger 371 Tilfælde, hvoraf 144 hos Mænd, 218 hos Kvinder; af disse vare 16 under og 348 over 15 Aar.

Koldfeber optraadte hos 7; i et Tilfælde sandsynlig fremkaldt ved Jordbundens Fugtighed; i et andet recidiverende hos En, der tidligere havde haft Sygdommen i Danmark.

Diarrhoe og Cholera nostras, der i 1871 forekom mindre udbredt end i foregaaende Aar, kom i indeværende atter hyppigere under Behandling, ligesom Dødeligheden var betydelig større; der anmeldtes ialt 2 046 Tilfælde af Diarrhoe og 236 af Cholera nostras med tilsammen 123 Dødsfald (i 1871: 1 778 og 50, og i 1870: 1 995 og 90).

Af **Blodgang** er opgivet 13 Angrebne, og af **Skjørbug** 1 dødelig endende Tilfælde.

Veneriske Sygdomme. Følgende Liste giver en Oversigt over de paa Sygehusene indkomne og af Byens Læger anmeldte Tilfælde:

Sygdom.	Tilsammen.	Rigshospitalet.		Byens Sygehus.		Garnisonssygehuset.	Arbejdsanstalten.		Bodsfængslet.		Af Byens Læger anmeldte Tilfælde.
		Md.	Kv.	Md.	Kv.		Md.	Kv.	Md.	Kv.	
Syphilis	582	91	53	10	241	14	6	3	-	-	164
Gonorrhoe og Urethrit	622	30	6	1	139	11	7	27	1	-	400

Følgende Liste er et Uddrag af Sygehuslisterne for de Syphilitiskes Vedkommende:

Sygehus.	Tilbageiggende fra forrige Aar.			Indkomne.			Af de indkomne Tilfælde vare:							Udgaaede.			Tilbageiggende ved Aarets Udgang.			Det samlede Antal Forplejningsdage.	Middeltal af Forplejningsdage for hver Udskreven.	
	Md.	Kv.	Tils.	Md.	Kv.	Tils.	primære.	konstitutionelle					uopgivel.	helbredede.	i Bedring.	uheldredede.	Døde.	Md.	Kv.			Tils.
								ialt.	deraf													
									sekundær.	tertiær.	hereditær.	recidiverende.										
Rigshospitalet	25	22	47	91	53	144	34	110	78	5	8	19	-	146	2	2	7	12	22	34	14049	89,6
Børnehospitalet	-	1	1	-	1	1	-	1	-	-	1	-	-	1	-	-	1	-	-	-	72	36,0
Byens Sygehus	2	20	22	10	241	251	73	178	2	12	16	86	-	227	-	3 *)	11	2	30	32	12444	51,6
Garnisonssygehuset	2	-	2	14	-	14	-	-	-	-	-	-	14	10	-	-	-	6	-	6	806	80,6
Tilsammen	29	43	72	115	295	410	107	289	80	17	25	105	14	384	2	5	19	20	52	72	27371	

*) deraf udskreves 1, uden at være bleven behandlet, til Rigshospitalet og 1 til Behandling udenfor Sygehus.

Af Syphilis er ialt anmeldt 31 Dødsfald, hvoraf 25 hos Børn af hereditær Syphilis.

Efter de til Sundhedskommissionen indsendte Opgaver kom af veneriske Sygdomme hver Maaned under Behandling følgende Antal Tilfælde:

	Syphilis.	Gonorrhoe og Urethrit.
Januar	36	52
Februar	45	51
Marts	18	53
April	42	49
Mai	27	57
Juni	27	32
Juli	29	40
August	31	79
September	43	50
Oktober	31	55
November	37	53
December	41	52
Hele Aaret	407	633.

Omkostningerne ved de for Christiania Kommunes Regning paa Rigshospitalets Hudsygeafdeling behandlede veneriske Syge udgjorde 1743 Spd. 102 Skill., hvori dog er medregnet Omkostningerne ved de Patienter, fra hvilke Kuromkostninger refunderes af fremmede Kommuner. Hertil kommer dog Omkostningerne ved en Del ældre Tilfælde af Syphilis, der vare behandlede paa andre Afdelinger.

Ved den tvungne Undersøgelse af prostituerede paa Bordel boende Fruentimmer, der visiteres 2 Gange ugentlig, udførtes i det Hele 3 820 Visitationer. De Prostitueredes Antal ved Aarets Begyndelse var 54 og ved dets Slutning 52; da en Del af disse vare indsatte i Strafanstalterne eller indlagte i Sygehus, fremmødte hver Gang mellem 33 og 45. Indlæggelse af disse Kvinder paa Sygehus skeede 126 Gange, hvoraf 42 for blenorrhagiske, 56 for lokale og 28 for konstitutionelle syphilitiske Affektioner. Middeltallet af de Mødende var 36,9 og Antallet af disse forholdt sig til de Syge = 1:3,41 og Middeltallet af de Syge ved hver Visitationsdag var 1,21.

Ved den tvungne Visitation af prostituerede, privat boende Fruentimmer, der visiteredes 1 Gang ugentlig, og hvis Antal var 47, udførtes tilsammen 1 120 Undersøgelser. 100 Sygdomstilfælde forefandtes, hvoraf 42 blenorrhagiske, 54 lokale og 4 konstitutionelle syphilitiske Affektioner; der falder derefter 1 Sygdomstilfælde paa hver 11te Undersøgelse. Tillige foretoges 803 Undersøgelser af Kvinder, der hengive sig til Prostitution uden at være underkastede regelmæssig Visitation, ved hvilke 165 fandtes lidende af venerisk Sygdom, nemlig 68 af blenorrhagiske, 61 af lokale og 36 af konstitutionelle syphilitiske Affektioner, altsaa 1 Sygdomstilfælde paa hver 4,87 Undersøgelse.

Desuden visiteredes 9 Mænd, hvoraf 8 indlagdes paa Sygehus, 3 som lidende af Gonorrhoe, 1 af lokale og 4 af konstitutionelle syphilitiske Symptomer.

Spedalskhed. Foruden nogle Tilfælde, der behand-

ledes paa Rigshospitalet og tilhørte andre Egne af Riget, skal der i Christiania kun findes 1 Spedalsk, der er født i Bergen.

Nedenstaaende Liste giver en Oversigt over en Del paa Sygehusene og i Lægernes private Praxis behandlede væsentlig **kroniske Sygdomme**:

	Opgivne behand- lede Tilfælde. ¹⁾	Anmeldte Døds- fald.	Deraf vare			
			Md.	Kv.	Børn (un- der 15 Aar).	Voxne (over 15 Aar).
Fnat	112	-	57	55	45	67
Skurv	13	-	10	3	1	2
Kjertelsyge	180	12	71	105	140	35
Rachit	64	9	35	24	50	8
Svindstot	357	251 ²⁾	175	180	37	274
Kræft	67	60 ³⁾	30	37	-	43
Vatersot og Morbus Brighti	53	40	20	33	2	41
Blegsot og Anæmi	737	1	23	591	91	556
Menstruationsuordener	208	-	-	208	-	205
Cardialgi, kronisk Gastrit og Dys- pepsi	1098	27 ⁴⁾	386	610	51	874
Kronisk Rheumatisme	374	-	145	220	16	348
Ormesygdomme	76	-	32	41	61	12
Drankersygdomme	42	4	40	1	-	29

¹⁾ Fattiglægernes Opgaver ere heri ikke medregnede.

²⁾ eller 17,8 pCt. af kjendte, ved Sygdom foraarsagede Dødsfald (1453); Aaret iforveien: 22,1 pCt. og i 1870: 15,9 pCt.

³⁾ Kræftens Sæde er opgivet for 53 Døde: Mavesækken (32), Livmoderen (4), Brystkjertelen, Leveren og Underlivet (af hver 3), Spiserøret og Æggestokken (af hver 2), Munden, Tarmen, Peritonæum og Penis (af hver 1).

⁴⁾ Dødsfaldene ere sammendragne fra Gastritis, Enteritis og Diarrhoea chronica.

Sindssygdomme. Antallet af de i Aarets Løb paa Sindssygeasylerne i Christiania forpleiede Sindssyge udgjorde 169, hvoraf paa Christiania Sindssygeasyl 159 og paa Oslo Hospital 10. Paa Christiania Sindssygeasyl fandtes ved Aarets Udgang 119 Patienter. Fra Bodsfængslet omtales 2 sindssyge Fanger, en lidende af Melancholi og en af Mani.

I Lægernes Medicinalberetninger og fra Sygehusene nævnes 45 Tilfælde af Sindssygdom, 25 af Mandkjøn og 20 af Kvindekjøn; 36 ere opførte som Voxne. Sygdomsformen er opgivet for 8, hvoraf 3 lede af Melancholi, 3 af af Mani (puerperal) og 2 af Dements. Efter Dødsanmeldelserne ere 7 (3 Mænd og 4 Kvinder) døde af Sindssygdom. Ved Aarets Udgang forpleiedes for Christiania Fattigvæsens Regning 71 Personer, hvoraf 12 nye tilkomne i Aaret; af disse forpleiedes 22 i Byen og Resten i Landdistrikterne. Den gennemsnitlige aarlige Godtgjørelse for de udsatte Sindssyge udgjorde 38 Spd.

Over de udførte **chirurgiske Operationer** giver følgende Tabel en Oversigt (se Tabellen paa næste Side).

Obstetriciske Operationer. Paa Fødselsstiftelsen udførtes: 3 Tangforløsninger, 2 Gange ved Fare for

Fosterets Liv og 1 Gang ved hyppige, men ikke drivende Veer. Udfaldet heldigt for Mødre og Børn. 3 Vendin-ger, indicerede 1 Gang ved Bækkensneverhed og fremfalden Navlesnor (det ekstraherede Foster dødt, Moderen ilive) og 2 Gange ved Tverleie (begge Mødre og Børn ilive). 3 Extractioner ved Bækkenendeleie, hvoraf 1 af 1ste Tvilling paa Sædet, indiceret ved fremfalden Navlesnor og lidet kraftige Veer (levende Moder og Barn); 2 Gange paa en Fod (begge Fostre dødfødte, det ene raadent; heldigt Udfald for Mødrene).

Af Byens Læger udførtes: 36 Tangforløsninger, indicerede i 28 Tilfælde ved langsom Fødsel uden Fremgang paa Grund af manglende eller svage, tildels smertefulde Veer, stort Fosterhoved eller Rigiditet af Fødselsdelene (Udfaldet heldigt for 24 Mødre, hvoraf 11 opgives at have været Førstefødende, uopgivet for 3; 1 døde 2 Uger efter af Emboli; af Børnene vare 24 levende og 3 dødfødte, for 1 vides ikke Udfaldet); i 3 Tilfælde ved Bækkenforsnevring (med heldigt Udfald for de Fødende; 2 af Børnene levede, 1 var dødfødt); i 2 Tilfælde ved Barselkrampe (heldigt Udfald for 1 Fødende og 1 Barn, som imidlertid døde 6 Dage efter af Spasmus glottidis, i 1

Operation.	Paa Righospitalet.	Paa andre Sygehuse.	Udenfor Sygehus.	Anmærkning.
Amputation af Overarmen ¹⁾	2	-	-	1) Indication: Arthrocace cubiti (1) og Vulnus (1), den første med dødeligt Udfald.
— - Underarmen ²⁾	3	-	-	2) Indiceret i alle Tilfælde ved Vulnera.
— - Laaret ³⁾	3	2	-	3) Udfaldet dødeligt i 2 Tilfælde, hvor Operationen indiceredes ved Arthrocace genu og Phlegmone et Necrosis femoris; — Udfaldet heldigt ved 1 Amputation for Sarcoma genu. I 1 Tilfælde var Indicationen Osteosarcoma.
— - Læggen ⁴⁾	3	1	1	4) Udfaldet dødeligt ved 1 Amputation for Necrose (Righospitalet), heldigt ved 2 for Caries og Necrose (den ene udenfor Sygehus). Indicationerne forøvrigt vare: Fractura tibiæ, Phlegmone og Ulcus, af hver 1.
— - Foden ⁵⁾	1	-	-	5) efter Forfrysning.
— eller Exartikulation af Fingre og Tær ⁶⁾	8	-	2	6) Paa Righospitalet indiceredes Operationen 2 Gange ved Panaritium og 4 ved Vulnera.
Exartikulation ⁷⁾	4	-	-	7) 3 af Foden (hos en ved Gangræn og hos en ved Necrose), 1 af Knæet ved Gangræn.
Resektion ⁸⁾	3	-	-	8) 1 Gang af Underkæven ved Necrose; ligeledes 1 Gang i hvert af Hofte- og Haandleddet ved Arthrocace, den sidste med dødeligt Udfald.
Borttagelse af Brystkjertelen ⁹⁾	-	4	2	9) Udenfor Sygehus: 1 Gang ved recidiverende Kræft.
— - Læbekræft ¹⁰⁾	1	-	4	10) Udenfor Sygehus: i et Tilfælde samtidig plastisk Operation; Udfaldet opgives heldigt hos 1.
— - Kræft i andre Organer ¹¹⁾	10	1	6	11) Sædet var: hos 3 Ansigtet, hos 2 Tungen og hos 1 hvert af følgende 7 Organer: Overkæven, Tandkjødet, de smaa Skamlæber, Livmoderhalsen, Penis, Testiklen og Endetarmen.
— - andre Svulster ¹²⁾	13	1	18	12) deraf vare 8 Cyster, 5 Atheromer, 5 Glandelsvulster, 4 Lipomer (deraf to paa en Person), samt 1 af hver af følgende 7 Svulster: Svulst i Øienhulen (dødeligt Udfald, Righospitalet), Gliom, Enchondrom, Fibrosarcom, Papillærsvulst, Keloid og Svulst i Portio vaginalis uteri.
— - Tonsiller og Uvula ¹³⁾	-	-	23	13) Af disse foretoges 15 paa 9 Personer.
— - indgroede Negle	-	-	4	14) paa 1 Patient. Forøvrigt udførtes Operationen flere Gange paa Sygehusene, men Antallet er ikke anført.
Paracentese af Bryst ¹⁴⁾	-	3	-	15) de paa Righospitalet anførte Operationer vare 2 Punktioner af Tarmen hos en Patient, lidende af Ileus; Udfaldet dødeligt. Udenfor Sygehus gjordes 5 Paracenterer paa 1 Person og 3 paa 1.
— - Underlivet ¹⁵⁾	2	-	9	16) i 2 Tilfælde ved Punktion og Jodinjektion, i 1 ved Acupunktur og i 1 ved Setaceum.
Operation for Hygroma patellæ ¹⁶⁾	-	-	4	17) 4 (hvoraf tre paa Sygehus) med heldigt Udfald, 3 med uheldigt (deraf altsaa en paa Sygehus).
Punktion af Knæledet (ved Hydarthrus)	3	-	-	18) de 3 udenfor Sygehus paa 1 Patient.
Ovariotomi ¹⁷⁾	1	3	3	19) 1 ved Cauterisation og 1 ved subcutan Ligatur.
Punktion af Hydrops ovarii ¹⁸⁾	-	1	3	20) paa 2 Personer flere Gange ved Injektion.
Borttagelse af Polyp i Livmoderen	1	1	5	21) 2 ved Ligatur, 1 ved rygende Salpetersyre.
— - — i Næsen	-	-	6	
Underbinding af Arteria femoralis	1	-	-	
Operation for Teleangiectasi ¹⁹⁾	-	-	3	
— - Struma ²⁰⁾	-	-	3	
— - Hæmorrhoidalknuder ²¹⁾	-	-	3	
Gjennemskjæring af Nervus infraorbitalis og mentalis	-	-	1	
Tenotomi, Gjennemskjæring af Muskler og Fascier	5	-	4	
Forceret Extension ved skjævt tilhelet Fractura femoris	-	-	1	
Reposition af Luxationer ²²⁾	9	-	2	22) 8 Gange af Overarm (1 udenfor Sygehus), 2 af Laaret (1 udenfor Sygehus) og 1 af Clavicula.
Rhinoplastik ²³⁾	1	-	2	23) Paa Righospitalet opereredes først for Cancer, derpaa plastisk Operation.
Operation for Hæremund ²⁴⁾	6	-	2	24) for de udenfor Sygehus Opererede er Udfaldet opgivet heldigt.
— - Palatum fissum	2	-	-	
— - Fistula colli	-	-	1	
Plastisk Operation paa Halsen ved Contractur	2	-	-	
Operation for Vandbrok ²⁵⁾	11	-	2	25) 11 Gange ved Punktion og Jodinjektion, 1 ved Punktion alene og 1 ved paafølgende Alkoholindsprøjtning.
Incision ved Hæmatocele	1	-	-	
Reposition af Brok	1	-	-	
Herniotomi ²⁶⁾	5	-	-	26) Udfaldet opført som dødeligt i 1 Tilfælde.
Lateris	102	17	114	

Operation.	Paa Rigs- hospitalet.	Paa andre Sygehuse.	Udenfor Sygehus.	Anmærkning.
Transport	102	17	114	
Reposition af Paraphimose	-	-	1	
Operation for Phimose	2	-	-	
— - Strictura urethræ ²⁷⁾	1	-	5	²⁷⁾ Paa Rigshospitalet ved Urethrotomia externa pe- rinæalis; udenfor Sygehus hos 1 ved Incision og Dilatation og hos 4 ved Dilatation alene.
Lithotomia ²⁸⁾	1	-	-	²⁸⁾ med gunstigt Udfald.
Incision i Livmoderhalsen	-	-	2	
Operation for Fistula vesico-uterina	2	-	-	
— - — vesico-vaginalis ²⁹⁾	2	-	-	²⁹⁾ paa 1 to Gange.
— - — recto-vaginalis	1	-	-	
— - Ruptura perinæi	1	-	-	
— - Fistula ani	-	-	2	
— - Fissura ani	-	-	1	
— - Strictura ani	-	-	2	
— - Anus præternaturalis	-	-	1	
Borttagelse af nekrotiske Benstykker og fremmede Legemer	4	2	2	
tilsammen	116	19	130	
Øienoperationer.				
Borttagelse af Øieæblet ³⁰⁾	2	-	1	³⁰⁾ Paa Sygehus; ved Glaucom og Vulnus corneæ; Udenfor — ; ved Staphylom.
Extractio cataractæ	15	-	-	
— — linearis	-	1	-	
Discisio cataractæ ³¹⁾	-	4	-	³¹⁾ paa 2 Personer.
Extractio lentis ³²⁾	2	-	-	³²⁾ 1 Gang ved fremmed Legeme og 1 ved Hypopyon.
Iridektomi ³³⁾	15	-	3	³³⁾ Indicationerne vare: Staphyloma corneæ (2), Irido- choroiditis (2), Atresia pupillæ, Cataracta trauma- tica, Glaucom, Iridocyclit og fremmed Legeme (af hver 1).
Udtømmelse af Humor aqueus ³⁴⁾	5	-	-	³⁴⁾ 3 Gange ved Hypopyon og 2 ved Skudskaar.
Myotomi	3	-	-	
Operation for Skjelen	4	-	3	
— - Ptosis	2	-	1	
— - Epicanthus	1	-	-	
— - Blenorrhoea saccilacrymalis	-	-	4	
Tilsammen	49	5	12	
Chirurgiske og Øienoperationer tilsammen	165	24	142	

Tilfælde dødeligt for begge); 1 Gang ved Blødning (med levende Barn, 2den Tvilling; Udfaldet uopgivet for den Fødende); i et Tilfælde ved Fare for Fostrets Liv (med levende Moder og Barn); samt ligeledes i 1 Tilfælde ved langsom og besværlig Ansigtspødsel (Moderen ilive; Barnet dødfødt). Udfaldet altsaa gunstigt for 30 af de Fødende, dødeligt for 2 og uopgivet for 4; af Børnene vides 29 at være levende og 6 dødfødte. 11 Vendinger, 10

Gange ved Tverleie, hvoraf tre ved sidstkommende Tvilling (1 Fødende døde 4 Dage efter af Barselkrampe, Udfaldet heldigt for 5; af Børnene opgives 6 at være levende og 3 dødfødte; for 4 Mødre og 1 Barn er Udfaldet ikke opgivet); 1 Gang ved centralt forliggende Moderkage (Moderen ilive, Barnet dødfødt). 6 Fødende og 6 Børn ilive; Udfaldet dødeligt for 1 Fødende og 4 Børn, samt uopgivet for 4 og 1. 7 Extraktioner ved Bækkenendefødsel,

hvoraf 1 Gang ved Barselkrampe (med heldigt Udfald for Moder og Barn); 1 Gang ved forliggende Moderkage (med dødt Føster; for Moderen er Udfaldet uopgivet); i 1 Tilfælde af dødt Foster ved ueftergivelig Mellemkjød (Moderen ilive); og 1 efter foregaaende Vending af Jordmoderen (Moderen levende, Barnet dødfødt). For 5 Fødende Udfaldet heldigt, for 1 dødeligt; af Fostrene var 1 levende, 5 dødfødte; Udfaldet kjendes ikke for 1 Moder og 1 Barn. 1 Reposition af Navlesnoren og Nedbringelse af en Fod ved Sædeleie, med levende Barn; Udfaldet for Moderen uopgivet. 2 Fremkaldelser af fortidlig Fødsel ved Bækkenforsnevring hos Flerfødende, med levende Fostre; Udfaldet for de Fødende uopgivet, heller ikke Forsnevringens Beskaffenhed og Grad samt Udfaldet for Børnene ved de foregaaende Fødsler. 3 Perforationer: Indikationen var i 1 Tilfælde Bækkenforsnevring (conj. vera 3½"); Fosteret bød sig i Isseleie med en Arm ved Siden; paa Grund af Fødselens Mangel paa Fremgang foretoges, efterat Fosterets Død var konstateret (fremfalden Navlesnor), Perforation med paafølgende Extraktion ved Cranioklast; Konen døde 4 Dage efter af perforerende Ruptur af Collum uteri (N. Mag. for Lægev. 1872 Forhandl.). I det andet Tilfælde fandtes der en paa Fosterhovedet siddende større Tumor (Hernia cerebri), der hindrede Fødselens Fremgang; Fosteret var dødt før Operationen; Extraktionen foretoges ved manuel Trækning paa den udtømte Svulsts Bedækninger; Konen ilive (N. Mag. for Lægev. 1873 Forhandl.), (Irgens, Schönberg). I det 3die Tilfælde var Operationen indiceret ved hydrocephalisk Hoved; Moderen levende (N. Mag. for Lægev. 1872), (Vedeler). 16 kunstige Forløsninger af Moderkagen, 12 Gange ved Blødning og 6 ved Strictur. 9 Koner forbleve ilive; for 7 kjendes ikke Udfaldet.

Ialt 85 obstetriciske Operationer.

Antallet af Fødte og Døde vil sees af følgende Tabel:

	Fødte.	Døde					Dødfødte.
		i Alt.	under 1 Aar		mellem 1-15 Aar.	paa Barselseng.	
			i 1ste Døgn.	over 1 Døgn.			
Christiania Stadsfysikat	2 490	1453	9	394	342	10	140 *)

*) Heri ikke medtaget de 9 i første Døgn døde.

Omkomne paa voldsom Maade 33.

Overskudet af Fødte over Døde bliver altsaa 1 037 og Forholdet mellem hine og disse = 58,0 pCt. Antallet af Døde under 1 Aar udgjorde 16,2 pCt. af samtlige Fødte og 27,7 pCt. af samtlige Døde. Antallet af Døde mellem 1 og 15 Aar udgjorde 23,6 pCt. og Antallet af Døde under 15 Aar udgjorde 44,4 pCt. af samtlige Dødsfald.

Til Oplysning om Dødsaaarsagerne hidsættes følgende efter Lægernes Dødsanmeldelser sammendragne Tabel (se Tabellen Side 10 og 11).

Denne Liste omfatter samtlige ved Sygdom forarsagede Dødsfald. De hyppigst angivne Dødsaaarsager vare: Svindsot (251), Hjernebetændelse og Kramper i Børnealderen (tilsammen 142), Diarrhoe og Cholera nostras (123), Kighoste (108), croupøs og katarrhalsk Lungebetændelse (tilsammen 77), akut Bronchit (69), Kræft (60), Alderdomssvaghed (51), medfødt Svaghed (47), samt Vatersot og Morbus Brighti (tilsammen 40). Af Dødsaaarsager paa Barselseng opføres af Lægerne ialt 10, hvoraf Barsel-feber i 6 Tilfælde (en Gang efter Extraktion), Barselkrampe i 2 (efter Tangforløsning og Vending), Emboli i 1 (efter Tangforløsning) og Livmoderbristning i 1 (4 Dage efter Perforation).

Veirliget. En Oversigt over de meteorologiske Forhold i 1872 vil sees af nedenstaaende Tabel fra det meteorologiske Institut over Iagttagelser med Hensyn til Temperatur, Barometerstand, Vind og Regnforhold (se Tabellen paa næste Side).

Hygiæniske Forhold. I disse er der ingen væsentlig Forandring indtraadt. Renovationsvæsenet er endnu ikke ordnet af Kommunen, men overladt den private Spekulation. Der viser sig ligeledes Mangel paa Husrum for de fattigere Klasser, hvis Boliger derfor ere temmelig kostbare, overbefolkede og slette.

Fattigsygepleien. Nedenstaaende Sammenstilling af de af Bylægerne i 1872 undersøgte og behandlede Syge viser deres Antal samt Forholdet af de fra hvert Distrikt paa Sygehusene Indlagte og af de Døde (se Tabellen næste Side).

Efter Bylægerne Lister ere altsaa i de Syges Hjem ialt behandlede 3 610 Syge, hvoraf 141 ere døde; desforuden ere behandlede og senere indlagte paa Sygehus 143 Syge, og 386 undersøgte og indlagte paa Sygehus uden foregaaende Behandling.

Oversigt over de meteorologiske Forhold.

Maaned.	Middeltemperatur (1837—67).	1 8 7 2.							
		Temperatur. Celsius.			Barometer ved Havet. Middel. Millimeter.	Vind (fremher- skende).	Vindstyrke 0—6. Middel.	Skydække 0—10. Middel.	Regnhøide. Millimeter.
		Middel.	Høiest.	Lavest.					
Januar	— 5 ^o ,1	0 ^o ,50	5 ^o ,5	— 11 ^o ,7	755,1	O.	1,0	9,0	53,7
Februar	— 5,0	— 1,11	3,7	— 9,5	64,0	O.	0,8	8,7	31,1
Marts	— 1,8	— 0,08	7,0	— 11,3	59,1	NO.	1,4	7,2	27,9
April	3,8	5,65	13,7	0,0	58,1	NO.	1,3	5,7	53,4
Mai	9,9	11,54	22,2	7,1	56,7	S.	1,5	5,3	43,0
Juni	14,8	16,29	24,4	6,7	59,5	SV.	1,2	5,5	110,2
Juli	16,5	20,09	29,1	11,0	58,3	S.	1,2	3,5	66,8
August	15,3	15,30	24,3	11,3	59,3	NO.	1,1	5,1	117,5
September	11,3	11,07	21,2	3,7	50,8	O.	1,0	6,1	101,7
Oktober	5,4	5,27	12,2	— 4,4	62,6	S.	0,7	6,1	55,4
November	— 0,2	0,18	5,7	— 9,2	63,3	NO.	1,2	5,9	22,1
December	— 3,6	— 3,60	5,3	— 13,2	58,6	NO.	0,9	4,8	27,3
Hele Aaret	5 ^o ,16	6 ^o ,76	29 ^o ,1	— 13 ^o ,2	758,8	NO.	1,1	6,1	710,1

Oversigt over de i 1872 behandlede og undersøgte fattige Syge.

Fattiglæge-Distrikt.	Af Fattiglægerne ialt Be- handlede.	Deraf				Indlagte paa Sy- gehus.	Døde.	Procentfor- hold mellem de Behand- lede og Døde.	Indlagte paa Syge- hus uden foregaaen- de Behand- ling.
		Mænd.	Kvinder.	under 15 Aar.					
				Mænd.	Kvinder.				
1ste (Vor Frelser's Menighed)	983	308	675	147	231	46	42	4,48	150
2den (Trefoldigheds) —	805	265	540	104	131	35	43	5,58	97
3die (Gamle Akers) —	726	253	473	82	124	36	33	4,78	94
4de (Grønland-Oslo) —	1 096	361	735	128	266	26	23	2,15	45
Tilsammen	3 610	1 187	2 423	461	752	143	141	4,07	386

Over de under Fattiglægerne's Tilsyn komne Sygdomsformer giver nedenstaaende Tabel en Oversigt (se Tabellen paa Side 12).

Paa Sygehusene indkom for Fattigvæsenets Regning tilsammen 1 896
hvoraf døde 211
nemlig paa Rigshospitalets 3 Hovedafdelinger

566, hvoraf døde 67
paa Børnehospitalet . . . . . 34, — — 6
- Fødselsstiftelsen . . . . . 37, — — -
- Koppelazaretet . . . . . 12, — — 2

Lateris 649, hvoraf døde 75

Transport 649, hvoraf døde 75
paa Byens Sygehus og dets Filial-

afdelinger . . . . . 934, — — 124
- Ankerløkkens Lazaret . . . . . 14, — — -
- Diakonisse-Sygehuset . . . . . 22, — — 8
- Arbejdsanstalten . . . . . 277, — — 4

1 896, hvoraf døde 211.

Det hele Antal Syge (og Fødende paa Fødselsstiftelsen), for hvilke Fattigvæsenet, paa faa Undtagelser nær, har draget Omsorg, har saaledes været 5 495; deri ikke indbefattet de i Sindssygeasyleterne Behandlede (Antallet i 1871: 5 298 og i 1870: 5 731). Det samlede Antal Døde,

Oversigt over de under Fattiglægernes Tilsyn i 1872 komne Sygdomsformer.

Sygdom.	Behandlede.				Indlagte paa Sygehus.				Døde.				Indlagte paa Sygehus uden forudgaaende Behandling.			
	Md.	Kv.	Deraf under 15 Aar.		Md.	Kv.	Deraf under 15 Aar.		Md.	Kv.	Deraf under 15 Aar.		Md.	Kv.	Deraf under 15 Aar.	
			Md.	Kv.			Md.	Kv.			Md.	Kv.			Md.	Kv.
Febre	36	77	18	47	2	3	1	-	1	2	1	1	39	41	6	10
Akute Sygdomme i Aandedræts- og Cirkulationsorganerne	186	323	90	135	6	9	-	-	9	11	7	7	22	9	2	1
Kroniske Sygdomme i Do. Do.	255	395	90	131	18	18	-	1	33	29	8	9	20	10	1	-
Sygdomme i Nervesystemet	70	177	9	16	3	8	-	1	6	13	3	8	6	6	-	2
Sindssygdomme	1	7	-	-	-	3	-	-	-	-	-	-	3	6	-	-
Akute Sygdomme i Fordøiellesorganerne	129	219	79	137	-	1	-	-	4	7	3	7	5	3	-	1
Kroniske Do. i Do.	61	254	16	45	5	5	-	-	-	1	-	1	5	6	1	-
Uterinsygdomme, Menstruationsanomalier, Barselsygdomme	-	50	-	-	-	6	-	-	-	-	-	-	-	10	-	-
Sygdomme i Urinorganerne, Vatersot	12	33	2	3	-	7	-	-	2	2	-	-	8	5	-	-
Blodsygdomme, Ernæringsygdomme, Gulsot, Alderdomssvaghed	32	171	13	48	2	2	1	-	4	10	3	2	8	1	-	-
Kronisk eller afebril Rheumatisme	55	158	3	7	2	4	-	-	-	-	-	-	1	3	-	-
Læsioner	81	72	23	13	1	1	-	1	-	-	-	-	9	7	-	1
Phlegmone, Abscesser, Ulcera	80	93	20	14	3	4	-	-	-	2	-	-	15	16	3	2
Kræft	3	6	-	-	3	-	-	-	-	3	-	-	1	3	-	-
Svulster af ikke kræftagtig Beskaffenhed	5	11	1	2	-	2	-	-	-	-	-	-	2	1	-	-
Dannelsesfeil, Deformiteter	7	3	4	1	-	-	-	-	-	-	-	-	4	1	3	1
Ben- og Ledsygdomme	26	19	6	6	4	4	1	1	-	-	-	-	10	7	-	2
Chirurgiske Sygdomme i Aaresystemet	6	15	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	1	-	-
Do. Do. i Urinveiene	3	3	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	2	1	-	-
Syphilis	7	40	2	4	-	3	-	-	1	-	1	-	16	15	2	7
Gonorrhoe	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	-	-	-
Epididymit, Orchit	4	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	5	-	-	-
Hudsygdomme	37	113	23	48	1	-	1	-	-	-	-	-	6	17	2	4
Broktilfælde	15	14	6	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
Scrophulose	22	43	21	36	-	5	-	5	-	-	-	-	-	1	-	1
Øiensygdomme	33	104	23	43	3	2	1	2	-	-	-	-	10	10	4	2
Øresygdomme	4	8	2	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Forskjellige andre Sygdomme	12	15	8	12	-	1	-	-	-	1	-	1	1	-	-	-
Tilsammen	1187	2423	461	752	55	88	5	11	60	81	26	36	206	180	24	34
	3 610		1 213		143		16		141		62		386		58	

der vedkom Fattigvæsenet, udgjorde 352 eller 24,23 pCt. af samtlige Dødsfald i Aaret (i 1871: 313 eller 25,36 pCt., i 1870: 184 eller 13,70 pCt.).

Fattigvæsenets Sygeudgifter udgjorde (ifølge Opgave fra Fattigvæsenets Kontor):

1. Til Rigshospitalet for Byen tilhørende Syge 6 506 Spd. 55 Sk.
2. - Do. i fremmede Do. 4 329 — 34 -
3. - Byens Sygehus og dets Afdelinger . . . . . 13 878 — - -
4. - Ankerløkkens Lazaret . . . . . 546 — 4 -
5. - Grønlands Do. . . . . 239 — 28 -
6. - Diakonissehuset . . . . . 1 056 — 68 -

26 555 Spd. 69 Sk.

Transport 26 555 Spd. 69 Sk.

herfra fragaar: indkomne Refusionsbe- løb og Arbejdsudbytte af Patienter i Byens Sygehus . . . . .

8 649 — 7½ -

17 906 Spd. 61½ Sk.

7. Medikamenter for fattige Syge i Byen . . . . . 2 532 — 50 -
8. Lægerekvisita . . . . . 758 — 10 -
9. Sindssyges Pleie i og udenfor Asylerne (heri medregnet Kur og Pleie for Sindssyge, der ikke tilhøre Byen, og for hvilke Refusion bli-

Lateris 21 197 Spd. 1½ Sk.

Transport	21 197 Spd.	1½ Sk.
ver at søge hos fremmede Kom- muner)	15 648	— 73 -
10. Lægelønninger	2 152	— 60 -
11. Fødselsstiftelsen	100	— - -
12. for Jordemoderforretninger . .	172	— 60 -
	39 306 Spd.	74½ Sk.

Udgifterne til Medicin for enhver af Fattiglægerne behandlet Syg beløb sig gennemsnitlig til 87 Skill.

I **Sundhedskommissionen** afholdtes i Aarets Løb 30 Møder, hvorunder behandlede Anmeldelser om sanitære Misligheder og andre mindre væsentlige Sager vedkommende Sundhedspleien, samt desforuden Sager angaaende Pudret-Renovationen, Oprettelse af en Assistentpost ved Sundhedskommissionen til Kontrol med Renlighedsforholdene, Bygningsforetagender, Bylægeposter m. V., samt Foranstaltninger mod epidemiske Sygdomme.

Den offentlige Vaccination udførtes af Stadsfysikus med Bistand af Bylægerne i de samme Lokaler som i det foregaaende Aar. Ialt vaccineredes 1 137 Børn (hvoraf i 1ste og 2det Distrikt 551, i 3die 363 og i 4de 223). Desuden foretoges en Del Revaccinationer, væsentlig af Voxne. Til indenbys Læger uddeltes omtrent 50 til udenbys Læger og Hjelpevaccinatører sendtes, ifølge 138 Requisitioner, 321 Rør Vaccinelymfe. Jordemoderleverne ere af Stadsfysikus underviste i Vaccinationens Udførelse. I Medicinalberetningerne opgives 40 Vaccinationer og 17 Revaccinationer.

Af **retsmedicinske Forretninger** udførtes 10 Syns- og Obduktionsforretninger: 1 over en Mand, der antoges død som Følge af et Knivstik i højre Haand, 3 over voxne Mandspersoner, der døde pludselig, 1 over et fundet, nyfødt Barn, 1 over et i Sengen hos Moderen om Natten dødt Barn, 4 over Børn fødte under mistænkelige Omstændigheder.

Angaaende **Sygehusenes** Virksomhed henvises til de i den almindelige Beretning indtagne Sygehuslister.

I Tugthuset var Sundhedstilstanden god og ingen Sygdom viste sig epidemisk. Paa Sygestuerne behandlede 63 med 2 489 Forpleiningsdage; 2 døde. Det gennemsnitlige daglige Belæg paa Sygestuerne var 6,82 (i 1871: 8,41 og i 1870: 9,71). Det daglige Middeltal af Fanger udgjorde 434; altsaa falder der i Gjennemsnit 5,7 Sygedage paa hver Fange (i 1871: 6,4, i 1870: 6,7). Mortalitetsforholdet, naar 7 ved Aarets Udgang tilbageliggende Syge ikke medregnes, bliver 3,6. Uden at være indlagte paa Sygestuerne eller være fritagne for Arbeide have nogle Fanger paa Grund af Sygelighed nydt Sygekost i

tilsammen 969 Dage, saa at det hele Antal Dagsportioner af Sygekost i Aarets Løb har været 3 458. Udgifterne til Sygeforpleiningen har udgjort 510 Spd. 14½ Sk., hvoraf til Medicin (for Fanger samt Betjente med Familie) 310 Spd. 118 Sk.; desforuden 125 Spd. 8 Sk. til Oslo Sinds-sygeasyl for Kur og Pleie af en sindssyg Fange.

Antallet af de i Akershus Fæstnings Strafanstalt behandlede Sygdomstilfælde udgjorde 39, hvoraf 12 tilbageliggende fra 1871 og 27 nye; i dette Antal er dog indbefattet en Del Fanger, som formedelst Sygelighed vel nød Sygekost og Medicin, men ikke indlagdes paa Sygestuerne. Det samlede Antal Sygekostdage udgjorde 4 771, og det daglige Middeltal af Fanger 128,95; der kommer saaledes i Gjennemsnit 37,24 Sygedage paa hver Fange og 13,03 Sygmeldte daglig. Indlagte paa Sygestuerne ere ialt blevne 17 Personer for 22 Sygdomstilfælde (enkelte indlagdes flere Gange) i 1 087 Dage; det gennemsnitlige Belæg har altsaa været 2,97. Arbeidsfrihed udenfor Sygestuerne er bleven tilstaaet 15 Personer i tilsammen 102 Dage. 3 Dødsfald ere indtrufne. Udgifterne ved Sygeforpleiningen udgjorde 350 Spd. 116 Sk., hvoraf 229 Spd. 28 Sk. til Medicin for Fanger og Betjente med Familie.

I Bods-fængslet var det daglige Middelbelæg af Fanger 219,54 og Aarets samlede Antal Fanger 397; af mere betydelige Sygdomstilfælde behandlede 23 (hvoraf 4 tilbageliggende fra 1871) og af mere forbigaaende 192. I Fængslets Sygeafdeling have 11 Fanger været behandlede, hvoraf 2 tilbageliggende fra det foregaaende Aar; 1 døde af Tarmslynge. Sygedagenes Antal var 1 024 eller 93,09 for hver Syg. Fuldstændig Arbeidsfrihed paa Grund af Sygdom har været nødvendig i 786 Dage, hvilke fordelte paa 215 Sygdomstilfælde udgjør 3,66 for hvert; delvis Arbeidsfrihed har været tilstaaet i 418 Dage. Fordeles det samlede Antal Dage med Arbeidsfrihed (1 204) paa det hele Antal Fanger, som have hensiddet i Fængslet, kommer der 3,03 Dage paa hver. Fængslets Sygeudgifter udgjorde i indeværende Aar 197 Spd. 5 Sk.

I Arbeidsanstalten var det daglige Middeltal af Lemmer 237 og det daglige Middeltal af Sygmeldte 12,52. Sygedagenes Antal beløb sig til 4 601, hvoraf for Mænd 3 716 og for Kvinder 885; hertil bliver dog for nogle Sygdomstilfælde, forefaldne i de ved Anstalten ansatte Betjentes Familier, et lidet Antal Sygedage at tillægge. I Righospitalet, Byens Sygehus og Byens Sinds-sygeasyl indlagdes tilsammen 38 Syge, nemlig 13 Mænd og 25 Kvinder. I Fødselsstiftelsen indlagdes 2 Kvinder. 5 Dødsfald — alle hos Mænd — indtraf, eller 1,4 pCt. af de behandlede Sygdomstilfælde. Anstaltens Udgifter til Medicin og Sygerekvisita udgjorde 276 Spd. 55½ Sk.

Fra det orthopædiske Institut, Institutet for medicinsk Gymnastik og den elektrotherapeutiske Anstalt er Beretninger ikke indkomne.

Badeindretninger. I Rigshospitalets Badeindretning toges mod Betaling 10 204 almindelige Karbad, 215 Gytjebad, 964 Styrtebad og 2 200 Dampbad. Til Hospitalets Syge gaves, uberegnet de almindelige Renselsesbad, 1 392 almindelige Karbad, 301 Gytjebad og 341 Dampbad. — I Christiania Badeanstalt toges 28 208 Karbad og 148 Styrtebad. — Ved Byens Sygehus findes en Damp- og Karbadindretning.

Byens 7 **Apotheker** visiteredes paa sædvanlig Maade og befandt at være i Orden. Personalet opgaves at være ved Svaneapotheket: 2 examinerede og 2 uexami-

nerede Pharmaceuter og 1 Discipel; Elephantapotheket: 3 examinerede Pharmaceuter; Løveapotheket: 2 examinerede og 3 uexaminerede Pharmaceuter; Rigshospitalets Apothek: 4 examinerede og 1 uexamineret Pharmaceut samt 1 Discipel; Hjortapotheket: 2 examinerede og 1 uexamineret Pharmaceut; Nordstjernens Apothek: 2 examinerede Pharmaceuter og 2 Disciple; Falkapotheket: 1 uexamineret Pharmaceut og 1 Discipel.

Medicinalpersonalet. Byens Lægepersonale udgjorde 83, hvoraf 13 i Almindelighed ikke befattede sig med Praxis. Distriktslægen i Aker er desuden bosat i Byen. 7 Tandlæger, 6 Dyrlæger og 40 Jordemødre, hvoraf 4 antages ikke at praktisere.

II. Akershus Amt.

Amtet, hvis Fladeindhold er 40,25 norske Kvadratmil, og som ved Folketællingen den 31te December 1865 havde 107 422 Indbyggere, er inddelt i følgende 4 Lægedistrikter:

1. Akers Distrikt (8,46 n. □ M., 34 144 Indbyggere) indbefattende:

Herrederne Aker	3,65 Mil,	18 981 Indb.
Asker og Bærum	2,18 -	8 400 —
Nittedal	1,51 -	2 563 —
Skedsmo	1,12 -	4 200 —

2. Ullensakers Distrikt (15,93 n. □ M., 38 703 Indbyggere) indbefattende:

Herrederne Ullensaker	1,88 Mil,	7 373 Indb.
Sørum	0,80 -	3 088 —
Gjerdrum	0,66 -	1 984 —
Nannestad	2,47 -	4 821 —
Næs	4,74 -	9 317 —
Eidsvold	2,63 -	8 262 —
Hurdalen	2,75 -	3 858 —

3. Hølands Distrikt (9,70 n. □ M., 15 439 Indbyggere) indbefattende:

Herrederne Høland	5,20 Mil,	6 493 Indb.
Urskog	2,76 -	4 863 —
Fet	1,74 -	4 110 —

4. Follo Distrikt (6,16 n. □ M., 19 136 Indbyggere) indbefattende:

Kjøbstaden Drøbak	0,01 Mil,	1 662 Indb.
Ladestedet Soon	- -	677 —
— Hølen	- -	311 —
Herredet Vestby med Ladestedet Hvidsten	1,03 -	3 242 —
Herrederne Enebak	1,99 -	3 964 —
Krokstad	1,18 -	3 118 —
Aas	0,75 -	2 708 —
Fron	0,66 -	1 861 —
Næsodden	0,54 -	1 593 —

Sundhedstilstanden omtales fra alle Distrikter som god, undtagen i Akers Herred, hvor Kighoste og Diarrhoer i høi Grad øgede Sygeligheden, ligesom ogsaa catarrhalske Sygdomme forekom ikke lidet hyppigere end i det foregaaende Aar; Skarlagensfeber og Lungebetændelse optraadte derimod mere sparsomt.

Dødeligheden*) var fremdeles liden; de Dødes Antal udgjorde 1 848 eller 16,9 pro mille af den beregnede Be-

*) Dødelighedsforholdet er for de foregaaende Aar beregnet efter Befolkningen ved Aarets Midte, for det indeværende derimod efter den beregnede Befolkning ved Aarets Begyndelse, da der fra det statistiske Kontor endnu ikke har kunnet tilveiebringes de fornødne Opgaver.

folkning ved Aarets Begyndelse (108 974). I det foregaaende Aar døde 1780 eller 16,37 pro mille af Befolkningen ved Aarets Midte, i 1870: 1 889 eller 17,4 p. m. og i 1869: 1919 eller 17,7 p. m. I Femaaret 1866—70 udførte det gennemsnitlige aarlige Antal Døde 2011 eller

18,52 p. m. af den beregnede Befolkning ved Femaarets Midte (108 568); i det næst foregaaende Femaar var Dødeligheden 18,7 pro mille.

Til Oplysning om de **epidemiske Forhold** hidrættes følgende af Lægenes Opgaver sammendragne Tabel:

	Hele Aaret.		Tiden er opgivet for.	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.	Ialt opgivne		Fordeling paa Lægedistrikterne.							
	Behandlede.	Deraf Døde.														Tilfælde.	Dødsfald.	Aker.		Ullensaker.		Høland.		Follo.	
																		Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.
Exanthen. Typhus	83	8	82	13	12	10	11	10	1	6	10	2	6	1	-	83	8	79	8	-	-	4	-	-	-
Abdominaltyphus	153	21	153	14	10	12	5	8	4	11	13	15	18	31	12	155	23	99	10	38	9	5	1	13	3
Simpel Feber	119	-	119	10	10	9	10	7	6	10	10	5	14	15	13	119	-	77	-	9	-	5	-	28	-
Barselseber	20	2	20	2	1	1	1	1	-	1	1	3	3	2	4	20	2	9	-	6	-	2	1	3	1
Børnekopper	3	-	3	-	-	-	-	-	-	1	-	2	-	-	-	3	-	3	-	-	-	-	-	-	-
Vandkopper	41	-	41	5	5	5	1	3	3	-	1	3	4	3	8	41	-	17	-	13	-	5	-	6	-
Skarlagensfeber	92	8	92	14	14	25	4	5	1	4	-	4	3	8	10	92	8	6	1	84	7	2	-	-	-
Røddinger	2	-	2	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	1	-	1	-	-	-	-	-
Mæslinger	2	-	2	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	2	-	2	-	-	-	-	-	-	-
Rosen	67	1	67	10	6	1	6	6	4	6	6	7	7	4	4	67	1	27	1	29	-	2	-	9	-
Kighoste	369	13	367	3	26	3	27	25	41	67	40	28	40	31	36	383	27	229	19	62	2	12	-	80	6
Diphtherisk Svælgbetændelse	26	3	26	11	1	2	1	3	1	2	1	-	1	2	1	26	3	14	3	-	-	5	-	7	-
Strubehoste	6	2	6	1	1	-	-	-	-	-	1	1	-	2	-	6	2	1	-	3	2	2	-	-	-
Kusma	2	-	2	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	2	-	1	-	1	-	-	-	-	-
Akut Bronchit og andre catarrh. Tilfælde	1349	15	1336	134	107	113	115	119	92	100	78	80	132	140	126	1357	23	875	16	186	4	86	2	210	1
Lungebetændelse	281	46	267	50	24	25	29	35	18	8	8	12	14	24	20	285	50	121	18	59	10	33	5	72	17
Pleurit	48	2	43	4	8	7	4	2	4	3	1	3	2	1	4	53	7	21	4	6	1	14	-	12	2
Gigtfeber	56	3	53	7	7	6	3	4	4	1	5	1	2	6	7	56	3	21	2	18	-	1	1	16	-
Koldfeber	5	-	4	-	-	-	1	-	2	-	-	-	-	-	1	5	-	4	-	1	-	-	-	-	-
Diarrhoe (akut) og Cholera nostras	1139	44	1127	25	32	27	32	27	54	220	262	163	120	109	56	1148	53	541	14	472	33	63	2	72	4
Blødgang	20	2	20	3	3	-	3	2	-	1	3	3	-	1	1	20	2	1	-	-	-	-	-	19	2
Skjørbug	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-
Tilsammen	3884	170	3833	307	267	249	253	258	236	440	440	332	367	381	303	3926	212	2150	96	988	68	241	12	547	36

Af **exanthematisk Typhus** er anmeldt 83 behandlede Tilfælde, hvoraf 8 endte dødelig (Aaret forud 55 og 2); det største Antal optraadte i Akers Distrikt, nemlig 79, hvoraf 78 indlagdes paa det den 27de Oktober f. A. paa Rodeløkken oprettede Typhuslazaret, hvilket var i Virksomhed til 23de December i indeværende Aar. I Aarets Løb er paa Lazaretet behandlet 81 Syge af exanthematisk Typhus, hvoraf 3 vare tilbageiggende fra foregaaende Aar; foruden disse indkom 16 Syge, hvoraf otte lede af Febris typhosa, en af Meningit, en af Febris simplex og en af Chlorosis; fem, komne fra smittede Omgivelser, indlagdes isolerede til Observation. Angaaende Epidemien er af konst. Distriktslæge A. Lund givet en Beretning i Norsk Magazin for Lægevid. Bind II, 8de og 9de Hefte. W. A. W. Møller.)

Abdominaltyphus dannede tildels en Fortsættelse af det

foregaaende Aars Epidemi; der kjendes ialt 155 Angrebne Tilfælde og 23 Dødsfald (i 1871: 172 og 27). Ved en liden Epidemi, som i November og December optraadte i Gjerdrum i Ullensakers Distrikt, antoges Smitten at skrive sig fra Brogaden i Christiania, og i December overførtes Smitten til Eidsvold fra Hamar (Ellertsen).

Af **Barselseber** kjendtes 20 Tilfælde, hvoraf 2 med dødeligt Udfald (i foregaaende Aar 30 og 9).

Af **Børnekopper** er kun anmeldt 3 Tilfælde; 2 af de Angrebne var et Ægtepar fra Bærum, hvoraf den Ene smittedes under et Besøg i Kjøbenhavn. Ved deres og Omgivelsernes nøiagtige Overholdelse af de givne Forskrifter, lykkedes det at hindre Sygdommens Udbredelse til Flere (Schønberg) (i 1871 er anført 32 Tilfælde med 2 Dødsfald).

Skarlagensfeber var i Sammenligning med foregaaende

Aar betydelig aftaget, idet der kun er anmeldt 92 deraf Angrebne, hvoraf 8 døde (i 1871 endte 54 af 627 Tilfælde dødelig). I Eidsvold Herred af Ullensakers Distrikt optraadte den med ikke faa Tilfælde i Aarets 3 første Maaned, de fleste i Marts, hvorefter den aftog temmelig hurtig. Den var i det Hele af mild Karakter (Thoresen). Fra Follo Distrikt, hvor Sygdommen i 1871 var temmelig udbredt, er der i 1872 ikke anmeldt noget Tilfælde.

Kighoste havde ikke liden Udbredning, navnlig i Akers Distrikt. Der er opgivet 383 Angrebne, hvoraf 27 døde, og af disse 229 Tilfælde med 19 Døde fra Akers Distrikt (i 1871 kjendtes 22 Syge, hvoraf 2 døde).

Diphtherisk Svælgbetændelse, Strubehoste og Kusma optraadte noget mere sparsomt end i det foregaaende Aar, hvorimod

Catarrhalske Sygdomme havde større Udbredning; der er nemlig anført 1357 Tilfælde med 23 Dødsfald (i 1871: 1140 og 10). Dødsarsagen var hos 3 catarrhalsk Lungebetændelse og hos 20 akut Bronchit, for hvilken sidste Sygdom 302 Personer ere blevne behandlede, nemlig 181 Mænd og 121 Kvinder; af disse vare 117 under og 185 over 15 Aar.

Af Lungebetændelse er et færre Antal Tilfælde opgivet end i 1870, nemlig 285 Angrebne, hvoraf 50 døde (i det foregaaende Aar døde 74 af 428).

Hjernebetændelse er af Lægerne anført som Dødsarsag hos 21, tuberkuløs Meningit hos 10 og Kramper i Børnealderen hos 4; af disse tilsammen 35

Dødsfald indtraf 19 i Akers, 9 i Ullensakers, 5 i Hølands og 2 i Follo Distrikter.

Rheumatiske Sygdomme. Af **Gigtfeber** døde 3 af 56 Angrebne (Aaret forud 1 af 96). For **chronisk Rheumatisme** behandlede 19 Læger 264 Syge, hvoraf 137 af Mand-, 107 af Kvindekjøn, 20 under og 244 over 15 Aar.

Af **Diarrhoe** og **Cholera nostras** er anmeldt et usædvanlig stort Antal Tilfælde, nemlig 1148 og 53 Dødsfald (i 1871: 475 og 13). I Ullensaker begyndte Sygdommen ofte med stor Heflighed, voldsomme Smerter, Kramper, til dels blodige Udtømmelser og hurtig Falden af Kræfterne; flere døde allerede i første Døgn (Ellertsen). Om den i Eidsvold og Naboherreder i 2det Halvaar optraadte Epidemi af smitsom Cholera er af Kand. med. Thoresen meddelt Beretning i Norsk Magaz. for Lægev. 3die Række, Bind III.

Af **Syphilis** er opgivet 31 behandlede Tilfælde, hvoraf 1 endte dødelig; for 30 af disse er Kjøen og Alder anført: 13 vare af Mand- og 17 af Kvindekjøn, 6 under og 24 over 15 Aar. 13 lede af primære og 13 af konstitutionelle Tilfælde; for 5 er Formen ei opgivet. Af de Syge hørte 14 hjemme i Akers, 10 i Ullensakers, 4 i Hølands og 3 i Follo Distrikt.

For **Gonorrhoe** og **Urethrit** behandlede 33, hvoraf 29 Mænd og 3 Kvinder; alle Voxne.

Nedenstaaende Liste giver Oplysning om en Del af Lægerne behandlede væsentlig **kroniske Sygdomme**:

	Hele Aaret.		Af de Be-		Af de Be-		Antal anmeldende Læger.	Ialt op-		Fordeling paa Lægedistrikterne.							
	Behandlede.	Deraf døde.	handlede, hvis Kjøen er opgivet, vare:		handlede, hvis Alder er opgivet, vare:			Tilfælde.	Dødsfald.	Aker.		Ullensaker.		Høland.		Follo.	
			Md.	Kv.	Børn (under 15 Aar).	Voxne (over 15 Aar).				Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.
Fnat	213	-	105	108	120	87	17	213	-	84	-	46	-	66	-	17	-
Skurv	8	-	3	4	5	-	4	8	-	3	-	-	-	3	-	2	-
Kjertelsyge	195	2	89	106	159	36	18	195	2	46	-	22	-	68	-	59	2
Rachit	11	-	6	5	10	1	6	11	-	5	-	4	-	-	-	2	-
Svindlot	240	97	108	127	32	203	22	265	122	173	66	29	17	22	17	41	22
Kræft	37	23	18	18	-	36	13	39	25	13	6	9	5	12	9	5	5
Vatersot og Morbus Brighti	62	20	30	32	3	59	14	75	33	40	17	12	7	9	5	14	4
Blegsot	279	-	17	262	40	230	20	279	-	133	-	60	-	3	-	83	-
Menstruationsuordener	83	-	-	83	-	83	15	83	-	40	-	29	-	4	-	10	-
Cardialgi, kronisk Gastrit og Dyspepsi	598	8	231	359	52	538	21	600	10	384	3	64	3	32	-	120	4
Ormesygdomme	127	-	47	62	82	27	12	127	-	24	-	29	-	26	-	48	-
Drankersygdomme	5	1	4	1	-	5	4	5	1	1	1	4	-	-	-	-	-
Sindssygdomme	22	2	8	14	-	22	11	24	4	11	2	4	1	5	1	4	-

Fnat siges fremdeles at være i Aftagende i Ullensakers Distrikt; mange af de opførte Tilfælde skrive sig fra Smitte ved Tjenestefolk fra en Skovbygdtrakt af Eidsvold (Guldverket), hvor Sygdommen har holdt sig længst (Thoresen).

I de under **Kjertelsyge** opførte Tilfælde er fra Hølands Distrikt ogsaa medregnet et ei nærmere opgivet Antal Tilfælde af **Rachit**.

Svindst er paa Lægernes Dødslistor opført som Dødsarsag hos 122 Personer, hvilket udgjør 18,4 pCt. af samtlige af dem opgivne Dødsarsager (661); i det foregaaende Aar var Forholdet 98 af 572 eller 18,1 pCt., i 1870: 67 af 512 eller 13,1 pCt. I de enkelte Lægedistrikter var i 1872 Antallet af opgivne Dødsfald af Svindst og deres Forhold til samtlige opgivne Dødsarsager følgende:

Lægedistrikt.	Opgivne Dødsfald af Svindst.	Opgivne Dødsarsager ialt.	Forhold i pCt.
Aker	66	276	23,9
Ullensaker	17	155	10,9
Høland	17	117	14,5
Follo	22	113	19,5
Akershus Amt	122	661	18,4

Kraft er anført som Dødsarsag for 25; ved 22 af disse er Sygdommens Sæde meddelt, nemlig: Mavesækken hos 13, Brystkjertelen og Livmoderen, hver hos 2, Svælget, Spiserøret, Blæren, Prostata og Endetarmen, hver hos 1.

Vatersot er opgivet som Dødsarsag hos 19, **Morbus Brighti** hos 14.

Menstruationsuordener omtales fra Eidsvold i Ullensaker som saa almindeligt forekommende, at Frihed derfor blandt opvoxende Kvinder snarere er en Undtagelse (Thoresen).

Sindssygd. For 8 af de 22 behandlede Sindssyge er Formen opført, nemlig for 4 Melancholi (hvoraf to helbrededes), for 3 Mani og for 1 Dements. Desforuden kunne 5, hvoraf en led af Melancholi og en af Dements, sees at være indlagte paa Asyl.

For Amtskommunens Regning forpleiedes 133 Sindssyge, hvoraf 50 i Asyler. Amtskommunens Udgifter til de Sindssyges Forpleining udgjorde 7 892 Spd. 16½ Skill. og til Medicinalvæsenet forøvrig 5 121 Spd. 66½ Skill.

Af **Spedalsk**hed omtales 1 Tilfælde.

Af **chirurgiske Operationer** ere udførte paa Akers Sygehus: 1 Amputation af Læggen; 2 af Fingre; 2 Thoracenteser og 1 Paracentese af Underlivet. Udenfor Sygehus udførtes: 4 Amputationer eller Exartikulationer

af Fingre; 4 Gange Paracentese af Underlivet; 2 Gange Borttagelse af Svulster paa Ryggen, 1 af en Cyste, 1 af en Polyp i Livmoderen, 1 af en Øre- og 1 af en Næsepolyp; 11 Repositioner af Luxationer, hvoraf i Skulderledet syv, i Albuledet en og af Radius en; 4 Punktationer af Vandbrok, hvoraf to forbundne med Jodinjektion (heldigt Udfald); 1 Herniotomi med uheldigt Resultat; 3 Repositioner af incarcererede Hernier; 2 Exstirpationer af Hordeolum.

Af **obstetriciske Operationer** ere følgende opgivne udførte af Læger: 18 Tangforløsninger, indicerede i 13 Tilfælde ved langsom Fødsel paa Grund af svage, manglende eller smertefulde Veer (Udfaldet heldigt for 12 Mødre og 7 Børn, dødeligt for 5 Børn; samt ikke opgivet for 1 Kone og 1 Barn); i 2 ved Barselkrampe (med heldigt Udfald for begge Mødre og Børn); i 1 ved Ansigtisleie og i 1 ved Svulst og Ømhed i de ydre Kjønsele (Udfaldet ikke opgivet for begge Mødre og Børn); Indikationen ikke anført ved 1 Forløsning med heldigt Udfald for Moder og Barn. Altsaa var Udfaldet heldigt for 15 Mødre; 10 Børn vare levende, 5 dødfødte; for 3 Mødre og 3 Børn kjendtes ikke Udfaldet. 5 Vendinger, indicerede hos 2 Fødende ved Tverleie (Udfaldet gunstigt for begge Mødre; Børnene vare dødfødte), hos 1 med Conjugata paa 3 Tommer ved Symptomer paa Ruptur (Udfaldet dødeligt for Moder og Barn), hos 1 med Bækkenforsnevring ved Placenta prævia og betydelig Blødning (Udfaldet for Moder og Barn ei anført), samt hos 1 ved Barselkrampe og Blødning (heldigt Udfald for Moder og Barn). Operationens Udfald var saaledes heldigt for 3 af de Fødende, 1 døde; af Børnene var 1 levende, 3 dødfødte; for 1 Kvinde og 1 Barn er Resultatet ikke opgivet. 1 kunstig Forløsning af Moderkagen; Indikation og Udfaldet for den Fødende er ei meddelt. 1 Extraktion af sidstkommende Hoved hos en Flerfødsende med betydelig Bækkenforsnevring; Fosteret dødt; Udfaldet for Moderen er ikke anført (Holmsen). — Ialt 25 obstetriciske Operationer, hvoraf 5 i Akers, 3 i Ullensakers, 12 i Hølands og 5 i Follo Distrikter.

Antallet af **Fødte** og **Døde** vil sees af følgende Tabel:

Lægedistrikt.	Fødte.	Døde			Dødfødte. *)
		i Alt.	i 1ste Døgn. *)	paa Barselseng.	
Aker	1 159	800	19	7	39
Ullensaker	938	538	12	1	32
Høland	461	209	6	1	20
Follo	490	301	-	1	17
Akershus Amt	3 048	1 848	37	10	108

*) Efter Dødfødteanmeldelserne.

Omkomme paa voldsom Maade 64.

For det hele Amt bliver der saaledes et Overskud af 1 200 Fødte over Døde og Forholdet mellem hine og disse = 100:60,6. For 3 af de paa Presternes Lister opførte 10 døde Barselkvinder have Læger opgivet Dødsarsagen, nemlig for 2 Barselbeber og for 1 besværlig Fødsel, sandsynlig med Bristning af Livmoderen, hvorfor foretoges Vending (Schønberg); — 2 sees at være døde uforløste, en i Akers og en i Ullensakers Distrikter; nærmere Oplysning savnes.

Lægernes Dødsfortegnelser indeholde Opgave over 661 eller 37,1 pCt. af samtlige (1 784) ved Sygdom forarsagede Dødsfald. De hyppigste Dødsarsager vare: Svindsot (122), Diarrhoe og Cholera nostras (tilsammen 53), Lungebetændelse (50), Alderdomssvaghed (41), Hjernebetændelse, tuberkuløs Meningit og Kramper i Børnealderen (tilsammen 35), Vatersot og Morbus Brighti (tilsammen 33), Nervefeber (31), Hjerneslag (28), Kighoste (27) og Kræft (25).

Veiriget. Saavel Vaar og Sommer som Høst vare meget regnfulde, hvorfor det baade var vanskeligt at faa Vaaraannen udført i ret Tid og tillige at bringe Høet godt i Hus; Poteteshøsten mislykkedes næsten overalt, og Kornet var i mere eller mindre Grad beskadiget af Regnet.

Levemaade og hygiæniske Forhold. Fra østre Aker klages over de slette, overfyldte Boliger i det til Byen grændsende Strøg; Udhusene ere ikke tilstrækkelig fjernede, ikke sjelden beliggende saaledes, at Hovedbygningerne, til hvilke de høre, eller Nabobygningerne oversvømmes og forpestes af Effluvierne fra hine; hertil kommer, at disse Hus støde til hverandre uden Plan og uden det tarveligste Hensyn til de hygiæniske Krav, saa det næsten bliver en Umulighed at foretage noget virksomt Skridt under Epidemier til Hindring af Smittens videre Udbredelse (I. Onsum). I Ullensakers Distrikt vedbliver man fremdeles, ubekymrede om Fremtiden, med iltom Hast at ødelægge Skovene; men Jordbruget er i betydelig Opkomst og Melkeproduktionen i Tiltagende; det økonomiske Velvære hos Befolkningen gaar fremad, hvorfor Udvandringen til Amerika vistnok vil aftage; Arbeidsklassen har faaet en større Sands for Renlighed og Orden samt større Lyst til at indrette sig et hyggeligt Hjem nu end forhen (Ellertsen). Aaret var i Høland meget gunstigt for den arbejdende Klasse, hvorfor Levemaade og Beklædning paa Grund heraf vare bedre end tidligere; desuagtet vare de hygiæniske Forhold i enkelte Dele af Distriktet, især blandt Husmandsklassen, langt fra saa gode, som de burde

og kunde være, væsentlig paa Grund af den daarlige Oplysning og Fattigdommen inden samme og Arbejderne i det Hele; Husmandens Fattigdom er ikke saa sjelden en Følge af det Forhold, han staar i til sin Husbond, og har ikke altid sin Grund i, at han er rammet af en eller anden Ulykke, eller i hans Mangel paa Arbejdsomhed og Nøjsomhed (L. F. Lossius).

Fattigsygepleien. Af fattige Syge behandlede dels af vedkommende Embedslæger, dels af Privatlæger følgende Antal: i Akers Distrikt 1 342, i Hølands 184 og i Follo 299. Fra Ullensakers Distrikt savnes Opgave over Antallet af de tilseede fattige Syge.

I **Sundhedskommissionerne** afholdtes følgende Antal Møder: i Akers Distrikt 5, hvoraf tre i Aker og to i Bærum; i Ullensakers Distrikt 13, fire i hvert af Sørums og Ullensakers, to i hvert af Gjerdrum og Næs Herreder, og et i Nannestad; i Hølands Distrikt 5, to i hver af Urskog og Hølands og et i Fets Herreder; i Follo Distrikt 9, tre i Drøbak, et i hvert af Ladestederne Hølen og Soon og Herrederne Vestby, Aas, Fron og Enebak. I Asker af Akers Distrikt samt Krokstad og Næsoddens Herreder af Follo Distrikt afholdtes intet Møde, fordi der ingen Anmeldelse indløb om Kommunebestyrelsens Møder. De vigtigste Forhandlingsgjenstande vare i Akers Distrikt: de epidemiske Forhold, Klager over sanitære Misligheder, Syphilis; i Ullensakers Distrikt: forskellige Sygdomme, spæde Børns Pleie, Fødemidlerne; i Hølands Distrikt: om Husmandsklassens Forhold og Skoleundervisningen; i Follo Distrikt: de sanitære Forhold, enkelte Sygdomme, Vaccinationen; — af Kvarantænekommissionen i Drøbak undersøgte 2 Fartøier, kommende fra cholerasmittede Steder.

De Vaccineredes Antal udgjorde:

i Akers Lægedistrikt	903
i Ullensakers —	899
i Hølands —	273
i Follo —	378

tilsammen: 2 453.

Af **retsmedicinske Forretninger** udførtes 11, hvoraf 5 i Akers, 2 i Ullensakers, 1 i Hølands og 3 i Follo Distrikter. Af disse vare: 5 Obduktionsforretninger, tre af Voxne, døde af chronisk Bronchit og Lungeødem (1), ved Drukning (1) og pludselig død med Mistanke om Forgiftning (1), en af Barn i Anledning Fosterdød; — for en Obduktion er Gjenstanden ikke nærmere anført. 6 Undersøgelser og Erklæringer, to af Helbredstilstand, en i Anledning af voldelig Medfart, en af en Arrestants mentale Tilstand, en af en Pige og en af Levninger af et Foster, begge i Anledning af Fødsel i Dølgemaal.

Sygehus. Med Hensyn til de inden Amtet beliggende Gaustad Sindssygeasyl og Akers Sygehus henvises til den af Departementet udgivne almindelige Oversigt over Sindssygeasylernes Virksomhed i 1872 og de i den almindelige Beretning indtagne Sygehuslister.

Badeindretninger. Ifølge Beretning fra Lægen ved Grefsens Vandkuranstalt var denne i Drift fra 1ste Juni til 1ste September, i hvilken Tid den besøgte af 167 Badegjæster. Resultatet var gunstigt for 112 eller 67,06 pCt. De hyppigste og med bedst Resultat behandlede Tilfælde vare: almindelig nervøs Svækkelse, rheumatiske og arthritiske Affektioner, Disposition til Forkjølelser, Cattarrher i de forskjellige Slimhinder, desuden Melancholi, Hypochondri, hysteriske Lidelser, Uterinlidelser og Hovedpine. Til Understøttelse for Kuren brugtes i mange Tilfælde Sygegymnastik. Eidsvolds Bad benyttedes saagodtsom ikke, hvorimod Drøbaks Badeindretning besøgte af omtrent 200 Badegjæster, hovedsagelig fra Christiania. Soons Sø badeindretning havde god Søgning.

Ved **Apotheket** i Drøbak bestod Personalet foruden

Apothekeren af 1 Discipel. En Discipel underkastede sig Medhjælperexamen. Ved den foretagne Visitation fandtes Apotheket i god Orden.

Medicinalpersonalet bestod af 22 Læger, 33 Jordemødre og 38 Hjelpevaccinatører, nemlig i:

1. Akers Distrikt: 9 Læger, af hvilke Distriktslægen er bosat i Christiania, to ansatte ved Gaustad Asyl, tre bosatte i Bærum, to i Skedsmo og en i Asker; 8 Jordemødre (deraf syv offentlig ansatte); 11 Hjelpevaccinatører.
2. Ullensakers Distrikt: 5 Læger, to bosatte i Ullensaker, en i Hurdalen, en i Eidsvold og en i Næs (den sidste døde i December); 11 Jordemødre; 12 Hjelpevaccinatører (deraf ti Jordemødre).
3. Hølands Distrikt: 2 Læger, bosatte i Høland og Blakjer; 7 Jordemødre (en Post ubesat); 9 Hjelpevaccinatører (deraf sex Jordemødre).
4. Follo Distrikt: 6 Læger, deraf to i Drøbak, en i Aas, en i Vestby, en i Soon og en i Enebak; 7 Jordemødre; 6 Hjelpevaccinatører (hvoraf fem Jordemødre).

III. Smaalenes Amt.

Amtet, hvis Fladeindhold er 31,52 norske Kvadratmil, og som ved Folketællingen den 31te December 1865 havde 98 863 Indbyggere, er inddelt i 5 Lægedistrikter:

1. Eidsbergs Lægedistrikt (10,73 n. □ M., 25 317 Indbyggere) indbefattende:

Herrederne Rødenæs	2,85 Mil, 2 619 Indb.
Rakkestad	3,28 - 6 468 —
Eidsberg	1,76 - 6 101 —
Thrygstad	1,56 - 4 723 —
Askim	0,52 - 2 372 —
Skibtvedt	0,76 - 3 034 —

2. Moss Lægedistrikt (6,0 n. □ M., 19 064 Indbyggere) indbefattende:

Kjøbstaden Moss	0,01 Mil, 4 129 Indb.
Herrederne Spydeberg	1,08 - 2 810 —
Haabøl	1,09 - 2 445 —
Vaaler	1,91 - 2 849 —
Rygge	0,67 - 2 794 —
Mosse Landsogn	0,36 - 970 —
Raade	0,88 - 3 067 —

3. Sarpsborgs Lægedistrikt (5,24 n. □ M., 31 845 Indbyggere) indbefattende:

Kjøbstæderne Sarpsborg	0,01 Mil, 2 989 Indb.
Fredrikstad	0,05 - 6 833 —
Herrederne Thune	1,37 - 6 681 —
Varteig	0,52 - 1 405 —
Skeberg	1,43 - 4 583 —
Borge	0,58 - 3 087 —
Onsø	0,92 - 3 656 —
Glemminge	0,36 - 2 611 —

4. Hvaløernes Lægedistrikt (9,43 n. □ M., 13 418 Indbyggere) indbefattende:

Herrederne Hvaløerne	0,55 Mil, 2 313 Indb.
Berg	1,89 - 3 614 —
Id	2,93 - 3 230 —
Aremark	4,06 - 4 261 —

5. Fredrikshalds Stadslægedistrikt, indbefattende Kjøbstaden Fredrikshald 0,02 n. □ M. med 9 219 Indbyggere.

Sundhetstilstanden anføres i det Hele som god, dog havde Lungebetændelse, Nervefeber og Skarlagensfeber ogsaa i indeværende Aar ikke ubetydelig Udbredning; den Epidem af Børnekopper derimod, som i 1871 i saa betydelig Grad øgede Sygeligheden, var ved dette Aars Begyndelse at anse som ophørt.

Dødeligheden var liden. Antallet af de Døde udgjorde 1 593 eller 15,1 pro mille af den beregnede Befolkning ved Aarets Begyndelse (105 103). I det foregaaende Aar udgjorde de Dødes Antal 1 797 eller 17,18 pro mille af den

beregnete Befolkning ved Aarets Midte, i 1870 1 628 eller 15,7 pro mille og i 1869 1 886 eller 18,4 pro mille. Det gennemsnitlige aarlige Antal Døde i Femaaret 1866—70 udgjorde 1 880 eller 18,5 pro mille af den beregnede Middebefolkning i nævnte Tidsrum (101 518) og i Femaaret 1861—1865 19,0 pro mille.

Til Oplysning om de **epidemiske Forhold** hidsettes følgende af Lægernes Opgaver for Smaalenes Amt sammendragne Tabel:

	Hele Aaret.		Tiden er opgivet for.	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.	Ialt opgivne		Fordeling paa Lægedistrikterne.									
	Behandlede.	Deraf Døde.														Tilfælde.	Dødsfald.	Eidsberg.		Moss.		Sarpsborg.		Hvalerne.		Fredriks-hald.	
																		Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.
Exanthen. Typhus	54	10	54	8	9	25	2	1	-	3	6	-	-	-	-	54	10	2	1	-	-	52	9	-	-	-	-
Abdominaltyphus	251	14	237	34	31	20	8	21	7	21	24	12	8	18	33	252	15	24	3	19	2	183	9	18	-	8	1
Simpel Feber	285	-	285	39	26	20	23	30	10	33	18	23	22	21	20	285	-	12	-	18	-	188	-	-	-	67	-
Barsel-feber	25	1	25	7	2	3	1	3	3	-	-	2	3	1	-	25	1	7	-	2	1	11	-	-	-	5	-
Børnekopper	2	-	2	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-
Vandkopper	50	-	50	14	2	1	2	7	5	8	3	3	1	4	-	50	-	5	-	-	-	17	-	3	-	25	-
Skarlagensfeber	102	4	102	29	24	16	10	3	4	2	-	5	2	6	1	103	5	11	-	5	-	58	3	-	-	29	2
Rødlinger	11	-	11	8	2	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	11	-	-	-	1	-	3	-	-	-	7	-
Mæslinger	1	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-
Rosen	102	-	101	12	8	7	15	6	5	5	12	6	6	11	8	102	-	15	-	10	-	30	1	-	-	46	-
Kighoste	610	25	610	3	4	18	41	72	55	94	77	52	55	61	78	610	25	90	5	29	1	232	12	-	-	259	7
Diphtherisk Svælgbetændelse	51	-	47	4	4	2	8	2	1	9	1	2	4	5	5	51	-	9	1	9	-	23	-	-	-	10	-
Strubehoste	8	1	8	-	2	1	1	1	1	-	-	1	1	-	-	8	1	1	-	-	-	3	-	-	-	4	-
Kusma	8	-	8	-	-	5	1	1	-	-	1	-	-	-	-	8	-	-	-	-	-	8	-	-	-	-	-
Akut Bronchit og andre katarrh. Tilfælde	1909	27	1876	263	282	155	129	122	99	107	100	131	135	197	156	1909	27	199	6	94	1	880	12	6	-	730	8
Lungebetændelse	532	51	522	53	73	59	59	53	36	29	20	23	29	47	41	532	51	87	13	65	6	325	28	6	1	49	3
Pleurit	63	3	62	10	3	4	7	5	2	3	7	3	5	9	4	63	3	36	1	5	-	21	2	1	-	-	
Gigtfeber	84	-	82	13	12	7	11	7	8	4	1	3	4	8	4	84	-	26	-	10	-	24	-	-	-	24	-
Koldfeber	16	-	14	-	-	-	1	-	-	1	4	6	1	1	-	16	-	-	-	1	-	6	-	8	-	1	-
Diarrhoe (akut) og Cholera nostras	923	23	908	50	26	24	45	47	84	216	150	82	76	63	45	924	24	121	6	21	-	354	9	5	2	423	7
Blodgang	23	-	23	-	12	5	-	-	1	2	-	3	-	-	-	23	-	16	-	3	-	4	-	-	-	-	-
Skjørbug	3	1	3	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	-	1	3	1	1	-	-	-	2	1	-	-	-	-
Tilsammen	5113	160	5031	548	522	372	364	383	321	538	424	358	353	452	396	5116	163	662	36	292	11	2424	85	48	3	1690	28

Typhese Sygdomme. Exanthematisk Typhus optraadte med tilsammen 54 Tilfælde, hvoraf 10 endte dødeligt; af dette Antal ere 52 med 9 Dødsfald anmeldte fra Sarpsborgs Distrikt, hvor den især forekom i Sarpsborg By og tilliggende Landdistrikt; — herfra sees Smitten at være overført til Fredrikstad; Antallet af de her angrebne Tilfælde er ei anført. I Skibtvedt i Eidsbergs Distrikt indtraf 2 Tilfælde, antagelig efter Smitteimport fra Sarpsborg eller Fredrikstad (F. Lorentzen).

Desuden er opgivet 252 Tilfælde med 15 Dødsfald, antagelig alle af Abdominaltyphus, uden at dette dog i enkelte Tilfælde med Bestemthed kan sees; af dette Antal

optraadte 183 Tilfælde og 9 Dødsfald i Sarpsborgs Distrikt, hvor den tildels var at betragte som en Fortsættelse af det foregaaende Aars Epidem; i Oktober indførtes dog Sygdommen paany ved en svensk Arbejder fra Christiania (Schjander). Til Thrygstad overførtes Smitten i Juni fra Christiania og i November fra Vaaler Herred i Moss Distrikt (H. Holst). I Hvaløernes Distrikt optraadte i Juni en liden Epidem af Abdominaltyphus efter Smitte fra Sverige (C. E. Radich). — Af Nervefeber var i 1871 anmeldt 194 Tilfælde med 27 Dødsfald.

Af **simpel Feber** kjendtes 285 Tilfælde (i det foregaaende Aar 200).

Barsel-feber optraadte hos 25 Kvinder, hvoraf 1 døde (i 1871 hos 46 med 13 Dødsfald).

Børnekopper, som i det foregaaende Aar forarsagede 59 Dødsfald blandt 621 Angrebne, var ved Aarets Indtræden saagodtsom forsvundet fra samtlige Distrikter; kun fra Fredrikshald er anmeldt 2 Tilfælde af Varioloider i Mai hos to uvaccinerede Søstre, hvilke strax indlagdes paa Sygehus i isoleret Lokale, hvorefter ingen flere Tilfælde viste sig; hvorfra Smitten var kommet, lykkedes det ikke at opspore (F. A. Zimmer).

Vandkopper iagttoges hos 50 Syge (i 1871 hos 114).

Skarlagensfeber, der ved Sarpsborg optraadte som Fortsættelse af det foregaaende Aars Epidemi, viste sig betydelig sparsommere inden Amtet, nemlig med 103 Tilfælde og 5 Dødsfald (mod 331 og 29 i 1871).

Af **Mæslinger** kom ligesom i 1871 kun 1 Tilfælde under Behandling.

Kighoste havde en overordentlig Udbredning, navnlig i Fredrikshald og Sarpsborgs Distrikt; den anføres nemlig overalt at forekomme hyppigere end opført paa Sygelisterne, der udvise 610 Angrebne med 25 Døde (i 1871: 35 og 3).

Diphtherisk Svælgbetændelse iagttoges kun i 51 Tilfælde, hvoraf intet endte dødelig (i 1871 døde 13 af 104 Angrebne).

Katarrhalske Sygdomme vare mere end almindelig hyppige; i 1870 er nemlig opført 1781 Tilfælde og 27 Døde, i 1871: 1568 og 20 og i indeværende Aar 1909 og 27. Samtlige Dødsfald skyldes akut Bronchit, af hvilken er anmeldt 1004 Sygdomstilfælde; af de Angrebne vare 466 Mænd og 538 Kvinder, 488 under og 512 over 15 Aar. Fra Fredrikshald omtales en Influenzaepidemi i Aarets første Kvartal samtidig med en der optraadt epidemisk Øienkatarrh (O. P. Larsen; Kjøng).

Af **Lungebetændelse** sees opført 532 Tilfælde med 51 Dødsfald; den optraadte saaledes noget hyppigere end i de nærmest foregaaende Aar (i 1871: 484 og 68, i 1870: 482 og 44). Det største Antal er anmeldt fra Sarpsborgs Distrikt, nemlig 325 med 28 Døde. Sygdommens Sæde er opgivet 14 Gange at have været høire og 12 Gange venstre Lunge (E. C. Ebbesen).

Hjernebetændelse er opgivet som Dødsarsag hos 16, tuberkuløs Meningit hos 17 og Kramper i Børnealderen hos 6, tilsammen 39 Dødsfald; af disse tilhøre 2 Eidsbergs, 9 Moss, 21 Sarpsborgs, 2 Hvaløernes Distrikter og 5 Fredrikshalds Stadslægedistrikt.

Af **Cerebrospinal-Meningit** er fra Hvaløernes Distrikt anmeldt 6 Tilfælde hos 2 Voxne og 4 Børn, hvilke sidste

døde; Sygdommen optraadte i Sponvigen og Aremark (C. Radich).

Rheumatiske Sygdomme. Af **Gigtfeber** optraadte 84 Tilfælde uden Dødsfald (i 1870: 133 med 2). **Kronisk Rheumatisme** er af 17 Læger anmeldte hos 308 Personer; af 300 vare 172 Mænd, 128 Kvinder, 7 under og 293 over 15 Aar.

Koldfeber viste sig ogsaa dette Aar paa Kirkeøen i Hvaløernes Distrikt i Begyndelsen af September; i det hele Amt kjendtes 16 Tilfælde (i det foregaaende Aar 17).

Diarrhoe og **Cholera nostras** iagttoges i indeværende Aar igjen noget hyppigere; der er meddelt 924 Tilfælde, hvoraf 24 endte dødelig (i 1871 døde 15 af 756 Angrebne). I Eidsbergs Distrikt optraadte Sygdommen med overordentlig stærke Underlivssmerter, Tenesmer, blodige Ud-tømmelser og Kramper (Klingenberg). Fra Fredrikstad omtales et Dødsfald under Symptomer, der grændsede meget nær til dem af asiatisk Cholera (E. C. Ebbesen).

Blodgang forekom især i Eidsbergs Distrikt, hvorfra er anmeldt 16 Syge, deraf alene fra en Gaard i Rakkestad 14 (Klingenberg). Fra det hele Amt er opgivet 23 Tilfælde (i 1871: 2).

Syphilis. Nedenstaaende Tabel giver en Oversigt over de paa Amtets Sygehuse behandlede Tilfælde (se Tabellen paa næste Side):

Udenfor Sygehus døde 4 af 115 behandlede Tilfælde, hvoraf 2 ere anmeldte fra Eidsbergs Distrikt, 2 (med 1 Dødsfald) fra Moss, 70 (med 2 Dødsfald) fra Sarpsborgs og 41 (med 1 Dødsfald) fra Fredrikshald; af de Angrebne vare 68 Mænd, 47 Kvinder, 17 under og 90 over 15 Aar. 24 lede af primær og 91 af konstitutionel Syphilis.

Af **Gonorrhoe** og **Urethrit** kjendtes 131 Tilfælde, af hvilke 12 behandlede paa Sygehus. Af de Behandlede vare 120 Mænd og 11 Kvinder; af 117, for hvilke Alder er opgivet, var 1 under og 116 over 15 Aar. Af det opførte Antal Tilfælde forekom 4 i Eidsbergs, 8 i Moss, 59 i Sarpsborgs, 4 i Hvaløernes og 56 i Fredrikshalds Distrikter.

Nedenstaaende Liste giver Oplysning om en Del af Lægerne behandlede væsentlig **kroniske Sygdomme** (se Tabellen paa næste Side):

Fnat og **Skurv** forekom i Hvaløernes Distrikt sparsommere end i tidligere Aar.

Af **Kjertelsyge** er anmeldt 386 Tilfælde med 1 Dødsfald (283 og 5 i 1871). Det største Antal er opgivet fra Sarpsborgs og Eidsbergs Distrikter.

Svindot. I de enkelte Lægedistrikter var Forholdet mellem opgivne Dødsfald af Svindot og samtlige af Læ-

Sygehus.	Tilbageiggende fra forrige Aar.			Indkomne.			Af de indkomne Tilfælde vare:					Udgaaede		Tilbageiggende ved Aarets Ud-gang.			Det samlede Antal Forplejningsdage.	Middeltal af Forplejningsdage for hver Udskreven.
	Md.	Kv.	Tils.	Md.	Kv.	Tils.	primær Syphilis.	konstitutionel	deraf opgivne som			helbredede.	i Bedring.	Md.	Kv.	Tils.		
									sekundær	tertiær	hereditær							
Smaalenes Amtssygehus ..	4	7	11	15	14	29	1	28	24	3	1	35	-	3	2	5	3 121	89,2
Moss Bys Sygehus	2	3	5	1	1	2	-	2	2	-	-	6	-	-	1	1	779	129,8
Fredrikstads Bys Sygehus	1	1	2	1	3	4	1	3	3	-	-	6	-	-	-	-	182	30,3
Fredrikstads Garnisonssygehus .	-	-	-	3	-	3	-	3	-	-	-	1	2	-	-	-	100	33,3
Fredrikshalds Bys Sygehus	6	6	12	6	12	18	-	18	18	-	-	27	-	2	1	3	1 798	66,6
Fredrikstens Garnisonssygehus .	1	-	1	2	-	2	-	2	2	-	-	3	-	-	-	-	178	59,3
Tilsammen	14	17	31	28	30	58	2	56	49	3	1	78	2	5	4	9	6 158	

	Hele Aaret.		Af de Be-handlede, hvis Kjøen er opgivet, vare:		Af de Be-handlede, hvis Alder er opgivet, vare:		Ialt op-givne		Fordeling paa Lægedistrikterne.									
	Behandlede.	Deraf døde.	Md.	Kv.	Børn (under 15 Aar).	Voxne (over 15 Aar).	Tilfælde.	Dødsfald.	Eidsberg.		Moss.		Sarpsborg.		Hvaløerne.		Fredrikshald.	
									Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.
	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.
Fnat	201	-	108	93	124	75	201	-	60	-	11	-	97	-	3	-	30	-
Skurv	11	-	5	6	10	1	11	-	2	-	-	-	6	-	2	-	1	-
Kjertelsyge	386	1	180	203	279	73	386	1	118	-	26	-	189	1	5	-	48	-
Rachit	33	-	20	13	33	-	33	-	7	-	1	-	23	-	-	-	2	-
Svindst	288	101	131	156	34	234	291	104	63	25	21	13	109	43	2	2	96	21
Kræft	56	26	26	27	-	52	59	29	15	6	6	5	31	11	-	-	7	7
Vatersot og Morbus Brighti	68	13	26	42	6	60	75	20	19	7	4	1	41	7	1	-	10	5
Blegsot	511	-	20	491	62	436	511	-	78	-	47	-	284	-	4	-	98	-
Menstruationsuordener	119	-	-	119	3	116	119	-	41	-	4	-	62	-	2	-	10	-
Cardialgi, kronisk Gastrit og Dyspepsi.	1020	3	498	516	77	853	1020	3	197	1	59	-	535	2	5	-	224	-
Ormesygdomme	102	-	54	48	93	9	102	-	21	-	16	-	49	-	-	-	16	-
Drankersygdomme	11	-	11	-	1	10	11	-	1	-	-	-	6	-	-	-	4	-
Sindssygdomme	38	2	17	20	1	35	38	2	4	-	-	-	19	2	-	-	15	-

gerne opgivne, ved Sygdom foraarsagede Dødsfald følgende:

Lægedistrikt.	Opgivne Dødsfald af Svindst.	Opgivne Dødsaa-sager ialt.	Forhold i pCt.
Eidsberg	25	119	21,0
Moss	13	69	18,8
Sarpsborg	43	231	18,6
Hvaløerne	2	14	14,3
Fredrikshald	21	99	21,2
Tilsammen	104	532	19,5

I det foregaaende Aar var Forholdet 100 af 631 eller 15,8 pCt. og i 1870: 127 af 607 eller 21,0 pCt.

Kræft er i 29 Tilfælde opgivet som Dødsaa-sag; for 26 af disse kjendtes Sygdommens Sæde, nemlig: Mavesækken i 15, Livmoderen i 5, Brystkjertelen og Underlivet, hver i 2, Halsen og Skeden, hver i 1.

Vatersot er opført som Dødsaa-sag for 13; **Morbus Brighti** for 7.

Af **Cardialgi, kronisk Gastrit og Dyspepsi** er anmeldt 1 020 Tilfælde med 3 Dødsfald (i 1871: 715 og 1).

Af **Sindssygdom** er opført 38 nye Tilfælde med 2 Dødsfald; desuden opgives 2 nye indsendte til Gaustad Asyl, en fra Eidsbergs og en fra Hvaløernes Distrikter. Af de Behandlede lede 4 af Melancholi, 3 af Mani, 2 af Dements og 1 af Paralysis generalis.

For Amtskommunens Regning forpleiedes 112 Sindssyge, hvoraf 22 paa Asyler; 37 vare hjemmehørende i Eidsbergs Lægedistrikt, 19 i Moss, 22 i Sarpsborgs, 22 i Hvaløernes samt 12 i Fredrikshalds Stadslægedistrikt. Amtskommunekassens Udgifter til Medicinalvæsenet udgjorde 9 522 Spd. 34½ Skill., deraf til de Sindssyges Forpleining (Refusioner iberegnet) 5 807 Spd. 106½ Skill.

Af **Øiensygdomme** optraadte i Fredrikstad en Epidemi af catarrhalsk Conjunctivit i Maanederne Februar og Marts.

Af **sjeldne Sygdomme** omtales fra Fredrikstad et Tilfælde af Mavefistel hos en 34 Aar gammel Kvinde, hvilket findes refereret i det medicinske Selskabs Forhandlinger (se Magaz. for Lægevid. Forhandl. 1873 Pag. 149) (Kiønig).

Af **chirurgiske Operationer** udførtes paa Amtssygehuset: 6 Exartikulationer af Fingre; 1 Resection af Lillefingerens Metacarpalben og 1 af Albuledet; 1 Borttagelse af Læbekræft; 1 Operation for indgroede Negle; 1 Paracentese af Underliv; 1 Reposition af incarcereret Hernie; 1 Operation for Fistula vesico-vaginalis, 2 for Haremund, 2 for Phimose; af Øienoperationer: 2 Gange Discision af medfødt blød Cataract, 2 af sekundær; 5 Gange Extractio cataractæ linearis (4 med heldigt Udfald); 1 Iridectomi og 2 Gange Operation for Blenorrhoea sacci lacrymalis. — Udenfor Sygehus udførtes: 2 Amputationer af Forarmen (en ved Knusning og en efter Afskjæring af Haanden ved Maskine); 1 Exartikulation af Haanden, indiceret ved Vunus; 12 Exartikulationer eller Amputationer af Fingre (flere kunne sees at være udførte, men Antallet er ei meddelt); 1 Resection af Haandleddet; 3 Borttagelser af Læbekræft, 1 af Kræft i Overarmen, 1 i højre Haand, 1 i højre Side og 1 i Øienhulen; 8 af Lipom, 3 af Atherom, og en af hver af følgende 6 Svulstformer: Nerveknude, cavernøs Svulst, Cyste, Cystosarcom (i Testiklen, Recidiv, Død 11 Maaneder efter), fibrøs Svulst, Enchondrom og 1 af en Svulst paa Læben; 4 Borttagelser af Tonsiller; 1 Operation for indgroede Negle; 4 Gange Paracentese af Underlivet; 1 Punktion af Ovarialcyste; 1 Ovariectomi med dødeligt Udfald; 7 Borttagelser af Næsepolyper, 2 af Uterinpolyper; 3 Repositioner ved Luxatio humeri; 1 Reposition af incarcereret Hernie; 2 Herniotomier med dødeligt Udfald; 9 Punktioner af Vandbrok (3 Gange forbundet med Jodinjektion); 1 Punktion af Bursa subscapularis, hvorved udtømtes 1 Pot

Fluidum, intet Recidiv; 4 Operationer for Teleangiectasi; 1 Tenotomi af Tendo Achilles; 2 Gange Operation for Hæmorrhoider, 1 for Phimose, 1 for Paraphimose; 1 successiv Dilatation af Strictura urethræ; 1 Trepanation af Processus mastoideus; 1 Sequestrotomi; af Øienoperationer: 19 Gange Extractio cataractæ linearis (Jäger); 20 Iridectomier; 1 Enucleatio bulbi; 1 Operation for Chalazion og 1 for Blenorrhoea sacci lacrymalis; 1 Canthoplastik.

Af **obstetriciske Operationer** have Lægerne udført følgende: 34 Tangforløsninger, indicerede i 23 Tilfælde ved langsom Fødsel, bevirket ved manglende eller svage Veer og lignende Aarsager (Udfaldet heldigt for 12 Mødre og 17 Børn, dødeligt for 4 Børn og uopgivet for 11 Mødre og 2 Børn), i 5 ved Bækkenforsnevring (ved en 3die Gang Fødende var ogsaa ved de 2de foregaaende Fødsler Instrumentalhjelp nødvendig, sidste Gang Perforation), (3 Mødre ilive, 1 døde, Udfaldet uopgivet for 1; af Børnene vare 2 levende og 3 dødfødte), samt i 1 ved Apoplexi (Moder og Barn ilive), i 1 ved Barselkrampe (Udfaldet heldigt for begge), i 1 ved Fremfald af Navlesnoren (Udfaldet ei anført); hos 1 Fødende anlagdes Tang paa sidstkommende Hoved af 2den Tvilling efter forudgaaende Vending (Barnet dødfødt; Udfaldet for den Fødende uopgivet); for 2 Forløsninger (med heldigt Udfald for Moder og Børn) er Indikationen uopgivet. Af samtlige Mødre døde 1, 19 bleve ilive; 8 Børn vare dødfødte, 23 levende; for 14 Koner og 3 Børn er Udfaldet ei opgivet. 4 Vendinger, 2 ved Tverleie (Udfaldet heldigt for Moder og Barn i 1 Tilfælde, dødeligt i 1) og 1 ved Ansigtisleie ved Bækkenforsnevring (Konen tidligere forløst 1 Gang ved Tang og 1 Gang ved Vending; Udfaldet for hende heldigt, Barnet dødfødt); Indikationen uopgivet ved 1 (med dødt Foster; Udfaldet for Moderen uopgivet). 2 Mødre bleve ilive, 1 døde; Udfaldet ei anført for 1. Af Børnene var 1 levende og 3 dødfødte. 3 Perforationer: 1) Konen Ipara; debil ingen Veer, Fosterhovedet stort og stærkt ossificeret; efter frugtesløse Tang- og Vendingsforsøg gjordes Perforation paa Grund af en indtrædende Hæmorrhagi med heldigt Udfald for den Fødende (B. P. Martens); 2) Førstefødende med stærkt rachitisk Bækken og trange, ueftergivelige Genitalia; efter langvarigt og anstrængende Arbeide forløstes Fosteret med heldigt Udfald for Moderen (Schjander); 3) Konen, Ipara, med Bækkenforsnevring; dødt Foster; efter udført Perforation ekstraheredes Hovedet ved Tang; Craniumet betydelig forbenet; Udfaldet for den Fødende ei opgivet (Kjønig, C. Wille). 1 Exvisceration af dødt, forraadnet Foster ved forsømt Tverleie; Udfaldet for Moderen ikke opgivet (Giebelhausen). 1 Extraktion ved Sædefødsel, indiceret ved Barselkrampe; Moder og

Barn ilive (C. Wille). Ialt 43 obstetriske Operationer, hvoraf 7 i Eidsbergs, 8 i Moss, 22 i Sarpsborgs, 1 i Hvaløernes Distrikter og 5 i Fredrikshalds Stadslægedistrikt.

Antallet af **Fødte** og **Døde** vil sees af følgende Tabel:

Lægedistrikt.	Fødte.	Døde			Død-fødte.*)
		i Alt.	i 1ste Døgn.*)	paa Barselseng.	
Eidsberg	696	404	9	1	23
Moss	495	299	5	2	25
Sarpsborg	1 361	545	12	8	48
Hvaløerne	366	177	5	1	12
Fredrikshald	303	168	3	2	19
Smaalenes Amt	3 221	1 593	34	14	127

*) Ifølge Dødfødemeldelserne.

Omkomne paa voldsom Maade 64.

For det hele Amt bliver der saaledes et Overskud af 1 628 Fødte over Døde og Forholdet mellem hine og disse = 100 : 49,4. For 2 af de paa Presternes Lister opførte 14 Døde paa Barselseng have Lægerne opgivet Dødsarsagen: for 1 Barsel-feber og for 1 Barselkrampe; — 2 døde kort efter kunstig Forløsning (en 12 Timer efter Tangforløsning og en 2den Dag efter Vending); 1 døde uforløst, ½ Time efter udført Perforation; Extraction foretoges ikke paa Grund af Konens debile Tilstand (Koht).

I Lægernes Dødslistes er opgivet 532 eller 34,7 pCt. af samtlige ved Sygdom forårsagede Dødsfald (1 529). De hyppigste Dødsårsager vare: Svindsot (104), Lungebetændelse (51), Hjernebetændelse, tuberkuløs Meningit og Kramper i Børnealderen (tilsammen 39), Kræft (29), akut Bronchit (27), Nervefeber (25), Kighoste (25) samt Vatersot og Morbus Brighti (tilsammen 20).

Veiriget. Vinteren skildres som god med middels Kulde og Nedbør, Sommeren i den første Halvdel som regnfuld, siden varm og gunstig. Aarsudbyttet var som sædvanlig godt; men den regnfulde Høst og Mangelen paa Arbeidskraft vanskeliggjorde Indbjergningen af samme paa enkelte Steder.

I **Levemaade** og **hygiæniske Forhold** synes Befolkningen at staa omtrent paa samme Trin som før; dog er der maaske i Eidsbergs Distrikt nogen Fremgang til bedre Husstel i det Hele. Fra Sarpsborg klages over de smaa og trange Boliger for Arbeidsklassen med dens store Antal Børn; denne Mangel vil dog tildels blive afhjulpen ved et af Brugene (Hafslund) ved Opførelse af 2 store Barak-

ker med lyse, luftige Værelser (Johnsen). De sanitære Forhold i Fredrikstad ere mindre gode, det synes endog som Elendigheden mellem den fattige Befolkning Aar efter Aar forværres. Den Mangel paa godt og tilstrækkeligt Vand, hvorover der oftere er klaget, vil nu afhjelpes, da Kommunebestyrelsen har besluttet Indkjøb af en Eiendom ligeudenfor Byen, hvor der angivelig er saa stort Vandløb, at det hensigtsmæssig benyttet kan skaffe saavel By som Forstad en tilstrækkelig Vandforsyning (Giebelhausen, E. C. Ebbesen). Ogsaa fra Fredrikshald omtales den store Vanskelighed for den fattige Del af Befolkningen at erholde gode Beboelsesleiligheder, uden at der er Udsigt, at denne Tilstand vil blive forbedret (F. A. Zimmer).

Fattigsygepleien blev dels besørget af Fattiglæger, dels af Embedslægerne; af fattige Syge tilsaaes:

i Eidsbergs Disstrikt	300
i Sarpsborgs	— 554
i Hvaløernes	— 39
i Fredrikshalds	— 408, Medicinudgift 247 Spd. 91 Skill.

tilsammen: 1 301.

Fra Moss Distrikt er Antallet ikke opgivet.

I **Sundhedskommissionerne** ere følgende Antal Møder afholdte: i Eidsbergs Distrikt 17, fem i Trygstad, fire i Rakkestad, tre i Askim, to i Eidsberg og Rødenæs og et i Skibtvedt; i Sarpsborgs Distrikt: 37, hvoraf atten i Fredrikstad, femten i Sarpsborg, to i Glemminge og et i hvert af Borge og Onsø Herreder; i Hvaløernes Distrikt 4, et i hvert Herred; i Fredrikshald 10. Om Antallet af de i Moss Distrikt afholdte Møder savnes Oplysning. I Eidsbergs og Hvaløernes Distrikter er den hele Kommunerepræsentation indtraadt i Sundhedskommissionerne. De vigtigste Forhandlingsgjenstande vare i Eidsbergs Distrikt: om Epidemier, Ordningen af Tilsynsmænd i Sygedistrikterne og enkelte hygiæniske Gjenstande; i Sarpsborgs Distrikt: Smittestoffene, Smitteudbredning, Foranstaltninger mod epidemiske og smitsomme Sygdomme og Fredrikstads Bys Vandforsyning; i Hvaløernes Distrikt: den almindelige Sundhedstilstand, om Husstel og Levemaade; i Fredrikshald: Renovationsvæsenet og Trikinundersøgelse.

De **Vaccineredes** Antal udgjorde:

i Eidsbergs Distrikt	577
i Moss	— 369
i Sarpsborgs	— 1 126
i Hvaløernes	— 295
i Fredrikshalds	— 196

ialt: 2 563.

Af **retsmedicinske Forretninger** ere følgende udførte: 3 Obduktionsforretninger over nyfødte Børn, der samtlige havde aandet (to vare ombragte, et dødt af for ringe Livskraft og forsømt Pleie). 2 Synsforretninger over druknede Mænd. 8 Undersøgelser og Erklæringer, hvoraf fire over tilføjede Legemsbeskadigelser og to angaaende en Testators og en Forbryders mentale Tilstand; for to Erklæringer er Gjenstanden ikke opgivet. Ialt 13 Forretninger, hvoraf 4 udførtes i Eidsberg, 7 i Sarpsborgs og 2 i Fredrikshalds Distrikter; om de i Moss Distrikt muligens udførte Forretninger mangler Oplysning.

Sygehuse. Om de i Amtets 6 Sygehuse behandlede Sygdomme, Behandlingens Udfald m. v. henvises til de almindelige Sygehuslister.

Badeindretninger. Moss Badeindretning blev benyttet fra 15de Juni til 31te August, i hvilken Tid toges 7 675 Bad, hvoraf 6 263 Søbad, 671 Karbad, 521 Styrtebad og 220 Duschbad. Ved Fredrikshalds Badehus, der var aabnet til Afbenyttelse fra 1ste Juni til 1ste Oktober, toges 2 575 Bad, deraf 1 524 Styrtebad, 853 Karbad og 198 Duschbad. Angaaende Thorsøkilens Bad ved Fredrikstad henvises til den i Anhang indtagne Beretning fra Badelæge Kjønig.

Apotheker. Amtets 5 Apotheker vare ved de fore-

tagne Visitationer i Orden. Foruden Apothekerne bestod Personalet af: i Moss af 1 Medhjælper og 1 Discipel; i Sarpsborg af 1 examineret Medhjælper og 1 Discipel; i Fredrikstad af 1 Provisor, 1 Medhjælper og 1 Discipel; ved Fredrikshalds Svaneapothek og Apotheket Bien af 1 examineret Medhjælper og 1 Discipel.

Medicinalpersonalet bestod af 25 Læger, 1 Tandlæge, 37 Jordemødre og 31 Hjelpevaccinatører, nemlig i:

1. Eidsbergs Distrikt: 5 Læger, tre i Eidsberg, en i Skibtvædt og en Thrygstad; 9 Jordemødre; 7 Hjelpevaccinatør (samtlige Jordemødre).
2. Moss Distrikt: 4 Læger, hvoraf tre i Moss og en i Haabøl; 8 Jordemødre; 7 Hjelpevaccinatører (alle Jordemødre).
3. Sarpsborgs Distrikt: 10 Læger, syv boende i Fredrikstad og tre i Sarpsborg; 13 Jordemødre (ti offentlig ansatte); 11 Hjelpevaccinatører (hvoraf fem Jordemødre).
4. Hvaløernes Distrikt: 1 Læge, bosat i Fredrikshald; 4 Jordemødre; 6 Hjelpevaccinatører (deraf fire Jordemødre).
5. Fredrikshald: 5 Læger, foruden Distriktslægen i Hvaløernes Distrikt; 1 Tandlæge; 5 Jordemødre (hvoraf to lønnede af Byen).

IV. Buskeruds Amt.

Amtet, hvis Fladeindhold er 114,87 norske Kvadratmil, og som ved Folketællingen den 31te December 1865 havde 99 275 Indbyggere, er inddelt i følgende 6 Lægedistrikter:

1. Buskeruds Landfysikat (4,70 n. □ M., 26 065 Indbyggere) indbefattende:

Kjøbstaden Drammen	0,05 Mil,	13 032 Indb.
Herrederne Lier	2,40 -	7 523 —
Røken	0,94 -	2 546 —
Holmsbo og Hurum	1,31 -	2 964 —

2. Ringerikes Lægedistrikt (13,17 n. □ M., 14 263 Indbyggere) indbefattende:

Kjøbstaden Hønefos	0,01 Mil,	1 026 Indb.
Herrederne Hole	2,39 -	4 009 —

Norderhoug	5,89 -	6 846 —
Aadalen	4,88 -	2 382 —
3. Modums Lægedistrikt (18,42 n. □ M., 25 921 Indbyggere) indbefattende:		
Herrederne Eker	4,70 Mil,	11 783 Indb.
Modum	4,04 -	7 556 —
Sigdal	9,68 -	6 582 —
4. Hallingdals Lægedistrikt (43,27 n. □ M., 14 729 Indbyggere) indbefattende:		
Herrederne Næs	11,94 Mil,	4 638 Indb.
Gol	10,42 -	4 162 —
Aal	20,91 -	5 929 —
5. Sandsværs Lægedistrikt (10,01 n. □ M., 13 000 Indbyggere) indbefattende:		

Kjøbstaden Kongsberg . . .	0,02 Mil,	5 011 Indb.
Herrederne Sandsvær . . .	5,57 -	4 811 —
Flesberg . . .	4,42 -	3 178 —

6. Rollags Lægedistrikt (25,30 n. □ M.,	5 792 Indbyg-
gere (indbefattende:	
Herrederne Rollag	3,28 Mil, 1 869 Indb-
Nore	22,02 - 3 428 —

Sundhedstilstanden betegnes fra de fleste Distrikter som tilfredsstillende; fra Landfysikatet og Sandsværs Distrikt for 2det Halvaars Vedkommende angives den som mindre tilfredsstillende paa Grund af typhøse og gastriske Sygdomme samt Kighoste.

Dødeligheden. Antallet af de Døde udgjorde 1 625 eller 16,32 pro mille af den beregnede Befolkning ved Aarets Begyndelse (99 564). Aaret forud var de Dødes Antal 1 569 eller 15,82 pro mille af den beregnede Befolkning ved Aarets Midte, i 1870: 1 801 eller 18,2 pro mille. Det gennemsnitlige aarlige Antal Døde i Femaaret 1866—70 udgjorde 1 877 eller 18,88 af Middelbefolkningen i ovennævnte Tidsrum (99 436) og i det foregaaende Femaar 19,0 pro mille.

Til Oplysning om de **epidemiske Forhold** i Buskeruds Amt i Aaret 1872 hidsættes følgende af Lægernes Opgaver sammendragne Tabel (se Tabellen paa næste Side:

Til Oplysning om de vigtigste epidemiske Sygdommes Forekomst i Drammen hidsættes Fortegnelse over de af Lægerne i denne By til Sundhedskommissionen anmeldte Sygdomme og Dødsfald (se Tabellen paa næste Side).

Typhøse Sygdomme. I Sandsværs Distrikt forekom en begrændset Epidemi af *exanthematisk Typhus*, der ialt angreb 7 Personer, af hvilke 1 døde. — Af *Abdominaltyphus* er anmeldt over dobbelt saa mange Tilfælde som Aaret forud (nemlig 394 mod 182), hvorimod Dødeligheden af Sygdommen i dette Aar — nemlig 27 Dødsfald eller 6,8 pCt. af samtlige opgivne Tilfælde — viser sig at være mindre end Aaret forud, da der indtraf 21 Dødsfald eller 11,5 pCt. af samtlige opgivne Tilfælde. I Landfysikatet var Sygdommen hyppigst i Drammen, hvor den i de syv første Maaneder kun optraadte sparsomt, indtil der i August Maaned indtraadte en Stigning, efter hvilken Tid den vedblev temmelig hyppig og varede endnu ved Aarets Udgang. I Landfysikatets Landdistrikter forekom Typhoidfeber i Lier og Røken fra August Maaned og i Hurum mod Aarets Slutning. I enkelte Tilfælde i Lier kan Smitten med Bestemthed paavises indbragt fra Drammen, og i nogle Tilfælde i Røken synes den indbragt ved Smitte af en fra Udlandet hjemkommen syg Matros. I Landdistrikterne synes Sygdommen i det Hele at have været mild (Blich). Fra Ringerikes og Hallingdals Distrikter anføres Smitten at være kommen fra Helgelandsmoens

Exercerplads (Schjong, Langberg). Til Modums Distrikt blev Sygdommen gjentagne Gange indbragt ved Smitte fra Drammen uden at opnaa synderlig Udbredning (Dedichen). I Sandsværs Distrikt forekom Husepidemier baade i Kongsberg By og i Landdistriktet.

Af **Barselfeber** kjendtes 38 Tilfælde og 10 Dødsfald (Aaret forud 49 og 4). I et dødelig endende Tilfælde kan kunstig Forløsning ved Vending og Extraktion sees at være foretagen.

Børnekopper forekom ikke inden Amtet i heromhandlede Aar (Aaret forud 5 Tilfælde).

Foruden de ialt anmeldte 48 Tilfælde af **Vandkopper** omtales flere Tilfælde at være indtrufne i Hallingdals Distrikt, uden at Lægehjelp er søgt.

Skarlagensfeber sees at være aftaget. I Landfysikatet vedvarede Sygdommen i Drammen til September Maaned, efter hvilken Tid intet Tilfælde er anmeldt sammesteds. I Landfysikatets Landdistrikter er der foruden de af Lægerne opgivne af Sundhedskommissionernes Rodeopsynsmænd anmeldt 22 Tilfælde og 1 Dødsfald i Lier, 11 Tilfælde med 2 Dødsfald i Røken og 4 Tilfælde i Hurum (F. Blich). I Ringerikes Distrikt forekom nogle faa Tilfælde indtil April Maanedes Udgang, hvormed den i 5 Aar varende Skarlagensfeberepidemi ophørte (Schjong). Fra Modums Distrikt omtales Sygdommen som mild (Dedichen). I Hallingdals Distrikt, hvorfra intet Tilfælde af denne Sygdom var anmeldt Aaret forud, forekom den allerede i Aarets Begyndelse, hvorefter den i Vaarmaanederne tiltog i Hyppighed og Udbredning i Næs Herred, for derpaa igjen at aftage udover Sommeren uden dog, som det synes, ganske at forsvinde (Langberg). I Sandsvær viste sig kun nogle faa spredte Tilfælde, og fra Rollags Distrikt er ligesom Aaret forud intet Tilfælde af denne Sygdom opgivet behandlet. Som sekundær Dødsårsag er Angina gangrænosa og Hydrops angivet hver en Gang.

Af **Rødlinger** og **Mæslinger** forekom kun nogle faa Tilfælde.

Af **Rosen** er anmeldt 148 Tilfælde og 3 Dødsfald (Aaret forud 215 og 1).

Af **Kighoste** er anmeldt 615 Tilfælde og 43 Dødsfald (Aaret forud 102 Tilfælde). Sygdommen begyndte at vise sig i Drammen i August Maaned 1871 og var ved heromhandlede Aars Begyndelse i stærk Tiltagen indtil April

I Buskeruds Amt anmeldte epidemiske Sygdomme.

	Hele Aaret.		Fordeling paa Lægedistrikterne.																											
	Behand- lede.	Deraf Døde.	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.	Ialt op- givne		Buskeruds Landsfyskat.		Ringerike.		Modum.		Halling- dal.		Sandsvær.		Rollag.			
															Tilfælde.	Dødsfald.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.
Exanth. Typhus	7	1													7	1														
Abdominaltyphus	394	27	16	14	8	10	10	10	18	48	48	74	77	68	394	27	285	23	22	-	51	2	14	-	22	2	-	-	-	
Simpel Feber	404	-	42	25	44	39	40	44	16	23	39	27	36	29	404	-	301	-	28	-	52	-	-	-	23	-	-	-	-	
Barselseber	36	8	7	8	3	2	-	-	1	2	2	7	2	2	38	10	14	6	3	-	5	1	2	2	14	1	-	-	-	
Vandkopper	48	-	7	-	8	5	5	-	2	-	6	-	1	14	48	-	39	-	-	-	1	-	-	-	2	-	-	-	-	
Skarlagensfeber	157	18	39	40	37	13	10	8	2	6	2	-	-	-	157	18	77	9	8	1	30	4	34	4	8	-	-	-	-	
Rødlinger	3	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Mæslinger	13	-	3	-	-	-	1	6	2	1	-	-	-	-	13	-	8	-	-	-	-	-	-	-	5	-	-	-	-	
Rosen	148	3	19	21	8	16	9	10	14	7	11	8	12	13	148	3	72	2	16	-	23	-	6	-	30	-	1	1	-	
Kighoste	615	43	57	51	66	63	32	39	46	73	60	57	46	25	615	43	400	25	48	2	102	9	3	-	62	7	-	-	-	
Diphtherisk Svælg- betændelse	45	2	10	5	5	-	-	5	4	1	3	3	1	8	45	2	15	1	-	-	6	-	2	-	15	1	7	-	-	
Strubehoste	12	1	3	-	1	-	-	1	-	1	1	-	2	3	13	2	4	2	2	-	2	-	-	-	5	-	-	-	-	
Kusma	2	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1	-	-	2	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Akut Bronchit og andre katarrh.	2247	32	284	259	310	218	189	135	106	118	120	132	182	194	2254	39	1404	26	188	3	350	5	-	-	291	5	21	-	-	
Tilfælde	320	35	46	30	36	41	42	20	6	8	11	15	26	39	320	35	129	17	51	4	120	8	3	-	27	5	8	1	-	
Lungebetændelse	58	2	6	4	4	5	4	8	6	6	5	2	4	4	58	2	23	2	12	-	14	-	1	-	6	-	2	-	-	
Pleurit	93	3	26	12	15	8	8	5	1	2	3	3	8	2	93	3	27	1	20	1	30	1	8	-	8	-	-	-	-	
Gigtfeber	13	-	1	-	-	2	-	-	2	4	3	1	-	-	13	-	12	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	
Koldfeber	13	-	1	-	-	2	-	-	2	4	3	1	-	-	13	-	12	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	
Diarrhoe (akut) og Cholera nostras	1522	34	79	67	56	75	82	128	335	274	172	88	90	76	1522	34	801	23	75	2	379	7	6	-	258	2	3	-	-	
Tilfælde	13	1	1	3	-	1	-	1	-	4	-	-	-	3	13	1	-	-	13	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Blodgang	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	
Skjørbug	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Tilsammen	6151	210	646	542	601	499	432	420	561	578	486	419	487	480	6161	220	3616	137	486	14	1153	37	80	6	784	24	42	-	-	

I Drammen anmeldte epidemiske Sygdomme.

	Hele Aaret.		Kjøen.												Alder.			
	Behand- lede.	Deraf Døde.	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.	Kjøen.		Alder.	
															Mænd.	Kvinder.	Børn.	Voxne.
Nervefeber	237	21	12	10	8	7	5	7	6	25	25	39	54	39	119	118	99	138
Simpel Feber	290	-	35	17	37	28	20	30	10	10	23	21	30	29	113	177	175	115
Barselseber	6	4	1	-	-	-	-	-	1	-	2	1	-	1	-	6	-	6
Vandkopper	32	-	-	-	-	5	1	5	-	-	6	-	1	12	22	10	32	-
Skarlagensfeber	40	5	15	9	10	1	-	3	-	1	1	-	-	-	21	19	36	4
Rødlinger	3	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	1	3	-
Mæslinger	8	-	3	-	-	-	1	3	-	1	-	-	-	-	2	6	8	-
Rosen	67	2	11	14	3	8	1	3	5	2	4	8	5	3	25	42	17	50
Kighoste	366	25	43	38	56	63	30	31	32	22	25	20	5	1	164	202	358	8
Diphtherisk Svælg- betændelse	13	-	4	2	4	-	-	-	-	-	1	-	-	2	2	11	8	5
Strubehoste	3	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	3	2	1
Kusma	2	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	2	1	1
Akut Bronchit og an- dre katarrh.	1308	26	154	156	206	121	104	82	52	67	68	72	102	124	597	711	627	681
Tilfælde	92	15	15	6	11	13	13	5	2	3	3	3	7	14	52	40	36	56
Lungebetændelse	15	2	2	-	1	1	-	2	1	5	-	1	1	1	6	9	3	12
Pleurit	25	1	3	3	2	2	3	3	1	1	-	1	5	1	13	12	5	20
Gigtfeber	10	-	1	-	-	-	-	-	-	4	3	1	-	-	10	-	-	10
Koldfeber	10	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Diarrhoe (akut) og Cholera nostras	754	21	51	45	29	53	46	67	161	115	60	41	49	37	339	415	411	343
Tilfælde	3271	123	350	303	372	299	228	236	272	255	221	209	259	267	1487	1784	1821	1450

Maaned, da den begyndte at aftage noget, hvorefter den vedblev nogenlunde jevnt indtil November, efter hvilken Tid den aftog, saa Epidemien maatte ansees endt ved Aarets Udgang. Ialt er i Drammen opgivet 366 behandlede Tilfælde, hvoraf 25 endte dødelig. For Landfysikats Landdistrikters Vedkommende er af Lægerne kun anmeldt 35 Tilfælde uden Dødsfald, hvorimod Sundhedskommissionens Rodeopsynsmænd have opgivet 240 Tilfælde og 6 Dødsfald i Lier, 12 Tilfælde i Røken og 8 i Hurum (F. Blich). Fra Ringerikes Distrikt anføres Sygdommen fra Juli Maaned at have været hyppig, men af godartet Natur, saa der kun sjelden søgtes Lægehjelp. Fra Modums Distrikt omtales Kighoste fra August til November at have havt betydelig Udbredning i og omkring Vestfossen, hvor dog kun de færreste Tilfælde behandlede (L. Bommen). I Hallingdals Distrikt forekom Sygdommen ikke sjelden mod Aarets Slutning i Flaa og Hemsedal (Langberg). I Sandsværs Distrikt optraadte Sygdommen i 2det Halvaar især i Kongsberg By og var af godartet Karakter (I. C. Dahm, E. C. Poulsson). Capillær Bronchit og Lungebetændelse er hver en Gang opgivet som sekundær Dødsårsag.

Af **diphtherisk Svælgbetændelse** anmeldtes 45 Tilfælde og 2 Dødsfald (Aaret forud 44 og 4).

Af **katarrhalske Tilfælde** er opgivet 2 254, hvoraf 39 endte dødelig, forårsaget ved akut Bronchit (Aaret forud 35 af 2 175). Om de i Drammen indtrufne katarrhalske Tilfælde bemærkes, at de fremdeles høre til de hyppigst forekommende Sygdomme. Af de Angrebne vare 296 Mænd, 385 Kvinder og 627 Børn; heraf lede af Katarrh og Bronchit 207 Mænd, 274 Kvinder og 527 Børn, og af Svælgbetændelse 89 Mænd, 111 Kvinder og 100 Børn. Det sees heraf, ligesom en lignende Iagttagelse ogsaa er gjort tidligere, at hos Børn har Dispositionen for Bronchit været stærkere end for Svælgbetændelse, medens voxne Kvinders Disposition saavel for Katarrh og Bronchit som Svælgbetændelse har været større end voxne Mænds (F. Blich). Fra Hallingdals Distrikt anføres at katarrhalske Tilfælde under de ustadige og fugtige Veirforhold og den temmelig høie Temperatur ligefra Høsten og udover Vinteren have været meget hyppige, men sjelden Gjenstand for Lægebehandling (Langberg).

Lungebetændelse forekom sjældnere end Aaret forud. Ialt er anmeldt 320 Tilfælde og 35 Dødsfald (Aaret forud 435 og 72).

Af **Pleurit** er anmeldt omtrent samme Antal som Aaret forud nemlig 58 Tilfælde og 2 Dødsfald (i 1871 57 og 1).

Gigtfeber sees at være aftaget; 93 Tilfælde og 3 Dødsfald ere anmeldte (mod 147 Tilfælde og 7 Dødsfald Aaret forud). — **Kronisk Reumatisme** og reumatiske Neu-

ralgier angives fra Landfysikatet at være meget almindelige. Fra Hallingdals Distrikt angives, at den hyppigst forekommende Sygdom antagelig er Reumatisme som Følge dels af Klædedragten, især hos Kvinder, og dels af anstrængende Arbejde under meget vexlende Temperaturforhold. Heller ikke de, forøvrigt vistnok sunde Boliger, ere tjenlige i denne Henseende, da de tilstede en stadig og stærk Luftvexel. Af 13 Læger er tilsammen opgivet behandlet for kronisk Reumatisme 302 Personer, hvoraf Kjønnen er opgivet for 246, nemlig: 151 af Mand- og 95 af Kvindekjønn, Alder for 236, nemlig 233 Voxne og 3 Børn.

Diarrhoe og Cholera nostras forekom overalt meget hyppigere end Aaret forud. Der er ialt anmeldt 1 522 Tilfælde og 34 Dødsfald (Aaret forud 812 og 14). For de fra Landfysikatet paa Listen opførte Tilfælde have i Landfysikats Landdistrikter Sundhedskommissionernes Rodeopsynsmænd i Lier anmeldt 167 Tilfælde og 2 Dødsfald, i Røken 28 Tilfælde med 1 Dødsfald og i Hurum 19 Tilfælde; dog vides 42 af disse anmeldte Tilfælde at have havt Lægetilsyn (F. Blich). Fra Ringerikes og Modums Distrikter omtales disse Sygdomme som meget hyppigere end sædvanlig i Sommermaanederne.

Af **Blodgang** er anmeldt 13 Tilfælde, hvoraf 1 endte dødelig, alle i Ringerikes Distrikt (Aaret forud 16 Angrebne).

Veneriske Sygdomme. Over de paa Amtssygehuset og Drammens kommunale Sygehus behandlede Tilfælde giver nedenstaaende Tabel en Oversigt (se Tabellen paa næste Side).

Udenfor Sygehusene er anmeldt 83 Tilfælde, hvoraf 70 i Landfysikatet, 4 i Ringerikes, 6 i Modums, 3 i Sandsværs Distrikt. Af 54 vare 34 af Mand-, 20 af Kvindekjønn, 12 Børn og 42 Voxne. 4 Børn, alle under 5 Aar, ere opførte som døde af Syphilis. Af 77 Tilfælde vare 19 primær, 58 konstitutionel Syphilis, deraf et tertær, og et hereditær. **Gonorrhoe** og **Urethrit** kom under Behandling hos 93 Individuer, af 77 vare 67 af Mand-, 10 af Kvindekjønn, 2 Børn og 75 Voxne. Paa Drammens kommunale Sygehus indkom desuden 4, 1 af Mand- og 3 af Kvindekjønn som lidende af disse Sygdomme.

Af **Spedalske** kjendtes ifølge Overlægens Beretning ved Udgangen af 1871 kun 1 Mand, der i indeværende Aar er død, saa intet Tilfælde kjendtes inden Amtet ved Udgangen af 1872.

Nedenstaaende Liste giver Oplysning om en Del af Lægerne behandlede væsentlig **kroniske Sygdomme** (se Tabellen paa næste Side):

Liste over de paa Amtssygehuset og Drammens kommunale Sygehus behandlede Tilfælde af Syphilis.

	Tilbageiggende fra forrige Aar.			Indkomne.			Af de indkomne Tilfælde vare:		Udgaade helbrede.	Døde.	Tilbageiggende ved Aarets Slutning.			Samlet Antal Forplejningsdage.	Middeltal af Forplejningsdage for hver Udskreven.
	Md.	Kv.	Tils.	Md.	Kv.	Tils.	primær Syphilis.	konstitutionel			Md.	Kv.	Tils.		
Buskeruds Amtssygehus.....	3	7	10	3	9	12	-	12	12	1	2	7	9	2 333	179,4
Drammens kommunale Sygehus....	-	2	2	3	11	14	2	12	13	1	1	1	2	569	40,6
Tilsammen	3	9	12	6	20	26	2	24	25	2*)	3	8	11	2 902	

*) Begge Børn, under 5 Aar.

Liste over kroniske Sygdomme.

	Hele Aaret.		Af de Behandlede, hvis Kjøer opgivet, vare:				Ialt opgivne		Fordeling paa Lægedistrikterne.											
	Behandlede.	Deraf døde.	Md.	Kv.	Børn (under 15 Aar).		Tilfælde.	Dødsfald.	Landfysikatet.		Ringerike.		Modum.		Hallingdal.		Sandsvær.		Rollag.	
					Md.	Kv.			Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.
Fnat.....	224	-	68	71	78	61	224	-	43	-	8	-	143	-	7	-	23	-	-	-
Skurv.....	7	-	2	3	3	4	7	-	2	-	-	-	2	-	2	-	-	-	1	-
Kjertelsyge.....	303	10	105	132	168	81	303	10	131	4	21	-	133	5	8	1	-	-	10	-
Rachit.....	29	-	18	8	26	-	29	-	13	-	2	-	10	-	4	-	-	-	-	-
Svindst.....	266	142	121	111	22	218	291	167	134	72	26	18	86	49	13	7	32	21	-	-
Kræft.....	58	28	26	25	-	51	62	32	22	5	5	4	25	16	5	2	5	5	-	-
Vatersot og Morbus Brighti.....	76	30	38	33	8	63	86	40	25	6	8	3	21	18	5	1	26	12	1	-
Blegsot og anæmiske Tilstande.....	695	-	6	574	111	469	695	-	429	-	26	-	209	-	2	-	29	-	-	-
Menstruationsuordener	132	-	-	132	-	132	132	-	51	-	7	-	67	-	5	-	2	-	-	-
Cardialgi, kronisk Gastrit og Dyspepsi.	946	8	377	508	53	832	946	8	405	6	144	-	265	1	13	1	118	-	1	-
Ormesygdomme.....	119	-	37	41	71	7	119	-	23	-	4	-	64	-	1	-	27	-	-	-
Drankersygdomme....	12	-	9	2	-	11	13	1	3	-	2	-	5	-	1	-	1	1	1	-
Sindssygdomme.....	47	6	16	26	2	36	47	6	21	1	-	-	17	1	3	-	6	4	-	-

Fnat anføres aftaget i Landfysikatet, og ikke hyppig forekommende i Ringerikes og Hallingdals Distrikt.

Om **Skurv** bemærkes fra Hallingdal, at den i Regelen holdes skjult, hvilket, saameget lettere lader sig gjøre, som Skikken byder at have Huen paa Hovedet baade ude og inde, ja endog om Natten. I den yngre Alder antages det, at man voxer Sygdommen af sig; og i Udskrivningsalderen gjør den sin Nytt ved at fri Vedkommende fra Militærtjenesten (Langberg).

Kjertelsyge omtales som almindelig i Landfysikatet Til Dødsfald af denne Sygdom kan formentlig en stor Del af de under Hjernebetændelse og Lungetæring opførte Dødsfald henregnes (F. Blich).

Struma træffes hyppig i Ringerikes og Modums Distrikter (Thommesen, Løvig).

Svindst. Forholdet mellem Dødsfald af Svindst og samtlige opgivne Dødsårsager i de forskjellige Distrikter vil sees af følgende Tabel:

Lægedistrikt.	Opgivne Dødsfald af Svindsot.	Opgivne Dødsårsager ialt.	Forhold i pCt.
Landfysikatet.....	72	395	18,3
Ringerike.....	18	81	21,0
Modum.....	49	244	20,0
Hallingdal.....	7	36	20,0
Sandsvær.....	21	106	19,8
Rollag.....	-	7	-
Tilsammen	167	869	19,2

Af **Kræft** er ialt anmeldt 32 Dødsfald. For 27 af de Døde er Kræftens Sæde angivet at have været 18 Gange i Mavesækken, 2 Gange i Brystkjertelen, 2 Gange i Ansigtet og 1 Gang paa hvert af følgende Steder: Underløben, Leveren, Underlivet, Bughinden og Haanden.

Af de under **Vatersot** og **Morbus Brighti** opførte Dødsfald skyldes 23 Vatersot og 17 Morbus Brighti.

Om **Cardialgi** og **kronisk Gastrit** anføres, at Sygdommen synes især at tilhøre den fattige Klasse (F. Blich), og at de hyppig forekomme hos Landfolk, der ere indflyttede til Drammen (Wildhagen).

Sindssygdomme. Formen er kun opgiyet for 9 af de paa Listen opførte Tilfælde af Sindssygdom, deraf 1 Gang som Mani og 8 Gange som Melancholi; 2 Personer anføres desuden at være indsendte til Gaustad; af de i Hjemmet behandlede Syge opgives 3 at være helbredede.

For Amtskommunens Regning forpleiedes 113 Sindssyge, hvoraf 31 paa Asyl; af de 82 i Landdistrikterne i privat Forpleining udsatte Sindssyge hørte hjemme i Landfysikatet 6, i Modums Lægedistrikt 24, i Ringerikes 17, i Hallingdals 22, i Sandsværs 11 og i Rollags 2. Amtskommunens Udgifter til de Sindssyges Forpleining udgjorde 4891 Spd. 98 Skill. og til Medicinalvæsenet forørigt 2561 Spd. 86 Skill.

Af **chirurgiske Operationer** udførtes: 1 Amputation af Underarmen, 2 Amputationer af Læggen ved comminut Fractur (i et Tilfælde med dødeligt Udfald) 12 Exartikulationer eller Amputationer af Fingre; 5 Borttagelser af Læbekræft, 1 af Kræft i Ansigtet, 4 af Sæksvulster, 1 af Ranula, 1 af Svulst i Tungen; 8 Paracenteser af Underlivet (deraf fem Gange hos 1 og tre Gange hos 1 Person); 2 Punktioner af Hydrops ovarii, 5 Borttagelser af Polyper, hvoraf tre i Næsen, en i Livmoderen og en i Endetarmen; 2 Underbindinger af Arterier; 1 Tenotomi af Achillesenen; 21 Repositioner af Luxationer, deraf fjorten af Overarmen, tre af Underarmen, to af Laaret, en af radius og en af Tommelfingeren; 13 Punktioner for Vandbrok, hvoraf fem

Gange med paafølgende Jodindsprøitning; 1 Herniotomi med dødeligt Udfald; 5 Repositioner af indeklemmt Brok, 2 af Paraphimose; 1 Operation for fissura ani; 1 Necrotomi. Af Øienoperationer udførtes: 1 Extractio cataractæ linearis, 1 Punctio cataractæ, 1 Iridektomi og 1 Operation for Staphyloma corneæ.

Følgende **obstetriciske Operationer** opgives at være udførte af Læger: 30 Tangforløsninger, indicerede 19 Gange ved Vemangel, Vesvækkelse eller langsom Fødsel uden Fremgang (14 Koner forbleve ilive, for 5 er Udfaldet uopgivet; af Børnene forbleve 15 ilive, 3 vare dødfødte, for 1 Udfaldet uopgivet); 4 Gange ved Bækkenforsnevring (3 Koner forbleve ilive, for 1 er Udfaldet uopgivet; af Børnene forbleve 1 ilive, 2 vare dødfødte, for 1 er Udfaldet uopgivet); 3 Gange Barselkrampe (Konerne forbleve ilive; 2 Børn fødtes levende, 1 var dødfødt); 2 Gange ved skjæve Hovedstillinger (1 Kone forblev ilive, for 1 er Udfaldet uopgivet, 1 Barn var dødfødt, for 1 er intet Udfald meddelt); 1 Gang ved Arm ved Siden af Hovedet (Moder og Barn ilive); 1 Gang ved Overfyldning af Urinblæren (Konen ilive, Barnet dødfødt). Udfaldet er opgiyet for 23 Koner, der samtlige forbleve ilive; af Børnene fødtes 19 levende, 8 vare dødfødte. 7 Vendinger, indicerede 3 Gange ved Tverleie (2 Koner forbleve ilive, 1 døde af Barsel-feber; 1 Barn forblev ilive, 2 vare dødfødte), 2 Gange ved Blødning fra forliggende Moderkage (Udfaldet for begge Mødre og 1 Barn uopgivet, 1 Barn var dødfødt), 2 Gange ved Bækkenneverhed (i et Tilfælde rachitisk Forsnevring) (Konerne forblev ilive; 1 Barn ilive, 1 Barn dødfødt). Udfaldet er opgiyet for 5 Koner (af hvilke 1 døde af Barsel-feber) og 6 Børn (hvoraf 2 fødtes levende, 4 vare dødfødte). 3 Perforationer, indicerede ved Bækkenneverhed; 2 Koner forbleve ilive (Schjong, Bryhn); 1 Kone døde uforløst af Ruptura uteri under Extractionen med Hage, efterat Perforationen var udført, og de efter samme indtraadte gode Veer pludselig ophørte, hvorfor Extractionen foretoges (Langberg). 1 Extraktion ved forsnevret Bækken af Fosteret i Bækkenendeleie med heldigt Udfald for Moder og Barn. 8 kunstige Forløsninger af Efterbyrden, 5 Gange indiceret ved Atoni og ved Blødning, Timeglas-sammentrækning og Sammenvoxning, af hver 1 Gang. Udfaldet for samtlige Koner heldigt. — Tilsammen 49 obstetriciske Operationer, hvoraf 16 forefaldt i Landfysikatet, 6 i Ringerikes, 12 i Modums, 5 i Hallingdals, 6 i Sandsværs og 4 i Rollags Distrikter.

Om Fødselshjelpen i Buskeruds Landfysikat anfører Landfysikus at Jordmoderhjelp benyttedes ved tilsammen 1096 Fødsler, hvoraf dog 80 angives at være forekomne udenfor Landfysikatets nuværende Grændser; af disse vare:

Issefødsel	1 048
Skjæv Hovedstilling . . .	1
Ansigtfødsel	6
Sædefødsel	14
Fodfødsel	11
Tverleier	14

tilsammen: 1 094.

De uregelmæssige Fødsler, hvorom Jordemødrene have indberettet, vare bevirkede

ved Blødning i	11 Tilfælde
- Bækkensneverhed i	5 —
- Fremfald af Navlesnor i	5 —
- Kramper i	1 —

Vending anføres udført 18 Gange, deraf

ved Tverleie	14
- Navlesnorfremfald	3
- Bækkensneverhed	1

24 Gange kan Læge sees at være tilkaldt; der udførtes af disse 7 Tangforløsninger, indicerede 5 Gange ved Vemangel eller langsom Fødsel uden Fremgang, 1 Gang ved skjæv Hovedstilling og 1 Gang ved Barselkrampe.

Af Konerne opgives 9 at have været syge i Barselsengen, deraf 8 (hvoraf 4 døde) af Barsel-feber og 1 af Barselmani.

Af Børnene anføres 48 at have været dødfødte; 19 angives ufuldbaarne, 6 raadne; 7 døde efter Vending, 2 efter Tangforløsning, 2 efter Sædefødsel, 2 ved omslynget Navlesnor, 2 efter Fremfald af Navlesnor og 2 efter Blødning; 5 døde de første Dage efter Fødselen (F. Blich).

Antallet af **Fødte** og **Døde** vil sees af følgende Tabel:

Lægedistrikt.	Fødte.	Døde			Dødfødte. *)
		i Alt.	i 1ste Døgn. *)	paa Barselseng.	
Landfysikatet	1 047	563	10	5	37
Ringerike	370	177	2	1	13
Modum	725	397	8	2	25
Hallingdal	427	226	7	5	15
Sandsvær	322	192	2	1	18
Rollag	130	70	9	1	4
Buskeruds Amt	3 021	1 625	38	15	112

*) Efter Dødfødteanmeldelserne.

Omkomne paa voldsom Maade 57.

For det hele Amt bliver der saaledes et Overskud af 1 396 Fødte over Døde og Forholdet mellem hine og disse = 100 : 53,7. Lægernes Dødsfortegnelser indeholde Opgave over 11 paa Barselseng døde Kvinder, af hvilke 10 døde af Barsel-feber, og 1 døde uforløst af Livmoderbristning,

efterat Perforation var foretaget. 2 Gange kan kunstig Forløsning sees foretagen, nemlig Vending og den ovenfor omtalte Perforation.

Fra Lægerne haves Opgave over 869 eller 56,0 pCt. af samtlige ved Sygdom forårsagede Dødsfald (1568). De hyppigst opgivne Dødsårsager vare: Svindsot (167), Hjernebetændelse, tuberkuløs Meningit og Kramper i Børnealderen (tilsammen 67), Alderdomssvaghed (53), Kighoste (43), kronisk Bronchit (42), Vatersot og Morbus Brighti (tilsammen 40), akut Bronchit (39), Lungebetændelse (35), Hjerneslag (35), Nervefeber (28) og organiske Hjertesygdomme (26).

Veiriget. Vinteren omtales fra Ringerikes Distrikt som mild, Vaar og Sommer som gunstige for Aarsvexten, hvorimod Høsten anføres at have været regnfuld, hvorved det Indhøstede tildels tog Skade.

Levemaade og hygieeniske Forhold skildres i det Hele som tilfredsstillende. Fra Rollags Distrikt anføres, at disse Forhold i det Hele taget bedres; Renligheden lader vistnok paa mange Steder meget tilbage at ønske; men jo mere man lærer Fjeldbondens daglige Slæb og Slid under tunge og besværlige Naturforhold at kjende, desto skaansommere bliver Ens Fordringer i saa Henseende; der høres ofte Undskyldning for at der ikke er saa rent og pynteligt, som det burde være. Kostholdet i Dalen er i det Hele taget godt og nærende. Kaffe og Brændevin bruges til Overflod, da Arbejdsfortjenesten er saa god, at en Tømmerhugger tjener 3—4 Ort daglig. Ulykken er, at hvad der tjenes for Dagen, skal i Almindelighed ogsaa bruges for Dagen (T. L. Aasen).

Fattigsygepleien udføres dels af Embedslægerne dels af privat antagne Læger. Af fattige Syge behandlede:

i Landfysikatet	1 216
i Ringerikes Distrikt	316
i Modums	418
i Hallingdals	57
i Rollags	10

Fra Sandsværs Distrikt er bestemt Talopgave ikke meddelt. Ved Kongsberg Sølvverk behandlede af Berglægen 432 Syge, hvoraf 5 døde. Ved Kongsbergs offentlige Fattigvæsen behandlede 185 Syge, hvoraf 14 døde.

I **Sundhedskommissionerne** afholdtes følgende Antal Møder: I Landfysikatet 11, hvoraf otte i Drammen og et i hvert af Lier, Røken og Hurums Herreder; i Ringerikes Distrikt 4, et i hvert af Norderhougs, Hole og Aadalens Herreder og et i Hønefos; i Modums Distrikt 3,

et i hvert af Eker, Modum og Sigdals Herreder; i Hallingdals Distrikt 6, to i hvert af Gol, Næs og Aals Herreder; i Sandsværs Distrikt 1 i Kongsberg By; i Rollags Distrikt 5, tre i Nore og to i Rollags Herred. De vigtigste Forhandlingsgjenstande vare i Drammen: Sygeligheds- og Dødelighedsforholdene, Indre-Departementets Rundskrivelser om cholerasmittede Steder, Indre-Departementets Cirkulære af 9de Februar 1872, Udvidelsen af Strømsø Kirkegaard, Epidemilazaret for Cholera, der inden Aarets Udgang blev opført i fuldfærdig Stand; i Lier, Røken og Hurum: Indre-Departementets Cirkulære af 9de Februar 1872; i Ringerike og Modums Distrikter: Sundhedsforholdene inden samme; i Krødsherred: om Drikkevand og Gjødseldyngernes Pladse i Forhold til Brønde; i Hallingdals Distrikt: Skarlagensfeber og Lungebetændelse; i Kongsberg: sanitære Misligheder; i Rollags Distrikt holdtes Foredrag om Aareladning, Melken og Luften.

De Vaccineredes Antal udgjorde:

i Landfysikatet	569
i Ringerikes Distrikt	344
i Modums —	526
i Hallingdals —	406
i Sandsværs —	247
i Rollags —	223

tilsammen: 2 315.

Aaret forud vaccineredes ialt: 2 615 Personer.

Af **retsmedicinske Forretninger** ere udførte: 9 Obduktionsforretninger, tre til Erhvervelse af Dødsarsag, — foraarsaget ved Brud af Hjerneskillen, Hjerneslag og Hjernekongestion, af hver 1, — tre over ihjelfrosne Personer; for tre er ingen Oplysning meddelt. 2 Synsforretninger uden Opgave om disses Aarsag. 12 Undersøgelser og Erklæringer, hvoraf syv om mental Tilstand, fire i Anledning tilføjet Legemsfornærmelse, en i Anledning idømt

Vand- og Brød-Straf. Ialt 23 Forretninger, hvoraf 7 i Landfysikatet, 3 i Ringerikes Distrikt, 10 i Modums, 1 i Hallingdals og 2 i Sandsværs Distrikt.

Angaaende Amtets 2 **Sygehuse**, Buskeruds Amtssygehus paa Kongsberg og Drammens kommunale Sygehus henvises til de i den almindelige Beretning indtagne Sygehuslister.

Badeindretninger. St. Olafs Jernbad paa Modum besøgte af 330 Syge. I Drammen er oprettet en Badeindretning for Kar-, Styr- og Dampbade.

Af **Apotheker** findes inden Amtet 4, nemlig: 2 i Drammen, 1 i Hønefos, og 1 i Kongsberg; de underkastedes den almindelige Visitation. Foruden Apothekerne bestod Personalet ved Strømsø Apothek af 2 examinerede Medhjelpere, hvoraf en som Provisor bestyrer samme, og 1 Discipel, ved Bragernæs Apothek af 1 examineret og 1 uexamineret Medhjælper, i Hønefos af 1 uexamineret Medhjælper, sams i Kongsberg Apothek af 1 examineret Medhjælper, der tillige er Provisor; og 1 Discipel.

Medicinalpersonalet bestod af 20 Læger, 2 Tandlæger, 39 Jordemødre og 20 Hjelpevaccinatører, nemlig i:

1. Buskeruds Landfysikat: 7 Læger (alle i Drammen); 2 Tandlæger, 15 Jordemødre (hvoraf ti i Drammen); 2 Hjelpevaccinatører.
2. Ringerikes Distrikt: 3 Læger, bosatte i Hønefos, 6 Jordemødre; 4 Hjelpevaccinatører.
3. Modums Distrikt: 5 Læger, hvoraf to bosatte i Modum, to i Eker og en i Krødsherred; 6 Jordemødre; 4 Hjelpevaccinatører.
4. Hallingdals Distrikt: 1 Læge, bosat i Næs; 6 Jordemødre; 5 Hjelpevaccinatører.
5. Sandsværs Distrikt: 3 Læger, alle bosatte paa Kongsberg; 4 Jordemødre; 1 Hjelpevaccinatør.
6. Rollags Distrikt: 1 Læge, bosat i Nore; 2 Jordemødre (1 Post er ledig); 4 Hjelpevaccinatører.

V. Jarlsberg-Laurvigs Amt.

Amtet, hvis Fladeindhold er 17,47 norske Kvadratmil, og som ved Folketællingen den 31te December 1865 havde 85 432 Indbyggere, er inddelt i 3 Lægedistrikter:

1. Jarlsbergs Landfysikat (7,77 n. □ M., 39 282 Indbyggere) indbefattende:

Kjøbstæderne Holmestrand	2 084 Indb.
Tønsberg	0,02 Mil, 4 541 —
Ladestederne Svelvik	1 567 —
Horten	0,02 — 6 192 —
Aasgaardstrand	446 —

Herrederne Strømmen . . .	0,48 Mil, 1 226 Indb.
Skouger	0,85 - 4 166 —
Sande	1,33 - 3 598 —
Botne	0,66 - 2 142 —
Vaale	0,63 - 2 493 —
Borre	0,52 - 2 999 —
Sem	0,80 - 5 169 —
Andebo	1,34 - 2 665 —
Stokke	0,90 - 5 068 —
Nøtterø	0,27 - 4 757 —
2. Hofs Lægedistrikt (4,18 n. □ M., 7 829 Indbyggere) indbefattende:	

Herrederne Hof	1,05 Mil, 2 375 Indb.
Laurdal	2,08 - 2 431 —
Ramnæs	1,05 - 3 023 —
3. Laurvigs Lægedistrikt (5,52 n. □ M., 28 490 Indbyggere) indbefattende:	
Kjøbstæderne Laurvig	0,01 Mil, 6 327 Indb.
Sandefjord	1 797 —
Herrederne Sandeherred . . .	0,89 Mil, 5 423 —
Tjødling	0,51 - 3 012 —
Hedrum	2,32 - 4 029 —
Brunlaugnæs	1,42 - 4 142 —
Fredriksværn	1 014 —
Tjømø	0,37 Mil, 2 746 —

Sundhedstilstanden var meget god; af epidemiske Sygdomme havde dog Nervefeber, Diarrhoe og Kighoste noget større Udbredning end i det foregaaende Aar; Skarlagensfeber optraadte ligeledes i den første Maaned med et ikke lidet Antal Tilfælde, men senere kun enkeltvis og spredt.

Dødeligheden var usædvanlig liden; Antallet af de Døde udgjorde nemlig 1 293 eller 14,9 pro mille af den beregnede Befolkning ved Aarets Begyndelse (86 201).

Aaret forud udgjorde de Dødes Antal 1 478 eller 17,08 pro mille af Befolkningen ved Aarets Midte og i 1870: 1 484 eller 17,1 pro mille. I Femaaret 1866—70 udgjorde det gennemsnitlige aarlige Antal Døde 1 628 eller 18,74 pro mille af Middelbefolkningen i nævnte Tidsrum (86 847) og i det foregaaende Femaar 17,5 pro mille.

Til Oplysning om de epidemiske Forhold hidrættes følgende af Lægernes Opgaver sammendragne Tabel:

	Hele Aaret.		Tiden er opgivet for.	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.	Ialt opgivne		Fordeling paa Lægedistrikterne.					
	Behandlede.	Deraf Døde.														Tilfælde.	Dødsfald.	Jarlsbergs Landfyskat.		Hof.		Laurvig.	
																		Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.
Nervefeber	132	13	126	12	3	1	3	3	1	4	21	18	13	27	20	134	15	182	12	11	-	41	3
Simpel Feber	141	-	140	11	5	6	10	13	8	20	16	12	14	10	15	141	-	108	-	2	-	31	-
Barsel-feber	32	9	31	5	2	6	3	1	2	-	3	3	-	3	3	33	10	19	6	-	-	14	4
Børnekopper	48	4	47	2	11	1	12	5	8	1	-	1	6	-	-	48	4	17	1	-	-	31	3
Vandkopper	39	-	39	5	7	-	4	4	9	6	-	-	1	2	1	39	-	33	-	-	-	6	-
Skarlagensfeber	59	3	59	29	9	1	2	1	3	3	3	1	-	-	7	60	4	48	4	-	-	12	-
Rødlinger	6	-	6	2	-	-	-	1	1	1	-	1	-	-	-	6	-	-	-	-	-	6	-
Mæslinger	2	-	2	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	2	-	2	-	-	-	-	-
Rosen	86	1	84	8	6	9	6	8	4	4	4	7	9	6	13	87	2	60	2	1	-	26	-
Kighoste	381	16	381	18	19	34	48	41	48	39	36	35	21	34	8	387	22	300	18	5	2	82	2
Diphtherisk Svælgbetændelse	147	13	147	47	30	20	10	4	-	3	5	5	8	8	7	147	13	116	12	-	-	31	1
Strubehoste	20	6	19	5	2	1	1	-	-	-	-	1	-	4	5	22	8	11	6	1	-	10	2
Kusma	42	-	42	-	3	3	13	-	-	4	-	-	-	12	7	42	-	5	-	-	-	37	-
Akut Bronchit og andre katarrh. Tilfælde	2179	10	2154	284	211	206	238	196	157	129	109	113	123	184	204	2185	16	1761	13	10	-	414	3
Lungebetændelse	208	23	208	34	14	21	26	26	18	6	2	11	10	17	23	216	31	118	17	6	-	92	14
Pleurit	39	-	38	5	-	2	2	7	3	2	6	2	3	2	4	40	1	29	-	1	-	10	1
Gigtfeber	68	2	68	15	8	7	8	3	7	4	1	1	2	5	7	68	2	33	2	-	-	35	-
Koldfeber	26	-	25	2	1	1	2	3	1	3	3	2	5	1	1	26	-	19	-	-	-	7	-
Diarrhoe (akut) og Cholera nostras	974	17	974	81	58	44	39	51	68	166	155	93	72	66	81	979	22	742	10	4	-	233	12
Blodgang	4	-	4	-	-	-	2	-	-	-	1	-	-	-	1	4	-	4	-	-	-	-	-
Tilsammen	4633	117	4594	565	389	363	429	367	340	395	365	306	287	381	407	4666	150	3507	103	41	2	1118	45

Nervefeber optraadte noget hyppigere end Aaret forud, men med mindre Dødelighed, idet der er anmeldt 134 Tilfælde med 15 Dødsfald (mod 110 og 22 i 1871). I næsten alle til Landfysikatet hørende Prestegjæld forekom enkelte Tilfælde; som Epidemi optraadte Sygdommen i Sems Herred og nærmestgrændsende Gaarde i Arendal Annex efter sandsynlig Smitteimport ved svenske Arbeidere; ogsaa i Stokke Hovedsogn og i Skee Annex viste sig flere Tilfælde; ved Husepidemierne i Sande og Skouger kunde Smitten ikke opspores. Til Hofs Distrikt indbragtes Typhusmitten fra Drammen i Oktober Maaned. I Aarets sidste Halvdel forekom 2 mindre Epidemier paa Tjømø i Laurvigs Distrikt.

Af **Barselfeber** er anmeldt 32 Tilfælde, hvoraf 10 med dødelig Udgang (i 1871: 44 og 6); 2 Dødsfald indtraf efter Tangforløsning, et nogle Dage (Cappelen, Hasberg) og et 4 Uger efter (Dannevig), ligeledes et af Peritonit Dagen efter Perforation (Winsnæs).

Af **Børnekopper** kendes 48 til Behandling komne Tilfælde med 4 Dødsfald (Aaret forud 63 Tilfælde, hvoraf 4 medførte Døden), — nemlig 17 i Jarlsberg Landfysikat og 31 i Laurvigs Distrikt. I Tønsberg indtraf i Juli Maaned et Tilfælde i samme Hus, hvor omtrent halvandet Aar iforveien en Patient var kommen under Behandling; nogen anden Aarsag var ikke paaviselig (Dannevig). I Sande optraadte Sygdommen i April med 5 Angrebne og i September med 7; Smitten indbragtes første Gang ved en fra Sverige nylig ankommen Handelskarl, som dog ikke selv kjendte til at have været udsat for nogen Smitte; — anden Gang ved en Sømand, kort Tid før hjemkommen fra England, hvor hans Broder, sammen med hvem han havde faret, laa tilbage syg af Børnekopper; 1 uvaccineret Barn døde (I. C. Holst). Til Laurvig indførtes Smitte i Januar ved en Skibsfører, som kom syg hjem fra Antwerpen og døde mellem 8de og 9de Døgn efter Udbrudet; to Kvinder, der pleiede ham, bleve ogsaa angrebne, men i meget mildere Grad; den ene var to Gange nylig før bleven revaccineret, begge Gange uden Virkning; den anden, en ældre Kone, var ikke revaccineret (I. M. Hansteen). Sygdommen optraadte tillige i Herrederne Hedrum og Sandeherred; af de inden Laurvigs Distrikt 3 Døde vare 2 uvaccinerede Børn (Leegaard).

Skarlagensfeber, som i det foregaaende Aar havde den størst kjendte Udbredning inden Amtet, optraadte epidemisk ogsaa i dette Aars første Maaneder, men ophørte derpaa hurtig, saa at kun enkelte Tilfælde senere bleve observerede; de kjendte Tilfælde vare 60 med 4 eller 6,6 pCt. Dødsfald, hvilket er det mindste Antal og den mindste Dødelighed, der er iagttaget i sidste Tiaar;

(i 1871 kjendtes 546 Angrebne, hvoraf 76 Døde). I Hofs Lægedistrikt var Sygdommen standset ved Aarets Begyndelse.

Af **Mæslinger** ere kun 2 Tilfælde anmeldte fra Landfysikatet.

Rosen forekom noget sjeldnøre end Aaret forud, nemlig med 87 Angrebne og 2 Dødsfald (i 1871: 138 og 5).

Kighoste optraadte med et betydelig større Antal Tilfælde end de nærmest foregaaende Aar, nemlig med 387 Tilfælde, hvoraf 22 eller 5,7 pCt. endte dødelig (i 1871 døde 3 af 94 Angrebne og i 1870 2 af 15). Af dette Antal ere 300 Angrebne med 18 Dødsfald anmeldte fra Landfysikatet, hvor den ved komplicerende Bronchopneumonier og Meningiter krævede adskillige Ofre i Tønsberg (L. Jensen). Fra Sande og Stokke omtales den som i det Hele mild.

Diphtherisk Svælgbetændelse viste sig ligeledes hyppigere, men med mindre Dødelighed, idet af 147 Tilfælde 13 endte med Døden (i 1871: 19 af 117); den optraadte fornemmelig i Landfysikatet, hvor ogsaa det største Antal Dødsfald indtraf; fra Stokke omtales flere alvorlige Tilfælde af Paralyse som Følge af Sygdommen (Freng).

Af **Strubehoste** er opført 22 Tilfælde med 8 Dødsfald (Aaret forud 23 og 10).

Kusma er anmeldt omtrent med samme Antal Angrebne som i det foregaaende Aar; medens den i 1871 væsentlig forekom inden Jarlsberg Landfysikat, viste den sig her meget sparsomt i indeværende Aar, hvorimod den optraadte overmaade hyppig i Laurvigs Distrikt uden dog ialmindelighed at komme under Behandling. Fra det hele Amt er opgivet 42 Tilfælde (Aaret forud 44).

Katarrhalske Tilfælde vare ogsaa iaar meget udbredte; af 2185 Angrebne døde 16, hvoraf 1 af Laryngit og 15 af akut Bronchit, der er anmeldt i 692 Tilfælde (af 486 vare 402 Mænd, 284 Kvinder, af 645 vare 240 Børn og 405 Voxne). I 1871 kjendtes ialt 2315 Sygdomstilfælde med 20 Døde, i 1870: 1580 og 23. — Af **kronisk Bronchit** kendes 13 Dødsfald.

Lungebetændelse iagttoges i et betydeligt færre Antal Sygdomstilfælde end i de nærmest foregaaende Aar, nemlig i 216, hvoraf 31 endte dødelig (i 1871: 324 og 62 og i 1870: 338 og 71). I 30 Tilfælde var Sygdommens Sæde høire Lunge, i 14 venstre og i 4 begge Lunger.

Rheumatiske Sygdomme. Af **Gigtfeber** er kun anmeldt 68 Angrebne, hvoraf 2 døde (i foregaaende Aar: 153 med 7 Dødsfald). Af **kronisk Rheumatisme** kendes 537 Tilfælde med 1 Dødsfald; af de Behandlede vare 233 Mænd, 162 Kvinder, 6 Børn og 388 Voxne.

For **Koldfeber** kom 26 Personer under Behandling (i det foregaaende Aar 22); i enkelte Tilfælde omtales Sygdommen som importeret fra Udlandet.

Akut Diarrhoe og Cholera nostras er opført med 979 Tilfælde og 22 Dødsfald (i 1871 med 709 og 9); hos 15 Døde var Dødsårsagen Diarrhoe og hos 7 Cholera nostras.

For **Blødgang** behandledes 4 (i 1871: 7).

Hjernebetændelse er anført som Dødsårsag hos 20, tuberkuløs Meningit hos 22 og Kramper i Børnealderen hos 24. Af disse tilsammen 66 Dødsfald indtraf 40 i Jarlsberg Landfysikat, 1 i Hofs og 25 i Laurvigs Distrikt.

Veneriske Sygdomme. Følgende viser Antallet af de paa Sygehusene behandlede Tilfælde af Syphilis:

	Tilbageiggende fra forrige Aar.			Indkomne.			Af de indkomne Tilfælde vare:			Udgaede helbredede.	Døde.	Tilbageiggende ved Aarets Slutning.			Samlet Antal Forpleiningsdage.	Middeltal af Forpleiningsdage for hver Udskreven.
	Md.	Kv.	Tils.	Md.	Kv.	Tils.	primær Syphilis.	sekundær	tertiær			Md.	Kv.	Tils.		
Amtssygehuset i Tønsberg	3	-	3	11	20	31	5	22	4	33	-	-	1	1	2 410	73,03
Tønsberg Bys Sygehus	-	2	2*)	1	1	2	-	2	-	4	-	-	-	-	73	18,3
Carl Johansværns Sygehus	1	-	1	1	-	1	-	1	-	2	-	-	-	-	203	101,5
Tilsammen	4	2	6	13	21	34	5	25	4	39	-	-	1	1	2 686	

*) Efter foregaaende Aars Liste vare 1 Mand og 1 Kvinde tilbageiggende.

Udenfor Sygehus kom under Behandling 86 Tilfælde med 2 Dødsfald, deraf 59 i Landfysikatet og 27 (med 2 Dødsfald) i Laurvigs Distrikt. Af 57 Mænd og 28 Kvinder vare 11 under og 73 over 15 Aar. Sygdomsformen var hos 17 primær og hos 69 konstitutionel, hvilken er opgivet for 3 som sekundær, for 1 som tertier og for 2 som hereditær.

Af **Gonorrhoe og Urethrit** kjendes 90 Tilfælde, hvoraf 2 paa Sygehus; af de 89, for hvilke Kjønn og Alder er opgivet, vare 83 Mænd og 6 Kvinder, samtlige over 15 Aar.

Nedenstaaende Tabel giver en Oversigt over en Del af Lægerne behandlede væsentlig **kroniske Sygdomme** (se Tabellen paa næste Side):

Svindstot. For de enkelte Distrikter var i 1872 Forholdet mellem opgivne Dødsfald af Svindstot og samtlige af Lægerne opførte Dødsårsager følgende:

Lægedistrikt.	Opgivne Dødsfald af Svindstot.	Opgivne Dødsårsager ialt.	Forhold i pCt.
Landfysikatet	55	357	15,4
Hof	-	5	-
Laurvig	36	195	18,5
Jarlsberg-Laurvigs Amt	91	557	16,34

I 1871 var Forholdet 134 af 710 eller 18,9 pCt., i 1870: 80 af 639 eller 12,5 pCt.

Kræft er opgivet som Dødsårsag for 19; hos 10 af disse var Sygdommens Sæde Mavesækken, — Livmoderen og Brystkjertelen, hver hos 3, — de ydre kvindelige Kjønsorganer og Prostata, hver hos 1.

Vatersot er opført som Dødsårsag hos 16, **Morbus Brighti** hos 11.

Af **Blegsot og Anæmi** kjendes omtrent samme Antal Tilfælde som i det foregaaende Aar, nemlig 471, hvoraf 1 af Anæmi endte dødelig (i 1871: 441).

Af **Cardialgi, kronisk Gastrit og Dyspepsi** er af 19 Læger optegnet 1 040 Tilfælde og 3 Dødsfald af kronisk Gastrit.

Af **Sindssygdomme** ere 44 nye Tilfælde anførte at være komne under Behandling; 1 endte dødelig ved Selvmord; 32 ere anmeldte fra Landfysikatet og 12 fra Laurvigs Distrikt; 21 af de Behandlede vare Mænd og 20 Kvinder, alle voksne. Melancholi er opgivet som Sygdomsform hos 6, Dements, Stupiditas og Idioti, hver hos 1. — Desforuden sees 4 at være indsendte til Asyl. — Ialt er opgivet 4 Dødsfald af Sindssygdom inden Amtet.

I 1872 forpleiedes for Amtskommunens Regning 80 Sindssyge, hvoraf 18 i Asyler; af disse vare 48 hjemmehørende i Jarlsbergs, 7 i Hofs og 25 i Laurvigs Lægedistrikter. Amtskommunens Udgifter til de Sindssyges For-

Liste over kroniske Sygdomme.

	Hele Aaret.		Af de Be- handlede, hvis Kjøn er opgivet, vare:		Af de Be- handlede, hvis Alder er opgivet, vare:		Ialt op- givne		Fordeling paa Lægedi- strikterne.					
	Behandlede.	Deraf døde.	Md.	Kv.	Børn (under 15 Aar).	Voxne (over 15 Aar).	Tilfælde.	Dødsfald.	JarlsbergLand- fysikat.		Hof.		Laurvig.	
									Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.
Fnat	192	-	63	68	60	69	192	-	130	-	6	-	56	-
Skurv	23	-	14	9	17	5	23	-	18	-	1	-	4	-
Kjertelsyge	253	4	104	136	197	42	255	6	165	4	5	-	85	2
Rachit	6	-	4	2	6	-	6	-	4	-	-	-	2	-
Svindst	187	55	95	92	10	177	223	91	145	55	2	-	76	36
Kræft	35	12	12	23	-	34	42	19	26	13	2	-	14	6
Vatersot og Morbus Brighti	60	12	25	35	5	55	75	27	55	19	2	-	18	8
Blegsot og Anæmi	471	1	16	453	120	349	471	1	338	1	1	-	132	-
Menstruationsuordener	125	-	-	125	2	123	125	-	100	-	5	-	20	-
Cardialgi, kronisk Ga- strit og Dyspepsi	1038	1	397	637	67	877	1040	3	690	2	17	-	333	1
Ormesygdomme	145	-	54	91	129	16	145	-	113	-	2	-	30	-
Drankersygdomme	10	1	9	1	-	10	10	1	10	1	-	-	-	-
Sindssygdomme	44	1	21	20	-	41	47	4	33	2	-	-	14	2

pleining udgjorde 4 781 Spd. 4 Sk. og til Medicinalvæsenet i det Hele 6 369 Spd. 26½ Sk.

Af **chirurgiske Operationer** ere udførte: 1 Amputation af Haanden ved Læsion af samme; 8 Amputationer eller Exartikulationer af Fingre og Tæer (foruden flere, hvis Antal ei er anført); 1 Resection af Hofteledet med heldigt Udfald og 1 af ossa metatarsi; 2 Operationer for Læberkræft, 1 for Kræft i nedre Øielaag; 11 Borttagelser af: 6 Lipomer, 3 Cyster, 1 Atherom, og 1 Svulst paa Underkæven (foruden flere uden Opgave over Antal og Sted); 1 Thoracentese ved Empyem; 6 Paracenteser af Underlivet; Exstirpation af 1 Polyp i Næsen og 1 i Livmoderen; 1 Underbinding af Arteria radialis; 22 Repositioner af Luxationer, hvoraf 11 i Skulderledet, 2 i Albuledet, 1 i Hofteledet og 1 af Knæskjellet og Tommelfingeren, — ved 6 er Sædet ikke anført; 3 Punktions af Vandbrok; 8 Repositioner af indeklemt Brok; 1 Herniotomi med heldigt Udfald; 1 Operation for Phimose og 1 for Paraphimose; 2 Punktions af Membrana tympani; 1 forceret Dilatation af Sphincter ani; 1 Operation for Atesia vaginæ. — Af Øienoperationer ere udførte: 1 Extractio cataractæ efter Græfes Methode med uheldigt Resultat; 5 Paracenteser af Cornea og 1 Operation for Blenorrhoea sacci lacrymalis.

Følgende **obstetriciske Operationer** ere udførte af Læger: 24 Tangforløsninger, indicerede i 19 Tilfælde ved langsom Fødsel paa Grund af Vemangel, Vesvækelse etc. (med heldigt Udfald for 12 Mødre og 17 Børn;

2 Fødende døde af Barsefeber; 1 Barn dødfødt; Udfaldet er ikke anført for 5 Mødre og 1 Barn), — i 2 ved Bækkenforsnevring (Udfaldet gunstigt for begge de Fødende; af Fostrene var 1 ilive og 1 dødfødt), — ved Hydrocephalus og fremfalden Navlesnor, hvert i 1 Tilfælde (med heldig Udgang for Mødrene; Fostrene dødfødte), — og ved Barsekrampe i 1 (Moder og Barn ilive). Udfaldet er saaledes opgivet gunstigt for 17 Mødre, dødeligt for 2 og ikke anført for 5; af Fostrene sees 19 at være levende og 4 dødfødte (for 1 kjendes ikke Udfaldet). — Af Vendinger udførtes 3, 2 ved Tverleie (med heldigt Udfald for Mødrene; begge Børn dødfødte), og 1 ved Bækkenforsnevring (Fosteret dødfødt; Operationens Udfald for den Fødende ikke opgivet). 2 Perforationer; i 1 Tilfælde var Vandet afgaaet 9 Dage tidligere og Fosteret dødt i 3 Dage; tyk, næsten brusket Modermund, der rummer 2 Fingre; næsten ingen Veer; Fosteret udtoges stykkevis; Moderen lever (A. C. Smith); — i det 2det Tilfælde perforeredes et hydrocephalisk, sidstkommande Hoved; Konden døde Dagen efter af Peritonit (W. G. Winsnes). — Ialt 29 obstetriciske Operationer, hvoraf 12 i Jarlsberg Landfysikat, 2 i Hofs og 15 i Laurvigs Distrikter. Tillige omtales i et Tilfælde Udskrælling af et tilbageholdt Stykke af Placenta en Maaned efter Abort, efter foregaaende Udvindning af Collum uteri ved Pressvamp (J. Christensen).

Antallet af **Fødte** og **Døde** vil sees af følgende Tabel:

Lægedistrikt.	Fødte.	Døde			Dødfødte. *)
		i Alt.	i 1ste Døgn. *)	paa Barselseng.	
Jarlsberg Landfysikat	1 392	768	12	6	54
Hof.	183	91	1	-	7
Laurvig.	931	434	7	5	33
Jarlsb. - Laurvigs Amt	2 506	1 293	20	11	94

*) Ifølge Dødfødteanmeldelserne.

Omkomne paa voldsom Maade 95.

For det hele Amt bliver der saaledes et Overskud af 1 213 Fødte over Døde og Forholdet mellem hine og disse = 100 : 51,6. Efter Lægernes Dødslistes ere 12 Kvinder døde paa Barselseng nemlig 10 af Barsel-feber (hvoraf to efter Tangforløsning og en efter Perforation), 1 ved besværlig Fødsel og 1 af Livmoderbristning med tilbageholdt Moderkage efter besværlig naturlig Fødsel.

I Lægernes Dødsfortegnelser indeholdes ialt Opgave over 557 eller 46,5 pCt. af samtlige ved Sygdom forarsagede Dødsfald (1 198). De hyppigst opgivne Dødsarsager ere: Svindsot (91), Hjernebetændelse, tuberkuløs Meningit og Kramper i Børnealderen (tilsammen 66), Alderdomssvaghed (40), Lungebetændelse (31), Vatersot og Morbus Brighti (tilsammen 27), Apoplexi (22) og Kig-hoste (22).

Veirliget. Der faldt betydelig mere Regn end i de to foregaaende Aar; men Temperaturen var høiere. Fra Hofs Distrikt omtales Aarsudbyttet som under et Middelsaar.

Levemaade og hygieeniske Forhold omtales fra alle Distrikter som i det Hele tilfredsstillende.

Af **fattige Syge** ere behandlede:

i Landfysikatet omtrent 450
i Hofs Distrikt 27
i Laurvigs Distrikt 184

Tilsammen: 661;

(i Laurvigs By anføres mange at være behandlede, uden at deres Antal er angivet).

Sundhedskommissionerne have i Landfysikatet afholdt 35 Møder, hvoraf syv i Tønsberg, sex i Holmestrand, fire i Horten, tre i Aasgaardstrand, et i Svelvig, fire i Stokke, to i Sande og et i hvert af følgende otte Herreder: Botne, Borre, Strømmen, Skouger, Vaale, Sem, Andebo og Nøtterø; i Hofs Distrikt 3 Møder, et i hvert Herred; i Laur-

vigs Distrikt 12 Møder, deraf ni i Laurvig og et i hvert af Herrederne Fredriksværn, Tjødling og Sandehæred; Antallet af de i Sandefjord afholdt Møder er ei anført. Fra Hofs Distrikt er meddelt, at den hele Kommunebestyrelse er indtraadt i Sundhedskommissionen. De væsentligste Forhandlingsgjenstande vare de nødvendige Foranstaltninger mod herskende epidemiske Sygdomme og sanitære Misligheder; i Landfysikatet: Gjennemgaaelse af Sundhedsloven den 16de Mai 1860, om Paaklædning og Indretning af Boliger, Oversigt over Sygeligheds- og Dødelighedsforholdene; i Hofs Distrikt: om veneriske og enkelte kroniske Sygdomme, om Benbygning og Blodeirkulation. I Hortens Kvarantænekommission afholdtes 1 Møde; 1 Skib, ankommet fra cholerasmittet Sted, blev visiteret.

De **Vaccineredes** Antal udgjorde:

i Landfysikatet 796
i Hofs Distrikt 161
i Laurvigs Distrikt 771

ialt: 1 728.

I Strømmens Herred af Jarlsberg Landfysikatet fremødte Ingen ved den offentlige Vaccination.

I 1871 vaccineredes 1 429.

Af **retsmedicinske Forretninger** udførtes 8, hvoraf tre i Landfysikatet, en i Hofs og fire i Laurvigs Distrikter. 4 vare Obduktionsforretninger, tre af i Dølgemaal fødte Børn og en af en efter Slagsmaal afdød Person; 1 Synsforretning over nogle i en Sandhaug fundne Ben; 2 Undersøgelser af Levende, en i Anledning Vand- og Brødstraf og en af en Pige i Anledning Barnefødsel i Dølgemaal; 1 Erklæring om tilføjet Læsion.

Sygehuse. Angaaende Virksomheden ved Amtssygehuset, Tønsberg Bys og Carljohansværns militære Sygehuse henvises til de i den almindelige Beretning indtagne Sygehuslister.

Badeindretninger. Sandefjords Bad besøgte af 511 faste Badende, hvoraf 363 fra Norge, 119 fra Danmark, 19 fra Sverige og 10 fra Finland. Af to Læger behandles tilsammen 411 Syge (i 1871: 350), hvoraf 291 eller 70,8 pCt. med og 120 eller 29,2 pCt. uden gunstigt Resultat. Med Hensyn til Resultaterne af Kuren i de hyppigst behandlede Sygdomme henvises til følgende efter Badelægernes Opgaver sammendragne Oversigt:

Sygdom.	Ialt Behand- lede.	Deraf med gunstigt Udfald.
Kronisk Rheumatisme	127	76,4
Hjernesygdomme, Sindssygdomme, nervøs Svækkelse	57	82,5
Neuralgier	54	64,8
Lamheder	33	18,2
Ben- og Ledsygdomme	30	70,0
Kroniske Hudsygdomme	28	85,7
Kjertelsygdom	24	75,0
Forstoppelse	19	84,2
Hæmorrhoidallidelser	11	90,9
Sygdomme i de kvindelige Kjøn- organer	5	60,0
Kroniske Sygdomme i Fordøiel- sesapparatet	5	60,0
Kroniske Lungesygdomme	4	75,0
Disposition til Forkjølelse	4	100,0
Hjertesygdomme	2	-

Badeindretninger haves forøvrig i Holmestrand, Tønsberg, Aasgaardstrand, Laurvig, Fredriksværn og Karljohansværn samt flere i Stokke, paa Nøtterø og Tjønmø.

Amtet har 6 **Apotheker**, som ved Visitationen bleve fundne i Orden. Foruden Apothekerne bestod Personalet ved Apothekerne i Tønsberg og Laurvig af 1 Medhjælper og 1 Discipel; i Horten, Holmestrand og Sandefjord af 1 Medhjælper og i Svelvig af 1 Discipel.

Medicinalpersonalet bestod af 22 Læger, 28 Jordemødre og 19 Hjelpevaccinatører, nemlig i:

1. Jarlsberg Landfysikat: 13 Læger, hvoraf en i Svelvig, to i Holmestrand, fire i Horten, fire i Tønsberg, en i Aasgaardstrand og en i Stokke (en i Drammen bosat Læge fungerede som Fattiglæge i Skouger og Sande Herreder); 15 Jordemødre; 11 Hjelpevaccinatører (hvoraf en Jordemoder).
2. Hofs Distrikt: 1 Læge, bosat i Hof; 3 Jordemødre; 3 Hjelpevaccinatører.
3. Laurvigs Distrikt: 8 Læger, hvoraf tre i Laurvig, tre i Sandefjord, en i Fredriksværn og en paa Tjønmø; 10 Jordemødre (hvoraf en uden offentlig Ansættelse); 5 Hjelpevaccinatører.

VI. Hedemarkens Amt.

Amtet, hvis Fladeindhold er 203,48 norske Kvadratmil, og som ved Folketællingen den 31te December 1865 havde 120 442 Indbyggere, er inddelt i følgende 6 Lægedistrikter:

1. Solør-Odalens Lægedistrikt (26,48 n. □ M., 35 974 Indbyggere) indbefattende:
  - Kjøbstaden Kongsvinger . . . . . 990 Indb.
  - Herrederne Vinger . . . . . 3,83 Mil, 6 226 —
  - Eidskog . . . . . 4,78 - 6 920 —
  - Søndre Odalen . . . . . 3,92 - 7 118 —
  - Nordre — . . . . . 3,74 - 4 310 —
  - Brandvold . . . . . 3,95 - 3 946 —
  - Grue . . . . . 6,26 - 6 464 —
2. Hedemarkens Lægedistrikt (20,38 n. □ M., 42 353 Indbyggere) indbefattende:
  - Kjøbstaden Hamar . . . . . 1 868 Indb.
  - Herrederne Vang . . . . . 4,08 Mil, 8 443 —
  - Stange . . . . . 2,71 - 6 763 —
  - Romedal . . . . . 2,63 - 4 928 —
  - Løiten . . . . . 2,79 - 4 537 —

Næs . . . . . 1,30 Mil, 4 448 Indb.

Ringsaker . . . . . 6,92 - 11 366 —

3. Søndre Østerdalens Lægedistrikt (23,27 n. □ M., 18 676 Indbyggere) indbefattende:

Herrederne Elverum . . . . . 10,77 Mil, 6 536 Indb.

Vaaler . . . . . 4,84 — 4 119 —

Aasnæs . . . . . 4,54 — 4 538 —

Hof . . . . . 3,12 — 3 483 —

4. Trysil's Lægedistrikt (31,50 n. □ M., 4 753 Indbyggere) indbefattende:

Herredet Trysil . . . . . 25,53 Mil, 4 269 Indb.

Drevsjø Kapelsogn

af Rendalen . . . . . 5,97 - 484 —

5. Rendalens Lægedistrikt (44,40 n. □ M., 7 882 Indbyggere) indbefattende:

Herrederne Aamot . . . . . 8,01 Mil, 2 841 Indb.

Storelvedalen . . . . . 12,14 - 2 348 —

Rendalen . . . . . 24,25 - 2 693 —

(DrevsjøKapelsogn

herfra undtaget).

6. Tønsets Lægedistrikt (55,90 n. □ M., 10 250 Indbyggere) indbefattende:

Herrederne Lilleelvedalen . . .	15,71 Mil,	3 216 Indb.
Tønset	8,69 Mil,	2 975 Indb.
Tolgen	24,25 -	3 269 —
Kvikne fraregnet		

Sundhedstilstanden *) anføres kun fra Solør-Odalens og Trysils Distrikter som god; fra de øvrige Distrikter angives den som mindre tilfredsstillende. Katarrhalske og gastriske samt i Aarets sidste Halvdel typhøse Sygdomme vare de mest fremherskende inden Amtet.

Dødeligheden. De Dødes Antal udgjorde 1 588 eller 13,18 pro mille af den beregnede Befolkning ved Aarets Begyndelse (119 926); i 1871 døde 1 704 eller 12,22 pro mille af den beregnede Befolkning ved Aarets Midte. I Femaaret 1866—70 udgjorde Antallet af Døde 1 898 eller 15,76 pro mille af den beregnede Middelbefolkning i ovennævnte Tidsrum (120 428) og i det foregaaende Femaar 16,7 pro mille.

Til Oplysning om de **epidemiske Forhold** i Hedemarkens Amt i Aaret 1872 hidsættes følgende af Lægernes Opgaver sammendragne Tabel (se Tabellen paa næste Side:

Typhase Sygdomme. Af exanthematisk Typhus er opgivet 16 Tilfælde, 8 i Næs Herred af Hedemarkens Distrikt og 8 i Aamot af Rendalens Distrikt, der paa begge Steder optraadte i begrændsede Lokalepidemier (J. Holmboe, Agersborg).

Desuden er anmeldt 265 Tilfælde og 26 Dødsfald, antagelig alle af Abdominaltyphus. I Solør-Odalens Distrikt forekom for det Meste spredte Tilfælde; i en mindre, begrændset Epidemii opstod Sygdommen ved Smitte fra Bergen (H. Juell). Sygdommen havde den største Udbredning i Hedemarkens Distrikt og især i Hamar By, hvor fra Juli Maaned til Aarets Udgang ialt 105 Personer, hvoraf 5 døde, kom under Behandling. Med Hensyn til Sygdommens Forekomst og Udbredning i Distriktet anføres, at den allerede fra 1868 er forekommet i mere og mindre begrændsede Epidemier i Herrederne omkring Hamar. I Sommeren 1868 opstod nemlig Nervefeber i Vangs Herred paa to adskilt liggende Steder, nemlig Gaarden Tønset, der ligger paa vandsyg Grund, og hvor Sygdommen næsten stadig har hærjet, naar Nervefeber har gaaet epidemisk i Bygden, og paa Gaarden Olsrud, paa sidste Sted antagelig opstaaet efter Nedrivning af en tidligere Fængselsbygning, samt paa Pladsen Haavi-Eie i

*) Af Amtets 21 Læger er Beretning kun indkommet fra 20, idet praktiserende Læge i Aasnæs, Chr. Bergh, ligesom i de nærmest foregaaende Aar ikke har afgivet Aarsberetning.

Indset Annex . . . 7,25 Mil, 790 Indb.

Indset Annex til Kvikne (1,50 n. □ Mil) med 554 Indbyggere hører til Opdals Lægedistrikt i søndre Trondhjems Amt.

Furnæs Herred, hvor Sygdommens Oprindelse er uvis. Fra disse Arnesteder udbredte Sygdommen sig til nærliggende Gaarde og Pladse og har siden denne Tid holdt ved i disse Herreder med færre eller flere Tilfælde gennem de følgende Aar, idet Sygdommen oftere er optraadt paa de samme Steder efter længere Tids Hvile og i heromhandlede Aar har naaet en noget større Udbredning end sædvanlig (M. Greve). Om Sygdommen fra disse Nabobygder er kommen til Hamar, hvor den, som ovenfor anført, naaede en betydeligere Udbredning, er ikke med Sikkerhed godtgjort, hvorimod det ugunstige Veir i Høstmaanederne, — idet der gennem 3 Maaneder næsten stadig var Regnveir, hvilket ved Bygrundens ufuldstændige Drænering gjør Stedet misligt stillet i sanitær Henseende under saadanne Omstændigheder, — maa ansees som en medvirkende Aarsag til dens Udbredning, ligesom Mangelen paa godt Drikkevand ogsaa maa antages at have gjort sig gjældende i denne Henseende (C. F. Weidemann). Fra Hamar angives Sygdommen igjen bragt ved Smitte til Ringsaker Herred inden Hedemarkens Distrikt saavel som til søndre Østerdalens og Rendalens Distrikter (U. Bugge, Munthe, L. A. Müller).

Af Nervefeber er i det foregaaende Aar anmeldt 140 Tilfælde og 16 Dødsfald.

Under Navn af **contagios Rheumatisme** (O. Paus), **Lemnefeber** (H. L. Bull) beskrives fra Rendalens og Tønsets Distrikter en sammesteds almindelig forekommende Sygdom, der fra Rendalen skildres som en akut Muskelrheumatisme med Affektion af det centrale Nervesystem, hvortil sluttede sig Glandelsvulster paa forskjellige Steder, der varede længe og tilsidst gik over i Suppuration. Den var tydelig smitsom, da næsten alle Individuer paa samme Steder vare angrebne. Meget ofte forklaredes Sygdommen opstaaet efter Nydelse af Vand i Skoven. Vandet var hele Høsten udover forurenset, brunt, ildelugtende paa Grund af den Mængde forraadnende Stoffe, — hvoriblandt ogsaa Kadavere af Lemæn, — der efter den ualmindelig stærke Tørke og Hede ved senere indtrædende stærke Regnskyl tilførtes alle Vandbeholdere (O. Paus). Fra Tønset anføres, at Sygdommen i de mere alvorlige Tilfælde begyndte med et Prodromalstadium af 4—6 Dages Varighed, som hovedsagelig ytrede sig ved stor Mathed

I Hedemarkens Amt anmeldte epidemiske Sygdomme.

	Hele Aaret.		Tiden er op givet for.	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.
	Behand- lede.	Deraf Døde.													
Exanthem. Typhus . . .	16	-	16	-	-	-	4	3	-	-	-	1	-	1	7
Abdominaltyphus . . .	265	26	264	14	8	5	5	2	12	10	23	30	52	48	55
Simpel Feber	129	-	126	12	5	5	11	7	11	8	8	8	16	17	18
Lemænefeber	150	-	150	3	1	6	2	1	3	3	1	5	88	26	11
Barsel-feber	41	5	41	5	4	4	2	-	3	3	7	6	1	1	5
Børnekopper	10	-	10	-	-	8	2	-	-	-	-	-	-	-	-
Vandkopper	22	-	20	3	5	-	-	2	7	2	-	1	-	-	-
Skarlagensfeber	95	14	81	16	6	12	9	3	-	5	12	10	6	-	2
Rødlinger	3	-	3	1	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-
Mæslinger	2	-	2	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-
Rosen	59	3	57	7	9	6	6	6	3	7	2	1	1	5	4
Kighoste	142	1	139	-	-	-	3	2	1	10	16	32	22	15	38
Diphtherisk Svælg- betændelse	54	2	54	8	6	5	9	2	3	3	3	3	6	2	4
Strubehoste	7	1	7	-	-	-	1	-	2	-	-	3	-	1	-
Kusma	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Akut Bronchit og an- dre katarrh. Tilfælde . .	1055	15	1008	110	111	93	90	71	53	64	68	72	84	90	102
Lungebetændelse	389	38	383	36	53	80	53	38	26	12	12	5	20	18	30
Pleurit	77	5	77	14	3	5	12	8	7	3	2	6	6	3	8
Gigtfeber	109	4	108	16	8	7	10	15	15	6	7	5	3	7	9
Koldfeber	2	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-
Diarrhoe (akut) og Cholera nostras	569	15	559	36	31	23	32	20	39	95	78	29	50	70	56
Blodgang	217	16	217	15	6	1	-	2	9	52	54	15	24	26	13
Skjørbug	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Tilsammen	3416	145	3325	296	256	260	253	182	196	283	293	232	380	331	363

	Ialt op- givne		Fordeling paa Lægedistrikterne.											
	Tilfælde.	Dødsfald.	Solør- Odalen.		Hedemar- ken.		Søndre Østerdalen.		Trysil.		Rendalen.		Tønsset.	
			Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.
Exanthematisk Typhus . . .	16	-	-	-	8	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Abdominaltyphus	265	26	26	5	206	18	16	2	-	-	8	1	-	-
Simpel Feber	129	-	29	-	42	-	20	-	8	-	30	-	-	-
Lemænefeber	150	-	-	-	-	-	-	-	-	-	64	-	86	-
Barsel-feber	41	5	12	4	13	1	7	-	-	-	9	-	-	-
Børnekopper	10	-	10	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Vandkopper	22	-	5	-	5	-	6	-	-	-	6	-	-	-
Skarlagensfeber	95	14	77	14	16	-	-	-	-	-	2	-	-	-
Rødlinger	3	-	-	-	2	-	-	-	-	-	1	-	-	-
Mæslinger	2	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Rosen	59	3	15	2	17	-	8	1	8	-	11	-	-	-
Kighoste	142	1	-	-	39	-	65	1	-	-	38	-	-	-
Diphth. Svælgbetændelse . .	54	2	7	-	17	2	2	-	25	-	3	-	-	-
Strubehoste	7	1	-	-	4	-	2	-	1	1	-	-	-	-
Kusma	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
Akut Bronchit og andre katarrh. Tilfælde	1055	15	227	5	332	6	132	-	89	1	220	-	55	3
Lungebetændelse	389	38	72	7	93	8	63	7	27	4	98	9	36	3
Pleurit	77	5	26	-	13	2	9	-	9	2	17	1	3	-
Gigtfeber	109	4	35	-	38	1	9	1	2	1	6	-	19	1
Koldfeber	2	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Diarrhoe (akut) og Cholera nostras	569	15	123	6	230	5	41	2	24	1	130	1	21	-
Blodgang	217	16	58	2	16	2	140	12	-	-	3	-	-	-
Skjørbug	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-
Tilsammen	3416	145	726	45	1091	45	520	26	193	10	666	12	220	7

og træg Afføring. Derpaa optraadte temmelig voldsom Feber med stærk Hovedpine og frekvent Puls; samtidig hermed indfandt sig en meget smertefuld Svælgbetændelse (Angina tonsillaris) og Glandelsvulster hist og her paa Legemet, allerhyppigst paa Halsen og ved Albuledet. Foruden Glandelsvulsterne fulgte ogsaa forskjellige Udslet, hyppigst et ligt Erythema nodosum. Efter 8—14 Dages Tid gav i Regelen Feberen sig, men Glandelsvulsterne vedvarede ofte i flere Maaneder og gik i Regelen over i en overmaade træg og langsom Suppuration. Af medicamentøs Behandling sporedes ingensomhelst Nytte (H. L. Bull).

Af **Barselfeber** er anmeldt et betydelig større Antal Tilfælde, hvorimod Dødeligheden af denne Sygdom i dette Aar er meget mindre end Aaret forud. Af de ialt opgivne 41 Tilfælde endte 5 dødelig, hvoraf et opstaaet efter Tangforløsning. Aaret forud indtraf 7 Dødsfald blandt 25 Syge.

Børnekopper, hvoraf 10 Tilfælde indtraf i nordre Odalens Herred i Solør-Odalens Distrikt, angives opstaaet ved Smitte fra Christiania. Isolation af de Syge og hurtig iværksat Vaccination og Revaccination hindrede Sygdommens videre Udbredning (E. M. Heiberg).

Skarlagensfeber, — hvoraf ialt er anmeldt 95 Tilfælde og 14 Dødsfald (Aaret forud 269 og 19), og som i de nærmest foregaaende tre Aar havde haft epidemisk Udbredning inden Amtet, dog fra Midten af forrige Aar igjen med betydelig Aftagelse i Hyppighed, — sees i dette Aar kun at have haft nogen Udbredning i Solør-Odalen, i hvilket Distrikt den forekom spredt over alle Herreder, paa flere Steder ledsaget af heftig diphtherisk Svælgbetændelse og tildels efterfulgt af Vatersot (E. M. Heiberg).

Af **Rødlinger** og **Mæslinger** forekom kun et Par Tilfælde; af **Rosen** er anmeldt et noget mindre Antal Tilfælde end i det foregaaende Aar.

Kighoste, hvoraf intet Tilfælde anmeldtes behandlet i 1871, anføres at have haft epidemisk Udbredning i Hedemarkens, søndre Østerdalens og Rendalens Distrikter, hvor den fremdeles vedvarede ved Aarets Slutning. Sygdommen betegnes i det Hele som mild og godartet.

Af **diphtherisk Svælgbetændelse** er opgivet en mindre Antal Tilfælde end Aaret forud.

De **katarrhalske Tilfælde** forekom i omtrent samme Antal som i det nærmest foregaaende Aar, hvorimod Dødeligheden af de behandlede Tilfælde i indeværende Aar kan sees at være mindre end Aaret forud. Af de ialt anmeldte Tilfælde opgives 345, hvoraf 105 indtraf hos Børn og 240 hos Voxne, samt 14 Dødsfald, deraf 6 hos

Børn mellem 4—5 Aar, som akut Bronchit. 1 Dødsfald foraarsagedes ved Laryngit.

Af **Lungebetændelse** er anmeldt 389 Tilfælde og 38 Dødsfald, hvilket er et noget mindre Antal end Aaret forud, da der opgaves 548 og 65. Den væsentligste Formindskelse kan sees at være foraarsaget ved det færre Antal indtrufne Tilfælde i Hedemarkens og Rendalens Distrikter, hvorimod Antallet i de øvrige Distrikter er omtrent som Aaret forud. Dødeligheden af de kjendte Tilfælde af Sygdommen er ogsaa i heromhandlede Aar mindre end Aaret forud, nemlig 9,7 pCt. mod 11,9 pCt. Af **Pleurit** er anmeldt nogle flere Tilfælde end Aaret forud.

Hjernebetændelse er opgivet som Dødsårsag hos 19, tuberkuløs Meningit hos 9 og Kramper i Børnealderen hos 5, af hvilke tilsammen 33 Dødsfald 9 falde paa Solør-Odalens, 8 paa Hedemarkens, 3 paa søndre Østerdalens, 2 paa Trysils, 9 paa Rendalens og 2 paa Tønsets Distrikter.

Gigtfeber er behandlet hos 109 Syge hvoraf 4 døde (Aaret forud 151 og 7). Kronisk Rheumatisme er af 15 Læger anmeldt behandlet 265 Gange (hos 144 Mænd, 121 Kvinder, 5 Børn og 260 Voxne).

De **gastriske Sygdomme** viste sig hyppigere i alle Distrikter end i de nærmest foregaaende 2 Aar. Af Diarrhoe og Cholera nostras er saaledes opgivet 569 Tilfælde og 15 Dødsfald (Aaret forud 355 og 4); af Blodgang, 217 Tilfælde og 16 Dødsfald (Aaret forud 80 og 8). Denne sidste Sygdom, der mod Slutningen af forrige Aar forekom epidemisk i søndre Østerdalens Distrikt, men igjen syntes ophørt ved dette Aars Begyndelse, optraadte atter sammesteds i Sommermaanederne, især udbredt i Elverum og tildels i Aasnæs og Vaaler Herreder og krævede adskillige Offere blandt Børn. Ægte Dysenteri, Cholera nostras og Diarrhoe optraadte ofte samtidig i samme Grænd og Hus (Munthe). I Solør-Odalens Distrikt indtraf de fleste Tilfælde af Blodgang i Grue Herred, hvor Sygdommens stærkt smittende Karakter viste sig tydelig, idet den ved Omgang blev bragt til fjerntliggende Pladse, uden at den fandtes i de mellemliggende Strøg (O. Bergh).

Veneriske Sygdomme. Antallet af de for Syphilis paa Amtssygehuset Behandlede vil sees af nedenstaaende Tabel (se Tabellen paa næste Side):

Som behandlede udenfor Sygehusene er opgivet 27 Tilfælde, hvoraf 10 i Solør-Odalens Distrikt, hvorfra desuden tretten anføres at være indsendte til Amtssygehuset, 6 i Hedemarkens, 4 i søndre Østerdalens, 3 i Rendalens, 4 i Tønsets Distrikt. Af 27 Syge vare 13 af Mand-, 14 af Kvindekjøn, 4 Børn og 23 Voxne. Af 23 lede 7 af primær, 8 af konstitutionel, 7 af tertiær og 1 af hereditær

Sygehus.	Tilbageiggende fra forrige Aar.			Indkomne.			De Indkomne lede af sekundær Syphilis.	Udgaede helbredede.	Tilbageiggende ved Aarets Udgang.			Det samlede Antal Forplejningsdage.	Middeltal af Forplejningsdage for hver Udskeven.
	Md.	Kv.	Tils.	Md.	Kv.	Tils.			Md.	Kv.	Tils.		
Amtssygehuset.....	5	10	15	15	27	42	42	40	4	13	17	4308	107,7

Syphilis. For Gonorrhoe og Urethrit behandledes ialt 56, 51 Mænd og 5 Kvinder, alle Voxne, — deraf 15 i Solør-Odalen, 12 i Hedemarkens, 11 i søndre Østerdalens, 2 i Trysils, 10 i Rendalens, 6 i Tønsets Distrikter.

Af **Spedalske** kjendtes ifølge Overlægens Beretning ved Udgangen af 1871, 6, 3 Mænd og 3 Kvinder; Tilgangen i dette Aar var 4, 2 Mænd og 2 Kvinder, overseedede ved tidligere Tællinger, 3, 2 Mænd og 1 Kvinde,

afgik ved Døden, saa Antallet ved Udgangen af 1872 udgjorde 7, 3 Mænd og 4 Kvinder. Angaaende Spedalskhed i søndre Østerdalens Distrikt henvises til et i Anhanget indtaget Uddrag af Distriktslæge Chr. Munthes Medicinalberetning for 1872.

Nedenstaaende Liste giver Oplysning om en Del af Lægerne behandlede væsentlig **kroniske Sygdomme**:

	Hele Aaret.		Af de Behandlede, hvis Kjønder er opgivet, vare:		Af de Behandlede, hvis Alder er opgivet, vare:		Ialt opgivne		Fordeling paa Lægedistrikterne.												
	Behandlede.	Deraf Døde.	Md.	Kv.	Børn (under 15 Aar).	Voxne (over 15 Aar).	Tilfælde.	Dødsfald.	Solør-Odalen.		Hedemarken.		Søndre Østerdalen.		Trysil.		Rendalen.		Tønset.		
									Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	
Fnat.....	91	-	44	47	57	34	91	-	38	-	2	-	9	-	-	-	42	-	-	-	-
Skurv.....	8	-	5	2	6	1	8	-	2	-	1	-	3	-	1	-	1	-	-	-	-
Kjertelsyge.....	171	2	68	81	116	33	171	2	49	1	47	-	9	-	15	-	40	-	11	1	
Rachit.....	30	2	16	6	22	-	30	2	4	-	6	-	5	-	8	-	5	1	2	1	
Svindstot.....	148	38	65	79	6	138	156	46	38	10	45	14	32	9	3	2	28	6	10	5	
Kræft.....	49	23	20	28	-	48	52	26	6	4	17	12	14	5	4	1	9	2	2	2	
Vatersot og Morbus Brighti.....	42	9	17	23	4	36	45	12	14	4	15	4	9	2	1	-	5	2	1	-	
Blegsot og anæmiske Tilstande.....	248	-	5	208	12	201	248	-	56	-	116	-	20	-	1	-	52	-	3	-	
Menstruationsuordener	98	-	-	98	-	98	98	-	22	-	25	-	12	-	3	-	35	-	1	-	
Cardialgi, kronisk Gastrit og Dyspepsi ..	1060	2	432	523	64	890	1060	2	251	1	301	-	214	1	70	-	207	-	17	-	
Ormesygdomme.....	224	-	106	110	190	26	224	-	106	-	23	-	3	-	7	-	85	-	-	-	
Drankersygdomme ..	11	-	9	-	-	9	11	-	-	-	4	-	-	-	2	-	5	-	-	-	
Sindssygdomme.....	69	2	37	32	2	67	70	3	13	-	22	1	7	-	1	-	25	-	2	2	

Om **Fnat** anføres fra Trysils Distrikt, at den vistnok findes hist og her, men ikke i nogen stor Mængde, og at den behandles paa egen Haand af Almuen ved de almindelig kjendte Midler (I. Schanche).

Rachit anføres fra Trysil Distrikt at forekomme i ringe Grad med nogen Slaphed i Legemet, noget svulne Ledener og tildels Krumning i Underextremiteter af og til hos Børn mellem 1—3 Aar, men Sygdommen pleier i Regelen om ikke lang Tid at ophøre uden at efterlade nogen tilsy-

neladende varigere Forstyrrelse i Organismen (I. Schanche).

Svindstot er paa Lægerne Dødslisters angivet som Dødsarsag hos 46 eller 10,7 pCt. af samtlige 428 af Lægerne opgivne ved Sygdom forarsagede Dødsfald. I det foregaaende Aar var Forholdet 10,6 pCt. eller 45 af 422. Antallet af opgivne Dødsfald af Svindstot og deres Forhold til samtlige af Lægerne opgivne Dødsarsager i de forskellige Lægedistrikter var i heromhandlede Aar følgende:

Lægedistrikt.	Opgivne Dødsfald af Svindsot.	Opgivne Dødsårsager ialt.	Forhold i pCt.
Solør-Odalens	10	103	9,7
Hedemarken	14	138	10,1
Søndre Østerdalen ...	9	60	15,0
Trysil	2	24	8,3
Rendalen	6	60	6,0
Tønset	5	43	11,6
Tilsammen	46	428	10,7

Kræft. For 24 af de af denne Sygdom 26 Døde er Sygdommens Sæde angivet, nemlig i Mavesækken 9 Gange, i Leveren 4, i Underlivet 3, i Livmoderen og Brystkjertelen i hver 2 Gange og 1 Gang paa hvert af følgende Steder: i Spiserøret, i Axelhulhedens Kjertler, i Splytkjertelen og paa Overarmen.

Af de for **Vatersot** opførte 12 Dødsfald forårsagedes 6 af denne og 6 af Morbus Brighti.

Cardialgi, kronisk Gastrit og Dyspepsi anføres fremdeles som almindelig til Lægens Behandling kommende Sygdomme.

Menstruationsuordener kom ikke saa sjelden under Behandling. Som de hyppigste Aarsager opgives Leieforandringer af Livmoderen, opstaaede af for tungt Arbeide baade i en yngre Alder og senere, Forkjølelse under Menstruationen, fortidlig Opstaaen efter Barselseng med den deraf følgende langsomme Involution, og Blodfattigdom af forskellige Aarsager (H. Juell).

Af **Sindssygdomme** er opført 69 saakaldte nye Tilfælde. Formen er opgivet for 16 som Melancholi, for 2 som Dements. Fra Solør-Odalens Distrikt angives 4 Sindssyge, fra Hedemarkens 1 og søndre Østerdalens Distrikt ligeledes 1 Sindssyg indsendt til Asyler. Om 10 i Hjemmet behandlede Syge oplyses, at de bleve helbredede; 3 døde. Med Bidrag af Amtskommunen forpleiedes 114 Sindssyge, hvoraf 23 paa Asyler, 91 i Hjemmedistrikterne. Af de Sindssyge hørte hjemme: i Solør-Odalens Distrikt 45, i Hedemarkens 25, i søndre Østerdalens 21, i Trysil 5, i Rendalen 7 og i Tønset 11. Amtskommunens Bidrag til de Sindssyges Forpleining udgjorde i Tidsrummet fra 1ste April 1872 til 31te Marts 1873 5 488 Spd. 4 Skill. og de samlede Udgifter til Medicinalvæsenet forøvrig 2 825 Spd. 44 Skill.

Af **chirurgiske Operationer** opgives udførte: 1 Amputation af Underarmen ved Vulneration med heldigt Udfald, 1 Borttagelse af Finger, 1 Resektion af Overkæven, 3

Borttagelser af Kræftsvulster, 0: i Tungen, Panden og Nakken; 2 Borttagelser af Sæksvulst, 1 af Fedtsvulst, 1 af en Svulst i Tungen, 1 Paracentese af Brystet, 14 af Underlivet, deraf 8 hos samme Individ; 2 Punktio-
ner af Hydrops ovarii; 3 Operationer for hygroma patellæ; 1 Amputation af Livmoderhalsen, 2 Borttagelser af Næsepolyper, 1 Operation for Teleangiectasi, 1 Tenotomi, 3 Repositioner af luxeret Overarm, 1 af luxeret Laar; 2 Operationer for Haremund, 1 Tracheotomi ved diphtherisk Svælgbetændelse med dødeligt Udfald; 2 Operationer for Vandbrok, begge Punktio-
ner med paafølgende Jodinjektion; 1 Herniotomi med heldigt Udfald, 2 Punktio-
ner af Urinblæren.

Følgende **obstetriciske Operationer** kunne sees at være udførte af Læger: 16 Tangforløsninger, indicerede 9 Gange ved Vemangel eller Vesvækkelse, hvoraf en Gang af begge Tvillinger (7 Koner forbleve ilive, 1 døde af Barsel-feber; 6 Børn fødtes levende, 3 vare dødfødte, af disse begge Tvillinger), 2 Gange ved Bækkensneverhed (Konerne forbleve ilive, 1 Barn fødtes levende, 1 var dødfødt), 2 Gange ved langsom Fødsel uden Fremgang (Koner og Børn ilive), 1 ved Barselkrampe (Konen ilive, Barnet dødfødt), 1 ved Fremfald af Navlesnoren (Udfaldet for Moderen uopgivet, Barnet dødfødt); i et Tilfælde er ingen Indikation angivet (Kone og Barn ilive). 13 Koner forbleve saaledes ilive, 1 døde af Barsel-feber, for 1 er Udfaldet uopgivet (af Børnene fødtes 10 levende, 6 vare dødfødte). 3 Vendinger, indicerede ved Tverleie. Alle Koner forbleve ilive, Børnene vare dødfødte. 1 kunstig Forløsning af Efterbyrden ved Atoni af Livmoderen. Konen forblev ilive. 1 Perforation ved skjævt forsnevret Bækken; Konen kom sig (O. Paus). 1 Exvisceration ved forsømt Tverleie; Konen forblev ilive (E. M. Heiberg). Ialt 22 obstetriciske Operationer, hvoraf 10 i Solør-Odalens, 7 i Hedemarkens, 1 i søndre Østerdalens, 1 i Trysils, 2 i Rendalens og 1 i Tønsets Distrikt.

Antallet af **Fødte og Døde** vil sees af følgende Tabel (se Tabellen paa næste Side):

For det hele Amt bliver der saaledes et Overskud af 1 945 Fødte over Døde og Forholdet mellem hine og disse = 100 : 44,8. Lægernes Dødsfortegnelser indeholde Opgave over 6 paa Barselseng døde Kvinder, af hvilke 5 døde af Barsel-feber (en efter Tangforløsning) og 1 af Barselkrampe.

Ialt haves Opgave fra Lægerne over 428 eller 27,7 pCt. af samtlige ved Sygdom forårsagede Dødsfald (1 542). De hyppigste Dødsårsager vare: Svindsot (46), Lungebetændelse (38), Hjernebetændelse, tuberkuløs Meningit

Lægedistrikt.	Fødte.	Døde			Død- fødte.*)
		i Alt.	i 1ste Døgn.*)	paa Barsel- seng.	
Solør-Odalen	1 019	467	4	6	35
Hedemarken	1 224	564	4	6	32
Søndre Østerdalen ...	534	235	-	-	13
Trysil	188	65	-	-	10
Rendalen	253	103	2	1	10
Tønset	284	133	1	2	9
Indset Annex	19	11	-	-	-
En Del af Røros Pre- stegjeld	4	2	-	-	-
Hedemarkens Amt	3 525	1 580	11	15	109

*) Efter Dødfødteanmeldelserne.

Omkomne paa voldsom Maade: 38.

og Kramper i Børnealderen (tilsammen 33), Alderdoms-
svaghed (27), Nervefeber (26), Kræft (26), organisk Hjer-
tesygdom (17).

Veirliget inden Amtet anføres at have været over-
maade mildt og varmt indtil Slutningen af Juli Maaned,
fra hvilken Tid der var vedholdende Regnveir. Foder-
mængden blev paa mange Steder ualmindelig stor.

Levemaade og hygiæniske Forhold i Solør-Odalen an-
føres at være blevne bedre paa Grund af den større An-
ledning til god Fortjeneste ved Arbejdsprisernes Stigen
(E. M. Heiberg). Fra Rendalens og Trysils Distrikter an-
gives de hygiæniske Forhold som gode.

Fattigsygepleien. For Fattigvæsenets Regning be-
handlede Distriktslægen i Vinger, Brandvold og Eidskogs
Herreder 244 Syge, af en Privatlæge i Grue behandledes
omtrent 200 og af Privatlæge i nordre Odalen 39 fattige
Syge. Fra Hedemarkens Distrikt er kun Opgave med-
delt for 12 i Stange og 40 i Løiten behandlede fattige
Syge; fra søndre Østerdalen opgives behandlet 99, i Try-
sil 53, i Rendalen 351 og i Tønset 61 fattige Syge.

I **Sundhedskommissionerne** afholdtes følgende Antal
Møder: i Solør-Odalens Distrikt 11, tre i Eidskog, to i
hvert af Brandvold og søndre Odalen og et i hvert af
Vinger, Grue og nordre Odalens Herreder samt et i Kongs-
vinger; i Hedemarkens Distrikt: 9, sex i Hamar, et i hvert
af Stange, Næs og Ringsaker Herreder; i søndre Øster-
dalen 5, 2 i Vaaler, et i hvert af de øvrige Herreder; i
Trysil Distrikt intet Møde; i Rendalen 1 Møde i Aamot
Herred og i Tønset 2 Møder i Tønset Herred. De vig-
tigste Forhandlingsgjenstande vare: Nervefeber i Eidskog
og Vinger Herreder, i Hedemarkens Distrikts Herreder

samt i Elverum og Aamot Herreder; Skarlagensfeber i
Brandvold, Eidskog, søndre og nordre Odalen; Blodgang
i Grue, Elverum og Vaaler Herreder. I Kongsvinger hold-
tes Møde i Anledning af Indre-Departementets Cirkulære
af 2den August 1872; i Tønset holdtes Møderne i Anled-
ning af flere indtrufne Tilfælde af Syphilis. Af Foredrag
nævnes om Menneskets Bygning og Børneopdragelsen i
flere Herreder i Solør-Odalens Distrikt.

De Vaccineredes Antal udgjorde:

i Solør-Odalens Distrikt	950
i Hedemarkens —	1 052
i søndre Østerdalens Distrikt .	533
i Trysils — ..	138
i Rendalens — ..	154
i Tønsets — ..	209

tilsammen: 3 036.

(Aaret forud vaccineredes inden Amtet 2 960.)

Fra Solør-Odalens Distrikt angives omtrent 400 Per-
soner revaccinerede i nordre Odalens Herred i Anledning
af en udbredt Børnekoppeepidemi (E. M. Heiberg).

Af **retsmedicinske Forretninger** opgives udførte: 6 Ob-
duktionsforretninger, nemlig tre over Voxne til Er-
hvervelse af Dødsårsag, — hvoraf en dræbt ved Øxe-
hug, en død af Lungesygdom, og en til Oplysning om
Forgiftning, hvor Dødsårsagen viste sig at være Hjerne-
slag — og tre over i Dølgemaal fødte Børn. Erklærin-
ger, to i Anledning mental Tilstand og en i Anledning
Paternitetsforhold. Fem Forretninger udførtes i Hedemar-
kens, to i Solør-Odalens, en i hvert af Rendalens og søn-
dre Østerdalens Distrikter.

Paa Amtets **Sygehus** i Stange indkom 61 Syge. An-
gaaende Sygdommene, Behandlingens Udfald og Varighed
henvises til de i den almindelige Beretning indtagne Syge-
huslister.

Af **Badeindretninger** omtales 3 Kar-, Damp- og Styrte-
badindretninger, en ved Hamar, en i Kongsvinger og en
i Elverum, foruden private Styrtebadindretninger i flere
Herreder inden Amtet.

Amtets 4 **Apotheker**, nemlig i Kongsvinger, Hamar,
Elverum, Tønset, visiteredes og fandtes i Orden. Perso-
nalet bestod foruden Apothekerne i Kongsvinger af 2 Di-
sciple, i Hamar af 1 Medhjælper og 1 Discipel og i de 2
øvrige af 1 Medhjælper paa hvert Sted.

Medicinalpersonalet bestod af 21 Læger, 1 Tandlæge,
36 Jordemødre og 37 Hjelpevaccinatører, nemlig i:

1. Solør-Odalens Distrikt: 6 Læger, hvoraf to i Kongs-
vinger, en i Vinger, en i søndre, en i nordre Oda-
len og en i Grue; 7 Jordemødre; 6 Hjelpevaccinatører.

2. Hedemarkens Distrikt: 7 Læger, hvoraf Distriktslægen i Stange, to i Hamar, en i Vang, en i Romedal, en i Næs og en i Ringsaker; 1 Tandlæge i Hamar; 10 Jordemødre; 8 Hjelpevaccinatører.
3. Søndre Østerdalens Distrikt: 3 Læger, to i Elverum, en i Aasnæs; 5 Jordemødre; 5 Hjelpevaccinatører.
4. Trysils Distrikt: 1 Læge, bosat i Trysil; 2 Jordemødre; 5 Hjelpevaccinatører.
5. Rendalens Distrikt: 3 Læger, to i Aamot, en i Storvedalen; 3 ansatte og 3 ikke praktiserende Jordemødre; 5 Hjelpevaccinatører.
6. Tønsets Distrikt: 1 Læge, bosat i Tønset; 6 Jordemødre; 8 Hjelpevaccinatører.

VII. Christians Amt.

Amtet, hvis Fladeindhold er 196,29 norske Kvadratmil, og som ved Folketællingen den 31te December 1865 havde 124 980 Indbyggere, er inddelt i følgende 8 Lægedistrikter:

1. Hadeland-Lands Lægedistrikt (22,46 n. □ M., 26 284 Indbyggere) indbefattende:

Herrederne Jevnaker . . .	3,35 Mil,	5 930 Indb.
Gran	6,54 -	10 125 —
Søndre Land . . .	6,10 -	5 284 —
Nordre — . . .	6,47 -	4 954 —
2. Søndre Valdres Lægedistrikt (19,12 n. □ M., 12 047 Indbyggere) indbefattende:

Herrederne Søndre Aurdal . . .	11,13 Mil,	5 973 Indb.
Nordre — . . .	7,99 -	6 074 —
3. Nordre Valdres Lægedistrikt (22,52 n. □ M., 8 504 Indbyggere) indbefattende:

Herrederne Østre Slidre . . .	6,64 Mil,	2 551 Indb.
Vestre — . . .	3,47 -	3 256 --
Vang	12,41 -	2 697 —
4. Thotens Lægedistrikt (11,10 n. □ M., 25 541 Indbyggere) indbefattende:

Kjøbstaden Gjøvik	0,01 Mil,	626 Indb.
Herrederne Østre Thoten . . .	2,96 -	7 794 —
Vestre — . . .	3,00 -	7 542 —
Vardal	2,08 -	4 114 —
Birid	3,05 -	5 465 —

5. Faabergs Lægedistrikt (17,61 n. □ M., 18 663 Indbyggere) indbefattende:

Kjøbstaden Lillehammer . . .	0,01 Mil,	1 677 Indb.
Herrederne Faaberg	3,64 -	6 337 —
Gausdal	9,06 -	6 476 —
Øier	4,90 -	4 174 —
6. Ringebu Lægedistrikt (27,50 n. □ M., 14 089 Indbyggere) indbefattende:

Herrederne Ringebu	9,56 Mil,	5 010 Indb.
Solliden	3,61 -	386 —
Søndre Fron	7,97 -	3 431 —
Nordre —	10,36 -	5 262 —
7. Loms Lægedistrikt (43,20 n. □ M., 11 534 Indbyggere) indbefattende:

Herrederne Lom	14,85 Mil,	3 299 Indb.
Skiaker	16,53 -	2 691 —
Vaage (undtagen Sels Annexsogn)	11,82 -	5 544 —
8. Lesje Lægedistrikt (32,78 n. □ M., 8 318 Indbyggere) indbefattende:

Herrederne Lesje	17,26 Mil,	3 666 Indb.
Dovre	11,08 -	2 537 —
Sels Annex af Vaage	4,44 -	2 115 --

Sundhedstilstanden omtales fra de fleste Distrikter som tilfredsstillende; mindre god angives den at have været i 1ste Halvaar i søndre Valdres Distrikt, hvor Skarlagensfeber herskede, samt Thotens Distrikt, hvor foruden Skarlagensfeber typhøse Sygdomme havde nogen Udbredning.

Dødeligheden. De Dødes Antal udgjorde 1562 eller 13,75 pro mille af den beregnede Befolkning ved Aarets Begyndelse (115 750); Aaret forud udgjorde de Dødes Antal 1589 eller 13,69 pro mille af Befolkningen ved Aarets Midte og i 1870: 1553 eller 13,3 pro mille. I Femaaret

1866—70 døde gennemsnitlig 1 708 eller 14,18 pro mille af den beregnede Middelbefolkning i dette Tidsrum (120 423).

Til Oplysning om de **epidemiske Forhold** hidsættes følgende af Lægernes Opgaver sammendragne Tabel (se Tabellen paa næste Side:

Typhose Sygdomme. Af exanthematisk Typhus er anmeldt 64 Tilfælde — uden Dødsfald —, hvoraf 44 i Thotens og 20 i Lesje Distrikt (i 1871 døde 1 af 4 Angrebne). I Sels Annex af Vaage opstod ved Aarets Begyndelse uden paaviselig Smitteimport paa nogle afsideliggende Husmandspladse en begrændset Epidemi; fra det først angrebne Sted, hvor de hygiæniske Forhold vare meget mislige, bragtes Sygdommen ved Smitte videre til de omliggende Pladse, hvor alle Beboerne efterhaanden angrebes (C. A. Randers).

Abdominaltyphus forekom hyppigere end Aaret forud; der er ialt anmeldt 119 Tilfælde og 11 Dødsfald (i 1871 80 og 8). Til Hadeland-Lands og Thotens Distrikter anføres Sygdommen bragt ved Smitte fra Hamar og udbredte den sig i sidstnævnte Distrikt temmelig stærkt, da hverken de fra Hamar hjemkomne Syge eller deres Omgivelser vare underrettede om, at Sygdommen var smitsom, hvorfor ingen Forsigtighedsregler blev iagttagne før senere i Epidemiens Forløb (Raabe). Til søndre Valdars kom syge Soldater, fra hvem Smitte udbredte sig, hjem fra Leirsamlingerne. I Faabergs og Ringebu Distrikter forekom foruden spredte Tilfælde flere smaa Lokalepidemier, hvor Smitteforholdene ikke kunne udfindes. I Loms Distrikt viste sig et Par mindre Husepidemier i Lom og Skiaker Herreder, opstaaet ved Smitte fra omvankende Betlere. Til Lesje Distrikt kom Sygdommen i 2 Tilfælde fra Opdal og i 4 Tilfælde ved Smitte fra Romsdalen.

Af 33 for **Barselseber** behandlede Kvinder døde 6. I 3 dødelig endende Tilfælde kan kunstig Forløsning — 2 Gange Tangforløsning og 1 Gang Perforation — sees at være foretagen.

Skarlagenseber var betydelig mindre udbredt end Aaret forud. Ialt er anmeldt 153 Tilfælde og 12 Dødsfald (mod 634 Angrebne og 36 Døde Aaret forud). I søndre Valdars forekom Skarlagenseber i Aarets første Halvdel temmelig almindelig i nordre Aurdals Herred, efterat den mod Slutningen af foregaaende Aar havde vist sig paa Grændsen mod søndre Aurdal, hvor Sygdommen havde hersket i næsten to Aar (B. M. Müller). I Thotens Distrikt optraadte Sygdommen temmelig mild fra Februar til September. Fra nordre Valdars angives diphtherisk Svælgbetændelse som sekundær Dødsarsag hos 7

Børn, og fra Thoten angives Hydrops som meget almindelig Eftersygdom (Raabe).

Kighoste er behandlet i 64 Tilfælde, hvoraf 1 endte dødelig. I Hedals Annex, søndre Aurdals Herred i søndre Valdars Distrikt, samt i Gausdals Herred af Faabergs Distrikt angives Kighoste ved Aarets Slutning at have haft almindelig Udbredning, hvorvel kun faa Syge kom under Lægebehandling (I. A. Selmer, L. Poulsson).

Af **diphtherisk Svælgbetændelse** opgives 60 Tilfælde (Aaret forud 86 Angrebne og 1 Død).

Kusma, hvoraf er anmeldt 22 Tilfælde, omtales som temmelig almindelig udbredt i Lesje Distrikt ved Aarets Slutning.

Katarrhalske Tilfælde forekom med omtrent samme Udbredning som Aaret forud; ialt er anmeldt 1 021 Tilfælde og 12 Dødsfald (Aaret forud 1 007 og 11). Af de opgivne Tilfælde kunne 353 (hvoraf 203 hos Mænd, 150 hos Kvinder, 150 hos Børn og 203 hos Voxne) samt de anførte Dødsfald sees at have været akut Bronchit. Af kronisk Bronchit opføres 24 Dødsfald.

Af **Lungebetændelse** er anmeldt 513 Tilfælde og 53 Dødsfald (Aaret forud 522 og 53, i 1870: 439 og 63). Hepatisationens Sæde er opgivet for 28 Tilfælde, nemlig 15 Gange i venstre og 13 Gange i høire Lunge (J. Buchholz). Af Pleurit er omtalt 51 Tilfælde, hvoraf 4 endte dødelig.

Hjernebetændelse er paa Lægernes Dødslistor opført som Dødsarsag hos 16, tuberkuløs Meningit hos 2 og Kramper i Barnealderen hos 7, af hvilke tilsammen 25 Dødsfald 5 falde paa Hadeland-Lands, 3 paa søndre og 3 paa nordre Valdars, 5 paa Thotens, 3 paa Faabergs, 1 paa Ringebu og 5 paa Loms Distrikt.

Af **Gigtfeber** er opgivet 188 Tilfælde og 5 Dødsfald (Aaret forud 181 og 5). Fra Lands Herred i Hadeland-Lands Distrikt bemærkes, at denne Sygdom var forholdsvis hyppig og af en ondartet Beskaffenhed, da Komplikationer med Pericardit var meget almindelig (Kolbjørnsen). Ogsaa fra Vaage Herred i Loms Distrikt omtales den forholdsvis store Hyppighed, hvormed Sygdommen optraeder (C. A. Randers). For kronisk Rheumatisme er i Distrikterne behandlet 242 Personer, 130 af Mand-, 112 af Kvindekjøn, 5 Børn og 237 Voxne. Fra Hadeland-Lands Distrikt opgives 2 og fra nordre Valdars 1 Dødsfald af kronisk Rheumatisme.

Gastriske Sygdomme forekom meget hyppigere end Aaret forud. Af Diarrhoe og Cholera nostras er anmeldt 482 Tilfælde og 11 Dødsfald (Aaret forud 255 og 5). Fra Hadeland-Lands Distrikt anføres disse Sygdomme at være optraadt hyppig i Sommermaanederne og i flere

I Christians Amt anmeldte epidemiske Sygdomme.

	Hele Aaret.		Tiden er op- givet for.	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.
	Behand- lede.	Deraf Døde.													
Exanthen. Typhus ..	64	-	64	4	2	6	8	5	4	2	3	3	9	10	8
Abdominaltyphus ...	119	11	119	2	5	1	1	5	4	5	5	11	33	18	29
Simpel Feber	131	-	131	16	15	11	13	9	11	8	11	9	6	9	13
Barsel-feber	33	6	33	4	5	5	2	4	2	4	2	-	3	-	2
Vandkopper	35	-	35	-	5	15	7	4	-	-	-	-	-	2	2
Skarlagensfeber	152	11	152	9	37	31	29	15	15	5	9	2	-	-	2
Rødlinger	18	-	18	4	-	-	-	2	-	-	-	-	2	3	3
Mæslinger	1	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Rosen	56	1	56	5	4	5	7	2	12	5	5	4	2	1	4
Kighoste	64	1	64	-	-	-	-	-	-	6	-	14	4	17	23
Diphtherisk Svælg- betændelse	60	-	60	2	8	17	10	3	2	4	1	3	5	3	2
Strubehoste	2	-	2	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-
Kusma	22	-	22	4	4	3	-	1	2	-	1	-	3	4	-
Akut Bronchit og an- dre katarrh. Tilfælde	1021	12	1021	167	141	125	93	78	60	71	55	39	50	60	82
Lungebetændelse ..	513	53	512	104	76	82	56	49	21	19	11	8	21	31	34
Pleurit	51	4	51	6	3	8	4	7	2	8	4	2	3	2	2
Gigtfeber	188	5	188	24	32	23	16	22	17	7	10	8	10	11	8
Koldfeber	2	-	2	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-
Diarrhoe (akut) og Cholera nostras ..	482	11	459	33	15	31	21	23	41	147	52	20	23	25	28
Blodgang	31	1	31	-	-	2	4	1	4	13	3	2	2	-	-
Skjørbug	19	-	16	1	3	-	1	2	1	3	1	1	1	1	1
Tilsammen	3064	116	3037	386	356	365	272	233	199	311	173	126	178	197	241

	Ialt op- givne		Fordeling paa Lægedistrikterne.															
			Hadeland- Land.		Søndre Valders.		Nordre Valders.		Thøten.		Faaberg.		Ringebu.		Lom.		Lesje.	
	Tilfælde.	Dødsfald.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.
Exanthematisk Typhus ...	64	-	-	-	-	-	-	44	-	-	-	-	-	-	-	-	20	-
Abdominaltyphus	119	11	17	3	31	-	4	22	4	13	1	11	1	15	2	6	-	-
Simpel Feber	131	-	-	-	9	-	5	28	-	78	-	9	-	2	-	-	-	-
Barsel-feber	33	6	7	3	5	-	4	6	-	3	1	4	-	3	2	1	-	-
Vandkopper	35	-	6	-	3	-	1	1	-	24	-	-	-	-	-	-	-	-
Skarlagensfeber	153	12	5	-	68	3	16	8	49	1	5	3	-	5	-	2	-	-
Rødlinger	18	-	6	-	4	-	-	-	-	8	-	-	-	-	-	-	-	-
Mæslinger	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Rosen	56	1	19	1	4	-	5	5	-	11	-	6	-	6	-	-	-	-
Kighoste	64	1	-	-	10	-	-	-	-	51	1	-	-	3	-	-	-	-
Diphth. Svælgbetændelse ..	60	-	5	-	-	-	26	4	-	22	-	1	-	1	-	1	-	-
Strubehoste	2	-	1	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kusma	22	-	2	-	2	-	3	2	-	12	-	-	-	-	-	1	-	-
Akut Bronchit og andre katarrh. Tilfælde	1021	12	281	4	92	2	77	1173	3	268	2	31	-	93	-	6	-	-
Lungebetændelse	513	53	103	9	26	3	42	9145	13	92	5	33	3	58	7	14	4	-
Pleurit	51	4	9	-	10	1	5	1	7	1	15	1	1	4	-	-	-	-
Gigtfeber	188	5	39	3	15	-	34	-	25	1	36	-	12	-	24	-	3	1
Koldfeber	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-
Diarrhoe (akut) og Cholera nostras	482	11	210	6	22	1	30	-	59	-	123	3	11	1	27	-	-	-
Blodgang	31	1	-	-	-	-	-	-	29	1	-	-	2	-	-	-	-	-
Skjørbug	19	-	-	-	2	-	-	-	2	-	10	-	-	5	-	-	-	-
Tilsammen	3065	117	710	29	303	10	253	19602	24	771	14	124	5	248	11	54	5	-

Tilfælde at have havt dysenterisk Karakter med stærke Tenesmer og blodige Udtømmelser (Kolbjørnsen, J. Buchholz). Af Blodgang er anmeldt 31 Tilfælde, hvoraf 29

i Thotens Distrikt, hvor 1 Dødsfald indtraf (Aaret forud 4 Tilfælde).

Antallet af de for Syphilis paa Amtssygehuset Behandlede vil sees af nedenstaaende Tabel:

	Tilbageiggende fra forrige Aar.			Indkomne.			Af de indkomne Tilfælde vare:			Udgaede helbrejede.	Tilbageiggende ved Aarets Slutning.			Samlet Antal Forpleiningsdage.	Middeltal af Forpleiningsdage for hver Udskreven.
	Md.	Kv.	Tils.	Md.	Kv.	Tils.	sekundær Syphilis.	tertiær	Md.		Kv.	Tils.			
Amtssygehuset	2	1	3	4	2	6	5	1	7	1	1	2	750	107,1	

Tages alene Hensyn til de sekundære Tilfælde var Antallet af Forpleiningsdage 558 og Middeltallet af Forpleiningsdage for hver Udskreven saaledes 79,7.

Udenfor Sygehus behandlede 9, 4 Mænd og 5 Kvinder, alle Voxne. Af 8 lede 6 af sekundære, 2 af tertiære Tilfælde. 3 hørte hjemme i nordre, 2 i søndre Valders og 1 i hvert af Hadeland-Lands, Thotens, Faabergs og Lesje Distrikter, fra hvilket desuden 2 Personer, lidende af Syphilis, indlagdes paa Amtssygehuset. For **Gonorrhoe** og **Urethrit** behandlede 6, 2 Mænd og 4 Kvinder paa Amtssygehuset, — udenfor samme 38, 34 Mænd og 4 Kvinder,

alle Voxne, deraf 3 i Hadeland-Lands, 3 i søndre Valders, 7 i Thotens, 23 i Faabergs og 2 i Ringebu Distrikt.

Antallet af **Spedalske** udgjorde efter Overlægens Beretning ved Udgangen af 1871: 9, 6 Mænd og 3 Kvinder. Tilgangen i 1872 var 3, hvoraf 2 overseede ved tidligere Tællinger og 1 ny tilkommen. Afgangen i Aaret var 3, hvoraf 2 indlagdes i Stiftelse, og 1 døde. Det kjendte Antal Spedalske ved Aarets Udgang var saaledes 9, 5 Mænd og 4 Kvinder.

Nedenstaaende Tabel giver en Oversigt over en Del af Lægerne behandlede væsentlig **kroniske Sygdomme**:

	Hele Aaret.		Af de Behandlede, hvis Kjøer er opgivet, vare:		Af de Behandlede, hvis Alder er opgivet, vare:		Ialt opgivne		Fordeling paa Lægedistrikterne.															
	Behandlede.	Deraf døde.	Md.	Kv.	Børn (under 15 Aar).	Voxne (over 15 Aar).	Tilfælde.	Dødsfald.	Hadeland-Land.		Søndre Valders.		Nordre Valders.		Thoten.		Faaberg.		Ringebu.		Lom.		Lesje.	
									Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.
	Fnat	144	-	61	75	91	53	144	-	24	-	26	-	7	-	25	-	31	-	-	-	31	-	-
Skurv	9	-	6	3	6	3	9	-	-	-	5	-	2	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-
Kjertelsyge	165	1	66	99	133	32	165	1	50	-	27	-	11	1	28	-	24	-	3	-	18	-	4	-
Rachit	36	3	24	12	36	-	36	-	6	-	8	1	7	-	-	-	9	2	-	-	6	-	-	-
Svindst	124	45	62	62	15	89	124	45	25	8	20	7	4	1	13	7	31	8	5	2	20	9	6	3
Kræft	62	32	26	36	-	62	62	32	15	6	9	2	5	1	5	2	20	16	1	-	7	5	-	-
Vatersot og Morbus Brighti	70	17	26	44	7	63	74	21	21	3	7	1	6	2	7	3	18	6	3	-	7	3	5	3
Blegsot og anæmiske Tilstande	302	2	8	294	27	275	302	2	83	-	12	-	-	-	40	-	138	2	-	-	16	-	13	-
Menstruationsuordener	98	-	-	98	-	98	98	-	6	-	20	-	9	-	27	-	26	-	-	-	10	-	-	-
Cardialgi, kronisk Gastrit og Dyspepsi	1018	14	467	539	72	946	1021	17	247	6	199	1	96	5	154	-	150	-	25	-	122	4	28	1
Ormesygdomme	155	-	70	85	104	51	155	-	21	-	22	-	2	-	29	-	48	-	7	-	26	-	-	-
Drankersygdomme	18	2	14	2	-	16	19	3	8	1	3	-	-	-	5	1	2	-	1	1	-	-	-	-

Forholdet mellem de opgivne Dødsfald af **Svindst** og samtlige af Lægerne opgivne, ved Sygdom forårsagede

Dødsfald, var i dette Aar i de enkelte Lægedistrikter følgende (se Tabellen paa næste Side):

Lægedistrikt.	Opgivne Dødsfald af Svindsot.	Opgivne Dødsårsager ialt.	Forhold i pCt.
Hadeland-Land	8	104	7,7
Søndre Valders	7	49	14,3
Nordre —	1	63	1,6
Thoten	7	74	9,4
Faaberg	8	103	7,7
Ringebu.....	2	32	9,4
Lom	9	67	13,6
Lesje	3	24	12,5
Christians Amt	45	516	8,7

I det foregaaende Aar udgjorde Antallet af Døde af Svindsot 10,8 pCt. af samtlige af Lægerne opgivne, ved Sygdom forårsagede Dødsfald (535). I 1870 var Forholdet 50 af 553 eller 9,0 pCt., i 1860: 49 af 444 eller 11,0 pCt.

For 21 af de 32 af **Kræft** Døde er Sygdommens Sæde anført at have været 13 Gange i Mavesækken, 3 Gange i Livmoderen, 2 Gange i Brystkjertelen og 1 Gang paa hvert af følgende Steder: Baghovedet, Tungen, Svælget.

Vatersot og Brights Sygdom forårsagede efter Lægerens Anmeldelser 21 Dødsfald, af hvilke 7 kunne sees at skyldes sidstnævnte Sygdom.

Af **Drankersygdomme** kendtes ialt 19 Tilfælde; for 2 af disse er Formen opgivet som Delirium tremens; 3 Dødsfald opgives forårsagede ved kronisk Alkoholisme.

Sindssygdomme. 50 nye Tilfælde anmeldtes, 25 hos Mænd, 25 hos Kvinder, 1 hos et Barn og 49 hos Voxne. Formen er opgivet for 20, hvoraf Mani i 6 og Melancholi i 14 Tilfælde; 5 helbrededes, 1 døde; og ialt er Sindssygdom opført som Dødsårsag i 3 Tilfælde. Af de Syge hørte 14 hjemme i Hadeland-Lands Distrikt, 4 i søndre Valders, 1 i Thotens, 17 i Faabergs, 6 i Ringebu, 6 i Lom og 2 i Lesje Distrikt.

Antallet af Sindssyge, der i 1872 forpleiedes med Bidrag af Amtskommunen udgjorde 167, hvoraf 49 i Asylerne. Af det hele Antal var 24 hjemmehørende i Hadeland-Lands Distrikt, 19 i søndre, 5 i nordre Valders, 32 i Thotens, 30 i Vaabergs, 27 i Ringebu, 24 i Lom og 6 i Lesje Distrikter. Amtskommunens Udgifter til de Sindssyge udgjorde 7 025 Spd. 51½ Skill. og til Medicinalvæsenet forøvrig 3 074 Spd. 65 Skill.

Af **chirurgiske Operationer** nævnes udførte: 10 Amputationer eller Exartikulationer af Fingre eller Tær. 1 Exartikulation af Foden, 1 Borttagelse af Brystkjertelen for Kræft, 2 Borttagelser af Læbekræft, 1 af Kræft i Parotis, 1 af Kræftsvulst — Sædet uopgivet —; 3 Borttagel-

ser af Sæksvulst, 2 af Fedtsvulst, 1 af Enchondrom, 2 af Tonsillerne, 2 af indgroede Negle, 1 Operation for vanzirende Ar, 1 Paracentese af Brystet, 2 af Underlivet; 3 Punktions af Hydrops ovarii hos samme Individ; 3 Underbindinger af Arterier — arteria radialis to Gange, art. anastomotica magna en Gang —, 8 Borttagelser af Næsepolyper, 1 af Polyp i Endetarmen, 1 Operation for Hæmorrhoidalknuder, 2 forcerede Bevægelser af Led — Hofte og Haandled —; 19 Repositioner af Luxationer, Overarmen tolv Gange, Underarmen tre Gange, Haanden to Gange, Laaret og 5te Finger af hver en Gang; 4 Operationer for Hæremund, 1 Tracheotomi paa Grund af Kvælningensanfald ved Periostitis maxillæ inferioris med betydelig Svulst med dødeligt Udfald; 4 Punktions og 1 Radikaloperation for Vandbrok, 2 Herniotomier, 3 Repositioner af indeklemt Brok, 1 Operation for Phimosi, 3 for Paraphimosi, 3 Nekrotomier, 2 Borttagelser af Oieæblet, 1 Operation for Chalazion og 6 for Blenorrhoea sacci lacrymalis.

Af **obstetriciske Operationer** udførte af Læger: 28 Tangforløsninger, indicerede: 19 Gange ved langsom Fødsel uden Fremgang, Vemangel eller Vesvækkelse (Konerne forbleve ilive, af Børnene fødtes 16 levende, 3 vare dødfødte): 3 Gange ved Bækkensneverhed, deraf i et Tilfælde skjævt forsnevret Bækken (af Konerne forblev 1 ilive, 1 døde af Barsel-feber, for 1 er Udfaldet ikke opgivet, af Børnene fødtes 1 levende, 1 var dødfødt, for 1 er Udfaldet ikke meddelt); 2 Gange ved Barselkrampe (1 Kone døde af Barselkrampe, 1 forblev ilive, begge Børn vare dødfødte); 1 Gang Blødning og fremfalden Navlesnor (Konen ilive, Barnet); 1 Gang Ansigtisleie (Konen ilive, Barnet dødfødt); 1 Gang smertefulde, uvirksomme Veer (Kone og Barn ilive); 1 Gang Fremfald af Livmoderen (Konen døde af Barsel-feber, Barnet dødfødt). 24 Barselkoner forbleve ilive, 3 døde og for 1 er Udfaldet uopgivet. 18 Børn fødtes levende, 9 vare dødfødte, for 1 er Udfaldet uopgivet. 2 Vendinger, indicerede ved Tverleie. Konerne forbleve ilive, Børnene vare dødfødte. 3 Perforationer, indicerede: 1 Gang ved rachitisk Bækken, Konen døde af Barsel-feber (Kolbjørnsen); 1 Gang ved skjævt Hovedleie og forliggende Moderkage, hvor Konen, efterat flere Dages Fødselsarbejde var gaaet forud for Lægens Ankomst og operative Indskriden, døde uforløst (Printz); en Gang ved forsømt Tverleie med fremfalden Arm, Konen døde 24 Timer efter (Riis). 1 Keisersnit hos en død Kvinde, der døde under Udførelsen af Tracheotomi, foretaget for Kvælningensanfald ved Periostitis maxillæ inferioris. Barnet kunde ikke bringes tillive, uagtet Hjerteslaget tydelig kendtes i flere Minutter (D. Lærum). 2 kunstige Forløsninger af Efterbyrden

ved Blødning. Udfaldet for Konerne uopgivet. — Ialt 36 obstetriciske Operationer, fordelte paa de enkelte Distrikter saaledes: Hadeland-Land 11, nordre Valders 4, Thoten 12, Faaberg 3, Ringeby 2, Lom 4.

Antallet af **Fødte** og **Døde** vil sees af følgende Tabel:

Lægedistrikt.	Fødte.	Døde			Død-fødte.*)
		i Alt.	i 1ste Døgn.*)	paa Barselseng.	
Hadeland-Land	708	299	7	4	20
Søndre Valders	344	159	2	1	10
Nordre —	191	120	-	-	7
Thoten	697	328	11	2	19
Faaberg	465	258	7	-	13
Ringeby	384	179	3	-	17
Lom	291	131	3	1	13
Lesje	193	88	2	1	9
Christians Amt	3 273	1 562	35	9	108

*) Ifølge Dødfødteanmeldelserne.

Omkomne paa voldsom Maade: 34.

For det hele Amt bliver der saaledes et Overskud af 1 711 Fødte over Døde og Forholdet mellem hine og disse = 100 : 47,7. Lægernes Dødslistor indeholder Opgaver over 12 paa Barselseng døde Kvinder; af hvilke 6 døde af Barselfeber (to efter Tangforløsning og en efter Per-

foration), 3 af Blødning efter Fødselen, 1 af Barselkrampe hvorfor udført Tangforløsning) og 2 efter besværlig kunstig Forløsning, — af disse sidste døde en uforløst. Desuden omtales 1 Kvinde, der døde under Tracheotomioperation, og paa hvem gjordes Keisersnit (se under obstetriciske Operationer) og 1 Kvinde, der led af Lungebetændelse og fødte under denne Sygdom, af hvilken hun strax efter døde.

Lægernes Beretninger indeholde Opgave over 516 eller 33,7 pCt. af samtlige ved Sygdom forarsagede Dødsfald (1 528). De hyppigst opgivne Dødsarsager vare: Lungebetændelse (53), Svindsot (45), Alderdomssvaghed (40), Kræft (32), Hjernebetændelse, tuberkuløs Meningit og Kramper i Børnealderen (tilsammen 25), kronisk Bronchit (24), Hjerneslag (23), organisk Hjertesygdom (20).

Veiriget. Fra det hele Amt klages over den regnfulde Eftersommer og Høst, hvorved Aarets Udbytte blev mindre tilfredsstillende. Nedenstaaende Tabel viser Middelfstanden af Barometer- og Thermometerstanden samt Regndagenes Antal i hver Maaned paa Gaarden Helmen i Grans Herred.

1872.	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	Septbr.	Oktober.	Novbr.	Decbr.
Middelbarometerstand	28,11	28,40	28,26	28,33	28,29	28,50	28,53	28,40	27,45	28,14	28,03	28,24
Middelthermometerstand (R.)	÷ 2	÷ 3,40	÷ 2,26	+ 3,6	+ 8,58	+ 11,10	+ 15,0	+ 11,0	+ 7	+ 4,12	+ 0,9	+ 4,27
Regndage	-	-	1	4	9	13	6	18	16	20	7	1

Levemaade og hygieeniske Forhold. De økonomiske Forhold ere i Hadeland-Lands Distrikt i stærke Fremskridt, og Tiderne ere gode. Befolkningen staar sig jevnt godt, og det er intet Særsyn at der udbydes flere Tusinder til Laan for lav Procent uden, at Nogen reflekterer herpaa. Arbejderne ere mere sysselsatte det hele Aar rundt og til høiere Priser. Det synes ogsaa som om Fattigbyrderne vise Tendents til Falden, og Emigrationen aftager. Misbrug af Brændevin spores dog, mest formedelst den Lethed, som to Brænderier yder til at skaffe det tilveie (Th. Buchholtz). Kostholdet i Gudbrandsdalen er som sædvanligt godt, men altfor ensformigt; Misbrug af Brændevin er i Aftagende, da det sjelden benyttes til daglig Brug; Kaffe benyttes i hvert Hus ofte mange Gange daglig, og Konsumtionen er efter Handelsmændenes Beretning meget betydelig (L. Baumann).

Fattigsygepleien udføres dels af Embedslægerne dels af private Læger. Antallet af behandlede fattige Syge opgives:

i Hadeland-Lands Distrikt til	356
i søndre Valders	— - 103
i nordre —	— - 20
i Thotens	— - 188
i Faabergs	— - 224
i Loms	— - 130
i Lesje	— - 40

Fra Ringeby Distrikt er speciel Talopgave ikke meddelt, men det bemærkes, at Fattigsygepleien i hele Distriktet er god, da enhver fattig Syg faar Lægehjelp, naar han forlanger det (Hals).

Af Møder i **Sundhedskommissionerne** afholdtes i Hadeland-Lands Distrikt 4, deraf to i Gran og et i hvert af

Jevnager og nordre Lands Herreder; i søndre Valdres Distrikt 2, et i hvert Herred; i nordre Valdres Distrikt 7, tre i østre Slidre og to i hvert af Vang og vestre Slidre Herreder; i Thotens Distrikt 12 Møder, tre i østre og tre i vestre Thoten, tre i Gjøvik, to i Birid og et i Vardal; i Faabergs Distrikt 4, to i Lillehammer, et i hvert af Faaberg og Øier Herreder; i Loms Distrikt 2, et i Vaage og et i Lom. I Ringebu og Lesje Distrikter er ingen Møder afholdte, dels paa Grund af uopsættelige Reiser for Ordføreren, dels fordi Anmeldelse om Repræsentmøder ikke er meddelt. De vigtigste Forhandlingsgjenstande vare: forekommende epidemiske Sygdomme i samtlige Lægedistrikter; om Sygepleien i nordre Land; om Kvaksalvere i østre Slidre og i Vang; om Blødning af Saar i Vardal; om Kirkegaardens Udvidelse i Lillehammer; om Vaccinationen i nordre Land og i Loms Distrikt.

De Vaccineredes Antal udgjorde:

i Hadeland-Lands Distrikt	689
i søndre Valdres	— 179
i nordre	— 97
i Thotens	— 487
i Faabergs	— 393
i Ringebu	— 524
i Loms	— 389
i Lesje	— 328

ialt: 3 086.

I nordre Aurdal foretoges ingen Vaccination paa Grund af det ringe Antal Børn, og i østre Slidre angives Vaccinationen at være mislykket.

Af **retsmedicinske Forretninger** udførtes: 2 Obduktioner af Børn, hvoraf et var dødfødt, et død af Sygdom (Phlegmone brachii); 9 Undersøgelser og Erklæringer, hvoraf 4 om mental Tilstand, deraf en tillige om Tilregnelighed, 1 om forudgaaet Fødsel, 3 om tilføiet Be-

skadigelse, 1 om en Domfældt kunde udholde Vand- og Brød-Straf. Af Forretningerne udførtes 5 i Hadeland-Lands Distrikt, 2 i hver af nordre Valdres og Faabergs Distrikter og 1 i hver af søndre Valdres og Loms Distrikter.

Om **Amtssygehuset** paa Lillehammer, det eneste inden Amtet, henvises med Hensyn til de indkomne Sygdomstilfælde, Behandlingens Udfald etc. til de almindelige Sygehuslister. Sygehusets samtlige Udgifter udgjorde 804 Spd. 103½ Skill., hvoraf i Løn til Lægen 200 Spd.

Badeindretninger. Styrtebadindretninger omtales fra samtlige Lægedistrikter som almindelige.

Amtets 2 **Apotheker** i Lillehammer og Gjøvik visiteredes og fandtes i Orden. Personalet bestod foruden Apothekerne af en examineret Medhjælper og en Discipel ved hvert Apothek. Paa Lillehammer Apothek afholdtes en Medhjælperprøve.

Medicinalpersonalet bestod af 17 Læger, 39 Jordemødre og 36 Hjelpevaccinatører, nemlig i:

1. Hadeland-Lands Distrikt: 4 Læger, tre i Gran, en i søndre Land; 5 Jordemødre; 3 Hjelpevaccinatører.
2. Søndre Valdres Distrikt: 1 Læge i nordre Aurdal; 5 Jordemødre; 5 Hjelpevaccinatører.
3. Nordre Valdres Distrikt: 1 Læge i vestre Slidre; 4 Jordemødre; 5 Hjelpevaccinatører.
4. Thotens Distrikt: 3 Læger, to i østre Thoten, en i Gjøvik; 7 Jordemødre; 7 Hjelpevaccinatører.
5. Faabergs Distrikt: 4 Læger, tre i Lillehammer, en i Gausdal; 5 Jordemødre; 4 Hjelpevaccinatører.
6. Ringebu Distrikt: 1 Læge i søndre Fron; 5 Jordemødre (fire fast ansatte); 4 Hjelpevaccinatører.
7. Loms Distrikt: 2 Læger, en i Lom, en i Vaage; 4 Jordemødre (1 Post ubesat); 4 Hjelpevaccinatører.
8. Lesje Distrikt: 1 Læge, boende i Lesje; 4 Jordemødre; 4 Hjelpevaccinatører.

VIII. Bratsbergs Amt.

Amtet, hvis Fladeindhold er 115,22 norske Kvadrattmil, og som ved Folketællingen den 31te December 1865 havde 82 037 Indbyggere er inddelt i følgende 7 Lægedistrikter:

1. Bratsbergs Landfysikat (8,25 n. □ M., 23 168 Indbyggere) indbefattende:
Kjøbstæderne Skien . . . . . 0,01 Mil, 4 776 Indb.
Porsgrund . . . . . 2 774 —

Brevik	2 162 Indb.	Gransherred (Hovinds Sogn undtaget).	2,22 - 1 398 —
Herrederne Eidanger	1,15 Mil, 2 729 —	5. Hvideseids Lægedistrikt (17,57 n. □ M., 9 077 Indbyggere) indbefattende:	
Solum	2,42 - 4 867 —	Herrederne Siljord	5,54 Mil, 3 855 Indb.
Gjerpen	2,96 - 4 772 —	Hvideseid	5,41 - 3 421 —
Slemdal	1,71 - 1 088 —	Nissedal	6,62 - 1 801 —
2. Kragerø Lægedistrikt (12,85 n. □ M., 18 340 Indbyggere) indbefattende:		6. Laurdals Lægedistrikt (34,40 n. □ M., 8 281 Indbyggere) indbefattende:	
Kjøbstaden Kragerø	4 089 Indb.	Herrederne Laurdal	2,17 Mil, 1 464 Indb.
Ladestederne Langesund	916 —	Moland	9,48 - 2 120 —
Stathelle	501 —	Mo	5,22 - 1 903 —
Herrederne Bamble	2,20 Mil, 4 383 —	Vinje	9,29 - 1 888 —
Sandøkedal	2,63 - 5 260 —	Rauland (Mjøsstrandens Sogn undtaget)	8,24 - 906 —
Drangedal	8,02 - 3 191 —	7. Tins Lægedistrikt (22,28 n. □ M., 3 649 Indbyggere) indbefattende:	
3. Holdens Lægedistrikt (7,65 n. □ M., 12 129 Indbyggere) indbefattende:		Herredet Tin	17,22 Mil, 2 632 Indb.
Herrederne Holden	1,89 Mil, 3 300 Indb.	Hovinds Sogn (af Gransherred)	3,24 - 846 —
Lunde	2,04 - 2 257 —	Mjøsstrandens Sogn (af Rauland)	1,82 - 171 —
Bø	1,68 - 2 633 —		
Saude	2,04 - 3 939 —		
4. Saulands Lægedistrikt (12,22 n. □ M., 7 393 Indbyggere) indbefattende:			
Herrederne Hiterdal	3,33 Mil, 3 126 Indb.		
Hjærtal	6,67 - 2 869 —		

Sundhedstilstanden var i det Hele ret god; i Bratsbergs Fysikat betegnes den dog som mindre god for den første Del af Aaret, da Nervefeber og Skarlagensfeber var temmelig udbredte. Af andre epidemiske Sygdomme havde Kighoste den største Udbredelse.

Dødeligheden var middels og omtrent som i det foregaaende Aar. De Dødes udgjorde nemlig 1 396 eller 17,43 pro mille af den ved Aarets Begyndelse beregnede Folkemængde (80 098). Aaret forud var Antallet af de Døde: 1 365 eller 17,04 pro mille af Middelbefolkningen og i 1870: 1 233 eller 15,4 pro mille. Det gennemsnitlige Antal Døde i Femaaret 1866—70 udgjorde 1 615 eller 19,98 pro mille af den beregnede Middelfolkemængde i ovennævnte Tidsrum (80 816); i det foregaaende Femaar var Middeldødeligheden 18,8 pro mille.

Til Oplysning om de **epidemiske Forhold** hidrættes følgende af Lægernes Opgaver sammendragne Tabel: (se Tabellen paa næste Side):

Typhose Sygdomme, hvoraf der ialt er anmeldt 157 Tilfælde med 25 Dødsfald (Aaret forud 82 og 13) havde saaledes en ikke lidet større Udbredelse i heromhandlede Aar end i det foregaaende. Sygdommen optraadte i Landfysikatet dels med spredte Tilfælde dels mindre Epidemier, hvis Opstaaen ikke altid kunde paavises. Til en

Gaard i Gjerpen Sogn indførtes Sygdommen ved en fra England hjemkommen Sømand; ialt angrebes 4 Personer. Samtlige Tilfælde angives at have været Abdominaltyphus (Boyson). I Kragerø Distrikt herskede der en mindre Epidemi i Strandstedet Kil, hvor Sygdommen havde forekommet ogsaa i 1871; forøvrig var Tilfældene spredte og hyppig uden indbyrdes Sammenhæng (Homann). Fra Sauland opgives 12 Tilfælde at have været abdominal, 1 exanthematisk Typhus (Andersen). Fra Tin berettes en Del Tilfælde, alle af Abdominaltyphus, at have indtruffet i Hovinds Sogn af Gransherred; nogen Smitte-Import lod sig her ikke paavise. Den først Angrebne var en Mand, der nogen Tid iforveien havde været beskæftiget med strængt Arbeide med „Elvebrydning“, hvilket han selv tilskrev sin Sygdom. Senere syntes Sygdommen at udbrede sig ved Smitte; der angrebes ialt 14 Personer, hvoraf en døde (Nyquist).

Under Navn af **Febris simplex contagiosa** opfører Distriktslægen i Kragerø ialt 474 Tilfælde, der indtraf i Maanederne Mai til Juli i Sandøkedal og Drangedal. Den af Distriktslægen om denne Epidemi afgivne Indberetning til Departementet findes trykt i Norsk Magazin for Lægevidenskaben 2 R. 3 B. 10 Hefte. I samme Aargangs 8de og 10de Hefte har ligeledes Cand. med.

I Bratsbergs Amt anmeldte epidemiske Sygdomme.

	Hele Aaret.		Tiden er op- givet for.	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.
	Behand- lede.	Deraf Døde.													
Exanthem. Typhus	1	-	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-
Nervefeber	154	23	142	19	13	2	2	4	1	13	17	16	15	30	10
Simpel Feber	272	-	272	22	21	35	34	21	16	19	25	22	21	17	19
Barsel-feber	22	6	22	2	1	3	2	2	1	-	3	2	2	2	2
Børnekopper	53	3	53	13	14	13	7	5	-	-	-	-	-	-	-
Vandkopper	68	-	68	38	2	6	10	1	3	-	-	-	2	6	-
Skarlagensfeber	389	17	389	56	26	66	28	27	26	32	23	31	23	21	30
Rødlinger	19	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-
Mæslinger	2	-	2	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-
Rosen	57	-	57	8	4	5	6	7	3	3	1	6	6	4	4
Kighoste	531	17	481	-	-	-	7	6	16	23	34	104	116	108	67
Diphtherisk Svælg- betændelse	15	2	15	4	-	2	1	1	2	-	-	1	-	1	3
Strubehoste	13	2	13	3	2	1	1	3	-	-	1	1	-	1	-
Kusma	7	-	7	1	1	1	-	-	-	-	-	4	-	-	-
Akut Bronchit	659	16	658	56	57	64	58	57	53	40	42	30	48	84	69
Andre katarrhalske Tilfælde	863	-	863	147	97	74	68	54	58	54	36	54	66	68	87
Lungebetændelse	244	44	239	40	36	32	29	13	16	10	8	11	13	13	18
Pleurit	36	2	35	3	4	2	5	3	3	3	4	3	-	3	2
Gigtfeber	61	2	61	6	5	8	7	8	7	8	-	2	2	3	5
Koldfeber	7	-	7	1	-	1	-	-	-	1	1	2	-	-	1
Diarrhoe (akut)	703	13	703	40	26	24	29	23	62	165	115	42	62	78	37
Cholera nostras	11	1	11	-	-	-	-	1	-	3	6	1	-	-	-
Skjorbug	21	-	16	-	-	-	-	-	-	10	4	-	1	-	1
Tilsammen	4208	148	4118	459	309	339	294	236	267	388	320	332	380	439	355

	Ialt op- givne		Fordeling paa Lægedistrikterne.													
			Bratsbergs Fysikat.		Kragersø.		Holden.		Sauland.		Hvideseid.		Laurdal.		Tin.	
	Tilfælde.	Dødsfald.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.
Exanthematisk Typhus	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
Nervefeber	156	25	90	13	36	8	-	-	12	2	-	-	4	1	14	1
Simpel Feber	272	-	137	-	16	-	100	-	3	-	8	-	-	-	8	-
Barsel-feber	26	10	7	2	8	3	-	-	2	-	-	-	6	4	3	1
Børnekopper	59	9	46	6	-	-	13	3	-	-	-	-	-	-	-	-
Vandkopper	68	-	46	-	22	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Skarlagensfeber	390	18	181	13	129	4	80	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Rødlinger	19	-	3	-	16	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Mæslinger	2	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Rosen	57	-	34	-	19	-	-	-	-	-	3	-	-	-	1	-
Kighoste	539	25	384	19	134	6	15	-	-	-	-	-	-	-	6	-
Diphth. Svælgbetændelse	16	3	16	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Strubehoste	17	6	3	3	14	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kusma	7	-	2	-	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Akut Bronchit	664	21	507	13	70	8	-	-	18	-	49	-	18	-	2	-
Andre katarrh. Tilfælde	868	5	485	-	319	-	-	-	4	-	40	-	5	5	15	-
Lungebetændelse	271	71	160	41	41	11	15	3	12	1	21	10	15	4	7	1
Pleurit	36	2	26	2	4	-	-	-	-	-	2	-	4	-	-	-
Gigtfeber	61	2	24	2	21	-	3	-	6	-	-	-	5	-	2	-
Koldfeber	7	-	7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Diarrhoe (akut)	707	17	424	5	166	10	-	-	9	1	40	-	68	1	-	-
Cholera nostras	12	2	7	1	1	1	-	-	4	-	-	-	-	-	-	-
Skjorbug	21	-	-	-	5	-	-	-	1	-	-	-	15	-	-	-
Tilsammen	4276	216	2589	123	1027	54	226	7	72	4	163	10	140	15	58	3

A. Daa beskrevet en Del af ham iagttagne Tilfælde under Navn af smitsom Muskelrheumatisme. Sygdommen, der i det Hele optraadte mildt, udbredte sig væsentligst ved Smitte; den blev indført til Drangedal fra Bamle; men hvorledes den er opstaaet paa sidstnævnte Sted, hvor i det Hele kun 9 Personer kan sees at være komne under Behandling, har man ikke bestemt kunnet udrede (Paus, C. Boeck). Tilfældene antog aldrig nogen faretruende Karakter; intet Dødsfald vides foraarsaget af Sygdommen, hvorimod Rekonvalescensen oftere skildres som temmelig langvarig. I Laurdals Distrikt optraadte ligeledes om Sommeren en Sygdom, der synes at have været af den samme Natur: med Feber og rheumatoide, holdlignende Smerter. Da Tilfældene i Regelen var temmelig lette, søgte de fleste Patienter ingen Lægehjelp. Sygdommen havde ogsaa faaet adskillig Udbredning, inden den kom til Lægens Kundskab, hvorfor dens Oprindelse i Distriktet er ukjendt. Overførelse ved Smitte lod sig i mange Tilfælde ikke paavise (A. Bakke).

Barselfeber var iaar mindre hyppig end i det foregaaende Aar, nemlig 26 Tilfælde med 10 Dødsfald, mod 46 og 14 i 1871. I 2 af de dødelig endende Tilfælde var der foretaget Vending, — i 1 indtraf Mani efter Perforation.

Af **Børnekopper** opføres tilsammen 59 Tilfælde og 9 Dødsfald (Aaret forud: 61 og 6; i 1870: 11 Tilfælde). Sygdommen, der saaledes viser omtrent samme Hyppighed som i 1871, optraadte ogsaa iaar i Landfysikatet, medens Kragerø Distrikt blev forskaanet; derimod indtraf en Del sporadiske Tilfælde i Holdens Lægedistrikt, hvis Oprindelse var ukjendt. I Landfysikatet optraadte Sygdommen i flere mindre Epidemier. I Skiens By blev der paa et midlertidig indrettet Lazaret ialt behandlet 9 Personer. Til Brevik indførtes Sygdommen ved et Skib fra Antwerpen; 3 af Besætningen angrebes; de to blev indlagte paa et Lazaret; den tredie isoleredes i Hjemmet; ingen blev forøvrig angrebet. Paa Lazaretet behandledes tilsammen 4 (Paus).

Af **Vandkopper** er anmeldt 68 Tilfælde (i 1871: 102).

Af **Skarlagensfeber** kjendtes 390 Tilfælde og 18 Dødsfald (i 1871: 227 og 14 og i 1870: 95 og 10). Sygdommen, der saaledes har været i stadig Tiltagende i de sidste Aar, forekom kun i Bratsbergs, Kragerø og Holdens Distrikter. I Landfysikatet skildres Sygdommen som meget udbredt; men i det Hele af en mild Karakter. Diphtherisk Svælgbetændelse var en hyppig Komplikation. I et Tilfælde i Bamble kunde ingen anden Smitte paavises, end at der i det samme Hus for 1 Aar siden havde

hersket Skarlagensfeber, efter hvilken Tid man imidlertid havde rensset og gennemrøget Huset (Paus).

Af **Rødlinger** er anført 19 Tilfælde (Aaret forud 85).

Af **Mæslinger** kjendtes 2 Tilfælde, begge i Kragerø Distrikt (i 1871: 14).

Kighoste havde i dette Aar en betydelig større Udbredelse end i de foregaaende Aar, nemlig 539 Tilfælde med 25 Dødsfald, medens der i 1871 kun kjendtes 1 Tilfælde og i 1870: 4.

Diphtherisk Svælgbetændelse, hvoraf der er anmeldt 16 Tilfælde med 3 Dødsfald, iagttoges udelukkende i Landfysikatet (34 Tilfælde med 3 Dødsfald i 1871).

Af **Strubehoste** er anmeldt 17 Tilfælde med 6 Dødsfald (det foregaaende Aar 32 og 11).

Katarrhalske Sygdomme havde i dette Aar omtrent samme Udbredelse som Aaret forud. Tilsammen er der anmeldt 1532 Tilfælde med tilsammen 26 Dødsfald, deraf som akut Bronchit 664 Tilfælde med 21 Dødsfald, af andre katarrhalske Sygdomme, Forkjølelsesfeber, simpel Svælgbetændelse o. s. v. 868 Tilfælde, hvoraf 5 endte dødelig ved Laryngit (Aaret forud henholdsvis 507 med 23 Dødsfald og 912 med 1). Af kronisk Bronchit kan 23 Personer sees at være døde (i 1871 er heraf opgivet 28 Dødsfald).

Af **Lungebetændelse** er anmeldt 271 Tilfælde med 71 Dødsfald (Aaret forud 229 og 62). For 17 er 8 Gange høire, 7 venstre og 2 begge Lunger angivne angrebne.

Hjernebetændelse kan efter Lægernes Dødslisters sees at have foraarsaget 46 Dødsfald, tuberkuløs Meningit 9 og Kramper i Børnealderen 18. Af disse tilsammen 73 Dødsfald indtraf 36 i Landfysikatet, 17 i Kragerø, 3 i Holdens, 10 i Hvideseids, 5 i Laurdals og 2 i Tins Lægedistrikt.

Af **Gigtfeber** kjendtes 61 Tilfælde med 2 Dødsfald (Aaret forud 91 og 8). For kronisk Rheumatisme er opgivet behandlet 153 Patienter; deraf var 77 Mænd, 76 Kvinder; 4 vare under, 149 over 15 Aar.

Af **Diarrhoe** og **Cholera nostras** er anmeldt 719 Tilfælde med 19 Dødsfald (Aaret forud 464 og 14).

Af de 7 for **Koldfeber** Behandlede vides 2 at have faaet sin Sygdom i Amerika.

Skjorbug, der ellers er en i Distriktet sjelden Sygdom, omtales fra Laurdal som temmelig hyppig forekommende i Juli og August Maaned i Molands Sogn, hvor Sygdommen næsten antog en epidemisk Karakter; ialt er 15 Personer opgivne angrebne, hvoraf 5 under 15 Aar. De nærmere Aarsagsforhold er ikke kjendte (Bakke).

Syphilis. Paa Amtssygehuset ved Skien laa tilbage fra foregaaende Aar 5, nemlig 2 Mænd og 3 Kvinder. I Aarets Løb indkom 12, 9 Mænd og 3 Kvinder, af disse

lede 2 af primær, 8 af sekundær og 2 af tertiær Syphilis; 13 udskreves helbredede; 4 — alle af Mandkjøn — laa tilbage ved Aaret Udgang. Samtlige Forpleiningsdages Antal udgjorde 1073 eller 82,5 for hver Udskreven.

Udenfor Sygehus behandledes 31 Syphilitiske, hvoraf 25 i Landfysikatet med 1 Dødsfald og 6 i Kragerø Distrikt; 18 vare Mænd, 13 Kvinder, 2 under og 29 over

15 Aar. Sygdomsformen er opgivet for 24, nemlig hos 13 primære, hos 9 sekundære og hos 2 tertiære Tilfælde.

For **Gonorrhoe** og **Urethrit** opgives behandlede 47 Voxne, 43 Mænd og 4 Kvinder.

Nedenstaaende Liste giver Oplysning om en Del af Lægerne behandlede væsentlig **kroniske Sygdomme**:

	Hele Aaret.		Af de Behandlede, hvis Kjønn er opgivet, vare:		Af de Behandlede, hvis Alder er opgivet, vare:		Ialt opgivne		Fordeling paa Lægedistrikterne.													
	Behandlede.	Deraf Døde.	Md.	Kv.	Børn (under 15 Aar).	Voxne (over 15 Aar).	Tilfælde.	Dødsfald.	Bratsbergs Fysikat.		Kragerø.		Holden.		Sauland.		Hvideseid.		Laurdal.		Tin.	
									Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.
Fnat.....	398	-	24	17	116	75	398	-	18	-	10	-	-	-	9	-	357	-	-	-	4	-
Skurv.....	8	-	5	3	6	2	8	-	3	-	-	-	-	-	4	-	1	-	-	-	-	-
Kjertelsyge.....	138	3	59	79	101	37	144	9	79	2	27	6	-	-	5	1	31	-	-	-	2	-
Rachit.....	23	2	11	12	22	1	25	4	7	1	4	3	-	-	2	-	12	-	-	-	-	-
Svindstot.....	198	80	93	105	12	186	263	145	131	69	62	42	7	7	16	3	34	13	9	9	4	2
Kræft.....	46	22	23	21	-	46	49	25	31	13	1	1	2	2	1	-	9	6	4	3	1	-
Vatersot og Morbus Brighti.....	63	21	31	30	9	54	83	41	42	16	20	9	2	2	3	3	7	7	7	4	2	-
Blegsot.....	314	-	4	310	31	283	314	-	198	-	40	-	-	-	-	-	75	-	-	-	1	-
Menstruationsuordener.....	95	-	-	95	-	95	95	-	44	-	20	-	-	-	1	-	28	-	-	-	2	-
Cardialgi, kronisk Gastrit og Dyspepsi.....	892	3	368	524	45	847	895	6	511	4	213	-	-	-	30	-	104	-	-	-	37	2
Ormesygdomme.....	76	-	37	39	63	13	76	-	35	-	8	-	-	-	8	-	21	-	-	-	4	-
Drankersygdomme.....	4	-	3	1	-	4	4	-	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sindssygdomme.....	45	1	22	23	-	45	46	2	17	-	6	-	-	-	5	1	15	-	-	-	3	1

For **Fnat** er 398 angivne behandlede. Fra Holden og Laurdals Distrikter anføres Fnat at være i Aftagende. I Hvideseid siges vel Sygdommen fremdeles at være temmelig almindelig, dog fornemmelig i de mere afsidesliggende Dele af Distriktet (Abel).

Af **Skurv** er kun anmeldt 8 Tilfælde. Sygdommen betegnes fra de fleste Distrikter som temmelig sjelden.

Svindstot. Forholdet mellem de af Lægerne opgivne Dødsfald af Svindstot og samtlige af dem opgivne Dødsårsager sees af følgende Tabel:

Lægedistrikt.	Opgivne Dødsfald af Svindstot.	Opgivne Dødsårsager ialt.	Forhold i pCt.
Landfysikatet.....	69	389	17,7
Kragerø.....	42	219	19,2
Holden.....	7	24	29,2
Sauland.....	3	21	14,3
Hvideseid.....	13	63	20,6
Laurdal.....	9	55	16,4
Tin.....	2	18	11,1
Bratsbergs Amt	145	789	18,4

I 1871 opgaves 134 Dødsfald af 768 eller 17,4 pCt. og i 1870: 93 af 694 eller 13,4 pCt. begrundede i Svindstot.

Kræft. For 16 af de af denne Sygdom opgivne 25 Døde er Sygdommens Sæde angivet, nemlig Mavesækken 7 Gange, Ansigtet, Tungen og Underlivet, hver 2 Gange, Underlæben, Halsen og Livmoderen, hver 1 Gang.

Blegsot og **Menstruationsuordener** synes fremdeles at være temmelig almindelige Sygdomme. Fra Hvideseid anføres de hyppige Aareladninger, — hvortil de unge Piger strax griber, naar de føler periodiske Besværigheder inden den regelmæssige Menstruation er kommen i Gang, og hvormed de fortsætter en lang Tid, — at være den rimelige Aarsag til de der almindelig forekommende Tilfælde af Blegsot og Menstruations-Uordener; ligesom ogsaa den anæmiske Tilstand senere afgiver en frugtbar Jordbund for Hysteri og andre Nerverlidelser (Abel).

Cardialgi, Dyspepsi og **kronisk Gastrit** hører ligeledes til de meget udbredte Sygdomme; af den sidstnævnte anføres 6 døde.

Sindssygdomme. Af de anmeldte 45 nye Tilfælde er Sygdomsformen opgivet for 9, nemlig 3 Gange Melancholi, 3 Gange Mani, hvoraf en Kvinde døde, 2 Gange Idiotti og

1 Gang Dements. Med Bidrag af Amtskommunen blev i Regnskabsaaret fra 1ste Juni 1871 til 31te Mai 1872 forpleiet 147 Sindssyge, hvoraf 16 paa Sindssygeasyler. 24 tilhørte Landfysikatet, 31 Kragerø Distrikt, 26 Holdens, 13 Saulands, 29 Hvideseids, 21 Laurdals og 3 Tins Distrikt. Amtskommunens samlede Udgifter til de Sindssyges Forpleining udgjorde 6 661 Spd. 105½ Skill., til Medicinalvæsenet i det Hele 11 150 Spd. 17 Skill.

Følgende **chirurgiske Operationer** opgives udførte paa Amtssygehuset: 1 Laparotomi og Borttagelse af en scirrøs Uterus med dødeligt Udfald, 1 Amputation af Overarmen, 1 Operation for Kræft i Ansigtet, 1 for Kræft i Underlæben, 1 Borttagelse af en Exostose paa Stortaaen, 1 Udskrælling af nekrotiske Benstykker: af Øienoperationer udførtes: 2 Stær-Operationer (Gräfes modificerede Lineær-Snit), hvoraf 1 med heldigt, 1 med uheldigt Udfald, 1 Eukleation af bulbus oculi. — Af Lægerne forøvrig udførtes: 4 Operationer for Læbekræft; 2 Exartikulationer af Fingre; 3 Borttagelser af Lipom, 2 af Sæksvulst; 1 Punktion af Ovariesvulst, 3 af Hydrocele, hvoraf 2 med Jod-Indsprøitning; 4 Repositioner af luxeret Overarm, 2 af andre Luxationer.

Af **chirurgiske Tilfælde** omtales en næsten epidemisk Udbredning af Panaritier i Laurdals Distrikt (Bakke).

Følgende **obstetriciske Operationer** opgives udførte af Læger: 22 Tangforløsninger, hvoraf 18 indicerede af Vemangel, Vesvækkelse og langsom Fødsel (af Konerne forblev 12 ilive, for 6 er Udfaldet ikke opgivet, — af Børnene forblev 8 ilive, 5 vare dødfødte, deraf et Misfoster, for 5 er Udfaldet ikke opgivet); 3 indicerede ved fremfalden Navlesnor (Konerne forblev ilive, alle Børn dødfødte); 1 ved Bækkensneverhed, (Udfaldet ukjendt for begge). 8 Gange foretoges Vending, hvoraf 7 indicerede ved Tverleie (af Konerne, hvoraf de to fødte Tvillinger, forblev 5 ilive, 2 afgik ved Døden af Barsel-feber; af Børnene forblev 3 ilive, — deraf to sidstkommande Tvillinger, de første Børn fødtes spontant —); for 1 er Indikationen ikke opgivet, (Udfaldet heldigt for Moderen, ugunstigt for Barnet). 4 Perforationer, hvoraf 2 ved hydrocephaliske Fostre; af Konerne forblev 2 ilive, en fik Barselmani og døde, for den 4de er Udfaldet ukjendt. 1 Gang Udtrækning af et forraadnet Misfoster. 4 Gange kunstig Forløsning af Efterbyrden, deraf 1 formedelst timeglasformig Sømmensnøring, 3 uden bestemt Opgivende af Indikation; i to af disse Tilfælde var der hengaaet et Par Dage siden Fostrets Fødsel, hvorfor begge Kvinder allerede vare syge og døde efter kort Tid. 1 Gang indleddes Partus præmaturus ved Bækkenfor-snevring; den foretoges hos en 5te Gang Fødende, der

de to sidste Gange var forløst ved Mutilation, de to første Børn var dødfødte; Fosteret, der forløstes ved Vending og Udtrækning, levede kun i 12 Timer; Udfaldet for Moderen ukjendt. — Ialt 40 obstetriciske Operationer, hvoraf 18 i Landfysikatet, 8 i Kragerø, 5 i Holdens, 2 i Hvideseids, 6 i Laurdals og 1 i Tins Distrikt.

Antallet af **Fødte og Døde** vil sees af følgende Tabel:

Lægedistrikt.	Fødte.	Døde			Dødfødte.
		i Alt.	i 1ste Døgn.*)	paa Barselseng.	
Landfysikatet.....	706	455	-	2	26
Kragerø	559	327	2	3	18
Holden	307	213	3	1	12
Sauland	185	109	4	2	6
Hvideseid	266	117	-	2	4
Laurdal	233	130	-	5	10
Tin	104	45	3	2	4
Bratsbergs Amt	2 360	1 396	12	17	80

*) Efter Dødfødteanmeldelserne.

Omkomne paa voldsom Maade: 63.

For det hele Amt bliver der saaledes et Overskud af 964 Fødte over Døde og Forholdet mellem hine og disse = 100 : 59,1. Paa Prestelisterne findes opførte 17 døde paa Barselseng. Lægernes Dødslisters indeholde Opgave over Dødsarsagen hos 11, nemlig: 9 Gange Barsel-feber (i to Tilfælde efter Vending), 1 Gang Barselmani (efter Perforation), 1 Kvinde er anført som død af Dystoki, uden Opgivende af nærmere Forhold.

Ialt haves Opgave fra Lægerne over 789 eller 59,2 pCt. af samtlige ved Sygdom foraarsagede Dødsfald (1 333). De hyppigste Dødsarsager vare: Lungesvindot (145), Alderdomssvaghed (92), Hjernebetændelse, tuberkuløs Meningit og Kramper i Børnealderen (tilsammen 73), Lungebetændelse (71), Vatersot og Morbus Brighti (tilsammen 41), Kræft, Nervefeber, Kighoste og medfødt Svaghed (hver 25), Hjerneslag (24), kronisk Bronchit (23), akut Bronchit (21) og Skarlagensfeber (18).

Veirliget. Vinteren mild; Vaaren kold og tør; Sommeren derimod meget varm; Eftersommeren og Høsten regnfuld, der tildels vanskeliggjorde Indhøstningen. Udbyttet af Korn og Hø blev derfor noget mindre, end det ellers vilde have været. Blandt Poteterne viste der sig ikke sjelden Tørraadened.

De **hygiæniske Forhold.** Fra Landfysikatet skildres som før de hygiæniske Forhold i Almindelighed at være

tilfredsstillende (Boyson). Fra Laurdals Distrikt berettes Almuen i det Hele at være gaaet betydelig fremad i Velstand. De forskjellige Produkter betales nu meget bedre end tidligere, især alle Slags Skovprodukter. De hygiæniske Forhold er derfor ogsaa ikke lidet forbedrede, om end Fremskridtene gaa langsomt. Husstellet er nu bedre og ordentligere end før; Sandsen for Renlighed er i Tiltagende. Der er vel desværre endnu nogen Tilbøielighed til berusende Drikke, uden at dog Drikfældigheden kan siges at være meget betydelig undtagen ved Julefesterne (Bakke). Fra Tins Lægedistrikt lyde derimod Efterretningerne ikke fuldt saa opmuntrende. Der spores ingen synderlig Forandring, hvad Levemaade og de hygiæniske Forhold angaar, uagtet ogsaa her den senere Tid har været gunstig for Almuen (A. Nyquist).

Fattigsygepleien. Over Antallet af Syge, forpleiede for Kommunernes Regning, haves følgende Opgaver:

i Skien ved Landfysikus	90
i tilgrænsende Landdistrikter ved do.	88
i Porsgrund ved Privatlæge dersteds	100
i Brevik, Langesund og omliggende Landdistrikt ved 2 Privatlæger	108
i Saulands Distrikt	105
i Hvideseids	69
hvoraf 18 forpleiedes med en Udgift af 27 Spd. 46 Skill.	
i Laurdals Distrikt	26
i Tins Distrikt	38

Tilsammen: 624.

Sundhedskommissioner. I Landfysikatets Byer ialt 19 Møder, hvoraf i Skien syv, i Brevig otte og i Porsgrund fire; i Landdistriktet 7, hvoraf i Gjerpen tre, i Solum to, i Slemdal og Eidanger, i hvert et; i Kragerø Distrikt 16 Møder, hvoraf sex i Kragerø By, et i Stathelle, fire i Langesund, tre Sandøkedal og 2 i Bamle; i Holdens Distrikt 4 Møder, deraf i Saude Herred 2 Gange, i Holden og Lundes, i hvert et; i Saulands Distrikt afholdtes intet Møde; i Hvideseids Distrikt 2 Møder, i Hvideseid og Nissedals Herreder, i hvert et; i Laurdals Distrikt 5 Møder, deraf i Molands Herred to, i Herrederne Laurdal, Mo og Vinje, et i hvert; i Tins Distrikt 1 Møde i Gransherred. De væsentligste Forhandlingsgjenstande var i Byerne om hygiæniske Foranstaltninger i Anledning af Skarlagensfeberens og Børnekoppernes Udbredelse, om almindelige Sundhedsregler samt i Porsgrund om Valg af Plads til Kirkegaard, i Landdistrikterne af Landfysikatet og Kragerø Distrikt om Forholdsregler mod epidemiske Sygdomme og Sundhedsregler i det Hele; i Holdens Distrikt om Koppe-

Epidemier; i Hvideseid Foredrag over Brok og Frakturer samt over Fnat og Skurv, i Laurdals og Tins Lægedistrikter om almindelige hygiæniske Regler, samt flere Foredrag over Livsfunktionerne, Gigtkjæder og om epidemiske Sygdomme.

De Vaccineredes Antal udgjorde:

i Landfysikatet	603
i Kragerø Distrikt	187
i Holdens —	243
i Saulands —	76
i Hvideseids —	282
i Laurdals —	165

tilsammen: 1556.

I Tins Distrikts foretoges ingen Vaccination, da denne blev foretaget i en betydelig Udstrækning i 1871. I Landfysikatet og Holdens Distrikt revaccineredes tilsammen 884 Individuer.

Af retsmedicinske Forretninger udførtes: 3 Obduktionsforretninger, alle over Lig fundne i Vandet, — 3 Erklæringer angaaende tilføjede Beskadigelser, 3 angaaende tre til Vand-og Brødstraf dømte Personers Helbredstilstand; ialt 9 retsmedicinske Forretninger, hvoraf 5 i Landfysikatet, 3 i Kragerø og 1 i Hvideseids Lægedistrikt.

Om Amtssygehuset ved Skien henvises med Hensyn til de der behandlede Sygdomme, Behandlingens Udfald, Behandlingsdagenses Antal m. m. til Sygehuslisterne. Sygehusets Udgifter i Regnskabsaaet 1871—72 udgjorde 4797 Spd. 104 Skill., hvoraf til Lønninger 839 Spd. 72 Skill., til Økonomien 2304 Spd. 60 Skill. eller 27,3 Skill. for hver Sygedag. Paa Fattighuset i Skien anvendes som tidligere en Stue til Sygelokale; men da dette fremdeles er mindre godt, sender Byen de fleste Fattige, der tiltrænger Lægehjælp, til Amtssygehuset. Paa et midlertidig oprettet Lazaret blev der som anført, ialt behandlet 9 Personer. Paa Lazaretet i Brevik behandlede 4 Personer. Paa det siden de 2 sidste Aar eksisterende Epidemilazaret i Kragerø behandlede 6 Syge, hvoraf 5 lede af Typhus og en, der var tilbageliggende fra forrige Aar, af Børnekopper.

Badeindretninger. Foruden Amtssygehusets Damp- og Karbadindretning havde i Skien 2 mindre private saadanne, i Brevik 1 Indretning for Karbad og Styrtebad, i Porsgrund et i forrige Aars Løb opført Styrtebad, i Brevik en Karbadindretning; i Kragerø et offentligt Badehus for varme og kolde Søbad, desuden flere mindre, private Strømbadehuse.

Amtets 4 Apotheker, i Skien, Porsgrund, Brevik og Kragerø, visiteredes og fandtes i Orden. Personalet be-

stod foruden af Apothekerne, i Skien af 1 examineret Medhjælper og 2 Disciple, i Porsgrund af 1 Medhjælper og 1 Discipel, i Brevik af 1 Medhjælper og 1 Discipel, der i Aarets Løb aflagde Medhjælperprøve og i Kragerø af 1 examineret Medhjælper og 1 Discipel.

Medicinalpersonalet bestod af 17 Læger, 33 Jordemødre og 37 Hjelpevaccinatorer, nemlig i:

1. Bratsbergs Landfysikat: 8 Læger, hvoraf fire i Skien, to i Porsgrund og to i Brevik; 10 Jordemødre; 6 Hjelpevaccinatorer.
2. Kragerø Distrikt: 3 Læger, boende i Kragerø; 7 Jordemødre, hvoraf fem ansatte; 5 Hjelpevaccinatorer.

3. Holdens Distrikt: 1 Læge, boende i Holden; 4 Jordemødre; 6 Hjelpevaccinatorer.

4. Saulands Distrikt: 1 Læge, boende i Hjærtal; 3 Jordemødre; 4 Hjelpevaccinatorer.

5. Hvideseids Distrikt: 2 Læger, hvoraf en i Siljord og en i Hvideseid; 3 Jordemødre; 8 Hjelpevaccinatorer.

6. Laurdals Distrikt: 1 Læge, boende i Laurdal; 4 Jordemødre; 4 Hjelpevaccinatorer.

7. Tins Distrikt: 1 Læge, boende i Tin; 2 Jordemødre; 4 Hjelpevaccinatorer.

XI. Nedenæs Amt.

Amtet, hvis Fladeindhold er 78,24 norske Kvadratmil, og som ved Folketællingen den 31te December 1865 havde 68 081 Indbyggere, er inddelt i følgende 6 Lægedistrikter:

1. Østre Nedenæs Lægedistrikt (6,80 n. □ M., 25 640 Indbyggere) indbefattende:

Kjøbstaden Østerrisør	2 335 Indb.
Ladestedet Tvedestrand	1 069 —
Herrederne Gjerrestad	2,41 Mil, 2 650 —
Søndeled	1,45 - 3 474 —
Dybvaag	0,48 - 3 902 —
Holt	1,42 - 4 177 —
Østre Moland	1,04 - 8 033 —
2. Arendals Stadsfysikat bestaaende af

Kjøbstaden Arendal med	3 452 Indb.
----------------------------------	-------------
3. Vestre Nedenæs Lægedistrikt (8,50 n. □ M., 23 879 Indbyggere) indbefattende:

Kjøbstaden Grimstad	1 501 Indb.
Ladestedet Lillesand	1 231 —
Herrederne Froland	2,27 Mil, 2 008 —

Sundhedstilstanden betegnes fra samtlige Distrikter som god. Af epidemiske Sygdomme, der i det Hele ikke havde nogen synderlig Udbredelse, forekom især Nervefeber, og i Aarets sidste Halvdel Kighoste.

Dødeligheden var ikke stor. De Dødes Antal udgjorde

Øiestad	0,91 Mil, 6 163 Indb.
Fjære	0,44 - 4 108 —
Landvik	1,44 - 2 230 —
Eide	0,25 - 736 —
Vestre Moland	0,77 - 2 167 —
Birkenæs	1,81 - 1 666 —
Høivaag	0,61 - 2 069 —

4. Aamlids Lægedistrikt (15,27 n. □ M., 5 120 Indbyggere) indbefattende:

Herrederne Aamlid	11,35 Mil, 2 725 Indb.
Vegarsheien	2,67 - 1 842 —
Heigrefos	1,25 - 553 —
5. Evjes Lægedistrikt (15,46 n. □ M., 5 325 Indbyggere) indbefattende:

Herrederne Evje og Vegusdal	3,94 Mil, 1 676 Indb.
Hordenæs og Iveland	4,89 - 2 257 —
Aaseral	6,63 - 1 392 —
6. Sætersdalens Lægedistrikt (32,21 n. □ M., 4 665 Indbyggere) indbefattende:

Herrederne Bygland	10,39 Mil, 2 227 Indb.
Valle	21,82 - 2 438 —

1 248 eller 17,4 pro mille af den beregnede Befolkning ved Aarets Begyndelse (71 815). I det foregaaende Aar 1 305 eller 18,26 pro mille og i 1870 henholdsvis 1 234 og 17,4. I Femaaret 1866—70 udgjorde de Dødes Antal i Gjennemsnit 1 446 eller 20,79 pro mille af den beregnede

Middelbefolkning (69 548); i det foregaaende Femaar var Dødeligheden 20,2.

Til Oplysning om de **epidemiske Forhold** hid sættes følgende af Lægernes Opgaver sammendragne Tabel (se Tabellen paa næste Side:

Af **Nervefeber** er opgivet 123 Tilfælde, hvoraf 10 endte dødelig, saaledes et noget større Antal Tilfælde end det foregaaende Aar, da der indtraf 79 Tilfælde og 7 Dødsfald (i 1870 kjendtes 211 og 16). I Grimstad By er opgivet 5 Angrebne, hvoraf 2 døde; en fik i Rekonvalescenten Mani (H. Frisak). I Lillesand havde derimod Sygdommen i det Hele en mild Karakter (Uchermann). Fra Sætersdalen omtales en liden Epidemi, hvis første Oprindelse ikke bestemt kunde paavises. Sygdommen holdt sig kun til et Hus, hvor ialt 5 Personer angrebes. Manden i Huset havde været paa Exercitie nogle Uger, før de først Angrebne — Konen og et Barn — indsygnede. Der indtraf senere paa andre Steder et Par muligens abortive Former (Kinck).

Af **Barselfeber** er opgivet 18 Tilfælde med 2 Dødsfald (32 med 9 i 1871). I Aamlid Distrikt indtraf et Tilfælde af *Mania puerperalis*, der forløb heldig (Tandberg).

Af **Børnekopper** kjendtes 16 Tilfælde med 2 Dødsfald (Aaret forud 19 med 1). Sygdommen forekom kun i Østerrisør og Lillesand. Til den første By, hvor der ialt angrebes 10 Personer, indførtes Sygdommen to Gange ved hjemvendende Søfolk. De Angrebne blev tildels indlagte paa et dertil indrettet Lazaret, de privat Behandlede isoleredes saavidt mulig (Scheen, Pihl). Til Lillesand indbragtes Sygdommen ved en fra England hjemkommen Skipperkone. Ialt angrebes 6 Personer, hvoraf 2 behandles paa Sygehus (Uchermann).

Af **Skarlagensfeber** er anmeldt 28 Tilfælde med 3 Dødsfald, altsaa et betydelig mindre Antal Tilfælde end i 1871, da der opgaves 435 Tilfælde med 85 Dødsfald. I 1870 386 Tilfælde og 75 Dødsfald. Sygdommen synes saaledes at have kulmineret i det foregaaende Aar og temmelig hurtigt at have aftaget i det heromhandlede.

Af **Mæslinger** forekom som i de sidste Aar kun ganske faa og spredte Tilfælde.

Kighoste havde derimod en ikke ringe Udbredelse i Aarets sidste Halvdel. Ialt er der opgivet 126 Tilfælde med 4 Dødsfald. (I 1871 kjendtes kun 1 Tilfælde). Sygdommen optraadte først i Juli Maaned og tiltog i Hyppighed udover Høsten, fornemmelig i vestre Nedenæs Lægedistrikt, men forekom forøvrig over det hele Amt med Undtagelse af Aamlids Distrikt.

Diphtherisk Svælgetændelse havde dette Aar en no-

get mindre Udbredelse end i forrige, nemlig 28 Tilfælde med 5 Dødsfald mod 42 Tilfælde og 1 Dødsfald i 1870.

Af **katarrhalske Sygdomme** er der ialt opgivet 1 170 Tilfælde og 14 Dødsfald, hvoraf 429 Tilfælde og 13 Dødsfald falder paa akut Bronchit; i 1 Tilfælde angives Dødsarsagen at have været Laryngit. (I 1871 anmeldtes 1 943 Tilfælde og 19 Dødsfald, hvoraf 459 og 15 af akut Bronchit.)

For **kronisk Rheumatisme** behandlede 14 Læger 250 Syge; Kjønnen er opgivet for 233, deraf 138 af Mand-, 95 af Kvindekjøn; af de 230, for hvem Alderen er opgivet, anføres 1 at have været under, de øvrige over 15 Aar. (I 1871 behandlede 253 Patienter.)

Hjernebetændelse er paa Lægernes Dødsliste opført som Dødsarsag hos 17, tuberkuløs Meningit hos 25 og Kramper i Børnealderen hos 9, af hvilke tilsammen 51 Dødsfald 16 komme paa østre Nedenæs, 17 paa Arendal, 13 paa vestre Nedenæs, 3 i Aamlid, 1 i Evje og 1 i Sætersdalens Distrikt.

Af de 10 for **Koldfeber** Behandlede angives flere at have erhvervet sin Sygdom i Udlandet. To Tilfælde antages med Bestemthed at være opstaaede i Arendals By (A. F. Kittel).

Diarrhoe og **Cholera nostras** er opgivet behandlet hos 492 Personer, af hvilke 6 døde. (Aaret forud 516 Tilfælde med 4 Dødsfald.)

For **Syphilis** var 5, 2 Mænd og 3 Kvinder tilbageiggende paa Arendals Sygehus. I Aarets Løb indkom 19 Personer, 11 af Mand-, 8 af Kvindekjøn; af de Indkomne lede 17 af sekundære, 2 af hereditære Former. 19 udgik helbredede; 5, 2 Mænd og 3 Kvinder laa tilbage ved Aarets Udgang. Det samlede Antal Forpleiningsdage udgjorde 1 678; Forpleiningsdagene i Middeltal for hver Udskreven: 88,3. (Ingen venerisk Sygdom behandlede paa Sygehuset i Østerrisør.)

Udenfor Sygehus er 82 Tilfælde, hvoraf 5 endte dødelig, opgivne at være komne under Behandling; af de 5 Døde kan 4 sees at have været under 1 Aar. 15 Tilfælde indtraf i østre Nedenæs, 50 i Arendal med Omegn, 15 i vestre Nedenæs, 2 i Sætersdalen. Af de Behandlede vare 50 af Mand-, 32 af Kvindekjøn; 14 vare under, 68 over 15 Aar. Sygdommens Former er i 15 Tilfælde opgivet at have været primær, i 65 konstitutionel.

For **Gonorrhoe** og **Urethrit** nævnes behandlede 88 Syge, hvoraf 79 Mænd, 9 Kvinder, alle Voxne. 11 Tilfælde forekom i østre, 14 i vestre Nedenæs og 63 i Arendal.

Nedenstaaende Liste giver Oplysning om en Del af Lægerne behandlede væsentlig **kroniske Sygdomme**:

I Bratsbergs Amt anmeldte epidemiske Sygdomme.

	Hele Aaret.		Tiden er op- givet for.	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.
	Behand- lede.	Deraf Døde.													
Nervefeber	119	6	109	14	6	4	9	2	2	3	7	6	25	16	15
Simpel Feber	185	-	183	30	14	16	25	10	11	10	14	20	15	12	6
Barsel-feber	18	2	18	5	1	2	2	-	-	-	1	2	2	1	2
Børnekopper	16	2	16	7	7	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-
Vandkopper	32	-	32	2	3	7	3	9	1	-	-	5	-	-	2
Skarlagensfeber	25	-	25	6	6	-	3	6	1	-	-	1	-	2	-
Rødlinger	7	-	7	-	-	-	-	2	1	-	-	-	2	1	1
Mæslinger	3	-	3	-	-	-	1	-	-	-	2	-	-	-	-
Rosen	70	-	67	8	9	6	7	10	2	7	-	5	5	6	2
Kighoste	123	1	123	-	-	-	-	-	-	4	3	5	23	54	34
Diphtherisk Svælgbe- tændelse	27	4	27	3	4	2	3	3	1	-	2	3	2	2	2
Strubehoste	7	2	7	1	2	1	2	-	-	-	-	-	1	-	-
Kusma	74	-	74	1	-	-	-	4	6	-	1	3	16	22	21
Akut Bronchit	424	8	411	68	53	31	35	31	25	18	24	37	28	31	30
Andre k atarrhalske Til- fælde	740	-	710	81	106	77	58	45	52	26	39	33	66	56	71
Lungebetændelse	176	16	173	22	20	25	20	15	14	6	7	5	14	6	19
Pleurit	55	3	55	4	9	4	4	4	6	6	2	3	4	4	5
Gigtfeber	75	1	74	11	8	9	9	8	4	6	5	4	5	2	3
Koldfeber	10	-	10	-	-	1	-	1	1	2	2	1	-	2	-
Diarrhoe (akut)	437	4	429	35	40	33	26	20	20	40	51	39	43	42	40
Cholera nostras	54	1	54	1	-	-	-	2	9	19	14	6	2	-	1
Blodgang	4	-	4	-	-	-	1	-	-	1	2	-	-	-	-
Skjorbug	1	-	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-
Tilsammen	2 682	50	2 612	299	288	218	208	172	159	148	176	178	253	259	254

	Ialt op- givne		Fordeling paa Lægedistrikterne.											
	Tilfælde.	Dødsfald.	Østre Nedenæs.		Arendal (med Om- egn).		Vestre Nedenæs.		Aamlid.		Eyje.		Seters- dalen.	
			Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.
Nervefeber	123	10	16	2	59	3	42	4	-	-	1	-	5	1
Simpel Feber	185	-	23	-	115	-	37	-	-	-	8	-	2	-
Barsel-feber	18	2	8	1	3	-	4	-	-	-	-	-	3	1
Børnekopper	16	2	10	1	-	-	6	1	-	-	-	-	-	-
Vandkopper	32	-	7	-	24	-	1	-	-	-	-	-	-	-
Skarlagensfeber	28	3	2	-	9	-	17	3	-	-	-	-	-	-
Rødlinger	7	-	-	-	6	-	-	-	-	-	1	-	-	-
Mæslinger	3	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	2	-
Rosen	70	-	18	-	33	-	16	-	1	-	2	-	-	-
Kighoste	126	4	31	-	9	1	65	2	-	-	17	-	4	1
Diphth. Svælgbetændelse	28	5	6	2	10	1	12	2	-	-	-	-	-	-
Strubehoste	11	6	-	-	1	1	5	3	-	-	4	1	1	1
Kusma	74	-	-	-	72	-	2	-	-	-	-	-	-	-
Akut Bronchit	429	13	132	4	211	3	65	3	4	-	12	2	5	1
Andre katarrh. Tilfælde	741	1	225	-	299	-	202	1	-	-	15	-	-	-
Lungebetændelse	190	30	62	9	48	5	52	10	8	1	1	-	19	5
Pleurit	56	4	30	2	12	1	10	-	2	1	1	-	1	-
Gigtfeber	76	2	11	-	34	1	17	1	10	-	1	-	3	-
Koldfeber	10	-	2	-	3	-	5	-	-	-	-	-	-	-
Diarrhoe (akut)	438	5	95	3	205	1	124	-	1	-	3	-	10	1
Cholera nostras	54	1	21	1	7	-	26	-	-	-	-	-	-	-
Blodgang	4	-	3	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
Skjorbug	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Tilsammen	2 720	88	702	25	1162	17	709	30	26	2	66	3	55	11

Liste over kroniske Sygdomme.

	Hele Aaret.		Af de Behandlede, hvis Kjøer er opgivet, vare:		Af de Behandlede, hvis Alder er opgivet, vare:		Ialt opgivne		Fordeling paa Lægedistrikterne.												
	Behandlede.	Deraf døde.	Md.	Kv.	Børn (under 15 Aar).	Voxne (over 15 Aar).	Tilfælde.	Dødsfald.	Østre Nedenæs.		Arendal (med Omegn).		Vestre Nedenæs.		Aamlid.		Evje.		Sætersdalen.		
									Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	
Fnat	63	-	28	25	31	22	63	-	12	-	18	-	17	-	-	-	-	-	-	16	-
Skurv	4	-	2	2	4	-	4	-	2	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kjertelsyge	204	4	83	115	151	43	209	9	48	-	58	-	77	5	7	3	6	-	13	1	
Rachit	29	-	16	13	28	1	30	1	1	-	6	1	12	-	-	-	1	-	10	-	
Svindstot	246	77	107	137	20	218	286	117	65	33	70	21	104	46	16	10	13	2	18	5	
Kræft	36	13	11	22	-	32	39	16	8	4	23	9	7	3	1	-	-	-	-	-	
Vatersot og Morbus Brighti	44	13	21	23	4	35	50	19	8	2	18	8	13	7	4	1	2	1	5	-	
Blegsot	770	-	88	682	131	537	770	-	72	-	558	-	129	-	-	-	2	-	9	-	
Menstruationsuordener	128	-	-	128	-	128	128	-	12	-	44	-	43	-	-	-	1	-	28	-	
Cardialgi, kronisk Gastrit og Dyspepsi	1000	-	392	587	68	903	1002	2	163	1	393	-	358	-	8	-	34	-	46	1	
Ormesygdomme	238	-	100	138	190	48	238	-	8	-	172	-	53	-	-	-	-	-	5	-	
Drankersygdomme	21	-	19	2	-	21	21	-	1	-	9	-	11	-	-	-	-	-	-	-	
Sindssygdomme	51	2	26	23	2	48	52	3	16	1	18	1	4	-	1	-	7	1	6	-	

Af **Kjertelsyge** er i heromhandlede Aar opgivet omtrent det samme Antal som i Aaret forud, nemlig 209 Tilfælde med 9 Dødsfald, mod 218 Tilfælde med 5 Dødsfald i 1871.

Af **Svindstot** opføres ialt 117 Dødsfald eller 25,9 pCt. af samtlige af Lægerne opgivne, ved Sygdom forårsagede Dødsfald (452). I det foregaaende Aar var Forholdet 145 af 671 opgivne Dødsårsager eller 21,6 pCt. og i 1870 127 af 558 eller 22,7 pCt. I de enkelte Distrikter var Forholdet mellem opgivne Dødsfald og samtlige opgivne Dødsårsager i heromhandlede Aar følgende:

Lægedistrikt.	Opgivne Dødsfald af Svindstot.	Opgivne Dødsårsager ialt.	Forhold i pCt.
Østre Nedenæs	33	121	27,2
Arendal	21	118	17,8
Vestre Nedenæs	46	147	31,3
Aamlid	10	29	34,5
Evje	2	12	16,7
Sætersdalen	5	25	20,0
Nedenæs Amt	117	452	25,9

Kræft. For 15 af de heraf anmeldte 16 Døde er Sygdommens Sæde opgivet, nemlig hos 6 i Mavesækken, hos 3 i Underlivet, hos 2 i Brystkjertelen, i Leveren, Livmoderen, Bækkenet og Ansigtet, i hver hos 1.

Af de for **Vatersot** og **Brights Sygdom** anmeldte 19 Dødsfald, falder 13 paa førstnævnte, 6 paa sidstnævnte Sygdom.

Sindssygdomme. Udenfor Asylterne behandledes 51 nye Tilfælde af Sindssygdomme, nemlig 16 i østre Nedenæs, 17 i Arendal, 4 i vestre Nedenæs, 1 i Aamlid, 7 i Evje og 6 i Sætersdalen. Af de Behandlede var 26 af Mand-, 23 af Kvindekjøn, 2 var Børn og 48 Voxne; for 2 er Kjøen, for 1 Alder ikke opgivet. Sygdomsformen er opgivet for 8, nemlig Melancholi hos 7, Mani hos 1, hvilke alle helbrededes. Til Asyl kunne tvende sees at være indsendte. For Amtskommunens og Fattigvæsenernes Regning forpleiedes 85, hvoraf 28 paa Asyl, 57 i privat Forpleining i Distrikterne; af samtlige 85 hørte 23 hjemme i østre, 41 i vestre Nedenæs, 2 i Aamlids, 13 i Evje og 6 i Sætersdalens Distrikt. Udelukkende for de engere Kommuners Regning behandledes i østre Nedenæs 25. Amtskommunens Udgifter til de Sindssyges Forpleining 5 496 Spd., dens samlede Udgift til Medicinalvæsenet i det Hele 7 434 Spd. 65 Skill.

Følgende **chirurgiske Operationer** omtales udførte af Lægerne, samtlige udenfor Sygehus: 3 Amputationer, 1 af Overarmen, 1 af Læggen, begge med heldigt Udfald, 4 Exartikulationer af Fingre eller Tæer, 1 Resektion af Tibia efter slet tilhelet Fraktur; 3 Operationer for Kræft, 1 for Ranula, 1 for Prolapsus ani, 1 for Sæksvulst, 1 for Teleangiectasi; 1 Borttagelse af Uvula, 1 af Næsepolyp; 7 Punktioner af Hydrocele, 2 af Knæledet, 1 Paracentese

af Thorax, 1 af Underlivet, begge med heldigt Udfald; 2 Repositioner af Luxatio humeri, 1 af Luxat. maxill. inf.; 4 Iridectomier, 2 Operationer for Dacryocystoblennorrhoe, 1 for Coloboma palpebræ superioris, 3 for fremmede Legemer i Cornea.

Følgende **obstetriciske Operationer** opgives at være udførte af Læger: 10 Tangforløsninger, i 7 Tilfælde indicerede ved Væsvækkelse og langsom Fødsel uden Fremgang (af Konerne kan 2 sees at være forblevne ilive, for 5 er Udfaldet ikke angivet, af Børnene fødtes 5 levende, 2 var dødfødte), i 2 Tilfælde ved Bækkensneverhed (begge Mødre forbleve ilive, det ene Barn fødtes levende, det andet dødt), og i 1 Tilfælde ved forliggende Moderkage (for Moderen er Udfaldet ikke angivet, Barnet var dødfødt). 3 Gange kunstig Forløsning af Efterbyrden med heldigt Udfald for Mødrene. 1 Gang indlededes Partus præmaturus hos en 3die Gang Fødende, — der tidligere var forløst en Gang ved Perforation af Fosterhovedet og en Gang ved Vending (Fosteret dødfødt); Conjugata vera maalttes til høist 3 Tommer, hvorfor der den tredje Gang indlededes kunstig Fødsel — i den 37te Uge; Fosteret, der frembød sig i Sædeleie, ekstraheredes; baade det og Moderen forbleve ilive (Fr. Vogt). — Ialt 14 obstetriciske Operationer, hvoraf 4 i østre Nedenæs, 6 i Arendal, 1 i Aamlids og 3 i Sætersdalens Distrikt.

Antallet af **Fødte** og **Døde** vil sees af følgende Tabel:

Lægedistrikt.	Fødte.	Døde			Dødfødte. *)
		i Alt.	i 1ste Døgn. *)	paa Barselseng.	
Østre Nedenæs	830	425	6	3	22
Arendal	130	60	1	2	3
Vestre Nedenæs	713	458	6	6	39
Aamlid	143	99	-	1	5
Evje	159	115	3	-	8
Sætersdalens	151	91	-	2	6
Nedenæs Amt	2 126	1 248	16	14	83

*) Efter Dødfødteanmeldelserne.

Omkomne paa voldsom Maade: 47.

For det hele Amt bliver der saaledes et Overskud af 878 Fødte over Døde og Forholdet mellem hine og disse som = 100 : 58,7. Paa Prestelisterne findes opførte 14 døde Barselkoner. Lægerne meddeler Oplysning om Dødsarsagen hos 6 paa Barselseng Døde, nemlig: 2 af Barsel-feber, 2 af Blødning efter Fødselen, i det ene Tilfælde 6 Dage efter samme, i det andet umiddelbart derefter (Læge og Jordemoder var her ei tilstede) — og 1 af diphterisk Svælgbetændelse; — 1 Kvinde døde uforløst efter for-

gjæves forsøgt Tangsanlæggelse formedelst Bækkensneverhed.

Lægernes Dødslistes indeholde Opgaver over 452 eller 36,1 pCt. af samtlige ved Sygdom foraarsagede Dødsfald (1 248). De hyppigste Dødsarsager vare: Svindsot (117), Hjernebetændelse, tuberkuløs Meningit og Kramper i Børnealderen (tilsammen 51), Lungebetændelse (30), Alderdomssvaghed (19), Kræft (16) og organisk Hjertesygdom (14).

Veirliget. Vinteren skildres som i det Hele mild; Vaaren var regnfuld, Sommeren derimod varm og tør, Høsten stormende og regnfuld. I østre Nedenæs blev Udbyttet af Hø godt, af Korn middels; Poteterne viste tildels nogen Raaddenhed paa Marken.

De **hygiæniske Forhold** omtales fra Arendals By som i det Hele ret gode, især i de efter Ildebrandene i 1863 og 1868 nyopbyggede Strøg. Kloak- og Latrine-Væsenet komme efterhaanden i god Orden. Der er stedse god Tilgang paa Fødemidler, men Opholdet betegnes som dyrt; Arbeidernes høiere Dagløn synes desværre ikke altid at forbedre deres Livsvilkaar, da Drik og Turing synes at tiltage (A. F. Kittel). Fra Aamlid heder det, at Almuens fornemste Beskæftigelse og Erhverv bestaar i Skovarbeider, som Tømmerhugst, Flødning o. s. v. Agerbruget har vistnok sin Betydning, men hvor der mangler Skov, giver dette alene for ringe Udbytte. Flere Steder befatter Bønderne sig ogsaa med Skibsrederi, hvorfor der ogsaa hos mange findes ret anseelige Formuer; stor Fattigdom maa ansees sjelden. Haand i Haand med disse gunstige Vilkaar gaar i Regelen gode Boliger og en sund, om end tarvelig Levemaade; dog nydes vel meget Kaffe, hvorhos Brændevinsdrik er noget i Tiltagende (Tandberg).

Af **fattige Syge** forpleiedes:

i østre Nedenæs . . . 116, med en samlet Udgift for Risør og omliggende Landdistrikt af 139 Spd.
 i Arendal . . . . . 147, med en Medikamentudgift af 170 Spd. 114 Skill.
 i vestre Nedenæs . . . 274
 i Aamlid 8
 i Sætersdalen 15

Tilsammen 560.

For Evje savnes Opgave.

Af **Møder** i **Sundhedskommissionerne** afholdtes i østre Nedenæs 6, nemlig i Østerrisør og Søndeled, i hvert et, i

Holt og Gjerrestad, i hvert to; i vestre Nedenæs 14, nemlig i Grimstad tre og i Lillesand fire, i Birkenæs og Høivaag, i hvert to, i Fjære, Landvik og vestre Moland, i hvert et; i Aamlid 2, nemlig et i hvert af Aamlids og Vegarsheiens Herreder; i Evje 1 i Evje og Vegusdals Herred; i Sætersdalen 2, nemlig et i hvert af Valle og Bykle Herreder. Forhandlingsgjenstandene var i østre Nedenæs om Foranstaltninger mod Børnekopper, om almindelige Sundhedsregler og om Fødemidler og Vandet. I Søndeled blev det af Kommunen tidligere oprettede Lazaret nedlagt; i Tvedestrand bestemtes Vedligeholdelsen af et lidet Lazaret paa 3 Senge imod epidemiske Sygdomme. I Arendal afholdtes intet Møde i Sundhedskommissionen, hvori mod sammes Ordfører afgjorde en Del løbende Sager. I vestre Nedenæs dreiede Forhandlingerne sig væsentlig om Kopperne og om Tilstedeværelse af Meldrøie i udenlandsk Korn; i Aamlid, Evje og Sætersdalen om almindelige Sundhedsforholdsregler, samt paa sidstnævnte Sted om Børnepleie og Fnat.

De Vaccineredes Antal udgjorde:

i østre Nedenæs Distrikt	737
i Arendal.....	53
i vestre Nedenæs Distrikt	616
i Aamlid	— 109
i Evje	— 97
i Sætersdalens	— 116

Tilsammen: 1728.

I østre Nedenæs opgives 67 at være revaccinerede. Fra Evje berettes Kighoste tildels at have lagt Hindringer i Veien for Vaccinationen. I Risør og Grimstad vaccinere Distriktslægerne, i Arendal Stadsfysikus, i Tvedestrand og Lillesand private Læger og paa Næs Jernverk Distriktslægen i Aamlid.

Af retsmedicinske Forretninger udførtes: 5 Obduktionsforretninger, hvoraf en over en druknet Mand, en over en, der var funden død i sin Baad, en over en af Sult død Sindssyg, 2 over Barnelig; 9 Undersøgel-

ser og Erklæringer, 3 angaaende fundne Lig, 3 angaaende Personers Helbredstilstand, 2 angaaende tilføiet Legemsbeskadigelse og 1, om en Person havde født; tilsammen 14, hvoraf 4 i Arendal, 6 i vestre Nedenæs, 2 i Evje og 2 i Sætersdalens Distrikt.

Om de paa **Sygehusene** i Arendal og Risør By indkomne Tilfælde, Behandlingens Udfald m. v. henvises til Sygehuslisterne. I Tvedestrand holdes, som omtalt, et lidet Lazaret færdigt for smitsomme Sygdomme. I Grimstad modtager en privat Mand Byens Syge mod en daglig Godtgjørelse af 48 Skill. og et aarligt Bidrag af 72 Spd.

Af **Badeindretninger** findes Søbadeanstalter i Risør, Grimstad og Arendal, samt i sidstnævnte By ogsaa et Dampbad.

Amtet har 6 **Apotheker**, der samtlige ved Visitationen fandtes i Orden. Personalet bestod foruden Apothekerne i Østerrisør og Tvedestrand af en Medhjælper, i Arendal paa hvert af de 2 Apotheker 2 af Medhjelpere, hvoraf en examineret, i Grimstad af 1 examineret og 1 uexamineret Medhjælper og i Lillesand af 1 Medhjælper.

Medicinalpersonalet bestod af 17 Læger, 2 Tandlæger, 23 Jordemødre og 25 Hjelpevaccinatører, nemlig i:

1. Østre Nedenæs Distrikt: 3 Læger, to bosatte i Østerrisør, en i Tvedestrand; desuden boede Distriktslægen i Aamlid inden dette Distrikt; 1 Tandlæge; 7 Jordemødre; 7 Hjelpevaccinatører.
2. Arendals Stadsfysikat: 6 Læger; 1 Tandlæge; 2 Jordemødre.
3. Vestre Nedenæs Distrikt: 5 Læger, hvoraf 2 i Grimstad og 2 i Lillesand; den i Øiestad boende praktiserer ikke; 7 Jordemødre; 8 Hjelpevaccinatører.
4. Aamlids Distrikt: 1 Læge, boende paa Næs Jernverk i Holt; 3 Jordemødre; 4 Hjelpevaccinatører.
5. Evje Distrikt: 1 Læge, boende i Evje; 2 Jordemødre; 4 Hjelpevaccinatører.
6. Sætersdalens Distrikt: 1 Læge; 2 Jordemødre; 2 Hjelpevaccinatører.

X. Lister-Mandals Amt.

Amtet, hvis Fladeindhold er 49,17 norske Kvadratmil, og som ved Folketællingen den 31te December 1865 havde 73 785 Indbyggere er inddelt i følgende 5 Lægedistrikter:

1. Christiansands Stadsfysikat, indbefattende:
Kjøbstaden Christiansand 0,13 n. □ M., 10 876 Indbyggere.
2. Oddernæs Lægedistrikt (8,97 n. □ M., 19 680 Indbyggere) indbefattende:

Herrederne Oddernæs . . .	1,42 Mil,	3 473 Indb.
Tveit	0,87 -	1 471 —
Vennesland	0,76 -	1 103 —
Øvrebø og Hægland	2,38 -	1 829 —
Søgne	1,80 -	3 386 —
Holme	0,90 -	1 561 —
Halsaa og Hartmark	0,84 -	3 015 —
Ladestedet Mandal		3 842 —
3. Undals Lægedistrikt (8,41 n. □ M., 11 667 Indbyggere) indbefattende:
Herrederne Søndre Undal . . . 1,85 Mil, 4 672 Indb.

Nordre Undal	1,56 Mil,	2 072 Indb.
Øslebø og Løvdal	1,89 -	2 074 —
Finsland	0,87 -	888 —
Bjelland og Grindem	2,24 -	1 961 —

4. Lyngdals Lægedistrikt (8,51 n. □ M., 16 760 Indbyggere) indbefattende:

Ladestedet Farsund		1 416 Indb.
Herrederne Vanse	1,09 Mil,	5 754 —
Herod	0,98 -	2 437 —
Lyngdal	2,92 -	5 046 —
Hægebostad	3,52 -	2 107 —
5. Flekkefjords Lægedistrikt (23,15 n. □ M., 14 802 Indbyggere) indbefattende:

Kjøbstaden Flekkefjord		1 622 Indb.
Herrederne Næs og Hitterø	1,86 Mil,	3 799 —
Kvinesdal	2,82 -	3 927 —
Fjotland	4,23 -	1 079 —
Bakke	3,15 -	2 561 —
Siredalen	11,09 -	1 814 —

Sundhedstilstanden var mindre god paa Grund af det større Antal epidemiske Sygdomstilfælde, navnlig af Kighoste; desuden forekom Skarlagensfeber, Lungebetændelse og Typhus.

Dødeligheden var fremdeles stor; ialt døde 1 563 eller 20,57 pro mille af Befolkningen ved Aarets Begyndelse (75 993). De Dødes Antal var i 1871: 1 518 eller 19,97 pro mille af den beregnede Befolkning ved Aarets Midte; i 1870: 1353 eller 18,9 pro mille og i 1869: 1 556 eller 20,7 pro mille. I Femaaret 1866—70 udgjorde det gennemsnitlige aarlige Antal Døde 1 505 eller 20,15 pro mille af den beregnede Folkemængde ved Femaarets Midte (74 684), og i det næst foregaaende Femaar 19,5 pro mille.

Til Oplysning om de **epidemiske Forhold** hid sættes følgende af Lægernes Opgaver sammendragne Tabel: (se Tabellen paa næste Side):

Typhose Sygdomme. Af exanthematisk Typhus er fra Oddernæs Distrikt anmeldt 43 Tilfælde med 10 Dødsfald; den optraadte i Mandal og nærmeste Omegn gennem det hele Aar med Undtagelse af Maanederne August og September; Epidemien som begyndte i Oktober Aaret forud i Mandal og Halsaa Herred, fortsatte sig ind i indeværende Aar og udbredte sig ved Smitte fra Halsaa (østre

Skougsfjord) til Holme Sogn (Gaarden Mækland) (Hagemann, Gundersen). Aaret forud var kun 1 Tilfælde anmeldt som exanthematisk Typhus.

Tillige er anmeldt 100 Tilfælde, antagelig alle af Abdominaltyphus, der foraarsagede 7 Dødsfald. Fra Flekkefjords Distrikt omtales et dødelig endende Tilfælde at have optraadt paa Gaarden Glendsange i Næs Herred, hvor Sygdommen havde hersket Sommeren forud (J. A. Kraft).

Barselfeber foraarsagede 7 Dødsfald blandt 31 Angrebne (i 1871 døde 3 af 33); i 2 dødelig endende Tilfælde var anvendt kunstig Forløsning, nemlig Tangforløsning og Udtagning af Udtagning af tilbageholdt Moderkage.

Børnekopper iagttoges noget sjældnere end Aaret forud, nemlig i 26 Tilfælde, hvoraf 3 med dødeligt Udfald (i 1871 døde 5 af 49 Angrebne). Til Christiansand indførtes Sygdommen fra Udlandet to Gange i Løbet af Sommeren, men blev ved Isolation hindret i videre Udbredning; senerehen opkom den imidlertid mellem Byens Indvaanere, uden at man kunde opdage, hvorfra Smitten skrev sig (K. Hansen). De 3 i Undals Distrikt iagttagne Tilfælde antages opstaaede ved Smitteimport fra Mandal

	Hele Aaret.		Tiden er op- givet for.	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.	Ialt op- givne		Fordeling paa Lægedistrikterne.											
	Behand- lede.	Deraf Døde.														Tilfælde.	Dødsfald.	Christian- sands Stadsfy- sikat.		Oddernæs.		Undal.		Lyngdal.		Flekk- fjord.			
																		Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.		
Exanthen. Typhus	43	10	43	9	7	7	7	3	2	1	-	-	1	4	2	43	10	-	-	43	10	-	-	-	-	-	-		
Abdominaltyphus.	100	7	99	16	4	2	1	-	9	8	7	12	5	18	17	100	7	26	2	16	-	2	-	5	1	51	4		
Simpel Feber	204	-	204	17	25	20	14	20	16	10	14	17	18	16	17	204	-	90	-	43	-	-	-	57	-	14	-		
Barsel-feber	31	7	30	10	2	-	3	8	-	1	1	3	-	-	2	31	7	11	1	8	-	4	-	6	4	2	2		
Børnekopper	26	3	26	4	-	3	1	1	4	-	1	1	2	6	3	26	3	15	2	4	-	3	-	-	-	4	1		
Vandkopper	51	-	51	7	-	5	6	2	7	8	1	2	-	8	5	51	-	31	-	3	-	-	-	14	-	3	-		
Skarlagensfeber . .	254	47	254	26	53	71	21	11	21	11	6	9	11	7	7	254	47	3	-	23	5	30	6	150	36	48	-		
Rødlinger	17	-	17	-	3	3	3	1	-	-	1	2	2	2	-	17	-	3	-	3	-	-	-	8	-	3	-		
Mæslinger	7	-	7	1	4	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	7	-	2	-	-	-	-	-	5	-	-	-		
Rosen	114	1	114	7	19	11	15	13	5	6	10	4	11	7	6	114	1	39	-	19	-	4	-	44	1	8	-		
Kighoste	412	46	412	-	-	-	3	28	29	20	32	64	98	72	66	1164	48	991	29	38	3	18	-	50	5	67	11		
Diphtherisk Svælg- betændelse	43	2	43	7	3	5	4	3	2	5	2	1	7	-	4	43	2	21	2	11	-	-	-	10	-	1	-		
Strubehoste	41	22	41	2	5	7	6	5	2	1	3	7	-	1	2	41	22	19	12	12	8	-	-	7	2	3	-		
Kusma	2	-	2	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
Akut Bronchit og andre katarrh. Tilfælde	1889	23	1889	189	191	224	197	166	124	120	123	109	147	140	159	1889	23	1173	10	400	8	44	-	203	4	69	1		
Lungebetændelse .	248	26	248	23	37	35	26	26	12	8	12	10	22	14	23	248	26	111	16	63	2	19	3	36	3	19	2		
Pleurit	48	1	48	8	9	10	-	7	-	4	5	2	1	-	2	48	1	12	-	18	1	3	-	9	-	6	-		
Gigtfeber	108	1	108	13	19	11	9	5	7	5	3	5	10	16	5	108	1	46	-	24	-	3	-	22	1	13	-		
Koldfeber	21	-	21	3	4	-	1	2	1	4	1	2	1	1	1	21	-	9	-	1	-	1	-	9	-	1	-		
Diarrhoe (akut) og Cholera nostras	619	29	619	40	26	23	41	32	29	88	134	80	46	40	40	621	31	397	10	91	5	21	1	70	1	42	14		
Blodgang	12	-	12	2	2	2	1	-	-	2	2	1	-	-	-	12	-	2	-	1	-	-	-	8	-	1	-		
Skjørbug	1	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-		
Tilsammen	4291	225	4289	385	413	441	361	333	270	302	358	331	382	352	361	5045	229	3003	84	821	42	152	10	714	58	355	35		

(Wichmann), hvortil Børnekopperne indførtes to Gange ved Skibe fra Kjøbenhavn og Belgien (Gundersen). I et Tilfælde, som kom til Behandling i Næs Sogn af Flekkefjords Distrikt, havde Vedkommende paadraget sig Smitten fra Aanen-Sire, hvortil Sygdommen var kommen fra Stavanger (J. A. Kraft).

Skarlagensfeber er opført med et noget større Antal Tilfælde end Aaret forud, nemlig med 254, hvoraf 47 med dødelig Udgang (i 1871 endte 40 af 213 dødelig); dog antages i flere Distrikter et langt større Antal Angrebne, end Listerne udvise. Samtlige fra Oddernæs Distrikt anmeldte Tilfælde optraadte i og ved Mandal og, som det syntes, i to særskilte Epidemier, en mere ondartet, i Maanederne Februar-April og en, mildere, imod Slutningen af Aaret (Gundersen). I Undals Distrikt herskede Skarlagensfeberen kun i søndre Undal, men var der temmelig udbredt; i flere af de angrebne Huse klagede forøvrig friske Personer — fornemmelig Voxne — ialmindelighed over Symptomer af Angina, uden at noget Tegn paa Sygdommen kunde opdages; den viste sig temmelig ondartet med betydelige Halsabscesser, i nogle Tilfælde med typhøs Karakter (Wichmann). Fra Lyngdals

Distrikt bemærkes, at Sygdommen, der ophørte i August og saaledes havde været vel et Aar, udelukkende holdt sig til Distriktets Søkanter, nemlig mest i Vanse, Spind og Oustad, mindre i Lyngdal, medens den slet ikke optraadte epidemisk i Kvaas, Hægebostad og Eken; heller ikke paa de høitliggende Heiegaarde ved Kysten vilde Sygdommen trives, hvorved Herods Prestegjeld, som næsten paa alle Kanter gennemskjæres og begrændses af Fjorde, men hvis fleste Gaarde ligge temmelig høit, undgik Epidemien (H. J. G. Koren). I Flekkefjords Distrikt, som i 1871 havde været befriet for Sygdommen, viste den sig først i Hitterø i Slutningen af Januar, bragt did ved Hummeropkjøbere fra Lister; derfra overførtes den i Marts til Kjøbstaden Flekkefjord, hvortil der senere i samme Maaned skeede Smitteimport fra Farsund (Th. Kraft); i Flekkefjord varede den fra Marts til December, viste sig ialmindelighed ikke af ondartet Karakter, ligesom alvorligere Eftersygdomme vare en Sjeldenhed (J. A. Kraft).

Af Kighoste, hvoraf i 1871 kun anmeldtes 8 Tilfælde med 2 Dødsfald, kom i indeværende Aar 412 Tilfælde, hvoraf 46 endte dødelig, under Lægebehandling, — hvoraf 241 med 29 Dødsfald i Christiansand; denne Bys Sund-

hedskommission lod foranstalte en Optælling af de Angrebne, hvorved fremkom et Antal af 991; Dødsfaldenes Antal (29) udgjorde altsaa i Christianssand 2,9 pCt. af de opgivne Tilfælde (K. Hansen). I Oddernæs Distrikt begyndte Epidemien i de øverste og vestligste Sogne (Øvrebø og Hægland) og trak sig øst og sydover (F. Dietrichson). Fra Flekkefjord er Dødsårsagen opgivet at have været i 4 Tilfælde katarrhalsk Pneumoni og i 1 Kramper (Th. Kraft).

Af diphtherisk Svælgbetændelse er anmeldt 43 Tilfælde med 2 Dødsfald, altsaa omtrent det samme Antal som Aaret forud (50 og 3); de fleste Tilfælde og begge Dødsfald indtraf inden Stadsfysikatet.

Katarrhalske Sygdomme vare temmelig hyppig forekommende, — 1.189 Tilfælde og 23 Dødsfald (i 1871: 1.356 og 24); af akut Bronchit døde 21 af 770 Angrebne (401 Mænd, 369 Kvinder, 328 Børn og 442 Voxne); 2 Dødsfald skyldes Laryngit.

Lungebetændelse opgives at have forårsaget 26 Dødsfald blandt 248 Angrebne (Aaret forud døde 33 af 263). Fra Flekkefjord anføres Sygdommens Sæde i 5 Tilfælde

at have været venstre Lunge, i 4 høire og i et begge Lunger (Th. Kraft).

Rheumatiske Sygdomme. Af 108 af Gigtfeber Angrebne døde 1 (i 1871: 3 af 104). — Kronisk Rheumatisme er opført med 444 Tilfælde; af de Syge vare 261 Mænd, 183 Kvinder, 13 under og 431 over 15 Aar.

Diarrhoe og Cholera nostras iagttoges noget hyppigere end Aaret forud; af 621 kjendte Tilfælde endte 31 dødelig (i 1871: 5 af 458). Fra Flekkefjord er opgivet, at 9 af de opførte Døde allerede tidligere lede af Kighoste og vare betydelig afkræftede ved Diarrhoens Indtrædelse (Th. Kraft).

Hjernebetændelse er i Lægernes Dødslistor opført som Dødsårsag i 13 Tilfælde, tuberkuløs Meningit i 31 Cerebrospinalmeningit i 1 og Kramper i Børnealderen i 13; af disse ialt 58 Dødsfald falde de 34 paa Stadsfysikatet, 11 paa Oddernæs, 5 paa Undals, 7 paa Lyngdals og 1 paa Flekkefjords Distrikter.

Veneriske Sygdomme. Antallet af de paa Sygehusene behandlede Tilfælde af Syphilis vil sees af følgende Tabel:

	Tilbageliggende fra forrige Aar.			Indkomne.			Af de indkomne Tilfælde vare:			Udskrevne		Døde.	Tilbageliggende ved Aarets Slutning.			Samlet Antal Forplejningsdage.	Middeltal af Forplejningsdage for hver Udskreven.
	Md.	Kv.	Tils.	Md.	Kv.	Tils.	primær Syphilis.	sekundær	hereditær	helbredede	uhelbredede.		Md.	Kv.	Tils.		
Christiansands Bys Sygehus.	4	-	4	8	33	41	3	34	4	40	1	2	1	1	2	1942	45,2
— Garnisonssygehus.	-	-	-	1		1	1	-	-	1	-	-	-	-	-	11	11,0
Amtssygehuset i Flekkefjord	2	2	4	2	14	16	2	14	-	13	-	-	-	7	7	1352	104,0
Tilsammen	6	2	8	11	47	58	6	48	4	54	1	2	1	8	9	3305	

Udenfor Sygehus iagttoges 94 Tilfælde, deraf 51 hos Mænd og 42 hos Kvinder, af hvilke 14 opgives at have været under og 75 over 15 Aar; 5 Tilfælde endte dødelig. Af 93 opgives 22 at have lidt af primær og 71 af konstitutionel Syphilis. Fordelingen paa de enkelte Lægedistrikter var følgende: 48 i Christiansands Stadsfysikat, 18 i Oddernæs, 3 i Undals, 23 i Lyngdals og 2 i Flekkefjords Distrikter. I Christianssand foretoges 348 Undersøgelser af 24 prostituerede Fruntimmer, hos hvilke iagttoges 15 Tilfælde af Syphilis. Fra Lyngdals Distrikt anføres, at de fleste af de behandlede Tilfælde af Syphilis hidrøre fra hjemvendte Søfolk, som have smittet sine Hustruer og enkelte Gange flere Andre af Familien (Koren). — For **Gonorrhoe**

og **Urethrit** behandlede 99 Syge (81 Mænd og 18 Kvinder, alle over 15 Aar), hvoraf en paa Christiansands Bys Sygehus og en paa Garnisonssygehuset; — 47 Tilfælde ere anmeldte fra Christiansands Stadsfysikat, 14 fra Oddernæs, 28 fra Lyngdals og 10 fra Flekkefjords Distrikter.

Spedalskhed. Ifølge Beretning fra Overlægen for den spedalske Sygdom kjendtes ved Udgangen af Aaret 1871 2 Spedalske, en Mand og en Kvinde; i 1871 tilkom 2 ved tidligere Tællinger overseede Mænd; 1 døde. Der kjendtes saaledes ved Aarets Udgang 3, to Mænd og en Kvinde.

Nedenstaaende Liste giver Oplysning om en Del af Lægerne behandlede væsentlig **kroniske Sygdomme** (se Tabellen paa næste Side:

Liste over kroniske Sygdomme.

	Hele Aaret.		Af de Be- handlede, hvis Kjø- n er opgivet, vare:		Af de Be- handlede, hvis Alder er opgivet, vare:		Ialt op- givne		Fordeling paa Lægedistrikterne.									
	Behandlede.	Deraf døde.	Md.	Kv.	Børn (under 15 Aar).	Voxne (over 15 Aar).	Tilfælde.	Dødsfald.	Christiansands Stadslyskat.		Oddernæs.		Undal.		Lyngdal.		Flekkefjord.	
									Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.
Fnat	159	1	105	54	72	87	159	1	63	-	11	-	43	-	31	-	11	1
Skurv	15	-	6	9	11	4	15	-	3	-	7	-	2	-	2	-	1	-
Kjertelsyge	419	11	213	206	330	89	420	12	165	9	78	2	17	-	150	1	10	-
Rachit	33	1	22	11	33	-	33	1	5	-	7	-	10	-	7	1	4	-
Svindst	304	119	157	147	16	278	304	119	127	60	60	21	43	11	52	16	22	11
Kræft	49	23	17	26	1	48	50	24	8	3	9	6	6	4	18	8	9	3
Vatersot og Morbus Brighti	91	17	40	51	17	74	94	20	21	4	19	4	9	1	27	5	18	6
Blegsot	291	-	1	290	13	278	291	-	104	-	57	-	17	-	77	-	36	-
Menstruationsuordener	166	-	-	166	-	166	166	-	38	-	25	-	4	-	71	-	28	-
Cardialgi, kronisk Ga- strit og Dyspepsi.	1040	3	471	529	43	997	1042	5	465	1	212	1	88	1	228	2	49	-
Ormesygdomme	92	-	47	45	67	25	92	-	25	-	36	-	3	-	22	-	6	-
Drankersygdomme	26	-	26	-	-	26	26	-	13	-	9	-	1	-	3	-	-	-
Sindssygdomme	58	6	21	37	4	54	58	6	15	-	13	-	3	-	19	4	8	2

Fnat. Fra Flekkefjords Distrikt er anmeldt et Dødsfald af en 50—60 Aar gammel Kvinde, fremkaldt ved Afkræftelse paa Grund af Sygdommens overordentlige Udbredning, — hele hendes Legeme var bedækket af en tyk Skorpe (J. A. Kraft).

Svindst er af Lægerne opgivet som Dødsårsag ved 119 eller 18,9 pCt. af samtlige af dem anmeldte Dødsfald (629); i 1871 var Forholdet 100 af 631 eller 15,8 pCt. og i 1870: 127 af 607 eller 21,0 pCt. Antallet af de fra de enkelte Lægedistrikter opførte Dødsfald af Svindst og deres Forhold til samtlige opgivne Dødsårsager var i 1872 følgende:

Lægedistrikt.	Opgivne Dødsfald af Svindst.	Opgivne Dødsårsager ialt.	Forhold i pCt.
Christiansand	60	262	22,9
Oddernæs	21	109	19,3
Undal	11	41	26,8
Lyngdal	16	132	12,1
Flekkefjord	11	85	12,9
Lister-Mandals Amt	119	629	18,9

Af **Kræft** er anmeldt 24 Dødsfald; Sygdommens Sæde opgives i 12 Tilfælde at have været Mavesækken, i 6 Brystkjertelen, i 2 Leveren, samt Kjæven, Underlæben, Halsen og Intestina, hver i 1 Tilfælde.

Vatersot og Brights Sygdom er hver opført som Dødsårsag hos 10.

Af **Sindssygdomme** er anmeldt 58 Tilfælde med 6 Dødsfald; Formen er opgivet for 33, nemlig for 20 Melancholi, for 8 Mani og for 5 Dements.

Følgende Liste giver en Oversigt over de for Christiansands Fattigvæsen behandlede Sindssyge (se Tabellen paa næste Side).

I Tidsrummet 1ste April 1872 til 31te Marts 1873 ere for Amtskommunens og Fattigvæsenets fælles Regning 94 Sindssyge blevne forpleiede, hvoraf 20 paa Asyler. — Amtskommunens Udgifter til Sindssygeværnet udgjorde 4 051 Spd. 14 Skill., til Medicinalværnet i det Hele 5 816 Spd. 48 Skill.

Af **chirurgiske Operationer** udførtes udenfor Sygehus 3 Amputationer af Overarmen (to ved Knusning, en efter Vulneration ved Cirkelsag); 1 Exartikulation af Overarmen ved udstrakte Dilacerationer af Brystet og Ryggen omkring Skulderledet med Afslidning af Overarmen i Høide med Insertionen af Musculus deltoideus (Dahm); 1 Exartikulation af en knust Finger (flere ere udførte, men deres Antal ei opgivet); 1 Amputation af Brystkjertelen ved Kræft med dødeligt Udfald under Recidiv; 3 Exstirpationer af Læbekræft, 3 af Kræft i Tungen, 2 i Fingre og 1 i ydre Øienvinkel; Borttagelse af 8 Atheromer, 4 Lipomer, 3 Ranulasvulster, 1 Fibrom, 1 Cyste, samt af 3 Svulster paa øvre Øielaag, af 4, hvis Sæde var Tungen, Laa-

Liste over de for Christiansands Fattigvæsen behandlede Sindssyge.

Sygdomsform.	Tilbageværende fra 1871.			Tilkomne 1872.			Udgaede i 1872.			Tilbageværende ved Udgangen af 1872.		
	Md.	Kv.	Tils.	Md.	Kv.	Tils.	Md.	Kv.	Tils.	Md.	Kv.	Tils.
Melancholia.....	1	1	2	-	1	1	1	1	2	-	1	1
Mania.....	-	-	-	1	1	2	1	-	1	-	1	1
Dementia.....	17	22	39	-	-	-	-	1	1	17	21	38
Idiotismus.....	-	4	4	-	-	-	-	-	-	-	4	4
Tilsammen	18	27	45	1	2	3	2	2	4	17	27	44

ret og Glans penis, og af 2 mindre Svulster, hvis Art og Sæde ei er nærmere anført; 1 Jodindsprøitning ved Hydrops bursæ patellaris; 1 Amputation af Uvula; 1 Empyem-operation ved Incision med heldigt Udfald; 1 Paracentese af Underlivet ved Ascites, 1 af Ovarialcyste; — 1 Tracheotomi paa en i 7de Maaned svanger Kvinde formedelst Croup (diphtheritlignende), — Veer vare indtraadte, Fødsel efter 10 Timers Forløb med paafølgende eklamptiske Anfald og Død (H. J. G. Koren); Borttagelse af en Livmoderpolyp, 2 Polyper i Næsen og 1 i Øret; 1 Operation for Teleangiectasi paa øvre Øielag ved Ergotinjection, og 1 ved Ligatur; 2 Operationer for Hæmorrhoider, — 2 for Hareskaar; 1 plastisk Operation for Cicatriceer i Ansigtet; 4 Repositioner af luxeret Overarm, 1 af Forarmen og 1 af Laaret; 5 Radikaloperationer, 3 Jodinjektioner og 1 Punktion ved Vandbrok; 1 Herniotomi med dødeligt Udfald; 6 Repositioner af indeklemmt Brok; 8 Repositioner ved Paraphimose, 1 af inverteret Livmoder og 1 af Prolapsus recti. — Af Øienoperationer: 2 Operationer for Dacryocystit, 1 for Hordeolum, 1 for Chalazion og 1 for Pterygium; 3 Gange Borttagelse af fremmede Legemer i Cornea og 1 af Knaldhættesplint i fordre Øienkammer.

Følgende obstetriciske Operationer opgives udførte af Læger: 22 Tangforløsninger, — 16 (hvoraf en ved første Tvilling — anden Tvilling forløst ved Vending) indicerede ved langsom Fødsel formedelst Vemangel, Væsvækkelse eller andre Aarsager (Udfaldet heldigt for 14 Mødre, dødeligt for 1, der var døende ved Lægens Ankomst (Th. Kraft), og ikke anført for 1; af Børnene vare 12 levende og 3 dødfødte, for 1 er Udfaldet ikke meddelt); — 2 ved Isseleie med Panden fortil, hvilken imidlertid dreiede sig i det ene Tilfælde, i det andet ikke (begge Børn ilive, for Mødrene kjendes ikke Udfaldet); — 3 ved Bækkensneverhed (2 af Mødrene ilive, 1 døde 10 Dage

efter Barsel-feber; af Børnene vare 2 levende og 1 dødfødt); 1 ved Barselkrampe (med heldigt Udfald for Moder og Barn). 7 Vendinger, 3 ved Tverleie (med heldigt Udfald for samtlige Fødende; af Børnene et levende to dødfødte); 2 ved Placenta prævia (begge Børn dødfødte; Udfaldet ikke opgivet for 1 af Mødrene, dødeligt for 1, der allerede var døende ved Lægens Ankomst (Wichmann); 1 ved forsnævret Bækken (Resultatet for Moder og Barn ei anført); ved 1 er Indikationen ikke opgivet (Moder og Barn (2den Tvilling, se Tangforløsning) ilive). 1 Extraktion af dødt Foster ved Bækkenendeleie; Moderen syphilitisk, Udfaldet for hende ikke anført (Th. Kraft). — 5 Gange kunstig Forløsning af Moderkagen, 1 af de Fødende døde tre Dage efter af Barsel-feber, de øvrige ilive. — Ialt 35 obstetriciske Operationer, hvoraf 6 i Christiansands Stadsfysikat, 4 i Oddernæs, 5 i Undals, 4 i Lyngdals og 16 i Flekkefjords Distrikt.

Antallet af Fødte og Døde vil sees af følgende Tabel:

Lægedistrikt.	Fødte.	Døde			Dødfødte.*)
		i Alt.	i 1ste Døgn.*)	paa Barselseng.	
Christiansands Stadsfysikat.....	330	272	4	1	11
Oddernæs.....	543	431	10	3	19
Undal.....	330	220	2	3	11
Lyngdal.....	444	384	6	2	20
Flekkelfjord.....	436	256	6	8	20
Lister-Mandals Amt	2 083	1 563	28	17	81

*) Ifølge Dødfødteanmeldelserne.

Omkomne paa voldsom Maade: 74.

For det hele Amt bliver der saaledes et Overskud af 520 Fødte over Døde og Forholdet mellem hine og disse = 100 : 75,0. Ifølge Presternes Lister sees 17 Kvinder at være døde paa Barselseng; for 11 have Lægerne op-

givet Dødsaaarsagen, nemlig: i 7 Tilfælde Barsel-feber (hvoraf et efter Tangforløsning og et efter Udtagning af tilbageholdt Moderkage), i 1 besværlig Fødsel og i 1 Livmoderblødning ved Tverleie og forliggende Moderkage (Kvinden, der var døende ved Lægens Ankomst, forløstes ved Vending (Wichmann); 1 Kvinde, ligeledes døende ved Lægens Ankomst døde faa Timer efter Tangforløsning (Th. Kraft). 1 Kvinde sees at være død uforløst inden Lægens Ankomst, efterat Fosterhovedet var afrevet af tilstedeværende Hjelpere (Wichmann).

Lægernes Dødslistor indeholder Opgave over 629 eller 42,2 pCt. af samtlige ved Sygdom foraarsagede Dødsfald (1489). De hyppigst opgivne Dødsaaarsager vare: Svindsot (119), Hjernebetændelse, tuberkuløs Meningit, Cerebrospinalmeningit og Kramper i Børnealderen (tilsammen 58), Kighoste (48), Diarrhoe og Cholera nostras (tilsammen 31) samt Lungebetændelse og Alderdomssvaghed (af hver 26).

Veiriget var i Løbet af Vinter og Foraars i det Hele mildt; efter den tørre, varme Sommer indtraadte der med Høstens Begyndelse vedvarende Regn og Storm til Skade for Potetes- og Kornindhøstningen.

Levemaade og hygieeniske Forhold. Fra flere Distrikter omtales Drikfældighed som Sjeldenhed uden ved Byreiser, Brylluper og festlige Anledninger, og at det saaledes er ualmindeligt, at Nogen beruser sig under sit daglige Arbeide. I Flekkefjords Distrikt var det at befrygte, at Vaarsildfiskets Ophør haardt vilde have indvirket paa de økonomiske Forhold, idet det maatte synes naturligt, at det pludselige Ophør af en Næringsvei, som sysselsatte mere end 1000 Fiskere og Arbeidsfolk fra dette Distrikt, for længere Tid vilde fremkalde Arbeidsløshed, Mangel og forøgede Fattigbyrder; dette viste sig imidlertid ikke at være Tilfældet, tværtimod var der i 1872 Arbeide og lønnende Sysselsættelse for enhver Arbeider, og det er tvivlsomt, om Forholdene i Distriktet i økonomisk Henseende i en lang Aarrække have været saa gunstige som i det forløbne Aar; i Landdistriktet synes Almuens Stilling ogsaa at være bedre, tildels paa Grund af de langt høiere Priser, den erholder for alle sine Produkter; Siredalen, hvori der for ikke mange Aar siden herskede den dybeste Armod, har i de sidste Aar mærkelig arbeidet sig fremad og maa ogsaa, uagtet den isolerede Beliggenhed, regnes til de af Naturen mere begunstigede Egne af Distriktet (J. A. Kraft).

Af fattige Syge opgives behandlede:

i Christiansands Stadsfysikat	449
i Oddernæs Distrikt	88
i Undals	56
i Lyngdals	200
i Flekkefjords	58

Tilsammen: 851.

I **Sundhedskommissionerne** afholdtes følgende Antal Møder: i Christiansand 9; i Oddernæs Distrikt 8, hvoraf tre i Mandal og et i hvert af Oddernæs, Tveit, Øvrebo, Søgne og Holme Herreder; i Undals Distrikt 3, et i hvert af søndre og nordre Undals samt Øslebø og Løvdals Herreder; i Lyngdals Distrikt 11, hvoraf sex i Ladestedet Farsund, tre i Herods samt et i hvert af Lyngdals og Hægebostads Herreder; i Flekkefjords Distrikt 7, tre i Bakke, to i Siredalen samt et i hvert af Kvinesdals og Fjotland Herreder. Fra Undals og Flekkefjords Distrikter omtales Kommunebestyrelsens samtlige Medlemmer at være indtraadte i Sundhedskommissionen. Forhandlingerne have væsentlig omfattet epidemiske Sygdomme og Foranstaltninger mod disse; som Forhandlingsgjenstande forøvrig nævnes fra Undals Distrikt: Jordemodervæsenet og Aareladning; fra Lyngdals Distrikt: Syphilis og Fnat; fra Flekkefjords Distrikt: de Sindssyge, Fnat og Skurv, Fødemidlerne, Misbrug af Spiritus og Kaffe, Behandling af Skindøde og Forulykkede. — **Kvarantænekommissionen** i Christiansand afholdt 10 Møder; i Oddernæs Distrikt visiteredes 12 Skibe, elleve fra cholerasmittede Steeder og et med Koppesygdom ombord.

De **Vaccineredes** Antal udgjorde:

i Christiansand	112
i Oddernæs Distrikt	425
i Undals	274
i Lyngdals	288
i Flekkefjords	279

Tilsammen: 1378.

Af **retsmedicinske Forretninger** udførtes: 1 Undersøgelse af en Pige, mistænkt for Barnefødsel i Dølgemaal; 1 Synsforretning over en ved Selvmord død Mandsperson (Overskjæring af Halsen); 1 Erklæring over en Betlers mentale Tilstand. — Ialt 3 Forretninger, hvoraf 1 i hvert af Oddernæs, Undals og Flekkefjords Distrikter.

Foruden Sindssygeasylet i Christiansand har Amtet 3 **Sygehuse**, nemlig Christiansands kommunale Sygehus, Christiansands Garnisonssygehus og Amtssygehuset i Flekkefjord. Angaaende de paa disse Sygehuse behandlede Sygdomme, Behandlingens Udfald og Varighed m. v. henvises forøvrig til de foran indtagne almindelige Sygehuslister.

Af **Badeindretninger** findes i Christianssand en for Damp- og Karbad ved Garnisonssygehuset, ved det kommunale Sygehus en med Karbad og forøvrig et offentligt og flere private Strømbadehuse; i Flekkefjord en privat Karbad-indretning for varme og kolde Søbade, Karbad i Amtssygehuset og desuden, ligesom i Mandal og Farsund Strømbadehuse. .

Amtets 5 **Apotheker**, to i Christianssand og et i hver af Byerne Mandal, Farsund og Flekkefjord visiteredes og fandtes i Orden. Foruden Apothekeren bestod Personalet i hvert af Christianssands Apotheker af 1 Medhjælper og 1 Discipel; i Mandals, Farsunds og Flekkefjords Apotheker, hvoraf det sidste er bortforpagtet, af 1 Discipel.

Medicinalpersonalet bestod af 15 Læger, 1 Tandlæge, 12 Jordemødre og 24 Hjelpevaccinatører, nemlig i:

1. Christianssands Stadsfysikat: 7 Læger, foruden den her bosatte Distriktslæge i Oddernæs; 1 Tandlæge; 4 Jordemødre.
2. Oddernæs Distrikt: 3 Læger, hvoraf Distriktslægen er bosat i Christianssand, de to øvrige i Mandal; 4 Jordemødre; 6 Hjelpevaccinatører.
3. Undals Distrikt: 1 Læge, bosat i nordre Undal; 1 Jordemoder; 5 Hjelpevaccinatører (hvoraf en Jordemoder).
4. Lyngdals Distrikt: 2 Læger, bosatte i Farsund; 2 Jordemødre; 8 Hjelpevaccinatører.
5. Flekkefjords Distrikt: 2 Læger, bosatte i Flekkefjord; 1 Jordemoder; 5 Hjelpevaccinatører.

XI. Stavanger Amt.

Amtet, hvis Fladeindhold er 69,44 norske Kvadratmil, og som ved Folketællingen den 31te December 1865 havde 104 868 Indbyggere, er inddelt i følgende 8 Lægedistrikter:

1. Soggendals Lægedistrikt (6,10 n. □ M., 5 952 Indbyggere) indbefattende:

Ladestedet Soggendal	507 Indb.
Herrederne Soggendal	2,25 Mil, 2 936 —
Lunde	2,29 - 1 472 —
Heskestad	1,56 - 1 037 —
2. Ekersunds Lægedistrikt (9,87 n. □ M., 11 960 Indbyggere) indbefattende:

Ladestedet Ekersund	2 145 Indb.
Herrederne Ekersund	1,52 Mil, 2 500 —
Ougne	0,82 - 954 —
Helleland	1,21 - 1 364 —
Birkrem	5,22 - 1 991 —
Haa	1,10 - 3 006 —
3. Sandnæs Lægedistrikt (14,80 n. □ Mil, 12 996 Indbyggere) indbefattende:

Ladestedet Sandnæs	1 000 Indb.
Herrederne Høiland	1,33 Mil, 3 215 —

Klep	0,88Mil,	2 205 Indb.
Time	1,41 -	2 376 —
Gjæsdal	1,66 -	997 —
Høle	9,52 -	3 203 —
4. Stavangers Lægedistrikt (1,61 n. □ M., 25 007 Indbyggere) indbefattende:

Kjøbstaden Stavanger	0,03 Mil,	16 647 Indb.
Herrederne Hetland	0,92 -	5 076 —
Haaland	0,62 -	2 822 —
Hvitingssø Sogn af		
Rennisø Herred	0,04 -	462 —
  5. Finnø Lægedistrikt (11,74 n. □ M., 12 934 Indbyggere) indbefattende:

Herrederne Rennisø (undtagen Hvitingssø Sogn)	0,50 Mil,	1 990 Indb.
Finnø	1,50 -	1 715 —
Strand	1,40 -	2 228 —
Aardal	3,78 -	1 315 —
Hjelmeland og Fister	4,49 -	3 084 —
Hinderaa og Skjer- nerø	1,23 -	2 602 —

6. Sands Lægedistrikt (18,92 n. □ M., 10 932 Indbygere indbefattende:	
Herrederne Jælse	1,99 Mil, 2 606 Indb.
Sand	1,62 - 1 600 —
Suledal	9,23 - 2 125 —
Søvde	3,88 - 1 899 —
Vikedal	2,20 - 2 702 —
7. Karmøens Lægedistrikt (3,38 n. □ M., 14 668 Indbygere) indbefattende:	
Ladestederne Skudesnæshavn	1 209 Indb.
Kopervik	737 —
Herrederne Skudesnæs	0,76 Mil, 4 757 —

Avaldsnæs	1,15 Mil, 4 735 Indb.
Bukn	0,35 - 1 062 —
Tysvær	1,12 - 2 168 —

8. Haugesunds Lægedistrikt (3,02 n. □ M., 10 419 Indbyggere) indbefattende:	
Kjøbstaden Haugesund	0,01 Mil, 3 221 Indb.
Herrederne Torvestad	0,79 - 3 674 —
Skjold	2,22 - 3 524 —

Til Haugesunds Lægedistrikt henhører derhos Svedens Herred (1,84 n. □ M. med 3 289 Indb.) af søndre Bergenhus Amt, hvor dets Sygdomsforhold m. V. findes afhandlet.

Sundhedstilstanden var i det Hele mindre god, væsentlig paa Grund af Nervefeber, Kighoste, katarrhalske Sygdomme og Skarlagensfeber, hvilken sidste dog især optraadte i første Halvaar og i det Hele var sjeldnere end i det foregaaende Aar.

Dødeligheden udgjorde 2 080 eller 19,02 pro mille af den beregnede Befolkning ved Aarets Begyndelse (109 354). I det foregaaende Aar udgjorde de Dødes Antal 2 322 eller 21,19 pro mille af den beregnede Befolkning ved Aarets Midte, i 1870: 1 605 eller 14,5 pro mille og i 1869: 1 833 eller 16,7 pro mille. I Femaaret 1866—70 udgjorde det aarlige gjennemsnitlige Middeltal af Døde 1 724 eller 15,96 pro mille af Middelbefolkningen i ovennævnte Tidsrum (107 982) og i det foregaaende Femaar 16,7 pro mille.

Til Oplysning om de **epidemiske Forhold** hidsettes følgende af Lægernes Opgaver sammendragne Tabel (se Tabellen paa næste Side:

Typhose Sygdomme. Af exanthematisk Typhus er fra Stavanger og Finnø Distrikter ialt anmeldt 11 Tilfælde med 2 Dødsfald, — hvoraf 5 (med 1 Dødsfald) i sidstnævnte Distrikt, efter al Rimelighed opstaaet ved Smitte fra Stavanger ved en Kone, der allerede var i Rekonescens; den videre Udbredelse hindredes ved Isolation (J. R. Lossius).

Forøvrigt er anmeldt 341 Angrebne og 46 Dødsfald, antagelig alle af Abdominaltyphus, uden at dette dog i enkelte Tilfælde med Bestemthed kan afgjøres. Sygdommen havde saaledes atter nogen større Udbredning end i 1871, men fremdeles mindre end i de foregaaende Aar; den forekom i samtlige Distrikter med Undtagelse af Soggendals; 66 Tilfælde ere komne til Behandling paa Sygehus, hvoraf 4 (med 2 Dødsfald) paa Amtssygehuset, 9 (med 2 Dødsfald) paa Stavanger Bys Sygehus og 3 paa Fiskefondets Sygehus i Haugesund. Paa Nærstrand i Finnø Distrikt sees 4 Tilfælde og i Haaland af Stavanger Di-

strikt 2 at have optraadt med fremtrædende cerebrale Symptomer. Til Rennisø af Finnø Distrikt indførtes Sygdommen fra Stavanger, Bergen og Vaarsildfisket; — til Søvde i Sands Distrikt ligeledes fra Stavanger. Til Ladestedet Ekersund indbragtes Smitten antagelig fra Hellelands Sogn i samme Distrikt (L. Irgens). En i Suledal af Sands Distrikt mod Aarets Slutning optrædende Epidemi opstod ved Smitte fra en Mand, der før havde ligget syg under en let Feber i 14 Dage; og paa en Reise, som han strax efter foretog, udbrød der kort Tid efter Typhus overalt, hvor han overnattede (W. Thesen).

Af **Nervefeber** er i 1871 anmeldt 296 Tilfælde med 41 Dødsfald og i 1870: 427 med 61.

Af **simpel Feber** er anmeldt 531 Tilfælde; i Sands Distrikt trak flere i Længden og havde stor Lighed med Typhus (W. Thesen).

Barsel-feber foraarsagede 12 Dødsfald blandt 39 angrebne Barselkvinder (i 1871 døde 16 af 54); fra Haugesunds Distrikt omtales 1 Kvinde samtidig at have lidt af heldigt forløbende Puerperalmani som Følge af Skræk; — hos 1 af de Døde var anvendt Tang, og 1 Kvinde døde 8 Dage efter kunstig Forløsning af Efterbyrden (Sandnæs, Chr. Kahrs).

Af **Børnekopper** kjendes 101 Angrebne, hvoraf 13 døde (det foregaaende Aar endte af 7 Tilfælde intet dødeligt). Til Stavanger importeredes Sygdommen flere Gange udenfra paa Grund af den livlige Skibsfart, saaledes i Januar fra London og i Juni fra Trapani. Paa det i Sandvigens Skolehus oprettede Lazaret behandledes 74 (36 Mænd og 38 Kvinder, deraf 23 under og 51 over 15 Aar), og indtraf 9 Dødsfald; 10 Angrebne og 3 Døde vare uvaccinerede (C. A. Stang). Fra Stavanger indførtes Kopperne videre til Flekkefjords Distrikt, til Strande i Finnø (J. Lossius), Jælse i Sand (W. Thesen) og til Haugesund; — paa

I Stavanger Amt anmeldte epidemiske Sygdomme.

	Hele Aaret.		Tiden er op- givet for.	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.
	Behand- lede.	Deraf Døde.													
Exanthematisk Typhus	11	2	6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	2	3
Abdominaltyphus	331	36	324	25	12	22	28	20	15	36	33	49	23	17	44
Simpel Feber	531	-	524	45	44	46	54	49	43	41	23	33	49	58	39
Barsel-feber	34	7	32	8	-	4	1	2	4	1	1	-	3	6	2
Børnekopper	101	13	101	4	5	8	29	20	10	3	-	-	1	2	19
Vandkopper	110	-	110	17	35	5	7	10	3	1	2	3	11	8	8
Skarlagensfeber	675	67	672	211	174	102	74	48	26	15	3	3	4	3	9
Rødlinger	48	-	48	3	3	11	19	6	2	-	-	-	3	1	-
Mæslinger	92	-	92	-	-	14	36	31	7	4	-	-	-	-	-
Rosen	97	1	97	13	17	6	8	11	5	7	7	5	1	9	8
Kighoste	532	33	532	85	73	35	33	31	53	66	78	30	27	13	8
Diphtherisk Svælgbe- tændelse	45	1	45	10	2	5	4	6	4	2	2	2	4	3	1
Strubehoste	23	10	23	-	1	1	2	9	-	1	-	2	-	4	3
Kusma	126	-	126	8	14	5	5	9	2	2	-	1	3	56	21
Akut Bronchit og andre katarrhalske Tilfælde	2 281	28	2 269	285	334	213	279	235	177	147	100	92	94	145	168
Lungebetændelse	290	37	281	39	53	41	36	28	25	4	7	9	13	12	14
Pleurit	62	3	62	5	3	6	4	3	13	8	5	5	2	2	6
Gigtfeber	142	4	137	11	15	10	25	17	10	6	11	5	13	10	4
Koldfeber	8	-	8	-	1	-	1	-	1	-	-	-	1	1	3
Diarrhoe (akut) og Cho- lera nostras	1 181	17	1 176	69	69	54	57	77	81	170	183	107	105	101	103
Blodgang	34	-	34	-	10	-	5	6	3	3	6	1	-	-	-
Skjørbug	12	1	12	2	2	1	1	-	2	-	-	1	1	1	1
Tilsammen	6 766	260	6 711	840	867	589	708	618	486	517	461	348	359	454	464

	Ialt op- givne		Fordeling paa Lægedistrikterne.																		
	Tilfælde.	Dødsfald.	Soggendal.		Ekersund.		Sandnæs.		Stavanger.		Finnø.		Sand.		Karmøen.		Hauge- sund.		Under Vaarsid- fisket Behand- lede.		
			Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	
Exanthematisk Typhus	11	2	-	-	-	-	-	-	6	1	5	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Abdominaltyphus	341	46	-	-	86	14	22	3	41	4	18	4	30	3	52	10	89	8	3	-	
Simpel Feber	531	-	-	-	25	-	20	-	384	-	7	-	20	-	36	-	37	-	2	-	
Barsel-feber	39	12	-	-	1	-	4	4	17	3	2	1	1	-	7	2	7	2	-	-	
Børnekopper	101	13	5	-	1	-	-	-	74	9	5	1	1	-	8	-	7	3	-	-	
Vandkopper	110	-	-	-	5	-	-	-	93	-	6	-	-	-	6	-	-	-	-	-	
Skarlagensfeber	738	130	7	1	78	1	108	42	272	39	95	25	81	7	73	10	23	5	1	-	
Rødlinger	48	-	3	-	6	-	-	-	23	-	-	-	3	-	5	-	8	-	-	-	
Mæslinger	92	-	-	-	-	-	1	-	87	-	-	-	-	-	-	-	4	-	-	-	
Rosen	97	1	-	-	5	-	5	-	60	1	7	-	-	-	8	-	9	-	3	-	
Kighoste	537	38	18	-	22	3	13	1	209	11	27	5	133	5	54	2	61	11	-	-	
Diphtherisk Svælgbetændelse	46	2	-	-	1	-	4	1	31	-	-	-	-	-	10	1	-	-	-	-	
Strubehoste	23	10	-	-	2	-	1	-	8	1	-	-	-	-	4	3	8	6	-	-	
Kusma	126	-	-	-	-	-	-	-	44	-	-	-	18	-	62	-	1	-	1	-	
Akut Bronchit og andre ka- tarrhalske Tilfælde	2 281	28	49	-	122	5	52	-	1215	12	79	4	36	-	406	3	212	4	110	-	
Lungebetændelse	292	39	5	-	12	1	9	3	177	15	17	6	11	3	22	7	29	4	10	-	
Pleurit	63	4	-	-	6	1	-	-	33	1	5	-	7	1	6	1	6	-	-	-	
Gigtfeber	143	5	6	-	6	1	10	1	63	1	16	1	1	-	13	-	28	1	-	-	
Koldfeber	8	-	-	-	1	-	-	-	3	-	1	-	-	-	2	-	1	-	-	-	
Diarrhoe (akut) og Cholera nostras	1 181	17	22	-	52	2	39	-	467	11	17	-	10	-	450	-	106	4	18	-	
Blodgang	34	-	-	-	-	-	-	-	34	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Skjørbug	12	1	-	-	-	-	-	-	10	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	
Tilsammen	6 854	348	115	1	431	28	288	55	3351	109	308	49	352	19	1224	39	636	48	149	-	

det sidste Sted fortsatte Sygdommen sig forøvrig fra 1871 ved Smitte fra det i forrige Beretning omtalte 2 Aar gamle uvaccinerede Barn, ligesom den i Marts indbragtes ved en fra Riga over Kjøbenhavn hjemkommen Sømand (A. M. Eye). Fra Haugesund sees Børnekopperne en enkelt Gang at være overførte til Karmøen (A. M. Eye). Hvorfra Smitten ved det i Haa af Ekersunds Distrikt optraadte Tilfælde skrev sig, kunde ikke paavises (L. Irgens).

Vandkopper anføres fra Finnø sjældent at være komne til Lægens Kundskab (J. Lossius); fra det hele Amt er anmeldt 110 Tilfælde (i 1871: 139).

Skarlagensfeber, som allerede i November det foregaaende Aar var begyndt at aftage i Hyppighed, optraadte i dette Aar med sit største Antal Tilfælde i Januar, hvorpaa den stadig viste sig mere og mere sparsomt, og i sidste Halvdel af Aaret kun med enkelte spredte Tilfælde. Fra det hele Amt er opgivet 738 Angrebne og 130 Dødsfald; dog anføres fra Soggendal, at Almuen nu var bleven saa fortrolig med Sygdommen og dens milde Karakter, at kun yderst faa Tilfælde kom under Behandling (H. C. Wennevold); (i 1871 kjendtes 2 954 Tilfælde og 466 Dødsfald). Af de fra Ekersunds Distrikt anmeldte 78 Syge kom kun 12 til Behandling i Ladestedet, Resten i Haa Prestegjeld; i Sands Distrikt holdt Skarlagensfeberen sig fornemmelig i Suledal, der i forrige Aar næsten var forskaanet for samme, men desuden tillige i Søvde og Jælse. I Skudsnæshavn, hvor Sygdommen ikke havde været paa længere Tid, angrebes 3 Børn i en Familie efter et Besøg paa Landet paa en Gaard, hvor Sygdommen nylig havde været. Til Haugesund importeredes Smitten en Gang fra Stavanger (Aamodt). Fra Stavanger Distrikt er Dødsarsagen opgivet at have været diphterisk Svælgbetændelse og akut Hydrocephalus, hver hos 3, Kjertelabscesser, Lungedem og Konvulsioner, hver hos 1, — samt fra Finnø Kræfttab efter to store Kjertelabscesser paa Halsen hos 1 65 Aar gammel svagelig Kone. Fra sidstnævnte Distrikt omtales en meget betydelig Kjertelabsces hos et 2½ Aar gammelt Drengbarn, hvorefter der paa den ene Side af Halsen blev et stort Substansstab, saa at Trachea og Ösophagus laa blottede, og hvor der flere Gange kom heftig Blødning fra en corroderet Vene; ikke destomindre kom Barnet sig, og det store Saar tilhelede forholdsvis hurtig (J. Lossius).

Mæslinger optraadte navnlig i Stavanger Distrikt i Maanederne Marts-Juni, nemlig med 87 Tilfælde af de fra det hele Amt anmeldte 92 (i 1871 25 med 1 Dødsfald).

Kighoste optraadte adskillig hyppigere end Aaret forud, idet den nemlig forekom i Amtets samtlige Distrikter, medens der fra Stavanger kun er anmeldt omtrent

samme Antal Tilfælde som i 1871, nemlig 209; ialt kjendes 537 Angrebne, hvoraf 38 døde (i det foregaaende Aar 217 med 9 Dødsfald); — dog anføres langt flere at være angrebne, end Listerne udvise, idet tildels kun de grave Tilfælde kom til Lægens Kundskab (J. Lossius), ligesom den i Skudsnæshavn optraadte i de fleste Familier, hvor der fandtes smaa Børn.

Diphtherisk Svælgbetændelse iagttoges derimod temmelig sparsomt, kun i 46 Tilfælde, hvoraf 2 endte dødelig (Aaret forud 137 og 8).

Af **katarrhalske Tilfælde** er opgivet 2 281 med 28 Dødsfald, forårsaget ved akut Bronchit, hvoraf kjendes 703 Angrebne (358 Mænd, 342 Kvinder, 346 Børn og 354 Voxne). (I 1871: 2 780 Tilfælde og 22 Dødsfald.)

Lungebetændelse viste sig med et færre Antal Tilfælde end de nærmest foregaaende Aar; af 292 Angrebne døde 39 (Aaret forud 75 af 625). Sygdommens Sæde var 18 Gange i højre Lunge, 10 i venstre og 1 i begge.

Af **Gigtfeber** er anmeldt 143 angrebne Syge, hvoraf 5 døde (i 1871: 126 og 4). Fra Finnø er heri medregnet 6 Tilfælde (og 1 Dødsfald) af en Febersygdom, der aldeles lignede den i Kragerø af Homann og Daa i Løbet af Sommeren iagttagne og beskrevne Febris simplex contagiosa eller smitsom Muskelrheumatisme; den først Angrebne, en 62 Aar gammel Mand, hos hvem Sygdommen antog en typhøs Karakter, døde efter 6 Ugers Sygdom; de øvrige Syge vare i Alderen fra 4 til 40 Aar; hvorfra Sygdommen var kommen, var det umuligt at opdage; Folkene vare velstaaende og levede under meget gunstige hygiæniske Forhold (J. Lossius).

Kronisk Rheumatisme behandlede i 313 Tilfælde hos 181 Mænd og 132 Kvinder (10 under og 303 over 15 Aar).

Hjernebetændelse er opgivet som Dødsarsag for 14 Døde, tuberkuløs Meningit for 15 og Kramper i Børnealderen for 15, — ialt 44 Dødsfald, hvoraf 1 i Soggendals, 5 i Ekersunds, 5 i Sandnæs, 21 i Stavangers, 5 i Karmøens og 7 i Haugesunds Distrikter.

Af **Koldfeber** iagttoges 8 Tilfælde, hvoraf i Finnø et hos en fra Illinois hjemkommen.

Diarrhoe og **Cholera nostras** optraadte med omtrent samme Antal Tilfælde, men med mindre Dødelighed end Aaret forud, — 1 181 Behandlede og 17 Døde (i 1871: 1 161 og 21). Ved Vaarsildfisket optraadte paa et Logisfartøi Diarrhoe, tildels med blodige Udtømmelser, hos 6 — 8 af Folkene, — uden at det var muligt med Bestemthed at paavise Aarsagen; Kostholdet ombord var imidlertid daarligt og muligens Drikkevandet slet (S. Bodom).

Af **Blodgang** er opført 34 Tilfælde, samtlige fra Sta-

vanger Distrikt — uden Dødsfald (i 1871 døde 1 af 16 Behandlede).

Veneriske Sygdomme. Nedenstaaende Tabel giver en

Oversigt over de paa Amtssygehuset og Stavanger Bys Sygehus behandlede Tilfælde af Syphilis:

Sygehus.	Tilbageliggende fra forrige Aar.			Indkomne.			Sygdomsformen.		Udgaede helbredede.	Døde.	Tilbageliggende ved Aarets Udgang.			Det samlede Antal Forplejningsdage.	Middeltal af Forplejningsdage for hver Udskreven.
	Md.	Kv.	Tils.	Md.	Kv.	Tils.	konstitutionelle.	uopgivet.			Md.	Kv.	Tils.		
Amtssygehuset i Stavanger	7	4	11	5	4	9	-	9	20	-	-	-	-	1 444	72,2
Stavanger Bys Sygehus ..	1	2	3	4	17	21	21	-	19	1	2	2	4	1 031	51,5
Tilsammen	8	6	14	9	21	30	21	9	39	1	2	2	4	2 475	

Udenfor Sygehus behandledes 60, hvoraf et Barn, lidende af hereditær Syphilis, døde; 12 vare Børn og 48 over 15 Aar, — af 59 vare 39 Mænd og 20 Kvinder. Sygdomsformen var hos 28 primær og hos 32 konstitutionel (deraf hos 2 hereditær). — Af disse Tilfælde iagttoges 1 i Ekersunds, 6 i Sandnæs, 45 i Stavangers, 1 i Finnø, 3 i Karmøens og 4 i Haugesunds Distrikter. Af **Gonorrhoe** og **Urethrit** observeredes 80 Tilfælde hos 70 Mænd og 10 Kvinder (hvoraf 2 vare under 15 Aar, Resten Voxne); af disse kom 1 voksen Mand til Behandling paa Amtssygehuset og 5 (3 Mænd, 2 Kvinder, alle over 15 Aar paa Stavanger Bys Sygehus).

Af **Spedalske** kjendtes ifølge Overlægens Beretning for indeværende Aar 133 ved Udgangen af 1871*); hertil kom i Aarets Løb 6 tidligere overseede og 1 nyt Tilfælde; 11 sees at være døde og 1 indlagt i Stiftelse. Ved Udløbet af 1872 var det kjendte Antal Spedalske 128, nemlig 67 Mænd og 61 Kvinder, hvoraf:

i Soggendals Distrikt.....	3
i Ekersunds —	6
i Sandnæs —	6
i Stavanger —	31
i Finnø —	19
i Sands —	14
i Karmøens —	31
i Haugesunds —	14

Tilsammen: 124.

For 4 kjendes ikke Opholdsstedet.

Nedenstaaende Liste giver en Oversigt over en Del af Lægerne behandlede væsentlig **kroniske Sygdomme** (se Tabellen paa næste Side):

Svindstot. Forholdet mellem Dødsfald af Svindstot og samtlige opgivne Dødsårsager var i de enkelte Distrikter følgende:

Lægedistrikt.	Opgivne Dødsfald af Svindstot.	Opgivne Dødsårsager ialt.	Forhold i pCt.
Soggendal	2	10	20,0
Ekersund	11	60	18,3
Sandnæs	24	130	18,5
Stavanger.....	46	230	20,0
Finnø.....	11	109	10,1
Sand	2	28	7,1
Karmøen.....	18	89	20,2
Haugesund	21	94*)	22,6
Stavanger Amt	135	750	18,0

Aaret forud var Forholdet 106 af 1036 eller 10,2 pCt. og i 1870: 98 af 536 eller 18,2 pCt. Fra Finnø omtales Sygdommen som mere og mere almindelig (J. Lossius).

Kræft er opgivet som Dødsårsag i 20 Tilfælde; Sygdommens Sæde var i 9 af disse Mavesækken, i 2 Brystkjertelen, samt Halsen, Øiet, Underlæben, Tungen, Leveren, Endetarmen, Livmoderen og Urinblæren, hver i 1 Tilfælde, — i 1 uopgivet.

*) Ifølge Medicinalberetningen for 1871 kjendtes 132.

*) Heri indbefattet 1 Dødsfald ved Vaarsildfisket.

Liste over kroniske Sygdomme.

	Hele Aaret.		Af de Be-handlede, hvis Kjøen er opgivet, vare:		Af de Be-handlede, hvis Alder er opgivet, vare:		Ialt op-givne		Fordeling paa Lægedistrikterne.									
	Behandlede.	Deraf Døde.	Md.	Kv.	Børn (under 15 Aar).	Væne (over 15 Aar).	Tilfælde.	Dødsfald.	Sogndal.	Ekersund.	Sandnes.	Stavanger.	Finnø.	Sand.	Karmøen.	Haugesund.	Under Vaar-siddsket Be-handlede.	
Fnat.....	70	-	36	34	44	26	70	-	7	6	-	-	-	-	-	-	-	
Skurv.....	12	-	6	6	11	1	12	-	-	4	-	-	-	-	-	4	-	
Kjertelsyge.....	234	3	108	126	195	39	239	8	-	19	5	1	4	1	33	39	-	
Rachit.....	25	2	11	14	25	-	25	2	-	5	-	9	3	7	2	1	-	
Svindst.....	288	96	111	177	27	261	327	135	2	44	24	113	46	21	36	18	21	
Kræft.....	39	11	16	23	-	39	48	20	1	7	4	19	7	3	2	1	2	
Vatersot og Morbus Brighti.....	84	15	43	41	31	53	90	21	2	8	3	38	5	1	14	2	5	
Blegsot.....	263	-	7	256	26	237	263	-	1	53	-	86	1	6	55	26	-	
Menstruationsuordener.....	103	-	-	103	2	101	103	-	3	7	-	63	6	-	1	15	-	
Cardialgi, kronisk Gastrit og Dyspepsi.....	1208	5	513	695	108	1100	1208	5	26	49	1	443	45	62	259	162	48	
Ormesygdomme.....	131	-	58	73	117	14	131	-	1	7	-	62	2	-	38	21	-	
Drankersygdomme.....	3	-	3	3	-	3	3	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-	
Sindssygdomme.....	24	1	10	13	-	23	26	3	-	-	-	7	9	1	-	1	-	

Vatersot er anmeldt som Dødsårsag ved 13 Dødsfald og Morbus Brighti ved 8.

Af Sindssygdomme have Lægerne opført 24 behandlede Tilfælde med 1 Dødsfald (af Svindst), ialt kjendes 26 og 3. For 23 Voxne kjendes Kjøen: 10 Mænd og 13 Kvinder. Sygdomsformen er opført i 13 Tilfælde, nemlig for 9 Melancholi, for 3 Mani og for 1 Dements.

For Amtskommunens Regning forpleiedes i Tidsrummet Mai 1872 til Mai 1873 68 Sindssyge, hvoraf 27 paa Asyler, — med en Udgift af 4067 Spd. 12 Skill.; Amtskommunens Udgifter til Medicinalvæsenet i det Hele beløb sig til 6867 Spd. 115 Skill. Af det opgivne Antal hørte hjemme:

1 i Soggendals Distrikt	18 i Finnø Distrikt
8 i Ekersunds	8 i Sands
11 i Sandnæs	9 i Karmøens
6 i Stavangers	6 i Haugesunds—

for 1 kjendes ikke Hjemstavn.

Af chirurgiske Operationer udførtes paa Sygehus: 1 Amputation af Overarmen paa Grund af Gangræn med heldigt Resultat; 1 Borttagelse af Brystkjertelkræft med heldigt Udfald, 1 af Kræft i Testis (med Recidiv), 2 af Lipomer; 3 Thoracenteser, 2 Punktioner (med Jodinjektion) og 1 heldig Radikaloperation for Vandbrok; 4 Repositioner af indeklemmt Brok og 1 Operation for Pes valgus (med heldigt Udfald). — Udenfor Sygehus: 3 Exstirpationer af Læbekræft, 3 af Atheromer, 2 af Cyster, 1 af Enchondrom i Underkæven (heldigt Resultat), 1 af Uvula, 3 af indgroede Negle; 11 Paracenteser af Underlivet paa et Individ; 1 Gang Punktion af Ovarialcyste; Exstirpation af 3 Næsepolyper; 2 Kauterisationer af Teleangiektasier (med heldigt Udfald); 2 Gange Operation for Haremund, 1 for Pes varus; 5 Gange Reposition af luxeret Overarm og 1 af Forarmen; 1 heldig Operation for Vandbrok ved Punktion og Jodinjektion; 6 Gange Reposition af indeklemmt Brok; 1 forceret Dilatation ved Fissura ani (heldigt Udfald); 1 Kataraktoperation ved Lappesnit.

Af obstetriciske Operationer ere opgivne at være udførte af Læger: 23 Tangforløsninger, indicerede i 18 Tilfælde ved langsom Fødsel, bevirket ved svækkede, manglende eller smertefulde Veer, og forbunden med Fare for Fostrets Liv (15 Mødre og samtlige Børn ilive; for 3 Fødende kjendes ikke Udfaldet), i 5 ved Skjævhed og Forsnevring af Bækkenet (i alle Tilfælde med dødfødte Føstre; Udfaldet heldigt for 2 af de Fødende og ikke anført for en, 2 døde, en af Barsel-feber og en pludselig 8 Timer efter Fødselen). 1 Anlæggelse af Tang paa sidstkomende Hoved ved Fødsel, raaddent Foster; Konen døde 14—15 Timer efter Forløsningen uden nærmere kjendt Dødsårsag (Hirsch). 6 Vendinger, 4 ved Tverleie (alle Fødende og 1 Foster ilive, 3 dødfødte); 1 ved Bækkenforsnevring (med dødfødt Foster; Udfaldet for Konen kjendes ikke) og 1 med fremfalden Navlesnor (med uopgivet Udfald for Moder og Barn). 1 Udtrækning ved Fødsel, med Armene opslaaede, Fosteret dødfødt, Konen ilive (Aamodt). — 3 Perforationer, — 1 hos en første

Gang fødende Dværg med ligelig forsnevret Bækken med heldigt Udfald (L. Irgens); — 1 paa hydrocephalisk Foster ved Fødsel med uopgivet Udfald for den Fødende (H. Zimmer); — 1 Perforation og Vending af dødt Foster hos en Fødende med Bækkenforsnevring (6 Aar tidligere forløst ved Perforation); hun døde sex Dage efter af Hjerneemboli (Aamodt). — 3 kunstige Forløsninger af Efterbyrden; 1 Fødende ilive, 1 døde 8 Dage efter af Barsel-feber; Udfaldet er ei anført for 1. — Ialt 37 obstetriciske Operationer, hvoraf 1 i Soggendals, 2 i Ekersunds, 3 i Sandnæs, 14 i Stavangers, 2 i Finnø, 3 i Sands, 9 i Karmøens og 3 i Haugesunds Distrikter.

Antallet af Fødte og Døde vil sees af følgende Tabel:

Lægedistrikt.	Fødte.	Døde			Død-fødte. *)
		i Alt.	i 1ste Døgn. *)	paa Barsel-seng.	
Soggendal.....	174	115	3	1	9
Ekersund.....	404	273	6	1	8
Sandnæs.....	437	266	4	5	23
Stavanger.....	880	563	8	6	25
Finnø.....	339	214	-	1	11
Sand.....	352	189	2	2	6
Karmøen.....	448	250	2	1	20
Haugesund.....	452	242	4	3	11
Tilsammen	3 486	2 112	29	20	113
Herfra fragaar Svedens Herred af Haugesunds Distrikt (til søndre Bergenhus Amt).....	83	32	-	-	1
Stavanger Amt	3 403	2 080	29	20	112

*) Efter Dødfødteanmeldelserne.

Omkomne paa voldsom Maade: 82.

For det hele Amt bliver der saaledes et Overskud af 1 323 Fødte over Døde og Forholdet mellem hine og disse = 100 : 61,1. For 15 af de paa Presternes Liste opførte, paa Barselseng døde 20 Kvinder (hvoraf 1 uforløst) have Lægerne opgivet Dødsarsagen: 12 døde af Barsel-feber (deraf en efter Tangforløsning og en 8 Dage efter kunstig Forløsning af Efterbyrden), 1 20—30 Aar gammel af Hjerneemboli (6 Dage efter Perforation) og 1 40—50 Aar af Lungebetændelse (O. Aamodt), samt 1 af Livmoderblødning kort efter naturlig Forløsning med Tvillinger (J. R. Lossius); — 3 døde efter besværlig Fødsel uden nærmere kjendt Dødsarsag (deraf en 20—30 Aar gammel Fødende pludselig 8 Timer efter Tangforløsning og en 15 Timer efter Tangsanlæggelse paa sidstkommande Hoved).

Lægenes Dødsliste indeholde Opgaver over 750 eller 37,5 pCt. af samtlige ved Sygdom forårsagede Dødsfald

(1998). De hyppigste Dødsarsager vare: Svindsot (135), Skarlagensfeber (130), Nervefeber (48), Hjernebetændelse, tuberkuløs Meningit og Kramper i Børnealderen (tilsammen 44), Lungebetændelse (39), Kighoste (38) og akut Bronchit (28).

Veirliget. Efter et tildels kjøligt Foraar kom Sommeren varm og drivende, saa Aanen i det Hele blev god; fra Høsten udover faldt der meget Regn. Overalt i søndre Fiskedistrikt slog Fisket fuldstændig fejl.

Levemaade og hygiæniske Forhold. Sandsen og Modtageligheden for Forbedringer viste sig stadig større og større inden Amtets fleste Distrikter, saaledes navnlig i Finnø, om end Fremgangen ikke er saa stor fra Aar til andet; Frygten for, at Vaarsildfiskets Ophør vilde virke skadelig i flere Henseender, har vist sig ugrundet i nævnte Distrikt; Gaardbruget har, siden man ophørte med Fisket, der virkelig virkede ikke lidet hemmende paa Jordbruget, stadig gaaet fremad, hvortil vistnok ogsaa de høje Priser paa alle Landmandens Produkter bidrager i væsentlig Mon; Folket har i de senere Aar lært at sætte mere Pris paa Jorden; — selv paa Øerne, hvor Jordbruget hidtil har været meget forsømt, ser man nu store Dyrkningsforetagender iverksættes, hvorfor Arbejdsfortjenesten har været nok saa god (J. Lossius). I Sands Distrikt ere de fleste Livsfornödenheder ligesom Træmaterialier og fremfor Alt Heste stegne i Pris til en før ukjendt Grad; den herved pludselig opstaaede Handelsaand virker demoraliserende paa Befolkningen, idet Udskielser tiltager, fornemmelig paa Sand og enkelte Dele af Jælse, — hertil bidrager imidlertid ogsaa den betydelige Reaktion, der er indtraadt efter den stærke religiøse Bevægelse, som opstod i 1871 (W. Thesen).

Af fattige Syge kan følgende Antal sees at være behandlede i Aarets Løb:

i Soggendals Distrikt.....	10
i Ekersunds.....	80
i Sandnæs.....	59
i Finnø.....	48
i Sands.....	12
i Karmøens.....	35
i Haugesunds.....	148

Tilsammen: 392.

Eor Stavanger Distrikt savnes Opgave herom, hvorimod der oplyses at Fattiggassens Udgift til Medicin beløb sig til 539 Spd. 98 Skill. Fra Finnø roses den store Li-

beralitet mod Distriktets fattige Syge, hvorimod der fra Sand ankes over den slette Fattigsygepleie.

Sundhedskommissionerne have afholdt følgende Antal Møder: i Soggendals Distrikt 6, to i Ladestedet, to i Herredet Soggendal, et i hvert af Lunde og Heskestads Herreder; i Ekersunds Distrikt 10, fem i Ladestedet og et i hvert af de fem Herreder; i Sandnæs Distrikt 13, tre i hvert af Time og Klep Herreder, to i Ladestedet og hvert af Høilands og Gjesdal Herreder samt et i Høle; i Stavangers Distrikt 36 i Stavanger By (intet i Landdistriktet); i Finnø Distrikt 6, et i hvert Herred med Undtagelse af Aardals; i Sands Distrikt 5, to i hvert af Suledal og Søvde Herreder og et i Vikedal; i Karmøens Distrikt 5, et i hvert af Ladestederne, to i Herredet Skudesnæs og et i Avaldsnæs; i Haugesunds Distrikt 2, et i Torvestad og et i Skjold (foruden flere i Kjøbstaden Haugesund). Fra samtlige Distrikter med Undtagelse af Haugesunds oplyses, at den hele Kommunebestyrelse er indtraadt i Sundhedskommissionerne, — for Ekersunds og Karmøens Distrikters Vedkommende dog kun i Landdistrikterne, og ikke i Sandnæs Herred af Sandnæs Distrikt. De væsentligste Forhandlingsgjenstande have i alle Distrikter været de epidemiske Sygdomme og nødvendige hygieeniske Foranstaltninger.

Antallet af de i 1872 Vaccinerede udgjorde:

i Soggendals Distrikt	185
i Ekersunds	— 327
i Sandnæs	— 340
i Stavangers	— 1 101
i Finnø	— 479
i Sands	— 278
i Karmøens	— 421
i Haugesunds	— 448

tilsammen: 3 579.

Af **retsmedicinske Forretninger** opgives udførte: 6 Obduktionsforretninger, tre af i Dølgemaal fødte Føstere, døde ved Kvælning, en af en pludselig død, gammel Kvinde, en af en Kvinde, død af Hjerneemolition, en af en Mand, død af Drik; — 1 Synsforretning over en ved Vaadeskud dræbt Gut; — 2 Undersøgelser af Kvinder, mistænkte for Barnefødsel i Dølgemaal; — 1 Erklæring i Anledning af Vand- og Brødstraf, idømt en frugtsommelig Pige. Tilsammen 10 Forretninger, hvoraf 2 i hvert af Ekersunds, Sandnæs, Stavangers og Finnø Distrikter samt 1 i hvert af Sands og Haugesunds Distrikter.

Af **Sygehuse** har Amtet foruden Sindssygeasylet i Sta-

vanger 3 offentlige, nemlig Amtssygehuset og Stavanger Bys Sygehus og Vaarsildfiske-Afgiftsfondets Sygehus i Haugesund; med Hensyn til Virksomheden ved disse henvises til de almindelige Sygehuslister. Ved Vignæs Kobberverk findes et velindrettet privat Sygehus paa 25 Senge.

Under **Vaarsildfisket** behandledes af Fiskelægen 376 syge Fiskere (i 1871: 1 067), hvoraf 29 paa Sygehuset i Haugesund, som i indeværende Aar kun var i Virksomhed fra 6te Februar til 30te Marts. Som sædvanlig vare Katarrher, Bronchiter, Lungebetændelse, Rheumatisme, Diarrhoer og udvendige Beskadigelser de hyppigst forekommende Sygdomstilfælde. Af smitsomme Sygdomme optraadte kun 3 enkeltstaaende Tilfælde af Typhus og 1 af Skarlagensfeber, hvilke indlagdes paa Sygehuset.

Badeindretninger. Foruden de ved Sygehusene indrettede Bade findes 1 Badeindretning i Stavanger, 1 ved Vignæs Verk og et Søbadehus i Ekersund.

Amtet har 5 **Apotheker**, nemlig 2 i Stavanger, 1 i Ekersund, 1 i Haugesund og 1 Filialafdeling af det sidste i Ladestedet Kopervik, hvilket bestyres af 1 examineret Pharmaceut og 1 Discipel; Personalet ved de øvrige Apotheker bestaar — foruden af Apothekerne — i Ekersund af 1 Provisor og 2 Disciple; i Stavanger ved Apotheket Hygæa af 1 Pharmaceut og 3 Disciple og ved Svaneapotheket af 2 Pharmaceuter og 1 Discipel; samt i Haugesund af 1 Pharmaceut og 1 Discipel.

Medicinalpersonalet bestaar af 16 Læger, 1 Tandlæge, 26 Jordemødre og 36 Hjelpevaccinatører, nemlig i:

1. Soggendals Distrikt: 1 Læge, bosat i Ladestedet Soggendal; ingen Jordemoder; 3 Hjelpevaccinatører.
2. Ekersunds Distrikt: 1 Læge, bosat i Ekersund; 1 Jordemoder; 2 Hjelpevaccinatører.
3. Sandnæs Distrikt: 2 Læger, bosatte i Sandnæs; 3 Jordemødre (2 Poster ledige); 6 Hjelpevaccinatører.
4. Stavanger Distrikt: 5 Læger, bosatte i Stavanger; 1 Tandlæge; 6 Jordemødre; 5 Hjelpevaccinatører.
5. Finnø Distrikt: 1 Læge, bosat i Finnø; 4 Jordemødre (1 Post ledig); 7 Hjelpevaccinatører (hvoraf en Jordemoder).
6. Sands Distrikt: 1 Læge, bosat i Sand; 2 Jordemødre; 4 Hjelpevaccinatører.
7. Karmøens Distrikt: 3 Læger, bosatte i Kopervik, i Skudesnæshavn og ved Vignæs Kobberverk; 5 Jordemødre; 4 Hjelpevaccinatører.
8. Haugesunds Distrikt: 2 Læger, bosatte i Haugesund; 5 Jordemødre; 5 Hjelpevaccinatører (hvoraf en Jordemoder).

XII. Søndre Bergenhus Amt.

Amtet, hvis Fladeindhold er 119,55 norske Kvadratmil, og som ved Folketællingen den 31te December 1865 havde 113 403 Indbyggere er inddelt i følgende 9 Lægedistrikter:

1. Indre Søndhordlands Lægedistrikt (8,45 n. □ M., 9 861 Indbyggere indbefattende:

Herrederne Skonevig . . .	4,54 Mil,	3 255 Indb.
Etne	2,46 -	2 614 —
Fjelberg	1,45 -	3 992 —
2. Ytre Søndhordlands Lægedistrikt (6,95 n. □ M., 13 802 Indbyggere) indbefattende:

Herrederne Stordøen . . .	1,40 Mil,	1 734 Indb.
Valestrand	0,45 -	900 —
Findaas	1,75 -	4 580 —
Fitje	1,43 -	2 313 —
Tysnæs	1,92 -	4 275 —
3. Indre Hardangers Lægedistrikt (42,24 n. □ M., 10 597 Indbyggere) indbefattende:

Herrederne Kinservik . . .	19,57 Mil,	5 778 Indb.
Ulvik	17,59 -	3 891 —
Røldal	5,08 -	928 —
4. Ytre Hardangers Lægedistrikt (12,58 n. □ M., 11 259 Indbyggere) indbefattende:

Herrederne Kvindherred . .	5,97 Mil,	4 543 Indb.
Strandebarm	0,84 -	
og Varaldsø	0,62 -	2 200 —
Jondalen	1,77 -	1 663 —
Vikør	3,38 -	2 853 —
5. Vos Lægedistrikt (15,80 n. □ M., 9 629 Indbyggere) indbefattende:

Herrederne Vos	11,63 Mil,	7 620 Indb.
Vossestranden	4,17 -	2 009 —
6. Søndre Midthordlands Lægedistrikt (7,29 n. □ M., 11 132 Indbyggere indbefattende:

Herrederne Os	3,13 Mil,	3 750 Indb.
Fuse	2,86 -	3 173 —
Sund	1,30 -	4 209 —
  7. Nordre Midthordlands Lægedistrikt (3,65 n. □ M., 14 255 Indbyggere) indbefattende:

Herrederne Fane	1,67 Mil,	3 635 Indb.
Fjeld	1,02 -	2 557 —
Askøen	0,70 -	3 966 —
Aarstad		1 398 —
Bergens Dom- og Korskirkesogns Landdistrikt	0,26 -	2 699 —
  8. Indre Nordhordlands Lægedistrikt (12,55 n. □ M., 15 620 Indbyggere) indbefattende:

Herrederne Haus	1,54 Mil,	4 229 Indb.
Bruvik	2,85 -	2 062 —
Hammer	1,77 -	5 246 —
Hosanger	6,39 -	4 092 —
  9. Ytre Nordhordlands Lægedistrikt (8,02 n. □ M., 13 950 Indbyggere) indbefattende:

Herrederne Herlø	0,92 Mil,	2 484 Indb.
Manger	0,94 -	4 364 —
Lindaas	6,16 -	7 102 —
- Svedens Herred (1,84 n. □ M. 3 289 Indbyggere), udgjør en Del af det iøvrigt i Stavanger Amt beliggende Haugesunds Lægedistrikt.

Sundhedstilstanden betegnes fra de fleste Distrikter som mindre god, især for den første Halvdel af Aaret; over det hele Amt var Skarlagensfeber betydelig udbredt og i enkelte Distrikter Kighoste temmelig almindelig.

Dødeligheden var dette Aar lidt ringere end det foregaaende. De Dødes Antal beløb sig til 1 954, hvilket udgjør 16,59 pro mille af den beregnede Folkemængde ved Aarets Begyndelse (117 756). I Aaret 1871 døde 2 030 eller 17,27 pro mille og i 1870 1 643 eller 14,3 pro mille af Middelbefolkningen i hvert af disse Aar. I Femaaret 1866—70 udgjorde det gennemsnitlige aarlige Antal af Døde 1 736 eller 15,12 pro mille af den beregnede Befolkning ved

Femaarets Midte (114 782) i det næst foregaaende Femaar var Dødeligheden 16,8 pro mille.

Til Oplysning om de **epidemiske Forhold** hidrættes følgende af Lægernes Opgaver sammendragne Tabel (se Tabellen paa næste Side:

Af **Nervefeber** er opgivet 228 Tilfælde, hvoraf 23 endte dødelig (253 og 33 i 1871). Sygdommen forekom i samtlige Lægedistrikter. Fra indre Søndhordlands Distrikt heder det, at Sygdommen efterhaanden har aftaget, siden man begyndte med Oprettelsen af Sygehuse under Vaarsildfisket. I et Hus blev 9 Personer angrebne, Smitten indførtes ved en hjemvendende Fisker (I. K. Dahl). Fra Vos

I søndre Bergenhus Amt anmeldte epidemiske Sygdomme.

	Hele Aaret.		Tiden er op- givet for.	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.
	Behand- lede.	Deraf Døde.													
Nervefeber	228	23	219	35	21	16	15	33	15	11	8	14	7	15	29
Simpel Feber	39	-	39	8	5	5	3	6	2	2	6	1	-	1	-
Barsel-feber	23	5	23	1	1	1	8	2	-	1	1	2	2	3	1
Børnekopper	5	-	5	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-
Vandkopper	16	-	16	-	2	-	6	-	5	-	1	-	-	1	1
Skarlagen-feber	764	109	763	115	108	99	92	68	56	71	44	28	39	33	10
Rødlinger	3	-	3	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Mæslinger	2	-	2	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-
Rosen	30	-	30	1	4	3	4	1	2	1	3	1	3	7	-
Kighoste	111	5	110	6	1	1	-	-	-	13	12	27	30	7	13
Diphtherisk Svælgbe- tændelse	46	7	46	9	1	11	1	3	1	1	-	3	10	4	2
Strubehoste	12	6	12	1	-	1	2	1	-	1	2	-	4	-	-
Kusma	20	-	20	1	-	-	1	2	8	1	1	2	3	-	1
Akut Bronchit	110	6	110	12	7	13	16	14	10	6	4	1	6	6	15
Andre katarrh. Tilfælde	178	-	178	24	20	18	25	23	8	2	6	4	12	20	16
Lungebetændelse	178	29	178	13	19	26	38	23	9	3	5	6	11	12	13
Pleurit	22	-	22	4	2	1	3	2	-	3	3	1	1	1	1
Gigtfeber	75	1	75	2	9	3	6	4	6	7	6	5	12	6	9
Diarrhoe (akut)	200	5	195	11	7	18	8	15	6	17	29	13	24	26	21
Cholera nostras	49	5	46	-	-	2	3	-	-	6	12	6	2	4	6
Blodgang	5	-	5	-	4	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Skjørbug	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-
Tilsammen	2 118	201	2 098	246	211	218	232	200	138	152	137	110	169	147	138

	Ialt op- givne		Fordeling paa Lægedistrikterne.																			
			Søndre land.		Ytre Søndre land.		Indre Hardanger		Ytre Hardanger		Vos.		Søndre Midthord- land.		Nordre Midthord- land.		Indre Nordhord- land.		Ytre Nordhord- land.		Svedens Herred.	
	Tilfælde.	Dødsfald.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.
Nervefeber	228	23	10	2	31	2	6	2	16	3	14	2	19	1	80	8	20	1	23	1	9	1
Simpel Feber	39	-	12	-	3	-	2	-	-	-	17	-	2	-	1	-	-	-	2	-	-	-
Barsel-feber	24	6	7	1	5	1	-	-	2	2	3	-	5	1	2	1	-	-	-	-	-	-
Børnekopper	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	-	-	-	-	-
Vandkopper	16	-	1	-	4	-	4	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	6	-	-	-
Skarlagen-feber	816	161	38	11	117	14	28	10	58	18	15	4	26	12	179	30	172	23	183	39	-	-
Rødlinger	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-	-
Mæslinger	2	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Rosen	30	-	-	-	3	-	2	-	7	-	-	-	6	-	4	-	4	-	4	-	-	-
Kighoste	113	7	12	1	6	-	-	-	-	-	-	-	4	3	76	2	15	1	-	-	-	-
Diphtherisk Svælgbe- tændelse	46	7	-	-	-	-	2	1	-	-	-	-	1	-	16	2	17	-	10	4	-	-
Strubehoste	12	6	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	1	1	6	4	-	-	3	1	-	-
Kusma	20	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	3	-	6	-	5	-	5	-	-	-
Akut Bronchit	111	7	15	3	-	-	11	1	30	-	17	-	17	-	9	-	7	1	5	2	-	-
Andre katarrhalske Tilfælde	178	-	10	-	90	-	14	-	25	-	8	-	8	-	1	-	26	-	4	-	-	-
Lungebetændelse	187	38	8	-	12	3	8	-	20	5	16	3	22	6	12	4	23	5	66	12	-	-
Pleurit	22	-	6	-	2	-	3	-	4	-	-	-	4	-	1	-	-	-	2	-	-	-
Gigtfeber	75	1	17	-	5	-	11	-	9	-	7	-	4	-	3	-	16	1	3	-	-	-
Diarrhoe (akut)	200	5	10	-	55	1	3	-	36	1	-	-	28	1	12	2	56	-	-	-	-	-
Cholera nostras	49	5	21	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	3	-	24	5	-	-	-	-
Blodgang	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	4	-	-	-
Skjørbug	2	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
Tilsammen	2 183	266	170	18	333	21	95	14	210	29	89	9	150	25	414	53	390	37	323	59	9	1

anføres smitsomme Sygdomme at gribe mest om sig om Vinteren, eftersom Almuen da bor mere sammenpakket end om Sommeren (Næsheim). Fra de fleste Steder angives Sygdommen at have havt stundom stærkt fremtrædende cerebrale Fænomener.

Af **Barsel-feber** opgives 24 Tilfælde med 6 Dødsfald (i 1871: 13 og 5), hvoraf 1 efter forudgaaen Forløsning ved Exvisceration.

Af **Børnekopper** er anmeldt 5 Tilfælde, alle paa Arne Fabrik i indre Nordhordlands Distrikt. Smitten indførtes antagelig fra Bergen. Ved at isolere de først Angrebne og ved i stor Udstrækning at foretage Revaccination lykkedes det at begrænse Sygdommens Udbredelse (Krohn). Børnekopper forekom hverken i 1870 eller 1871.

Skarlagensfeber havde det hele Aar en betydelig Udbredelse, men aftog dog i det Hele i den sidste Halvdel. Der er opgivet 816 Tilfælde med 161 Dødsfald (1 021 Tilfælde og 145 Dødsfald anmeldtes i 1871). Epidemien var udbredt over det hele Amt, men som det synes — ligesom i foregaaende Aar — mindst i Vos Lægedistrikt, hvor ogsaa Sygdommen fuldstændig ophørte ved Udgangen af Mai; i de øvrige Distrikter derimod varede den med spredte Tilfælde udover Høsten og flere Steder lige til Aarets Udgang. Sygdommen var i den første Tid af Aaret i det Hele meget dødelig; langvarige Eftersygdomme, som haardnakkede Glandelsuppurationer, Nyreaffektioner og Vatersot paafulgte hyppig. Diphterisk Svælgbetændelse, purulent Øreflod og Diarrhoe vare almindelige Komplikationer. Udover Sommeren blev Sygdommen mildere, hvorfor mange Patienter da ikke søgte Lægehjelp. Fra ytre Nordhordland synes Lukning af Skolerne at have været et godt Middel til at hindre Epidemiens Udbredelse (T. Collett).

Af **Rosen** er i dette Aar opgivet et ikke lidet mindre Antal Tilfælde end i det foregaaende, nemlig 30 uden Dødsfald mod 88 Tilfælde med 2 Dødsfald i 1871.

Fra ytre Hardanger anføres **Erythema nodosum** i det Hele at være temmelig almindelig; og synes denne Sygdom undertiden næsten at antage en epidemisk Karakter; dog angribes sjelden flere Personer i et Hus. Almuen ved den indre Del af Fjorden kalder Sygdommen „Flækfeber“. Den optræder aldrig farlig, men er ofte yderst plagsom paa Grund af ledsagende, stærke, rheumatiske Smerter. Knudernes Antal kan ofte være meget ringe, stundom kun 2—3, der hyppigst har sit Sæde paa Skinnebenene og Laaret, men Smerterne kan dog derfor være lige stærke. Til andre Tider er Mathed og nervøse Symptomer saa fremtrædende, at man frygter for en mulig Nervefeber; de karakteristiske Knuder maa da afgjøre Sagen. I de fleste Tilfælde medtages Kræfterne ei lidet, hvorfor Rekonvale-

scenten ofte bliver langvarig. Chinin i sur Opløsning synes især at have gjort Nytte imod Sygdommen (Sparre).

Kighoste har i dette Aar havt en betydelig større Udbredelse end i det foregaaende, nemlig 113 Tilfælde med 7 Dødsfald med 18 Tilfælde og 1 Dødsfald i 1870.

Af **diphtherisk Svælgbetændelse** er opgivet 46 Tilfælde med 7 Dødsfald; af **Strubehoste** er anmeldt 12 Tilfælde med 6 Dødsfald (Aaret forud anmeldtes henholdsvis 66 og 7, og 7 og 4).

Af **katarrhalske Tilfælde** er i det Hele opgivet 289 Tilfælde, hvoraf 111 kunne sees at have været **akut Bronchit**, af hvilken Sygdom de opgivne 7 Dødsfald ere foraarsagede (i 1871 vare af 243 Tilfælde de 76 akut Bronchit, af hvilke 3 medførte Døden).

Af **Lungebetændelse** er opgivet 187 Tilfælde med 38 Dødsfald (Aaret forud 218 og 45). Sygdommens Sæde anføres 9 Gange at have været i høire Lunge, 7 i venstre og 1 i begge (J. Heiberg).

Af **Pleurit** er anmeldt 22 Tilfælde (i 1871 30 Tilfælde og 1 Dødsfald).

Rheumatiske Sygdomme. Af **Gigtfeber** er opført 75 Tilfælde og 1 Dødsfald (62 og 1 i 1871). **Kronisk Rheumatisme** opgives fra flere Kanter som temmelig almindelig; deraf er opgivet 76 Tilfælde, 47 hos Mænd, 29 hos Kvinder, 5 under, 71 over 15 Aar.

Hjernebetændelse er paa Lægernes Dødslisher opført som Dødsårsag hos 8, tuberkuløs Meningit hos 10, Spinalmeningit hos 1 og Kramper i Børnealderen hos 4, af hvilke tilsammen 23 Dødsfald, 1 falder paa indre Søndhordlands, 1 paa ytre Søndhordlands, 1 paa nordre Hardangers, 6 paa ytre Hardangers, 5 paa Vos, 4 paa søndre Midthordlands, 3 paa nordre Midthordlands og 2 paa ytre Nordhordlands Distrikt.

Af **Diarrhoe** og **Cholera nostras** er tilsammen anmeldt 249 Tilfælde med 10 Dødsfald, hvoraf 5 ved Diarrhoe, 5 ved Cholera nostras (149 Tilfælde og 9 Dødsfald i 1871).

Veneriske Sygdomme. Nedenstaaende Tabel giver en Oversigt over de paa Lungegaardshospitalet behandlede Tilfælde (se Tabellen paa næste Side):

I Hjemmet behandledes 10 Personer for Syphilis, 7 Mænd og 3 Kvinder, alle over 15 Aar, 3 ere opgivne at have lidt af primære, 7 af konstitutionelle, hvoraf 1 kan sees at have været tertiær Syphilis, 1 var hjemmehørende i indre Søndhordlands, 3 i indre Nordhordlands, 5 i nordre Midthordlands og 1 i ytre Nordhordlands Distrikt.

Af **Spedalske** kjendtes ifølge Overlægens Beretning ved Udgangen af det foregaaende Aar udenfor Stiftelserne 237, 106 af Mand-, 131 af Kvindekjøn. Tilgangen i heromhandlede Aar var 36, hvoraf 16 overseede ved tidligere

Liste over de paa Lungegaardshospitalet behandlede Tilfælde af Syphilis.

Tilbageiggende fra forrige Aar.			Indkomne.			Af de indkomne Tilfælde vare:		Udgaede helbredede.	Tilbageiggende ved Aarets Slutning.			Samlet Antal Forplejningsdage.	Middeltal af Forplejningsdage for hver Udskreven.
Md.	Kv.	Tils.	Md.	Kv.	Tils.	sekundær Syphilis.	tertiær		Md.	Kv.	Tils.		
1	3	4	1	7	8	8	-	11	-	1	1	1 432	130,2

Tællinger, 8 hjemkomne fra Stiftelser og 12 nye tilkomne Tilfælde. Afgangen var 32, hvoraf 25 døde og 7 indlagte i Stiftelser. Antallet ved Aarets Udgang var altsaa 241, nemlig 105 af Mand- og 136 af Kvindekjøn. For 3 er Opholdsstedet ukjendt; de øvrige var saaledes fordelt paa de forskjellige Lægedistrikter:

Svedens Herred	8
Ytre Søndhordland	48
Indre	23
Ytre Hardanger	15
Indre	17
Søndre Midthordland	28
Nordre	25
Indre Nordhordland	17
Ytre	41
Vos	16

Tilsammen: 238.

Paa Pleiestiftelsen for Spedalske No. 1 var ved Udgangen af 1871 Belægget 240, nemlig 112 mandlige og 128 kvindelige Lemmer. I 1872 indkom 39 Spedalske, 20 af Mand- og 19 af Kvindekjøn, og udskreves 37, hvoraf 21 døde, 7 Mænd og 14 Kvinder, og 2 oversendtes til andre Stiftelser. Belægget ved Udgangen af 1872 var saaledes 242, nemlig 116 af Mand- og 126 af Kvindekjøn.

Paa Lungegaardshospitalets Helbredelsesanstalt var efter Overlægens Beretning 40, 18 Mænd og 22 Kvinder, tilbageiggende fra forrige Aar; 8 indkom, 2 af Mænd-, 6 af Kvindekjøn. I Aarets Løb udgik tilsammen 13, nemlig 1 Mand og 1 Kvinde helbredede, 1 Mand i Bedring, 5 Mænd og 3 Kvinder uhelbredede, 1 Mand og 1 Kvinde døde. 35 vare tilbageiggende ved Aarets Udgang, 12 af Mand-, 23 af Kvindekjøn. I Hospitalets Lemmeafdeling var 40, 19 af Mand-, 21 af Kvindekjøn, tilbageiggende fra forrige Aar; 6 indkom, 5 af Mand-, 1 af Kvindekjøn; 2 Mænd udgik uhelbredede, 6 døde, 4 Mænd og 2 Kvinder. Lungegaardshospitalets samlede Belæg af Spedalske ved Aarets Udgang udgjorde saaledes 73, nemlig 30 af Mand-, 43 af Kvindekjøn. Det samlede Antal af de i Aarets

Løb i ovennævnte Stiftelser døde Spedalske udgjør saaledes 29. Fra Lungegaardshospitalet opgives den nærmere Dødsarsag hos 3 at have været Svindsot, hos 1 dobbelt suppurativ Pneumoni, hos de øvrige amyloide og leprøse Degenerationer af Underlivsorganerne. Fra Pleiestiftelsen No. 1 berettes de der indtrufne Dødsfald næsten udelukkende at have rammet marastiske Individder med vidt fremskredne amyloide Degenerationer. I et Tilfælde berettes der ved Sektionen intet Spedalsk at være funden hos et tidligere af knudet Form lidende Individ, hos hvem Sygdommen havde været i 24 Aar.

Nedenstaaende Liste giver Oplysning om en Del af Lægerne behandlede væsentlig **kroniske Sygdomme** (se Tabellen paa næste Side:

Fnat. Fra indre Søndhordland anføres det, at Almuen nu anser det for en Skam at lide af denne Sygdom (J. K. Dahl). I indre Nordhordland synes Sygdommen derimod fremdeles at være meget udbredt (Krohn).

Af **Kræft** er der i det Hele opgivet 36 Tilfælde med 26 Dødsfald. (I 1871 21 og 15). For 20 af de Døde er Sygdommens Sæde opgivet, nemlig: i Mavesækken hos 6, i Tungen hos 4, i Brystkjertelen, Underlivet, Livmoderen og Ansigtet, hver hos 2, i Underlæben og Lyskekjertlerne, hver hos 1.

Af **Lungesvindsot** er opgivet 61 Tilfælde og 37 Dødsfald eller 6,8 pCt. af samtlige 548 af Lægerne opgivne, ved Sygdom forårsagede Dødsfald. I 1871 opgaves 76 Tilfælde med 41 Dødsfald eller 7,4 pCt. af de opgivne Dødsarsager). For de enkelte Lægedistrikter var Forholdet mellem de opgivne Dødsfald af Svindsot og samtlige opgivne Dødsarsager følgende (se Tabellen paa næste Side):

Af de for **Vatersot** opførte 10 Dødsfald kunne 5 sees at være forårsagede af Morbus Brighti, 5 af Hydrops.

Cardialgi og **kronisk Gastrit** er fremdeles hyppig forekommende Sygdomme, Fra ytre Hardanger anføres disse Affektioner at være meget almindelige blandt Grubearbejderne, hvor den mindre hensigtsmæssige Kost antages at

Lægedistrikt.	Opgivne Dødsfald af Svindsot.	Opgivne Dødsårsager ialt.	Forhold i pCt.
Indre Søndhordland . . .	3	50	6,0
Ytre —	4	41	9,8
Indre Hardanger	3	41	7,4
Ytre —	6	67	8,9
Vos	4	55	7,3
Søndre Midthordland . .	4	53	7,5
Nordre —	3	99	3,0
Indre Nordhordland . . .	2	55	3,6
Ytre —	8	86	9,3
Svedens Herred	-	1	-
Søndre Bergenhus Amt	37	548	6,8

være det væsentligste Aarsagsmoment. I det Hele synes dog imidlertid Kvindekjønnen at være mest udsat for disse Lidelser (Sparre).

Sindssygd. Foruden de opgivne 11 nye Tilfælde kunne 3 Sindssyge sees at være indlagte i Asyl. Sygdomsformen er opgivet for 3; 1 led af Melancholi, 2 af Mani. Paa Lægernes Dødsfortegnelser er i det Hele opført 2 som døde af Sindssygd.

For Amtskommunens Regning forpleiedes i Regnskabsaaret 1871—72 i Asyler 35, i Hjemmet 90 med en Udgift for Amtskassen af 6 084 Spd. 92½ Skill. Amtskommunens samlede Udgifter til Medicinalvæsenet udgjorde 8 783 Spd. 92 Skill. Af de for Amtskommunens Regning i Hjemmet forpleiede Syge hørte hjemme:

i indre Søndhordland 9	i søndre Midthordland 2
i ytre — 9	i nordre — 8
i indre Hardanger 11	i indre Nordhordland 9
i ytre — 16	i ytre — 11
i Vos 12	i Svedens Herred 3

Af Lægernes Beretninger kan desuden 7 Sindssyge sees at være forpleiede som almindelige Fattige.

Fra nordre Midthordland omtales **chirurgiske Tilfælde** af forskjellig Natur som temmelig almindelige paa de mange Fabriker og Verksteder i Omegnen af Bergens By (H. G. Jebe).

Følgende **chirurgiske Operationer** opgives udførte: 2 Exartikulationer af Finger- og Taaled, 1 Borttagelse af et Lipom, 1 af en fibrøs Svulst paa Laaret, 1 af et Angiom paa Næsen; 3 Operationer for Paraphimosis, 1 for Phimosis, 1 for Læbekræft, 1 for indgroet Negl; 1 Udtagelse af et fremmedt Legeme fra Øregangen; 1 Udskræling af nekrotiske Benstykker; 1 Punktion af Hydrocele, 1 Reposition af luxeret Skulderled.

Liste over kroniske Sygdomme.

Hele Aaret.	Deraf døde.		Af de Be-handlede, hvis Kjønn er opgivet, vare:		Af de Be-handlede, hvis Alder er opgivet, vare:		Ialt op-givne		Dødsfald.
	Behandlede.	Deraf døde.	Md.	Kv.	Børn (under 15 Aar).	Vorne (over 15 Aar).	Tilfælde.	Dødsfald.	
Fnat	18	-	7	11	12	6	18	-	-
Skurv	3	-	2	1	2	1	3	-	-
Kjertelsyge	66	2	29	37	53	13	66	2	2
Rachit	21	-	11	10	21	-	23	2	2
Svindsot	51	27	31	20	-	51	61	37	37
Kræft	23	13	14	9	-	23	36	26	26
Vatersot og Morbus Bright	23	6	12	11	2	21	27	10	10
Blegsot	50	-	-	50	3	47	50	-	-
Menstruationsuordener	41	-	-	41	-	41	41	-	-
Cardialgi, kronisk Gastrit og Dyspepsi	221	9	105	116	15	206	224	12	12
Ormesygdomme	7	-	3	4	7	-	7	-	-
Drankersygdomme	1	-	1	-	1	-	2	1	1
Sindssygdomme	11	-	5	6	2	9	13	2	2

Af **obstetriciske Operationer** omtales udførte af Læger: 15 Tangforløsninger, hvoraf 11 indicerede ved Vemangel, Vesvækkelse eller langsom Fødsel, (Udfaldet var heldigt for 9 af Mødrene, for 2 uopgivet, af Børnene var 6 levende, for 5 var Udfaldet uopgivet); 1 ved Bækkenneverhed og 1 ved Barselkrampe, begge med uopgivet Udfald for Mødre og Børn; 1 ved Fremfald af Navle-

snoren med heldigt Udfald for Moder og Barn; i et Tilfælde foretoges Tangforløsning af det førstkomende Barn ved Trillingfødsel, indiceret ved Moderens Debilitet, Barnet dødt, Moderen kom sig. 8 Vendinger, 3 indicerede ved Tverleie, af (Konerne forblev 2 ilive, 1 døde af Blødning efter Forløsningen, alle Børn dødfødte); 1 ved Udmattelse hos Konen af langvarigt Fødselsarbeide, Fosterhovedet høitstaaende, let bevægeligt, Konen døde 12 Timer efter Forløsningen, Barnet dødfødt; 2 Gange foretoges Vending og Udtrækning af sidstkomende Tvillinger med heldigt Udfald for Mødre og Børn, 2 Gange af de to sidstkomende Børn ved den omtalte Trillingfødsel, det andet Barn levede, det tredje var dødt. 1 Gang foretoges Udtrækning paa Sædet med ukjendt Udfald for begge. 1 Exvisceration formedelst Tverleie, Konen døde af Barselseber (Sparre). 1 kunstig Forløsning af Moderkagen, indiceret ved timeglasformig Strikur med heldigt Udfald. — Ialt 26 obstetriciske Operationer, nemlig 10 i indre Søndhordland, 1 i ytre Søndhordland, 3 i ytre Hardanger, 1 paa Vos, 5 i nordre Midthordland og 6 i ytre Nordhordland.

Antallet af **Fødte** og **Døde** vil sees af følgende Tabel:

Lægedistrikt.	Fødte.	Døde			Dødfødte.*)
		i Alt.	i 1ste Døgn.*)	paa Barselseng.	
Svedens Herred	83	32	-	-	1
Indre Søndhordland ..	301	135	-	1	14
Ytre — ..	430	207	1	4	19
Indre Hardanger	250	153	2	-	7
Ytre —	367	170	2	4	17
Vos	282	144	2	-	8
Søndre Midthordland ..	300	166	1	-	12
Nordre — ..	590	409	4	4	23
Indre Nordhordland ..	531	271	9	5	31
Ytre — ..	480	267	2	3	29
Søndre Bergenhus Amt	3 614	1 954	23	21	161

*) Ifølge Dødfødteanmeldelserne.

Omkomne paa voldsom Maade: 81.

For det hele Amt bliver der saaledes et Overskud af 1 660 Fødte over Døde og Forholdet mellem hine og disse = 100 : 54,1. Af de 21 paa Barselseng Døde kjendes Dødsarsagen hos 9, hvoraf 6 Gange af Barselseber, 3 af Blødning efter Forløsningen; 3 Kvinder døde uforløste, hvoraf en af Blødning i 8de Maaned.

Lægernes Dødslisters indeholder, — Stiftelserne for Spedalske medregnede, — Opgave over 548 eller 29,3 pCt. af samtlige 1 873 ved Sygdom foraarsagede Dødsfald. De hyppigste Dødsarsager vare: Skarlagensfeber (161), Spedalskhed (52), Lungebetændelse (38), Svindsot (37),

Kræft (26), Nervefeber (23), Hjernebetændelse, tuberkuløs Meningit og Kramper i Børnealderen (tilsammen 23) og Hjerneslag (13).

Veirliget. Vaaren kom tidlig; Sommeren var god og varm; Høsten noget regnfuld. Aarsudbyttet af Korn og Hø blev i det Hele meget godt, beds i ytre Nordhordland, hvor Aaret endog betegnes som et Kronaar. Poteterne blev flere Steder tildels ødelagte af Sygdom. Frugtavlens slog ikke videre til; Fiskerierne mislykkedes.

Levemaade og hygiæniske Forhold. Fra indre Søndhordland anføres Jordbruget og Husdyrstedet stadig at forbedres, siden Sildefiskerierne ophørte; især viser Fremskridtene sig betydelige paa Halsnøen af Fjelbergs Herred og i Etne. Skibsbyggeriet har ogsaa nu taget et forhen ukjendt Opsving, idet man nu ikke som før bygger smaa Jægter, men større Fartøier. Hertil medgaar selvfølgelig en Mængde Trævirke, hvorfor ogsaa Prisen paa alle Slags Skovprodukter er stegne ganske betydelig (I. K. Dahl). Fra ytre Hardanger anføres det, at det gaar fremad. Almuen er i det Hele ganske velstaaende og „selvhjulpne“. I de sidste Aar har Fædriften gjort ikke ringe Fremskridt (Sparre). I ytre Nordhordland skrider det stadig, om end langsomt fremad i hygiæniske Henseende; Almuens Indsigt i Jordbrug og Kvægstel tiltager, hvorfor ogsaa hele Distriktet paatagelig er gaaet fremad i økonomisk Velvære (M. Krohn). Fra søndre Midthordland lyder derimod Efterretningerne fremdeles lidet tilfredsstillende. „De hygiæniske Forhold lader meget tilbage at ønske“ (J. Heiberg).

Fattigsygepleien. For Fattigvæsenets Regning behandledes:

i indre Søndhordland ..	27	Individer med Udgift af tilsammen 37 Spd. 39½ Skill.
i ytre — ..	24	med en Medicinudgift af 12 Spd. 83 Skill.
i indre Hardanger	36	med en Udgift af 3 Spd. 48 Skill.
i ytre —	30	hvoraf Udgiften for 7 er opgivet til 13 Spd. 43 Skill.
i søndre Midthordland ..	36	med en Udgift af 44 Spd. 112 Skill.
i nordre — ..	29	
i Vos	67	

Lateris 249

Transport: 249	
i indre Nordhordland . . . 16, med en Udgift af 16 Spd. 101 Skill.	
i ytre — . . . 85, med en Udgift af 59 Spd. 33 Skill.	

tilsammen: 350.

Aaret forud var Antallet 331.

Af Møder i Sundhedskommissionerne afholdtes: i indre Søndhordland 4, deraf i Etne to, i Skonevig og Fjelberg, hvert et; i ytre Søndhordland 3, deraf i Stordøen, i Fin-aas og Fitje, i hvert et; i indre Hardanger 3, deraf i Ul-vik, Ullensvang og Røldal, i hvert et; i ytre Hardanger 5, deraf i Vikør to, i hvert af de øvrige tre Herreder et; i Vos 2; i søndre Midthordland 2, deraf i Fuse og Sund, i hvert et; i nordre Midthordland 6, deraf i Kors- og Domkirkens Landsogn, Aarstad og Askøen, i hvert to; i indre Nordhordland 7, deraf i Hammer tre, i Haus to, i Bruvik og Hosanger, i hvert et; i ytre Nordhordland 3, deraf i Manger to, i Herlø et. Af Forhandlingsgjenstan-dene nævnes: de epidemiske Sygdomme — fornemmelig Skarlagensfeber og Børnekopper — deres Forebyggelse og Behandling, Gjennemgaaelse af Listerne over de Spe-dalske, almindelige Sundhedsregler; om Børneopdragelse og Børnepleie i indre Søndhordland og Vos, om Bygnings-væsenet i indre Hardanger; om Syphilis i ytre Nordhord-land. Fra indre og ytre Hardanger nævnes overalt Kom-munerepræsentationerne at være indtraadte i Sundheds-kommissionerne.

De Vaccineredes Antal udgjorde:

i Svedens Herred	65
i indre Søndhordlands Distrikt	203
i ytre — — — — —	298
i indre Hardangers — — — — —	228
i ytre — — — — —	182
i Vos — — — — —	278
i søndre Midthordlands — — — — —	266
i nordre — — — — —	391
i indre Nordhordlands — — — — —	484
i ytre — — — — —	476

Tilsammen: 2871.

4 retsmedicinske Forretninger udførtes, deraf 2 i ytre Søndhordland, 1 i indre Søndhordland, 1 i indre Hardan-ger, nemlig: 1 Obduktionsforretning over Liget af en ukjendt Kvinde; 2 Undersøgelser af Personer, mis-tænkte for Fødsel i Dølgemaal; 1 Erklæring angaaende tilføiet Legemsfornærmelse.

Af Badeindretninger nævnes flere private i indre Sønd-hordland, en Dampbadindretning i indre Hardanger, hvori toges 143 Bad, 1 Søbadehus med Styrtebadindretning ved Arne Fabrik i indre Nordhordland, et lidet brugt Søbadehus i Lungegaardsvandet ved Bergen, samt flere smaa private.

Af Sygehuse findes i Aarstad Herred ved Bergen: Møllendal Sindssygeasyl (privat Eiendom), Lungegaards-hospitalet og Pleiestiftelsen for Spedalske No. 1, samt et orthopædisk Institut. Om Sindssygeasylets Belæg henvises til Sygehuslisten; Lungegaardshospitalet og Pleiestiftelsen ere ovenfor omhandlede.

Medicinalpersonalet bestod af 11 Læger, 31 Jordemø-dre og 56 Hjelpevaccinatører, nemlig i:

1. Svedens Herred: 1 Jordemoder; 2 Hjelpevaccinatø-rer; Distriktslægen bor i Haugesund.
2. Indre Søndhordlands Distrikt: 1 Læge, boende i Fjel-berg; 2 Jordemødre; 4 Hjelpevaccinatører.
3. Ytre Søndhordlands Distrikt: 1 Læge, boende paa Stordøen; 5 Jordemødre; 8 Hjelpevaccinatører.
4. Indre Hardangers Distrikt: 1 Læge, bosat i Kinservik; 6 Jordemødre; 7 Hjelpevaccinatører.
5. Ytre Hardangers Distrikt: 2 Læger, hvoraf Distrikts-lægen bosat i Strandebarm, en privat Læge i Kvind-herred; 6 Jordemødre; 4 Hjelpevaccinatører.
6. Vos Distrikt: 1 Læge, boende paa Vossevangen; 2 Jordemødre; 4 Hjelpevaccinatører.
7. Søndre Midthordlands Distrikt: 1 Læge, bosat i Os; 3 Jordemødre; 7 Hjelpevaccinatører.
8. Nordre Midthordlands Distrikt: 2 Læger, nemlig Di-striktslægen, der er bosat i Bergen, og Underlægen ved Lungegaardshospitalet; 3 Jordemødre; 3 Hjelpe-vaccinatører.
9. Indre Nordhordlands Distrikt: 1 Læge, bosat i Haus; 2 Jordemødre; 8 Hjelpevaccinatører.
10. Ytre Nordhordlands Distrikt: 1 Læge, boende i Lind-aas; 1 Jordemoder; 9 Hjelpevaccinatører.

XIII. Bergens By.

Byen, der har et Fladeindhold af 0,01 Kvadratmil, og hvis Folkemængde den 31te December 1865 var: 27 703, udgjør et Lægedistrikt, Bergens Statsfysikat.

Sundhedstilstanden maa i det Hele ansees for at have været temmelig god. Nervefeber og Skarlagensfeber vare de mere fremherskende akute Sygdomme, men havde dog ingen særdeles betydelig Udbredning.

Dødeligheden var ikke liden. De Dødes Antal var 754 eller 24,6 pro mille af den beregnede Befolkning ved Aarets Begyndelse (30 653). I det foregaaende Aar døde 790 eller 23,28 pro mille og i 1870: 651 eller 21,7 af Fol-

kemængden. I Femaaret 1866—70 udgjorde det gennemsnitlige aarlige Antal Døde 609 eller 21,06 pro mille af den beregnede Folkemængde ved Femaarets Midte (28 909); i det foregaaende Femaar var Dødeligheden 25,1 pro mille. Fordelingen af de Døde paa de forskjellige Aldersklasser i 1872 sees af nedenstaaende Liste, der er affattet efter de indsendte Dødsanmeldelser for et Antal af 731:

Ialt.	Under 1 Aar.	mellem 1—5 Aar.	mellem 5—10 Aar.	mellem 10—15 Aar.	mellem 15—20 Aar.	mellem 20—30 Aar.	mellem 30—40 Aar.	mellem 40—50 Aar.	mellem 50—60 Aar.	mellem 60—70 Aar.	mellem 70—80 Aar.	mellem 80—90 Aar.	mellem 90—100 Aar.
731	217	117	45	13	21	51	45	38	45	60	49	24	6

Af ovenstaaende Antal Dødsfald indtraf i Maanederne:

Januar . 51	Juli 55
Februar . 68	August . . . 79
Marts . . 75	September . 73
April . . 64	Oktober . . 57
Mai . . . 64	November . 49
Juni . . . 36	Decembar . 60.

Til Oplysning om de **epidemiske Forhold** hid sættes følgende af Lægernes Opgaver sammendragne Tabel: (se Tabellen paa næste Side):

Nervefeber har haft noget større Udbredning og Dødelighed end i det foregaaende Aar. Der er i det Hele opgivet 125 Tilfælde med 24 Dødsfald (i 1871 opgaves 121 Tilfælde med 16 Dødsfald og i 1870: 160 Tilfælde med 12 Dødsfald). Paa Byens Sygehus indlagdes 64; 2 laa tilbage fra foregaaende Aar; af 58 derfra Udskrevne var 12 Døde, 6 af Mand- og 6 af Kvindekjøn.

Af **Barselfeber** anmeldtes 18 Tilfælde, hvoraf 8 endte dødelig (Aaret forud 48 og 16). I 2 af de dødelig endende Tilfælde kan Tangforløsning sees at være foretagne.

Af **Børnekopper** forekom 8 Tilfælde (i 1871: 4).

Af **Skarlagensfeber** er anmeldt 231 Tilfælde, hvoraf 28 endte dødelig. (Af de Angrebne var 201 opgivet at

være under, 12 over 15 Aar). Sygdommen har nu med afvekslende Stigen og Falden hersket siden 1867. (I 1871 opgaves 662 Tilfælde med 133 Dødsfald, i 1870: 289 med 43, i 1869: 48 med 3, i 1868: 147 med 10 og i 1867: 427 Tilfælde med 26 Dødsfald.)

Af **Rødinger** er opgivet omtrent det samme Antal Tilfælde som ifjor, nemlig 138 Tilfælde mod 131 i 1871.

Mæslinger forekom i heromhandlede Aar ligesom i det foregaaende kun sporadisk; ialt iagttoges 15 Tilfælde (i 1871: 30).

Af **Kighoste** er i det Hele anmeldt 125 Tilfælde med 6 Dødsfald (Aaret forud ingen).

Diphtherisk Svælgbetændelse var ikke hyppig forekommende; der er opgivet 33 Tilfælde med 6 Dødsfald (i 1871: 57 og 2).

Af **Strubehoste** er der opgivet 93 Tilfælde med 56 Dødsfald (i 1871: 26 og 21).

Katarrhalske Sygdomme forekom stadig gennem det hele Aar, hyppigst i det første Halvaar. Af **akut Bronchit** er anmeldt 651 Tilfælde med 18 Dødsfald; af **Forkjølelsesfeber**, almindelig Svælgbetændelse og lignende Sygdomme 1 216 Tilfælde, tilsammen altsaa 1 867 Tilfælde med 18 Dødsfald. (I det foregaaende Aar er anmeldt 1 944 katarrhalske Tilfælde, hvoraf 765 af akut Bronchit med 22 Dødsfald; 4 Dødsfald bevirkedes af Laryngit).

I Bergens By anmeldte epidemiske Sygdomme.

	Hele Aaret.		Tiden er op- givet for.	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.	Ialt op- givne	
	Behand- lede.	Deraf Døde.														Tilfælde	Dødsfald
Nervefeber	119	18	119	14	7	14	5	7	4	7	10	16	13	11	11	125	24
Simpel Feber	238	-	238	22	50	30	23	27	24	9	16	5	11	13	8	238	-
Barsel-feber	18	8	18	2	6	2	-	-	1	-	1	4	1	1	-	18	8
Børnekopper	8	-	8	-	-	-	1	4	1	-	1	-	-	-	1	8	-
Vandkopper	92	-	92	29	5	8	16	8	7	-	10	1	-	3	5	92	-
Skarlagensfeber	213	10	213	30	54	39	11	10	2	1	11	19	11	13	12	231	28
Rødlinger	138	-	138	63	25	23	16	2	-	-	1	3	1	2	2	138	-
Mæslinger	15	-	15	3	5	4	-	-	1	-	1	-	-	1	-	15	-
Rosen	47	2	47	4	5	12	1	5	1	2	5	4	6	2	-	49	4
Kighoste	121	2	121	-	-	-	-	-	2	3	9	15	10	25	57	125	6
Diphtherisk Svælgbe- tændelse	29	2	29	1	3	8	4	1	2	1	1	4	3	-	1	33	6
Strubehoste	93	56	37	1	2	3	1	2	1	3	4	9	4	5	2	93	56
Kusma	148	-	148	23	32	23	10	7	6	3	2	1	1	14	26	148	-
Akut Bronchit	640	7	640	53	108	141	63	26	29	12	14	31	30	52	81	651	18
Andre katarrh. Tilfælde	1 216	-	1 216	169	148	263	146	73	40	24	33	49	68	88	115	1216	-
Lungebetændelse	139	21	139	8	20	33	24	10	6	-	5	3	9	9	12	154	36
Pleurit	41	-	41	3	10	9	1	3	1	4	-	2	2	3	3	41	-
Gigtfeber	70	2	70	8	8	13	8	11	5	2	-	4	6	5	-	70	2
Koldfeber	5	-	5	-	1	1	-	-	-	-	1	-	2	-	-	5	-
Diarrhoe (akut)	652	13	652	39	42	38	43	66	34	66	104	84	53	52	31	680	41
Cholera nostras	138	6	138	1	4	1	1	10	4	31	53	18	7	5	3	143	11
Blodgang	12	-	12	1	-	-	-	1	-	3	3	3	-	-	1	13	1
Skjørbug	5	-	5	-	-	1	-	-	-	3	-	1	-	-	-	5	-
Tilsammen	4 197	147	4 141	474	535	666	374	273	171	174	285	276	238	304	371	4291	241

Af **Lungebetændelse** anmeldtes 154 Tilfælde, hvoraf 36 endte dødelig (Aaret forud 261 med 55 Dødsfald). Af 17 paa Byens Sygehus behandlede Tilfælde endte 3 dødelig.

Hjernebetændelse er opført som Dødsårsag hos 20, tuberkuløs Meningit hos 18 og Kramper i Børnealderen hos 38, tilsammen 76.

Rheumatiske Sygdomme. Som lidende af **Gigtfeber** er opgivet 70 Personer, hvoraf 2 døde. Kronisk Rheumatisme er af 4 Læger behandlet hos 90 Personer. 45 var af Mand-, 45 af Kvindekjøn, 4 under og 86 over 15 Aar.

De **gastriske Sygdomme** angives at have havt en noget mindre Udbredning, men en større Dødelighed end i

det foregaaende Aar. Af **akut Diarrhoe** er anmeldt 680 Tilfælde, hvoraf 41 endte dødelig (i det foregaaende Aar 837, hvoraf 20 døde); af **Cholera nostras** 143 Tilfælde med 11 Dødsfald (mod 132 Tilfælde med 5 Dødsfald i det foregaaende Aar).

Af de af **Koldfeber** anmeldte 5 Tilfælde kan 1 sees at være indtruffet hos en ældre Mand, der regelmæssig i flere Aar efter hverandre har lidt af denne Sygdom.

Veneriske Sygdomme. Over de paa Byens Sygehus behandlede Tilfælde af Syphilis giver nedenstaaende Tabel en Oversigt:

Sygehus.	Tilbageiggende fra forrige Aar.			Indkomne.			Af de indkomne Tilfælde vare:				Udgaaede			Døde.	Tilbageiggende ved Aarets Udgang.			Det samlede Antal Forplejningsdage.	Middeltal af Forplejningsdage for hver Udskrevent.
	Md.	Kv.	Tils.	Md.	Kv.	Tils.	primær Syphilis.	sekundær	tertiær	hereditær	helbredede	i Bedring.	uhelbredede.		Md.	Kv.	Tils.		
Bergens Sygehus	3	3	6	33	27	60	12	41	6	1	48	6	2	1	3	6	9	2 351	41,2

Ifølge de af Byens Læger til Sundhedskommissionen indsendte Lister udgjorde Antallet af de for Syphilis Behandlede (de paa Sygehuset Indlagte iberegnete) 92, deraf 23 for primære, 57 for sekundære, 11 for tertiære og 1 for hereditære Tilfælde. Kjønnen er opgivet for 89, deraf vare 59 af Mand- og 30 af Kvindekjøn. Alder ei opgivet.

For **Gonorrhoe** og **Urethrit** opgives 144 Behandlede, hvoraf 74 paa Byens Sygehus, 70 i Hjemmet. Kjønnen er opgivet for 138; deraf vare 71 af Mand-, 67 af Kvindekjøn. Alderen er ikke opgivet.

Af **Spedalske** forpleiedes ved Udgangen af 1871 paa St. Jørgens Hospital 63, hvoraf 25 af Mand-, 38 af Kvindekjøn; 9 indkom i heromhandlede Aar; 9 døde. Belæggene ved Aarets Udgang var 63, deraf 30 af Mand-, 33 af Kvindekjøn. I Bergens By kjendtes ved Udgangen af Aaret 1871 udenfor St. Jørgens Hospital 16 Spedalske, 11 af Mand-, 5 af Kvindekjøn. I Aarets Løb tilkom 7, hvoraf 2 overseede ved tidligere Tællinger og 3 hjemkomne fra Stiftelser; 5 indlagdes i Stiftelse. Antallet af de i Aarets Løb var saaledes 18, deraf 13 af Mand-, 5 af Kvindekjøn.

Nedenstaaende Liste giver Oplysning om en Del af Lægerne og paa Sygehusene behandlede væsentlig **kroniske Sygdomme**:

Hele Aaret.	Deraf Døde.		Af de Behandlede, hvis Alder er opgivet, vare:		Af de Behandlede, hvis Alder er opgivet, vare:		Ialt opgivne	
	Behandlede.	Deraf Døde.	Md.	Kv.	Børn (under 15 Aar).	Vogne (over 15 Aar).	Tilfælde.	Dødsfald.
Fnat.	42	-	21	21	22	20	42	-
Skurv	3	-	3	-	-	-	3	-
Kjertelsyge	79	-	18	30	40	8	80	1
Rachit	7	-	5	2	7	-	7	-
Svindot	112	45	64	48	16	82	163	96
Kræft	23	1	12	11	-	12	50	28
Vatersot og Morbus Brighti.	33	8	17	16	6	15	45	20
Blegsot	136	-	2	134	19	96	136	-
Menstruationsuorden	37	-	-	37	-	21	37	-
Cardialgi, kronisk Gastrit og Dyspepsi	325	-	109	170	24	235	327	2
Ormesygdomme	54	-	21	32	52	1	54	-
Drankersygdomme	6	-	2	-	-	2	6	-
Sindssygdomme	16	-	5	8	-	9	17	1

Af de 42 af **Fnat** anmeldte Tilfælde behandlede 31 paa Byens Sygehus; 21 var af Mand-, 21 af Kvindekjøn; 22 under og 20 over 15 Aar.

For **Skurv** behandlede 3 Mænd paa Sygehuset.

De anmeldte Dødsfald af **Svindot** udgjorde 96 eller 13,8 pCt. af samtlige af Lægerne opgivne, ved Sygdom foraarsagede Dødsfald (694). I 1871 kjendtes 117 Dødsfald af Svindot eller 16,1 pCt. og i 1870 88 Dødsfald eller 14,7 pCt.

Af de af **Kræft** anmeldte 28 Dødsfald foraarsagedes 16 ved Kræft i Mavesækken og Leveren; 3 i Brystkjertelen; 2 i Nakken og Halskjertlerne; i Øiehulheden, Ansigtet, Tungen, Underlivet, Livmoderen, Laarbenet og Urinblæren, hver i 1. (I 1871 kjendtes 12 Dødsfald af Kræft).

Af de opgivne 20 Dødsfald af **Vatersot** og **Brights Sygdom** kan Døden 9 Gange sees at være foraarsaget af sidstnævnte Sygdom.

Drankersygdomme. Af de opgivne 6 Tilfælde kan 2 sees at have været Delirium tremens, 2 kronisk Alkoholisme.

Flere **Forgiftningstilfælde** — dog uden farlige Følger, — ere indtrufne efter Nydelsen af Gammelost. Ostene bleve gjentagne Gange underkastede kemisk Undersøgelse, men som sædvanlig med negativt Resultat.

Sindssygdom. I det Hele er opgivet 17 Tilfælde med 1 Dødsfald. Kjønnen er opgivet for 13, deraf vare 5 af Mand-, 8 af Kvindekjøn. Alder er opgivet for 9, alle over 15 Aar. 3 Tilfælde opgives at have været Melancholi.

I Bergens kommunale Sindssygeasyl vare 92 Sindssyge, 46 Mænd og 46 Kvinder indlagte for Kommunens Regning, i Rosenbergs Sindssygeasyl 7, 4 Mænd og 3 Kvinder og i Møllendals Asyl 7 Syge, 3 Mænd og 4 Kvinder.

Over udførte **chirurgiske Operationer** giver følgende Tabel en Oversigt:

Operationer.	Paa Sygehuset.	Udenfor Sygehuset.
Amputation af Laaret	2	-
- - Lægbenet	1	-
- - Brystkjertelen	1	-
Exartikulation af Fingre	2	4
Borttagelse af Kræft i Laaret	1	-
- - - i Nakken	1	-
- - - i Brystkjertelen	4	-
- - - i Læben	1	2
- - - i Tungen	1	1
Borttagelse af Enchondrom	1	-
- - Neurom	-	1
- - Livmoderpolyp	2	-
- - Glandelsvulst	1	1

Operationer.	Paa Sygehuset.	Udenfor Sygehuset.
Borttagelse af Lipom	-	2
Operation for Hareskaar	3	-
— - Phimosi	-	1
Plastisk Operation i Ansigtet	1	-
Paracentese af Underlivet	2	-
Tracheotomia	-	1
Tenotomia	1	2
Punktion af Vandbrok	1	-
Dilatation af M. sphinct. ani	-	1
Herniotomia	1	-
Reposition af incarcereret Brok	-	2
— - luxeret Overarm	-	2
— - — Underarm	-	1
Øienoperationer;		
Extractio cataractæ	-	2
Iridectomia	1	2
Borttagelse af Øieæblet	3	-
Strabotomia	1	-

Af obstetriciske Operationer sees følgende at være udførte af Læger: Paa Fødselsstiftelsen: 2 Tangforløsninger formedelst Vemangel med heldigt Udfald for Koner og Børn; 1 formedelst langsom og smertelig Fødsel uden Fremgang, Kone og Barn forblev ilive. Flere Gange maatte Efterbyrden kunstig forløses. Af Lægerne i Byen: 35 Tangforløsninger, 31 Gange paa Grund af Vemangel, Vesvækkelse eller langsom Fødsel uden Fremgang (af Konerne forbleve 21 ilive, 3 døde (to af Barselseber, den tredje antagelig af Emboli), for 7 er Udfaldet ikke opgivet; af Børnene forbleve 24 ilive, 6 døde, for 1 er Udfaldet ikke opgivet); 2 Gange formedelst Bækkenneverhed, baade Koner og Børn forbleve ilive; 2 Gange formedelst Barselkrampe (en af Konerne, der forløstes med Tvillinger, døde; den anden forblev ilive; af Børnene døde det ene, for Tvillingerne, hvoraf en forløstes ved Extraktion, er Udfaldet ikke opgivet). 5 Vendinger, 1 formedelst Tverleie med heldigt Udfald for Moder og Barn, 1 formedelst Placenta prævia, Konen kollaberede og døde nogle Timer efter Forløsningen, Barnet dødfødt; for 3 mangle Opgave over Indikationerne, alle disse sidste med heldigt Udfald for Mødre og Børn. 2 Gange Extraktion, 1 Gang af den ovenomtalte Tvilling, 1 med Sædeleie med heldigt Udfald for Moder og Barn. — Ialt — udenfor Stiftelsen — 42 obstetriciske Operationer, udførte af 8 Læger.

Paa Fødselsstiftelsen fødte i 1872 81 Kvinder. Der indtraf 3 Dødsfald, 1 antagelig formedelst Emboli, i Barselsengens 10de Døgn, 1 af Barselseber i det 14de Døgn; i det 3die Tilfælde kunde Dødsarsagen ei med Sikkerhed opgøres. Sektionen tydede paa en „akut Nyre- og Leveraffektion“; 2 Børn var dødfødte, hvoraf det ene led af betydelige Misdannelser (Hernia diaphragmatica et Anus imperforatus); 1 Barn, der var ufuldbaaret, døde 1½ Døgn gammelt. Sundhedstilstanden var i det Hele tilfredsstillende.

Antallet af Fødte og Døde vil sees af følgende Tabel:

Lægedistrikt.	Fødte.	Døde			Dødfødte.*)
		i Alt.	i 1ste Døgn.*)	paa Barselseng.	
Bergens Stadsfysikat	1 067	754	10	17	52

*) Efter Dødfødteanmeldelserne.

Omkomne paa voldsom Maade: 15.

Overskudet af Fødte over Døde bliver saaledes 313 og Forholdet mellem begge = 100 : 70,7. 8 af de 17 paa Barselseng døde Kvinder opgives døde af Barselseber, 2 af Emboli, 1 af Barselkrampe; 4 efter forudgaaet Forløsning med Tang, 1 efter Vending.

Fra Lægerne haves Opgave over 694 eller 93,9 pCt. af samtlige ved Sygdom forarsagede Dødsfald (739). De hyppigste Dødsarsager vare: Svindsot (96), Hjernebetændelse, tuberkuløs Meningit og Kramper i Børnealderen (tilsammen 76), Diarrhoe og Cholera nostras (tilsammen 66), Strubehoste (56), Lungebetændelse (36), Alderdomssvaghed (30), Kræft og Skarlagenfeber (hver 28), Nervefeber (24), Atrofia i den spæde Alder (22), Hjerne-slag (21).

Til Oplysning om Dødsarsagerne hidsættes følgende af Stadsfysikus efter Lægernes Dødsanmeldelser sammenstillede Liste:

Veiriget. Vinteren mild; Vaaren mild og regnfuld. Sommermaanederne varme med stille og godt Veir. Høsten kjølig og regnfuld.

Fattigsygepleien besørger af 4 By- og Fattiglæger, hvoraf en tillige er Læge ved Arbeidsanstaltens Sygelokale. For Fattigvæsenets Regning behandles i Hjemmet 726 Syge, paa Byens Sygehus 356 med en Udgift for Fattigkassen af 4 644 Spd. 72 Skill.), i Arbeidsanstaltens Sygelokale 121 (med en Udgift af 792 Spd.). For Forplei-

ning af fattige Barselkoner paa Fødselsstiftelsen udbetaltes af Fattigvæsenet 19 Spd. 80 Skill. I Sindssygeasylerne forpleiedes, som ovenfor nærmere omhandlet, 106 Sindssyge (med en Udgift af 6 403 Spd. 40½ Skill.). Tilsammen er saaledes opgivet behandlede for Fattigvæsenets Regning 1 319 Syge (Aaret forud 1 252). Fattigvæsenets samlede Sygeudgifter beløb sig til 13 380 Spd. 3½ Skill.

Sundhedskommissionen afholdt ialt 20 Møder. Forhandlingerne angik væsentligst Klager over sanitære Misligheder foruden flere Gjenstande vedkommende den offentlige Hygiæne. Forslaget til Reform af Renovationsvæsenet har endnu ikke fundet sin Løsning.

De **Vaccineredes** Antal udgjorde 616, hvoraf 510 vaccineredes af den offentlige Vaccinator, Stadsfysikus, 106 af de privat praktiserende Læger (i 1871 vaccineredes 716 og i 1870: 581). Eleverne ved Jordemoderskolen og tvende Skolelærere, en fra Nord- og en fra Søndhordland, bleve underviste i at vaccinere og opsamle Vaccinelymfe. Til Læger og Hjelpevaccinatorer forsendtes i Aarets Løb oftere Rør med Vaccinelymfe.

3 **retsmedicinske Forretninger** udførtes, nemlig: 2 Syns- og Obduktionsforretninger, 1 over et i Dølgemaal født og af Moderen ombragt Barn, 1 over en ved Drukning — antagelig Selvmord — omkommen 15aarig Pige; 1 Synsforretning over et for tidlig født og rime- lig før Fødselen afdøet Fosterlig.

Af **Sygehuse** fandtes, foruden Fødselsstiftelsen: Kommunens almindelige Sygehus og dens Sindssygeasyl, Rosenbergs private Sindssygeasyl samt St. Jørgens Hospital

for Spedalske. Angaaende disses Virksomhed henvises til de i den almindelige Beretning indtagne Sygehuslister.

Paa Tugthusets Sygestuer behandlede ialt 67 syge Fanger, hvoraf 6 laa tilbage fra det foregaaende Aar. I det Hele udskreves 59, 8 var tilbageliggende ved Aarets Udgang; ingen døde. Forpleiningsdagenses Antal udgjorde 1 975 eller 33,5 for hver Udskreven; Medicamentudgiften 75 Spd. 108 Skill. Af de paa Arbeidsanstaltens Sygestuer ialt behandlede 121 Patienter var 60 tilbageliggende fra forrige Aar og 78 igjenliggende ved dette Aars Udgang.

Badeindretninger. Ved Byen findes en i Sommermaanederne flittig benyttet Søbadeindretning og paa Sygehuset en Damp- og Karbadindretning, paa hvilken toges i det Hele 1 442 Dampbad, 1 599 varme Søbade og 4 024 almindelige Kar- og Styrtebad.

Byens 4 **Apotheker** (hvoraf et først aabnedes i September 1872), fandtes ved Visitationen i Orden. Personalet bestod, foruden Apothekerne ved det nye Hjorteapothek af 1 examineret Medhjælper, ved Løveapotheket af 1 examineret Medhjælper og 2 Disciple, ved Svaneapotheket af 1 Provisor, 2 examinerede Medhjælpere og 2 Disciple, ved Elefantapotheket af 2 examinerede Medhjælpere.

Medicinalpersonalet bestaar af 21 Læger, af hvilke 1 ikke praktiserer (desuden var Distriktslægen i nordre Midthordland bosat i Bergen), 2 Tandlæger og 15 Jordemødre, hvoraf 1 ikke praktiserer.

Dødsårsag.	Sum.	Deraf ere:		mel-lem 0-1 Aar.		mel-lem 1-5 Aar.		mel-lem 5-10 Aar.		mel-lem 10-15 Aar.		mel-lem 15-20 Aar.		mel-lem 20-30 Aar.		mel-lem 30-40 Aar.		mel-lem 40-50 Aar.		mel-lem 50-60 Aar.		mel-lem 60-70 Aar.		mel-lem 70-80 Aar.		mel-lem 80-90 Aar.		mellem 90-100 Aar og derover.	
		M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.
		Oedema pulmon.	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Osteosarcoma	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Otitis interna	1	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Paralysis	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Pemphigus	2	-	2	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Peritonæitis	4	2	2	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
Phlegmone	6	3	3	-	1	1	1	-	-	-	-	-	-	1	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Pneumonia	36	24	12	12	2	2	2	1	1	-	-	-	-	-	1	1	3	-	1	1	4	1	-	4	-	-	-	-	-
Puerperium ¹⁾	11	-	11	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	8	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Purpura hæmorrh.	1	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Pyæmia	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ruptura vesicæ	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Scarlatina	28	15	13	-	3	10	5	4	3	1	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sclerema	1	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Scrophulosis	1	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Spina bifida	1	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Spondylarthrocac.	2	-	2	-	-	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Struma	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Syphilis	1	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Trismus & Tetanus	5	3	2	2	2	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Tuberculosis pulmonum	96	55	41	-	1	1	1	1	3	1	2	8	2	14	10	9	6	7	7	8	7	3	2	3	-	-	-	-	-
Tussis convulsiva	6	3	3	1	1	1	2	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ulcus ventriculi	2	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Variolæ	2	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-
Vitia organ. abdominis	3	2	1	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-
— — cerebri.	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
— — cordis	9	3	6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	1	1	1	2	1	3	-	-	-	-	-	-	-
	694	344	350	109	89	58	51	21	24	5	6	13	8	23	28	18	28	17	20	25	17	30	24	20	27	4	19	1	5
Mors accidentalis ²⁾	7	7	-	-	-	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-
Suicidium	5	4	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-
Causa mort. ign. ³⁾	25	17	8	9	5	7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	1	-	-	-	-
Tilsammen	731	372	359	118	94	66	51	21	24	6	7	13	8	23	28	19	28	18	20	26	17	34	25	20	28	4	20	1	5

¹⁾ For en Kvinde er Alder uopgivet.   ²⁾ For to Mænd er Alder ikke uopgivet.   ³⁾ For en Mand er Alder uopgivet.

XIV. Nordre Bergenhus Amt.

Amtet, hvis Fladeindhold er 144,79 norske Kvadrattmil, og som ved Folketællingen den 31te December 1865 havde 86 803 Indbyggere er inddelt i følgende 10 Lægedistrikter:

- Lærdals Lægedistrikt (29,51 n. □ M., 8 075 Indbyggere indbefattende:
  - Herrederne Lærdal . . . . 4,35 Mil, 2 777 Indb.
  - Borgund . . . . 4,40 - 963 —

Aardal	9,0 -	1 791 Indb.	Bø Annex undta-		
Aurland	11,76 Mil,	2 497 —	gen Askevold . .	1,54 -	3 065 Indb.
og en Del af Fres-			Ytre Holmedal . .	3,88 -	3 779 —
vik Annex til Le-					
kanger		47 —	6. Indre Søndfjords Lægedistrikt (19,22 n. □ M., 11 507		
2. Indre Sogns Lægedistrikt (21,48 n. □ M., 12 079 Ind-			Indbyggere indbefattende :		
byggere) indbefattende:			Herrederne Indre Holmedal . .	6,80 Mil,	3 450 Indb.
Herrederne Lyster	7,24 Mil,	4 057 Indb.	Jølster	6,16 -	2 580 —
Justedal	5,12 -	885 —	Førde	6,26 -	5 477 —
Hafslo	4,0 -	3 265 —	7. Kins Lægedistrikt (6,90 n. □ M., 8 284 Indbyggere)		
Sogndal	5,12 Mil,	3 872 —	indbefattende:		
3. Midtre Sogns Lægedistrikt (14,84 n. □ M., 7 781 Ind-			Ladestedet Florøen		346 Indb.
byggere) indbefattende:			Herrederne Kin		4 679 —
Herrederne Lekanger med en			Bremanger }	5,96 Mil,	1 852 —
Del af Fresvik			Vefring	0,94 -	1 407 —
Annex	4,22 Mil,	2 360 Indb.	8. Ytre Nordfjords Lægedistrikt (4,71 n. □ M., 5 593		
Balestrand	6,02 -	2 204 —	Indbyggere) indbefattende:		
Vik	4,60 -	3 217 —	Herredet Selø	2,73 Mil,	4 018 Indb.
4. Ytre Sogns Lægedistrikt (13,04 n. □ M., 8 593 Ind-			Rugsunds Annex af		
byggere) indbefattende:			Daviken	1,98 -	1 575 —
Herrederne Evindvik	3,11 Mil,	3 018 Indb.	9. Nordfjordeidets Lægedistrikt (5,29 n. □ M., 4 399 Ind-		
Utvær	1,34 -	1 384 —	byggere) indbefattende:		
Ladvik og Brække	3,25 -	2 042 —	Herrederne Eid	3,43 Mil,	2 918 Indb.
Klævold	4,84 -	1 555 —	Daviken undtagen		
Bø Annex til Hyl-			Rugsunds Annex	1,86 -	1 481 —
lestad	0,50 -	594 —	10. Indre Nordfjords Lægedistrikt (22,89 n. □ M., 11 767		
5. Ytre Søndfjords Lægedistrikt (6,91 n. □ M., 8 725			Indbyggere) indbefattende:		
Indbyggere) indbefattende:			Herrederne Horningdalen . .	1,72 Mil,	1 612 Indb.
Herrederne Hyllestad	1,49 Mil,	1 881 Indb.	Gloppen	9,04 -	4 705 —
			Indviken	5,32 -	3 017 —
			Stryn	6,81 -	2 433 —

Sundhedstilstanden angives som tilfredsstillende. Af epidemiske Sygdomme havde Nervefeber og gastriske Sygdomme noget større Udbredelse i de nordfjordske Distrikter; Lungebetændelse og katarrhalske Sygdomme forekom over hele Amtet; og enkelte andre mildere forløbende, epidemiske Sygdomme opføres som almindelig forekommende inden forskjellige Lægedistrikter.

Dødeligheden var temmelig liden. Antallet af Døde i Aarets Løb udgjorde 1 116 eller 12,84 pro mille af den beregnede Befolkning ved Aarets Begyndelse (86 948). I det foregaaende Aar var Antallet af Døde 1 256 eller 14,46 pro mille, i 1870: 1 174 eller 13,5 pro mille og i 1869: 1 356 eller 15,7 pro mille af den beregnede Befolkning ved dette Aars Midte. I Femaaret 1866—70 udgjorde det gennemsnitlige aarlige Antal Døde 1 778 eller 14,80 pro mille af den beregnede Befolkning ved Femaarets Midte. I Femaaret forud var Dødeligheden 16,3.

Til Oplysning om de **epidemiske Forhold** hidrættes følgende af Lægernes Opgaver sammendragne Tabel (se Tabellen paa næste Side):

Nervefeber er i dette Aar forekommet i et større Antal Tilfælde end i de to nærmest foregaaende. Ialt er opgi- vet 204 Tilfælde og 18 Dødsfald. (I 1871 opgaves 155 og 17 og i 1870: 70 og 4.) Fra Distrikterne Lærdal, indre Sogn, Kin og ytre Nordfjord omtales kun sporadisk optrædende Tilfælde. I midtre og ytre Sogn, ytre og indre Søndfjord forekom større og mindre Lokalepidemier. Smit- ten lod sig flere Steder paavise indbragt fra det ene Di- strikt til det andet, saaledes til Utværs Herred i ytre Sogns Distrikt fra Askevold Herred i ytre Søndfjord Distrikt og til indre Søndfjords Distrikt fra Kin og sammesteds des- uden fra Bergen. Angaaende Nervefeber i indre Nord- fjords Distrikt meddeles, at Sygdommen opstod i Hor- ningdal ved en fra Sildefisket hjemkommen syg Fisker

I nordre Bergenhus anmeldte epidemiske Sygdomme.

	Hele Aaret.		Tiden er op- givet for.	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.
	Behand- lede.	Deraf Døde.													
Nervefeber	199	15	199	3	6	8	19	11	27	6	23	23	40	20	13
Simpel Feber	26	-	26	2	4	1	1	7	3	-	2	1	1	2	2
Barsel-feber	18	5	18	1	-	2	1	2	2	2	-	2	1	1	4
Børnekopper	2	-	2	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-
Vandkopper	5	-	5	-	-	-	1	-	-	-	-	-	4	-	-
Skarlagensfeber	40	4	40	-	-	-	2	5	-	-	5	-	4	12	12
Rødlinger	18	-	18	-	7	1	-	6	4	-	-	-	-	-	-
Rosen	35	2	35	3	5	3	3	1	4	1	2	5	-	6	2
Diphtherisk Svælgbe- tændelse	11	-	11	-	-	2	-	2	-	1	-	5	1	-	-
Strubehoste	21	3	21	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1	10	9
Kusma	25	-	21	2	-	-	3	2	2	-	-	-	4	3	5
Akut Bronchit og an- dre katarrh. Tilfælde	316	3	316	35	37	33	21	29	32	16	18	13	16	30	36
Lungebetændelse	115	14	115	12	12	21	19	14	8	1	4	5	5	3	11
Pleurit	28	1	28	3	4	1	2	3	2	2	1	1	5	2	2
Gigtfeber	68	1	68	6	5	7	9	7	6	1	4	2	5	8	8
Diarrhoe (akut) og Cho- lera nostras	180	3	174	16	16	14	13	9	15	25	12	13	14	13	14
Blodgang	7	1	7	1	-	2	1	-	-	-	1	-	1	1	-
Skjørbug	2	-	2	1	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-
Tilsammen	1 116	52	1 106	85	96	96	95	98	106	56	73	70	102	111	118

	Ialt op- givne		Fordeling paa Lægedistrikterne.																							
	Tilfælde.	Dødsfald.	Lærdal.		Indre Sogn.		Midre Sogn.		Ytre Sogn.		Ytre Søndfjord.		Indre Søndfjord.		Kin.		Ytre Nordfjord.		Nordfjord- eidet.		Indre Nordfjord.		Under Fiske- sketene inden Amet.			
			Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.
Nervefeber	204	18	3	1	12	1	20	4	6	-	7	2	10	-	8	-	3	-	41	1	94	9	-	-	-	-
Simpel Feber	26	-	-	-	3	-	1	-	-	-	-	-	-	-	3	-	14	-	5	-	1	1	-	-	-	-
Barsel-feber	19	6	-	-	-	-	3	-	1	-	-	-	2	2	7	1	2	-	3	2	1	1	-	-	-	-
Børnekopper	2	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Vandkopper	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	-	-	-	-	-	-	-
Skarlagensfeber	40	4	6	1	-	-	-	-	-	-	6	1	5	-	3	-	-	-	-	-	20	2	-	-	-	-
Rødlinger	18	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	-	-	-	14	-	-	-	-	-	-	-
Rosen	35	2	3	-	2	-	-	-	-	-	1	-	-	-	3	-	12	-	8	2	4	-	2	-	-	-
Diphtherisk Svælgbe- tændelse	12	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6	1	-	-	6	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Strubehoste	26	8	-	-	-	-	1	1	23	7	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-
Kusma	25	-	-	-	-	-	-	4	-	7	-	-	-	3	-	-	-	4	-	6	-	1	-	-	-	-
Akut Bronchit og an- dre katarrhalske Til- fælde	321	8	34	-	26	-	17	-	13	5	20	1	2	-	28	2	71	-	34	-	56	-	20	-	-	-
Lungebetændelse	125	24	10	2	14	2	9	2	20	11	4	2	14	-	9	1	9	1	12	2	17	1	7	-	-	-
Pleurit	28	1	3	-	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-	1	-	12	1	2	-	7	-	-	-	-	-
Gigtfeber	68	1	1	-	4	-	-	-	2	-	5	-	1	-	13	-	30	-	3	1	7	-	2	-	-	-
Diarrhoe (akut) og Cho- lera nostras	184	7	8	1	12	-	6	1	9	3	10	2	-	-	42	-	57	-	16	-	16	-	8	-	-	-
Blodgang	7	1	-	-	7	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Skjørbug	2	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Tilsammen	1 147	81	70	5	82	4	57	8	81	26	60	8	40	3	124	4	216	2	149	8	228	13	40	-	-	-

og udbredte sig over mange Gaarde i Horningdal indtil November Maaned, siden hvilken Tid intet nyt Tilfælde forekom sammesteds. I Indvikens Sogn af Herredet af samme Navn i sidstnævnte Distrikt indtraf det første Tilfælde i Juni Maaned hos den netop afreiste Distriktslæges Tjenestepige, og kan Sygdommen fra dette Tilfælde ved Smitte paavises bragt til Stryns Herred i August Maaned og fra dette Sted igjen i November Maaned til Olden Sogn af Indvikens Herred, paa hvilke sidstnævnte to Steder Sygdommen endnu vedvarede vedvarede ved Aarets Udgang. Epidemien, der i Begyndelsen var mild, blev i den sidste Tid mere ondartet med stærk Diarrhoe og heftige Lungeaffektioner. Disse 4 lokale Epidemier skulle saaledes staa i Sammenhæng med hverandre, hvis man kan antage at Sygdommen fra Horningdal blev overbragt til Indviken ved den afreiste Distriktslæge, hvis Tjenestepige var den første Syge. Sammenhængen mellem de tre øvrige Epidemier er utvivlsom (M. B. Müller).

Af **Børnekopper** omtales 2 Tilfælde paa Lærdalsøen, hvor Smitten berettes at skrive sig fra en Soldat, der under Leirsamlingen havde haft denne Sygdom og var bleven besøgt af de Personer, hos hvem Sygdommen optraadte (Engh).

Vandkopper omtales som almindelig forekommende i Lærdals Distrikt i 1ste Halvaar og ligeledes almindelig udbredt i Nordfjordeidets Distrikt.

Skarlagensfeber optraadte almindelig i Lærdal, tildels ledsaget af alvorlige Halsaffektioner; i ytre Søndfjord forekom de fleste Tilfælde i November og December; i Kin viste spredte Tilfælde af denne Sygdom sig hele Aaret igjennem, i indre Nordfjord begyndte Sygdommen i November Maaned i Stryns Herred og har senere udbredt sig over dette og Indvikens Herred.

Rødlinger anføres som en særdeles almindelig Sygdom fra Februar til Juni Maaned i Nordfjordeidets Distrikt (Aug. Koren) og at have vist sig hele Aaret igjennem i Kins Distrikt (U. I. Høst).

Strubehoste forekom især i Evindviks Herred af ytre Sogns Distrikt, hvor den især optraadte heftig i November Maaned, efter formentlig at have været tilstede siden August, og antages Smitten at skrive sig dels fra Lindaas Herred i ytre Søndhordlands Distrikt, dels fra Bergen (Thorsen).

Kusma omtales som almindelig i November og December i Hyllestad Herred i ytre Søndfjord og i Mai og Juni i Nordfjordeidets Distrikt.

Af **katarrhalske Tilfælde** er ialt opført 301, hvoraf 8

endte dødelig. 117 af disse, hvoraf 34 hos Børn og 83 hos Voxne, og samtlige opførte Dødsfald — 3 hos Børn under 5 Aar og 5 hos Voxne over 70 Aar — opgives som **akut Bronchit**. Fra ytre Søndfjords Distrikt angives, at i Hyllestad Herred viste sig ved Midtsommertid flere heftige Tilfælde af Influenza (Landmark), og fra Nordfjordeidet meddeles, at en i Slutningen af foregaaende Aar optraadt Influenzaepidemi i Eids Herred i dette Aars Januar Maaned udbredte sig meget i Davikens Herred saaledes, at kun Faa forskaanedes for Sygdommen, der dog kun kom under Behandling i et ringe Antal Tilfælde (Aug. Koren).

Lungebetændelsernes Antal sees noget aftaget. Der er anmeldte 125 Tilfælde og 24 Dødsfald (Aaret forud 190 og 38). Sygdommens Sæde er opgivet i 20 Tilfælde, nemlig i 12 i høire, i 7 i venstre og i en i begge Lunger.

Hjernebetændelse er paa Dødslisterne opført som Dødsarsag 7 Gange, tuberkuløs Meningit 3 Gange og Kramper i Børnealderen 2 Gange. Af disse tilsammen 12 Dødsfald indtraf 1 i Lærdal, 2 i indre, 3 i ytre Sogn, 2 i Kin, 1 i Nordfjordeidet og 3 i indre Nordfjords Distrikter.

Af **Gigtfeber** kjendes ialt 68 Tilfælde og 1 Dødsfald (Aaret forud 40 og 5). For kronisk Rheumatisme har 10 Læger behandlet 138 Personer, 78 af Mand- og 60 Kvindekjøn, 10 under, 128 over 15 Aar.

Diarrhoe og Cholera nostras sees at være kommen hyppigere under Behandling end Aaret forud, hvorimod de opgivne Dødes Antal sees at være lige stort i begge Aar. Ialt behandledes 184 Tilfælde, hvoraf 7 endte dødelig. (Aaret forud 71 og 7). Blandt disse ere medregnede 21 Tilfælde fra ytre Nordfjords Distrikt af kronisk Diarrhoe med blodige Udtømmelser og Tenesmer uden epidemisk Optræden.

Af **Blodgang** og **Skjørbug** forekom i heromhandlede Aar ligesom i det foregaaende Aar kun nogle enkelte spredte Tilfælde.

Af **Syphilis** kjendes 9 behandlede Tilfælde, 6 i Lærdals og 1 i hvert af indre og midtre Sogns samt Nordfjordeidets Distrikter. Af 8 vare 3 Mænd og 5 Kvinder, alle Voxne, og lede alle af konstitutionel Syphilis. Fra indre Sogns Distrikt indsendtes 7 syphilitiske Syge til Bergens Sygehus. Af **Gonorrhoe** og **Urethrit** behandledes 33 Tilfælde, 29 hos Mænd og 4 hos Kvinder, alle hos Voxne, 26 i ytre Nordfjords Distrikt, hvorfra bemærkes, at 22 forekom hos fremmede Søfolk, og 7 i indre Sogns Distrikt.

Antallet af **Spedalske** udgjorde ifølge Overlægens Beretning ved Udgangen af det foregaaende Aar 273, 147 af Mand- og 126 af Kvindekjøn. Tilgangen i 1872 var 66, hvoraf 32 overseede ved tidligere Tællinger, 9 hjem-

komne fra Stiftelser og 25 nye Tilkomne. Afgangen var 74, hvoraf 1 helbredet, 26 døde, 4 udflyttede, 42 indlagte i Stiftelser og 1 feilagtig opført. Det kjendte Antal Spedalske ved Aarets Udgang udgjorde 265, 149 af Mand og 116 af Kvindekjøn, fordelte paa de forskjellige Lægedistrikter saaledes:

Lærdal	22	Indre Søndfjord	42
Indre Sogn	33	Kin	37
Midtre —	23	Ytre Nordfjord	17
Ytre —	32	Nordfjordeidet	19
Ytre Søndfjord	23	Indre Nordfjord	16

For 1 Spedalsk kjendes ikke Opholdet inden Amtet.

Nedenstaaende Liste giver Oplysning om en Del af Lægerne behandlede væsentlig kroniske Sygdomme (se Tabellen paa næste Spalte):

Fnat angives fremdeles at være almindelig i Lærdals Distrikt (N. B. B. Heiberg).

Kjertelsyge og **Rachitis** omtales fra samme Distrikt som ofte forekommende, væsentlig paa Grund af Mangel paa Sol; serophuløse Ophthalmier vare især almindelige (N. B. B. Heiberg).

Svindstot. Forholdet mellem opgivne Dødsfald af Svindstot og samtlige opgivne Dødsaaarsager i de enkeltø Distrikter var i 1872 følgende:

Lægedistrikt.	Opgivne Dødsfald af Svindstot.	Opgivne Dødsaaarsager ialt.	Forhold i pCt.
Lærdal	1	16	6,2
Indre Sogn	3	24	12,5
Midtre —	2	16	12,5
Ytre —	6	90	6,6
Ytre Søndfjord	3	40	7,0
Indre —	-	16	-
Kin	2	18	11,1
Ytre Nordfjord	-	9	-
Nordfjordeidet	3	27	11,1
Indre Nordfjord	2	37	5,4
Nordre Bergenhus Amt	22	293	7,5

I 1871 var Forholdet for det hele Amt — ytre Nordfjords Distrikt fraregnet — 26 af 315 eller 8,25 pCt.

Kræftens Sæde er ved de opgivne 9 Dødsfald af denne Sygdom anført at have været 6 Gange i Mavesækken og 1 Gang i hvert af følgende Steder: Halsen, Leveren og Testikelen.

Vatersot var 5 og **Morbus Brighti** 6 Gange Dødsaaarsag i de under Vatersot opførte Dødsfald.

Liste over kroniske Sygdomme.

Sygdom.	Hele Aaret.		Af de Behandlede, hvis Kjøn er opgivet, vare:		Af de Behandlede, hvis Alder er opgivet, vare:		Ialt opgivne		Fordeling paa Lægedistrikterne.										
	Behandlede.	Deraf døde.	Md.	Kv.	Børn (under 15 Aar).	Voksne (over 15 Aar).	Tilfælde.	Dødsfald.	Lærdal.	Indre Sogn.	Midtre Sogn.	Ytre Sogn.	Ytre Søndfjord.	Indre Søndfjord.	Kin.	Ytre Nordfjord.	Nordfjordeidet.	Indre Nordfjord.	
																			Tilf.
Fnat	34	-	15	19	19	15	34	-	15	6	-	-	3	-	-	-	-	-	-
Skurv	9	-	3	6	6	3	9	-	6	6	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kjertelsyge	67	1	33	34	50	17	67	1	2	17	-	-	-	4	1	-	-	1	-
Rachit	4	-	1	3	4	-	4	-	1	1	3	1	6	-	-	1	-	-	-
Svindstot	72	19	44	28	5	67	75	22	9	17	4	2	13	6	3	5	2	1	3
Kræft	26	8	16	10	-	26	27	9	7	2	1	3	2	-	-	3	2	1	1
Vatersot og Morbus Brighti	27	6	14	13	-	27	32	11	4	-	-	7	3	4	4	2	1	-	2
Blegsot og anæmiske Tilstande	191	-	27	164	35	156	191	-	24	120	25	-	4	4	-	1	4	-	3
Menstruationsuordener	63	-	-	63	3	60	63	-	-	-	2	-	6	4	-	8	31	-	4
Cardialgi, kronisk Gastrit og Dyspepsi	286	-	151	135	25	260	286	-	51	21	26	11	5	1	1	35	48	-	50
Ormesygdomme	37	-	22	15	17	20	37	-	2	6	1	-	3	-	2	2	10	-	9
Drankersygdomme	1	-	1	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
Sindssygdomme	30	1	11	19	-	30	30	1	5	4	3	-	-	-	-	-	-	-	5

Sindssygdomme. Af de 30 opførte nye Tilfælde er Sygdomsformen angivet i 19, nemlig 5 Gange som Mani, 11 Gange som Melancholi og 3 som Dements. 1 Tilfælde af puerperal Mani havde dødeligt Udfald. 6 Syge kunne

desuden sees at være indsendte til Asyl, og af de i Hjemmet behandlede Syge opgives 2 at være helbredede.

For Amtskommunens Regning forpleiedes i 1873 53 Sindssyge paa Asyler, 78 i Hjemmet. Af de Syge havde Hjemstavn:

i Lærdals Distrikt	10	i indre Søndfjords Distrikt	29
i indre Sogns Distrikt	19	i Kins	— 10
i midtre — —	9	i ytre Nordfjords	— 2
i ytre — —	10	i Nordfjordeidets	— 6
i ytre Søndfjords —	12	i indre Nordfjords	— 24

Amtskommunens Udgifter til de Sindssyges Forpleining udgjorde 5 470 Spd. 58 Skill. og til Medicinalvæsenet forøvrigt 2 544 Spd. 57 Skill.

Af **chirurgiske Operationer** udførtes 3 Amputationer af Fingre, 2 Borttagelser af Læbekræft, 5 af Sæksvulster, 2 af Fedtsvulster og 2 af Neuromer, 2 af indgroede Negle, 2 Paracenteser af Brystet, 3 af Underlivet, 2 af Knæledet ved Hydarthrus, 1 Borttagelse af Livmoderpolyp, 3 af Næsepolyper, 2 Operationer for Teleangiectasi, 7 Repositioner af luxeret Overarm, 1 af Underarm, 4 Operationer for Haremund, 2 for Vandbrøk, 1 Herniotomi med heldigt Udfald, 1 Necrotomi.

Af **obstetriciske Operationer** udførtes af Læger: 17 Tangforløsninger hos 16 Kvinder, indicerede 10 Gange ved Vemangel, Vesvækkelse og langsom Fødsel uden Fremgang (8 Koner forblev ilive, 2 døde, 7 Børn forblev ilive, 3 vare dødfødte, af disse var et 1ste Tvilling), 2 Gange ved Bækkensneverhed (Koner og Børn ilive), 2 Gange ved Fremfald af Navlesnor (1 Kone døde, 1 ilive, begge Børn dødfødte), 1 Gang ved Barselkrampe (Konen ilive, Barnet dødfødt) og 1 Gang ved Blødning (Konen ilive, Barnet, 2den Tvilling, dødfødt), i et Tilfælde er ingen Indikation og intet Udfald for Moder og Barn angivet. 12 Koner forblev saaledes ilive, 3 døde, og for 1 er intet Udfald meddelt. Af Børnene fødtes 9 levende, 7 var dødfødte, for 1 Barn er Udfaldet uopgivet. 3 **Vendinger**, indicerede 2 Gange ved Tverleie med dødeligt Udfald for 1 Moder og 1 Barn, heldigt for den anden Moder og Barn og 1 Gang ved Svulst i Bækkenet, Moderen forblev ilive, Barnet var dødfødt. 2 Perforationer ved Bækkensneverhed, begge Mødre forblev ilive (M. B. Müller). Fra Kins og ytre Søndfjords Distrikter opgives 2 Kvinder døde uforløste paa Grund af Livmoderbristning uden, at kunstig Forløsning kunde foretages. — Ialt udførtes 22 obstetriciske Operationer, hvoraf i Lærdals Distrikt 1, i indre Sogn 1, i midtre Sogn 5, i ytre Sogn 3, i ytre Søndfjord 1, i Kin 6, i ytre Nordfjord 2 og i indre Nordfjord 3.

Antallet af **Fødte** og **Døde** vil sees af følgende Tabel:

Lægedistrikt.	Fødte.	Døde			Dødfødte. *)
		i Alt.	i 1ste Døgn. *)	paa Barselseng.	
Lærdal	250	78	2	—	6
Indre Sogn	327	115	6	4	20
Midtre —	233	92	3	1	12
Ytre —	246	132	1	1	14
Ytre Søndfjord	252	121	1	3	11
Indre —	305	156	2	5	13
Kin	236	96	1	3	8
Ytre Nordfjord	171	84	2	1	11
Nordfjordeidet	130	61	—	1	3
Indre Nordfjord	330	181	4	8	18
Nordre Bergenhus Amt	2 480	1 116	22	27	116

*) Ifølge Dødfødteanmeldelserne.

Omkomne paa voldsom Maade: 50.

For det hele Amt bliver der saaledes et Overskud af 1 364 Fødte over Døde og Forholdet mellem hine og disse = 100 : 45,0. For de paa Barselseng døde Kvinder har Lægerne 11 Gange opgivet Dødsarsagen, i 6 Tilfælde som Barsel-feber og i 2 Tilfælde besværlig Fødsel, hvorunder anvendtes Kunsthjelp. 3 Kvinder døde uforløste, hos den ene udførtes Embryotomi paa Grund af forsømt Tverleie; men efterat Brystkassen var aabnet, indtraadte Kramper og Besvimelser, hvorfor Operationen maatte standses, hvorpaa hun strax efter døde; de to øvrige Kvinder døde i Fødselens første Tidsrum, antagelig af Livmoderbristning, Læge og Jordemoder tilstede.

Lægenes Dødslistes indeholde Opgave over 293 eller 27,5 pCt. af samtlige ved Sygdom foraarsagede Dødsfald 1 066. De hyppigste Dødsarsager vare: Alderdoms-svaghed (25), Lungebetændelse (24), Svindsot (22), Nerve-feber (18) Spedalskhed (17), kronisk Bronchit (14), Hjer-neslag (13).

Veirliget omtales fra indre Sogn at have været koldt og fugtigt i Foraaret. Kornudbyttet middels, Høavlingen rig. Fra ytre Nordfjord berettes, at Havklimaet gjør sig gjældende. Luften hyppigst fugtig, sjelden tør og rigtig kold. Dette bevirker, at rene Betændelser ere mindre hyppige, hvorimod det mere fremkalder Katarrher og rheumatiske Affektioner. Kold, tør Luft taales lidet af Befolkningen, den fremkalder strax Hoste og Betændelsestilfælde. Veirliget var i det Hele taget i indeværende Aar meget godt.

De **hygiæniske Forhold** og **Levemaade** angives fra de fleste Distrikter at gaa fremad. Fra ytre Holmedal og Askevold Herreder i ytre Søndfjords Distrikt anføres, at de antagne Sundhedsforskrifter for disse Herreder vise sig særlig med Hensyn til Bygningsvæsenet at have havt en gavnlig hygiæniske Indflydelse (Landmark). Fra indre Sogn meddeles, at de økonomiske Vilkaar ere meget gode. Nydelsen af Brændevin, Vin og Øl synes at være tiltaget, idet der i enhver Krog af Distriktet nu findes Kneiper, der gaar under Navn af Landhandlerier — Frugter af den frie Handelsret. Paa flere Steder findes Afrædelsesværelser, hvor der drikkes og politiseres, hvilke Steder Folket — betegnende nok — benævne „Fordærvelsen“. Af Nødvendighedsartikler til Almuens Behov er der paa flere af disse Steder just ingen Overflod, men til Gjengæld findes der rigelig Forsyning af Alt, som er skikket til at fordærve Folket som Øl, Vin og Luxusgjenstande (Engh).

Fattigsygepleien. For Fattigkommunernes Regning behandlede i:

Lærdals Distrikt	.....	141
indre Sogns Distrikt	...	115
midtre — —	...	61
ytre — —	...	90
ytre Søndfjords	— ...	47
indre — —	...	60
Kins	— ...	98
Nordfjordeidets	— ...	13

Fra ytre og indre Nordfjords Distrikter betegnes Fattigsygepleien som god.

Under **nordre Vaarsildfiske** behandlede af 2 Læger 89 syge Fiskere, hvoraf 36 søgte Distriktslægen i Kin og 53 Distriktslægen i ytre Nordfjord. Paa Sygehuset i Florø behandlede af Distriktslægen i Kin 18 Syge. Intet Dødsfald indtraf paa Sygehuset.

I **Sundhedskommissionerne** afholdtes; i Lærdal: 1 Møde i Aurland; i indre Sogn 1 Møde i Hafslø; i midtre Sogn 4, tre i Balestrand, et i Vik; i ytre Sogn 3, et i hvert af følgende Herreder: Evindvik, Utvær, Ladevik; i ytre Søndfjord 5, to i ytre Holmedal, et i Hyllestad, to i Askevold; i Kin 3 Møder i Bremanger; i ytre Nordfjord 2 et i Selø, et i Daviken; i Nordfjordeidet 3 i Eid; i indre Nordfjord 2, et i Indviken og et i Stryn. De vigtigste Forhandlingsgjenstande vare i Lærdal og indre Sogn om Syphilis, i ytre Sogn om Nervefeber og Strubehoste og Gjennemgaaelse af Listerne over de Spedalske; en lignende Gjennemgaaelse foretoges ogsaa i Kins, i ytre Søndfjords, ytre

Nordfjords og Nordfjordeidets Distrikts Sundhedskommissioner. Af epidemiske Sygdomme omhandlede Nervefeber i Nordfjordeidet og i indre Nordfjord; og Foredrag afholdtes om Ernæringen og spæde Børns Pleie i Kins Distrikt. De for Vikørens Strandsted i Viks Herred vedtagne Sundhedsforskrifter erholdt Approbation ved kongelig Resolution af 9de November.

De **Vaccineredes** Antal udgjorde:

i Lærdals Distrikt	.....	198
i indre Sogns Distrikt	.....	240
i midtre — —	.....	170
i ytre — —	.....	217
i ytre Søndfjords Distrikt	...	216
i indre — —	...	142
i Kins	— ...	136
i ytre Nordfjords	— ...	158
i Nordfjordeidets	— ...	125
i indre Nordfjords	— ...	253

tilsammen: 1 855.

Retsmedicinske Forretninger. I 1872 er afgivet 8 Erklæringer hvoraf 4 angaaende tilføjet legemlig Skade, 1 i Anledning Fødsel i Dølgemaal, 1 i Anledning Kvaksalveri, 1 i Anledning af idømt Vand- og Brødstraf og 1 i Anledning idømt Straf af Ris.

Paa **Vaarsild-Afgiftsfondets Sygehus** i Florø behandlede under indeværende Aars Fiske 18 Syge i tilsammen 212 Dage. Sygehuset var i Virksomhed fra 22de Januar til 13de Marts. En af de Indlagte, der led af Benhindebetændelse, udgik i Bedring, alle de Øvrige helbrededes. Intet Dødsfald indtraf i Sygehuset. Den samlede Udgift udgjorde 318 Spd. 76½ Skill.

Amtets **Apothek** i Lærdalsøren visiteredes og fandtes i Orden. Personalet bestod foruden Apothekeren af 1 Discipel.

Medicinalpersonalet bestod af 10 Læger, 31 Jordemødre og 44 Hjelpevaccinatører, nemlig i:

1. Lærdals Distrikt: 1 Læge, bosat i Lærdalsøren; 3 Jordemødre; 4 Hjelpevaccinatører.
2. Indre Sogns Distrikt: 1 Læge, bosat i Sogndal; 4 Jordemødre; 6 Hjelpevaccinatører.
3. Midtre Sogns Distrikt: 1 Læge, boende i Vik; 3 Jordemødre; 3 Hjelpevaccinatører.
4. Ytre Sogns Distrikt: 1 Læge, bosat i Brekke i Ladvik; 4 Jordemødre; 5 Hjelpevaccinatører.
5. Ytre Søndfjords Distrikt: 1 Læge, bosat i ytre Holmedal; 2 Jordemødre; 3 Hjelpevaccinatører.
6. Indre Søndfjords Distrikt: 1 Læge, bosat i Førde; 4 Jordemødre; 6 Hjelpevaccinatører.

7. Kins Distrikt: 1 Læge, bosat paa Florø; 3 Jordemødre; 3 Hjelpevaccinatører.
8. Ytre Nordfjords Distrikt: 1 Læge, bosat i Selø; 2 Jordemødre; 6 Hjelpevaccinatører.
9. Nordfjordeidets Distrikt: 1 Læge, bosat i Eid i Nordfjord; 2 Jordemødre (2 Poster ledige); 2 Hjelpevaccinatører.
10. Indre Nordfjords Distrikt: 1 Læge, bosat i Indviken; 4 Jordemødre; 6 Hjelpevaccinatører.

XV. Romsdals Amt.

Amtet, hvis Fladeindhold er 114,56 norske Kvadratmil, og som ved Folketællingen den 31te December 1865 havde 104 362 Indbyggere, er inddelt i følgende 10 Lægedistrikter:

1. Vestre Søndmøres Lægedistrikt (6,71 n. □ M., 9 356 Indbyggere) indbefattende:

Herrederne Vanelven	2,59 Mil,	2 336 Indb.
Herø	0,70 -	1 999 —
Sandø	0,94 -	2 493 —
Ulfsten	2,48 -	2 528 —
2. Indre Søndmøres Lægedistrikt (9,52 n. □ M., 6 396 Indbyggere) indbefattende:

Herrederne Volden	6,04 Mil,	4 762 Indb.
Hjørendfjord	3,48 -	1 634 —
3. Østre Søndmøres Lægedistrikt (21,56 n. □ M., 11 684 Indbyggere) indbefattende:

Herrederne Skodje og Vatne	1,64 Mil,	2 511 Indb.
Ørskoug	2,70 -	3 389 —
Stranden	3,51 -	2 106 —
Norddalen	9,28 -	2 089 —
Sunelven	4,43 -	1 589 —
4. Nordre Søndmøres Lægedistrikt (2,18 n. □ M., 12 009 Indbyggere) indbefattende:

Kjøbstaden Aalesund	3 658 Indb.	
Herrederne Borgund	1,40 Mil,	5 897 —
Harham	0,78 -	2 454 —
5. Ytre Romsdals Lægedistrikt (9,05 n. □ M., 14 742 Indbyggere) indbefattende:

Kjøbstaden Molde	1 691 Indb.	
Herrederne Bolsø	2,24 M.,	3 444 —
Bod	1,13 -	1 715 —
Akerø	1,10 -	2 026 —
Sandø	0,16 -	601 —
Frænen	1,86 -	2 254 —
Vestnæs	2,56 -	3 011 —
6. Indre Romsdals Lægedistrikt (17,83 n. □ M., 10 502 Indbyggere) indbefattende:

Herrederne Gryten	7,96 Mil,	2 921 Indb.
Eid og Vold	2,02 -	1 743 —
Veø	1,62 -	2 425 —
Næset	6,23 -	3 413 —
7. Søndre Søndmøre Lægedistrikt (5,69 n. □ M., 16 211 Indbyggere) indbefattende:

Kjøbstaden Christiansund	0,11 Mil,	5 709 Indb.
Herrederne Kværnæs	2,77 -	5 589 —
Fræde og Grip	0,45 -	1 388 —
Øre	1,86 -	2 303 —
Strømsnæset	0,50 -	1 222 —
8. Sundals Lægedistrikt (13,49 n. □ M., 3 525 Indbyggere) indbefattende:

Herrederne Øendalen	4,32 Mil,	1 281 Indb.
Sundal	9,17 -	2 244 —
9. Surendals Lægedistrikt (20,11 n. □ M., 11 452 Indbyggere) indbefattende:

Herrederne Thingvold	2,35 Mil,	2 541 Indb.
Stangvik og Todal	3,72 -	2 619 —
Surendal	7,20 -	3 105 —
Rindal	6,39 -	2 684 —
samt Bøfjordens og Torjulsvaags Bygdelag af Halse Herred	0,45 -	503 —
10. Nordre Nordmøres Lægedistrikt (8,42 n. □ M., 8 485 Indbyggere) indbefattende:

Herrederne Edø	2,16 Mil,	3 545 Indb.
Aure	5,17 -	3 614 —
Hasle (undtagen Bøfjordens og Torjulsvaags Bygdelag)	1,09 -	1 326 —

Sundhedstilstanden var i det Hele tilfredsstillende undtagen i nordre Søndmøre, ytre Romsdal og søndre Nordmøres Distrikter, væsentlig paa Grund af Nervefeber og Sygdomme i Respirationsveiene, i de to sidstnævnte Distrikter tillige Skarlagensfeber.

Dødeligheden. Dødsfaldenes Antal var 1 662 eller 14,71 pro mille af den beregnede Befolkning ved Aarets Begyndelse (112 992). I det foregaaende Aar udgjorde de Dødes Antal 1 672 eller 14,87 pro mille, i 1870: 1 565 eller 14,1 pro mille og i 1869: 1 690 eller 15,4 pro mille af Befolkningen ved Aarets Midte. I Femaaret 1866—70 udgjorde det gennemsnitlige aarlige Antal Døde 1 623 eller 15,01 pro mille af den beregnede Befolkning ved Femaarets Midte (108 062); Femaaret forud var Dødeligheden 19,0 pro mille.

Til Oplysning om de **epidemiske Forhold** hid sættes følgende af Lægernes Opgaver sammendragne Tabel: (se Tabellen paa næste Side):

Af **Nervefeber** er anmeldt omtrent samme Antal Tilfælde som i det foregaaende Aar, nemlig 249 med 24 Dødsfald (i 1871: 286 med 23). Den optraadte ligeledes i de samme Distrikter med Undtagelse af Sundals; til Christiansund i søndre Nordmøre importeredes Smitten en Gang fra et Fiskevær paa Smølen i nordre Nordmøre, — og en Gang fra Trondhjem (R. B. P. Brodtkorb). Ved Fisket er intet Tilfælde kommet til Lægens Kundskab. Sygdommen er fra østre Søndmøre opgivet som Abdominaltyphus; hvorfra Smitten skrev sig, kunde ikke paavises.

Under Navn af **Lemænsyge**, — **sot**, omtales fra søndre Nordmøre, Sundals og Surendals Distrikter en epidemisk optrædende Febersygdom, antagelig opstaaet ved Infektion af Drikkevand, sandsynlig paa Grund af Forurensning ved store Masser Ekrementer og decomponerede Legemer af døde Lemæn; i Sundals Distrikt sees den imidlertid ogsaa at have optraadt paa Steder, hvor der var meget faa af disse Dyr, medens den paa Fjeldgaardene i Sundals Herred, — hvor Lemæn forekom i overordentlig Mængde, — aldeles ikke viste sig; i samme Distrikt syntes Sygdommen ogsaa tildels at være overført ved Smitte. Den optraadte almindelig med Feber, men ofte afebril; den karakteriseredes hovedsagelig ved Hovedpine og Smertes i Lemmerne samt ikke sjelden Affektion af Tarmkanalen, tildels med blodige Udtømmelser; Miltsvulst kunde ikke paavises; som overordentlig hyppig forekommende omtales tillige fra Surendals Distrikt Lokalisationer i Glandelsystemet, navnlig i Parotis og de submaxillære Glandler, ofte med haardnakkede Suppurationer, — hvorimod dette ikke iagttoges i Sundal; i sidstnævnte Distrikt syntes indtrædende Brækning og Diarrhoe at afkorte Sygdommens

Forløb. Rekonvalescenten var ialmindelighed langsom, der iagttoges fornemmelig en længe vedvarende Muskelsvækkelse (L. W. Selmer, C. C. E. Eggers). — Med Hensyn til Epidemiens Optraeden i Surendals Distrikt henvises til det i Anhang indtagne Uddrag af Distriktslæge Eggers Medicinalberetning.

Under **simpel Feber** er fra Surendals Distrikt medtagne en Del Tilfælde af Lemænfeber, hvilke dog kun udgjøre en liden Del af de ialt Angrebne (Eggers).

Barselfeber er anmeldt i 35 Tilfælde med 7 Dødsfald, af hvilke, et indtraadte 8 Dage efter Vending hos en 30—40 Aar gammel Fødende; (i 1871 døde 14 af 47 Angrebne).

Skarlagensfeber optraadte i de samme Distrikter som Aaret forud med Undtagelse af vestre og østre Søndmøres samt Sundals Distrikter, men i indeværende Aar tillige i nordre Nordmøre og fornemmelig i ytre Romsdal, hvor der i 1871 ikke blev iagttaget noget Tilfælde; ialt kjendes 144 Angrebne og 24 Dødsfald (i det foregaaende Aar 155 og 18). Fra Aarets Begyndelse viste Sygdommen sig epidemisk i Bolsø Sogn af ytre Romsdal, hvorom Lægen imidlertid først fik Underretning i Mai, da den var ført vidt omkring og optraadte med Heflighed; Smitten var bragt til Bolsø fra Nabosognet Næsset; i Molde kjendtes 4 Tilfælde, et med dødeligt Udfald (Graarud). Til søndre Nordmøre antages Smitten indbragt fra Trondhjem, hvorfra Epidemier før oftere er paaført Distriktet, dog iaar ikke bestemt paaviselig (M. T. Werring). Som almindelig forekommende nævnes fra enkelte Distrikter Nephritter, Halsaffektioner, betydelige Halsabscesser og Otorrhoer.

Af **Mæslinger** kjendes kun 5 Angrebne (Aaret forud er anmeldt 164 Tilfælde med 4 Dødsfald).

Kighoste optraadte kun med 5 Tilfælde i søndre Nordmøre (i 1871: 2).

Diphtherisk Svælgbetændelse viste en større Dødelighed, idet den foraarsagede 8 Dødsfald blandt 133 Angrebne (Aaret forud døde 3 af 137); i vestre Søndmøre endte 5 af 11 kjendte Tilfælde dødelig.

Strubehoste er anført med 34 Tilfælde og 15 Dødsfald (i foregaaende Aar 32 og 13).

Katarrhalske Tilfælde iagttoges meget almindelig, hyppigere end i de nærmest foregaaende Aar; der er opført 1 089 Angrebne og 9 Dødsfald (mod 846 og 11 i 1871); Laryngit er opgivet som Dødsårsag i 4 og **akut Bronchit** i 5 Tilfælde; af den sidste Sygdom er anmeldt 525 Angrebne, hvoraf 216 Mænd og 214 Kvinder, 262 Børn 263 Voxne.

Lungebetændelse optraadte omtrent med det dobbelte Antal Tilfælde som i 1871, nemlig 636, hvoraf 66 med

I Romsdals Amt anmeldte epidemiske Sygdomme.

	Hele Aaret.		Tiden er op- givet for.	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.
	Behand- lede.	Deraf Døde.													
Nervefeber	243	18	238	42	38	25	29	22	8	14	9	14	14	9	14
Simpel Feber	240	-	240	26	42	21	25	14	15	16	8	13	17	24	19
Barsel-feber	35	7	35	3	6	5	3	5	2	1	1	1	3	5	-
Vandkopper	76	-	76	5	7	15	7	4	4	1	4	3	10	7	9
Skarlagensfeber	141	21	141	2	3	5	7	29	14	13	6	4	18	13	27
Rødlinger	85	-	85	2	5	1	3	4	19	3	17	6	9	15	1
Mæslinger	5	-	5	-	-	1	1	2	-	-	-	-	-	-	-
Rosen	61	6	59	4	4	1	7	9	4	4	10	1	5	2	8
Kighoste	5	-	5	-	-	2	-	-	-	-	-	1	-	1	1
Diphtherisk Svælgbe- tændelse	131	6	131	8	10	17	14	15	4	5	7	12	10	17	12
Strubehoste	34	15	34	1	1	1	2	8	-	2	4	5	2	6	2
Kusma	68	-	68	6	3	2	8	5	6	-	1	4	10	9	14
Akut Bronchit og an- dre katarrhalske Til- fælde	1086	6	1076	91	127	127	101	71	50	48	58	61	71	129	142
Lungebetændelse	635	65	634	56	75	73	95	47	34	21	17	11	42	70	93
Pleurit	115	1	115	10	9	11	12	12	11	5	9	5	14	12	5
Gigtfeber	145	2	143	7	8	14	17	9	18	10	8	10	19	9	14
Koldfeber	2	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-
Diarrhoe (akut) og Cho- lera nostras	618	21	532	25	27	25	28	27	80	116	72	56	27	25	24
Blodgang	45	2	45	4	5	1	1	8	7	7	2	5	4	1	-
Skjørbug	7	2	7	1	1	-	-	-	2	2	1	-	-	-	-
Tilsammen	3777	172	3671	293	371	347	360	291	278	269	234	212	275	356	385

	Ialt op- givne		Fordeling paa Lægødistrikterne.																					
	Tilfælde.	Dødsfald.	Vestre Søndmøre.		Indre Søndmøre.		Østre Søndmøre.		Nordre Søndmøre.		Ytre Romsdal.		Indre Romsdal.		Søndre Nordmøre.		Sundal.		Suredal.		Nordre Nordmøre.		Under Søndmø- reføket. Be- handede.	
			Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.
Nervefeber	249	24	-	-	10	2	7	1	41	1	27	1	42	5	50	8	-	-	17	5	55	1	-	-
Simpel Feber	240	-	1	-	4	-	-	-	95	-	14	-	-	-	74	-	18	-	34	-	-	-	-	-
Barsel-feber	35	7	-	-	2	-	6	-	5	-	2	1	-	15	3	-	-	4	2	1	1	-	-	-
Vandkopper	76	-	3	-	6	-	5	-	17	-	4	-	-	41	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Skarlagensfeber	144	24	-	-	-	-	-	-	12	-	48	7	15	3	56	8	-	-	3	1	10	5	-	-
Rødlinger	85	-	-	-	1	-	11	-	25	-	44	-	-	1	-	-	-	3	-	-	-	-	-	-
Mæslinger	5	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-
Rosen	62	7	5	-	2	-	5	1	17	2	6	1	7	-	10	1	3	1	2	-	5	1	-	-
Kighoste	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Diphtherisk Svælgbe- tændelse	133	8	11	5	-	-	2	-	40	1	29	2	-	41	-	-	-	10	-	-	-	-	-	-
Strubehoste	34	15	8	4	-	-	1	-	14	6	-	-	5	2	5	3	1	-	-	-	-	-	-	-
Kusma	68	-	3	-	4	-	-	-	44	-	1	-	-	16	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Akut Bronchit og an- dre katarrhalske Til- fælde	1089	9	74	-	33	-	29	-	395	4	145	-	17	2	305	3	27	-	48	-	10	-	6	-
Lungebetændelse	636	66	37	2	17	1	33	3	205	11	75	8	24	3	130	22	34	3	33	5	46	8	2	-
Pleurit	115	1	3	1	7	-	10	-	47	-	3	-	-	29	-	2	-	4	-	4	-	6	-	-
Gigtfeber	146	3	11	-	2	-	9	-	29	-	38	-	10	-	26	2	4	1	12	-	5	-	-	-
Koldfeber	2	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Diarrhoe (akut) og Cho- lera nostras	623	26	57	1	11	1	22	1	195	8	35	-	83	8	137	3	28	2	38	1	12	1	5	-
Blodgang	45	2	2	1	3	1	-	-	5	-	2	-	-	-	33	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Skjørbug	7	2	2	-	-	-	-	-	4	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
Tilsammen	3799	194	218	14	102	5	140	6	1192	35	473	20	203	23	976	53	117	7	208	14	151	17	19	-

dødelig Udgang (Aaret forud 324 med 44 Dødsfald). Sygdommens Sæde er opgivet 143 Gange, nemlig: 82 i høire Lunge, 39 i venstre og 22 i begge.

Hjernebetændelse er opført som Dødsarsag hos 15, tuberkuløs Meningit hos 7 og Kramper i Børnealderen hos 2; af disse tilsammen 24 Dødsfald ere 2 anmeldte fra vestre, 1 fra indre, 2 fra østre og 6 fra nordre Søndmøre Distrikter, 3 fra ytre og 2 fra indre Romsdal, 6 fra søndre og 2 fra nordre Nordmøre.

Rheumatiske Sygdomme. Gigtfeber er anmeldt i 146 Tilfælde med 3 Dødsfald (Aaret forud 73 og 3). Af kronisk Rheumatisme kjendtes 255 behandlede Tilfælde, hvoraf 138 hos Mænd og 117 hos Kvinder; af disse vare 5 Børn og 241 Voxne.

Af **Diarrhoe** og **Cholera nostras** er opgivet 623 kjendte Tilfælde, hvoraf 26 med dødelig Udgang (Aaret forud 423 med 25 Dødsfald); de optraadte hyppigst i Maanederne

Juni til September. Fra østre Søndmøre, indre Romsdal og Sundals Distrikter anføres blodige Udtømmelser ofte at have ledsaget Sygdommen. I Surendal sees den at have optraadt epidemisk i Thingvold Herred i de usædvanlig varme Sommermaaneder; Sygdommen opgives at være forplantet ved Smitte fra Romsdalen, den viste sig i alle Fald meget smitsom i nævnte Herred (Eggers).

Blodgang, som i det foregaaende Aar havde en betydelig Udbredning, viste sig i 1872 kun sparsomt, — hyppigst i søndre Nordmøre, hvorfra er anmeldt 33 Tilfælde; — fra det hele Amt er opgivet 45 Angrebne, hvoraf 2 døde (Aaret forud 211 og 10). I Sundals, som i 1871 var det stærkest angrebne Distrikt, sees intet Tilfælde at være kommen til Behandling.

Veneriske Sygdomme. Over de paa Aalesunds Bys Sygehus og Romsdals Amts Sygehus i Molde behandlede Tilfælde af Syphilis giver nedenstaaende Tabel en Oversigt:

Sygehus.	Tilbageiggende fra forrige Aar.			Indkomne.			Af de indkomne Tilfælde vare;				Udgaaede		Tilbageiggende ved Aarets Udgang.			Det samlede Antal Forplejningsdage.	Middeltal af Forplejningsdage for hver Udskreven.
	Md.	Kv.	Tils.	Md.	Kv.	Tils.	primær Syphillis.	sekundær	tertiær	konstitutionel	helbredede	i Bedring.	Md.	Kv.	Tils.		
Aalesunds Bys Sygehus	-	-	-	1	-	1	-	-	-	1	-	1	-	-	-	40	40,0
Romsdals Amtssygehus i Molde	4	2	6	7	19	26	-	17	9	-	27	-	2	3	5	2 523	93,4
Tilsammen	4	2	6	8	19	27	-	17	9	1	27	1	2	3	5	2 563	

Udenfor Sygehus kjendtes 49 Tilfælde (37 hos Mænd og 11 hos Kvinder, alle over 15 Aar), med 2 Dødsfald; Formen var hos 6 primær og hos 42 konstitutionel (hos 6 opgivet som sekundær og hos 8 som tertier). Af de Syge tilhørte 1 østre og 10 nordre Søndmøre, 3 ytre og 2 indre Romsdal, 20 søndre Nordmøre, 2 Sundal og 11 Surendals Distrikter. — Af **Gonorrhoe** og **Urethrit** kjendes 97 til Behandling komne Tilfælde hos 79 Mænd og 18 Kvinder, alle Voxne, deraf 1 paa Amtssygehuset; af dette Antal ere 29 anmeldte fra nordre Søndmøre, 7 fra ytre Romsdal, 55 fra søndre og 2 fra nordre Nordmøre samt 4 fra Surendals Distrikter.

Af **Spedalske** kjendtes ifølge Overlægens Beretning ved Udgangen af 1871 udenfor Pleiestiftelserne 170, nemlig 93 Mænd og 77 Kvinder. Tilgangen var 33, hvoraf 15 overseede ved tidligere Tællinger, 13 hjemkomne fra Stiftelser og 5 nye tilkomne Tilfælde. Afgangen var

31, hvoraf 13 døde, 17 indlagte i Stiftelser og 1 feilagtig opført. Det kjendte Antal Spedalske udenfor Stiftelserne udgjorde altsaa ved Aarets Udgang 172, nemlig 89 Mænd og 83 Kvinder, fordelte paa de forskjellige Lægedistrikter:

Vestre Søndmøre	15	Indre Romsdal	18
Indre —	4	Sundal	3
Østre —	9	Surendal	17
Nordre —	10	Søndre Nordmøre	37
Ytre Romsdal	33	Nordre —	25

For 1 Spedalsk er Opholdsstedet ukjendt. Belægget paa Reknæs Pleiestiftelse for Spedalske udgjorde ved Udgangen af 1871 137, nemlig 73 Mænd og 64 Kvinder; i 1872 indkom 21 og udgik 35, hvoraf 2 helbrededes, 21 døde og 12 hjemsendtes. Belægget ved Udgangen af 1872 var 123, nemlig 67 Mænd og 56 Kvinder. For de Døde er som Dødsarsager opførte: Marasmus hos 7, Svindsot hos 5, Asphyxi hos 4 (der foretoges Tracheotomi hos en),

For Amtskommunens Regning forpleiedes i 1872 142 Sindssyge, hvoraf 54 paa Asyler; af disse vare hjemstavnsberettigede:

6 i vestre Søndmøre;	24 i indre Romsdal;
11 i indre —	10 i søndre Nordmøre;
14 i østre —	3 i Sundal;
15 i nordre —	23 i Surendal;
18 i ytre Romsdal;	18 i nordre Nordmør.

Amtskommunens Udgifter til de Sindssyges Forpleining udgjorde 6582 Spd. 12 Skill.

Af **sjældne Tilfælde** omtales fra østre Søndmøre et af Østrus under Huden (C. A. Kahrs).

Af **chirurgiske Operationer** ere udførte paa Sygehus: 2 Amputationer af Femur med heldigt Resultat; 1 Exartikulation af Knæet ved Caries, ogsaa med heldigt Udfald; 1 Operation for Kræft i nedre Øielaag og 1 i Øieæblet; 1 Punktion med Jodinjektion af Hygroma cysticum patellare; Borttagelse af 1 Polyp i Livmoderen og 1 i Næsen; flere Tenotomier; 1 Operation for Atresia vaginæ og 1 for Fistula vesico-vaginalis, samt 1 Punktion af Urinblæren. — Udenfor Sygehus udførtes: 3 Amputationer eller Exartikulationer af Fingre; 2 Borttagelser af Kræft i Brystkjertelen (i det ene Tilfælde ikke Recidiv), 5 i Læben, 1 i Penis og 1 uden Angivelse af Sygdommens Sæde, 6 af Fibromer, 3 af Cyster, 2 af Lipomer, 1 af Angiom og 1 af Ranula, samt af 5 ei nærmere angivne Svulster (i Panden, øvre Øielaag, Orbita, Caruncula lacrymalis og Supraclavicularregionen); 1 Paracentese af Underlivet; 1 Exstirpation af Polyp i Næsen; 3 Operationer for Teleangiectasier (to ved Kniv og en ved Lapis causticus); 1 Tenotomi af Tendo Achillis; 12 Repositioner af luxeret Overarm, 2 af Forarmen, 1 af Tommelfingeren og 1 af Underkæben; 1 Operation for Haremund med heldigt Resultat; 4 Punktioner af Vandbrok, to med Jodinjektion (desuden flere uden nærmere opgivet Antal); 1 Herniotomi; 9 Repositioner af indeklemt Brok; 2 Sequestrotomier. — Af **Øienoperationer** udførtes: 2 Gange Discisio cataractæ med gunstigt Resultat; 1 Extractio cataractæ (v. Gräfe) med uheldigt Udfald; 2 Iridectomier; 1 Borttagelse af Pterygium samt 1 Punktion af Camera anterior (foruden flere uden nøiere anført Antal).

Følgende **obstetriciske Operationer** opgives udførte af Læger: 33 Tangforløsninger; 21 ved langsom Fødsel paa Grund af uregelmæssige Veer, stort Fosterhoved, skjævt Isseleie og ved Fare for Fosterets Liv (Udfaldet heldigt for 14 Fødende, uopgivet for 7; af Børnene vare 16 levende og 4 dødfødte, Udfaldet uopgivet for 1); 4 ved Bækkenforsnevring (med heldigt Udfald for alle Fødende; af Børnene 3 levende og 1 dødfødt); 1 ved Barselkrampe

(med levende Foster; Udfaldet for Moderen ei anført); Indikationen ikke opgivet ved 7 Forløsninger (med 6 levende og 1 dødfødt Foster; Resultatet ikke anført for de Fødende). Udfaldet saaledes opgivet heldigt for 18 Fødende, ikke anført for 15; af Børnene sees 26 at være levende og 6 dødfødte (Udfaldet ikke anført for 1). — 5 Vendinger: 2 ved Tverleie (begge Fostre dødfødte; heldigt Udfald for 1 Fødende, — 1 døde 8 Dage efter af Barselfeber); 1 ved Placenta prævia (Moder og Barn levende); Indikationen uopgivet for 2 (levende Børn; Udfaldet ei anført for de Fødende). Udfaldet altsaa gunstigt for 2 Fødende, dødeligt for 1 og uopgivet for 2; af Børnene vare 3 levende og 2 dødfødte. — 1 Extraktion af Hovedet ved en Sædefødsel 16 Timer efter Kroppens Fødsel, Armene opslaaede; heldigt Udfald for Konen, Barnet dødt (Graarud). — 1 Perforation ved Bækkenforsnevring hos en Fødende, lidende af Ulcus ventriculi, med heldigt Udfald for Konen; Fosteret dødt før Operationen (S. M. P. Hæggh). — 1 Accouchement forcé ved Blødning af Placenta prævia centralis med heldigt Udfald for Konen; Fosteret i Sædeleie, dødt før Forløsningen (C. Kahrs). — 1 kunstig Forløsning af Moderkagen med heldigt Udfald for den Fødende (H. S. F. A. Conradi). — Ialt 42 Operationer, hvoraf 4 i vestre, 1 i indre, 1 i østre og 4 i nordre Søndmøre, 10 i ytre og 3 i indre Romsdal, 14 i søndre og 2 i nordre Nordmøre, 2 i Sundals og 1 i Surendals Distrikter.

Antallet af **Fødte og Døde** vil sees af følgende Tabel:

Lægedistrikt.	Fødte.	Døde			Dødfødte.*)
		i Alt.	i 1ste Døgn.*)	paa Barselseng.	
Vestre Søndmøre	305	156	1	3	15
Indre —	191	87	6	—	6
Østre —	351	134	2	1	12
Nordre —	405	197	4	1	8
Ytre Romsdal	461	285	1	7	8
Indre —	289	139	1	—	8
Søndre Nordmøre	566	299	4	6	24
Sundal	100	37	1	—	4
Surendal	359	163	3	—	13
Nordre Nordmøre	259	165	2	3	13
Romsdals Amt	3 286	1 662	25	21	111

*) Ifølge Dødfødteanmeldelserne.

Omkomne paa voldsom Maade: 94.

For det hele Amt bliver der saaledes et Overskud af 1 624 Fødte over Døde og Forholdet mellem hine og disse = 100 : 50,6. For 8 af 21 døde Barselkvinder er Dødsarsagen opgivet: for 7 Barselfeber (en efter Vending);

1 døde uforløst af Peritonit omtrent 2½ Døgn efter Bristning af Livmoderen (Kahrs).

De af Lægerne indsendte Dødslisters indeholde Opgave over 449 eller 28,6 pCt. af samtlige ved Sygdom forarsagede Dødsfald (1568). De hyppigste Dødsårsager vare: Lungebetændelse (66), Svindsot (53), Kræft (28), Nervefeber og Skarlagensfeber (af hver 24), Hjernebetændelse, tuberkuløs Meningit og Kramper i Børnealderen (tilsammen 24), Diarrhoe og Cholera nostras (tilsammen 22).

Veirlig. Den tidlige Vaar efterfulgtes af en varm Sommer med passende Vexel mellem Regn og Tørke; Høsten skildres for det meste som lidet regnfuld og i det Hele som gunstig for Indhøstningen; Aarsvexen var god, baade hvad Korn og Poteter angik, om end de sidste paa enkelte Steder for en stor Del ødelagdes ved Tørraadened; Fiskerierne slog godt til.

Levemaade og de hygiæniske Forhold, navnlig hvad angaar Renlighedssands og bedre Indredning af Boligerne, ere i flere Distrikter adskillig forbedrede, eftersom Velstanden gaar fremad, hvortil Aaret bidrog ikke lidet ved et godt Fiske og en rig Høst; i indre Søndmøre synes der dog ikke at være indtraadt nogen væsentlig Forandring paa Grund af Befolkningens Uvillie og Træghed til at foretage nogen Ændring i det Bestaaende (C. F. Gjerdrum); ligesom der fra indre Romsdal klages over den stærke Brændevinsdrik (S. J. Hansen).

Fattigsygepleien. For Fattigkommunernes Regning sees at være behandlede:

i vestre Søndmøres Distrikt	40	(med en Udgift til Medicin af 27 Spd. 67½ Skill.
i indre	—	— 20
i østre	—	— 22
i nordre	—	— 435
i ytre Romsdals	—	— 56
i indre	—	— 67
i søndre Nordmøre	—	— 300
i nordre	—	— 47
i Surendals	—	— 44 (Medicinudgift: 34 Spd.).

Fra Sundals Distrikt er ingen Opgave meddelt over Antallet af behandlede fattige Syge.

I Sundhedskommissionen afholdtes følgende Antal Møder: i vestre Søndmøre: 6, to i hvert af Herø og Ulfsten, et i hvert af Vanelven og Sandø Herreder; i indre Søndmøre: 4, to i hvert Herred; i østre Søndmøre: 6, fire i Skodje, et i hvert af Ørskougs og Norddalens Herreder;

i nordre Søndmøre: 13, tolv i Aalesund og et i Borgund; i ytre Romsdal: 12, to i hvert af de 6 Herreder; i indre Romsdal: 8, to i hvert Herred; i søndre Nordmøre: 25, hvoraf tretten i Christiansund, fire i Kværnæs, tre i hvert af Øre og Strømsnæssets Herreder samt to i Fræde; i Surendal: 4, et i hvert af Herrederne Thingvold, Stangvik, Surendal og Rindal; i nordre Nordmøre: 2 i Edø. I Sundals Distrikt afholdtes intet Møde dels paa Grund af Uveir dels paa Grund af uopsættelige Lægeforretninger. Der oplyses fra indre og østre Søndmøre, ytre Romsdal, søndre Nordmøre og Surendals Distrikter, at den hele Kommunebestyrelse er indtraadt i Sundhedskommissionerne. Som Forhandlingsgjenstande omtales fra de fleste Distrikter de herskende epidemiske Sygdomme; desuden i vestre Søndmøre: Blodeirkulationen, Blodstillingsmidler og Misbrug af Tobak samt Madstel; i indre Søndmøre: Sundhedspleien; i østre Søndmøre: Sundhedsforskrifter, Besættelsen af Jordemoderpost og hygiæniske Forandringer; i nordre Søndmøre: Sundhedsregler; i ytre Romsdal: Vedtagelse af Sundhedsforskrifter, Øiet og Synet, Blodumløbet og Aareladning, Fordøielser og Næringsmidler; i søndre Nordmøre: spæde Børns Pleie og hygiæniske Forholdsregler i det Hele; i Surendal: de almindelige Sygdomsformer og Årsager, om Brugen af Merkurialsalve mod Fnat; i nordre Nordmøre: om Klædedragt og Badning.

De Vaccineredes Antal udgjorde:

i vestre Søndmøres Distrikt	124
i indre	— — 207
i østre	— — 242
i nordre	— — 257
i ytre Romsdals	— — 220
i indre	— — 239
i søndre Nordmøres	— — 162
i Sundals	— — 79
i Surendals	— — 214
i nordre Nordmøres	— — 298

Tilsammen: 2042;

i 1871 udgjorde Antallet 4397. Vaccination udførtes ikke i Sandø Herred af ytre Romsdal paa Grund af Hjælpevaccinatørens Sygdom, i flere Kredse af søndre Nordmøres Distrikt paa Grund af den udbredte Vaccination i det foregaaende Aar, ligesom heller ikke i Stangviks Herred af Surendals Distrikt.

Af retsmedicinske Forretninger udførtes 10: 1 Obduktionsforretning over en druknet Mand; 6 Undersøgelser, tre af Straffangers Helbredstilstand, en om en Mishandling, en angaaende Overførelse af venerisk Sygdom og en om foregaaende Fødsel; 3 Erklæringer over

mental Tilstand. Af disse Forretninger udførtes 1 i vestre, 1 i indre og 2 i nordre Søndmøre, 2 i ytre Romsdal og 4 i søndre Nordmøre.

Af **Sygehuse** har Amtet foruden Reknæs Pleiestiftelse for Spedalske: Amtssygehuset i Molde, Aalesunds Bys Sygehus og Sildefiskeafgiftsfondets Sygehus i Sandshavn i vestre Søndmøre. Angaaende de paa Sygehusene indkomne Syge, Behandlingens Udfald m. v. henvises til de i den almindelige Beretning indtagne Sygelister.

Under det søndmørske Vaarsildfiske var Distriktslægen i vestre Søndmøre ansat som Fiskelæge. Efter de af ham indsendte Sygelister sees 137 Syge at være komne under Lægebehandling, hvoraf 6 for katarrhalske Tilfælde, 5 for Diarrhoe, 6 for Pleurit og 2 for Lungebetændelse; de til Behandling hyppigst komne kroniske Sygdomme vare Cardialgi (12) og Rheumatisme (9); et Tilfælde af Kamferforgiftning helbrededes i kort Tid. Ved Fisket indtraf intet bekjendt Dødsfald ved Sygdom. I Sandshavns Sygehus, som var aabent fra 9de Februar til 6te Marts, indlagdes kun 2 Syge, lidende af Plegmone og gastrisk Feber.

Badeindretninger — saavel til varme Bad som Søbad — findes ved Reknæs Pleiestiftelse for Spedalske og i Amtssygehuset ved Molde; Aalesunds By har et privat Damp- og Karbad, ligesom Christiansund en, forøvrig ikke stærkt benyttet Badeindretning.

Amtets 3 **Apotheker** bleve ved Visitationen fundne i Orden. Personalet bestod foruden Apothekeren i Aalesund af 1 examineret og 1 uexamineret Medhjælper; i Molde af 1 examineret Medhjælper og 1 Discipel og i Christiansund af 1 examineret Medhjælper og 2 Disciple.

Medicinalpersonalet bestod af 15 Læger, 52 Jordemødre og 46 Hjelpevaccinatører, nemlig:

1. Vestre Søndmøres Distrikt: 1 Læge, boende i Herø; 6 Jordemødre (en Post ledig); 6 Hjelpevaccinatører.
2. Indre Søndmøres Distrikt: 1 Læge, boende i Volden; 2 Jordemødre; 3 Hjelpevaccinatører (hvoraf en Jordemoder).
3. Østre Søndmøres Distrikt: 1 Læge, boende i Ørskoug; 6 Jordemødre (2 Poster ubesatte); 4 Hjelpevaccinatører (deraf 2 Jordemødre).
4. Nordre Søndmøres Distrikt: 3 Læger, boende i Aalesund; 7 Jordemødre (2 Poster ledige); 6 Hjelpevaccinatører (deraf fem Jordemødre).
5. Ytre Romsdals Distrikt: 2 Læger, boende i Molde; 10 Jordemødre; 7 Hjelpevaccinatører (deraf fire Jordemødre).
6. Indre Romsdals Distrikt: 1 Læge, boende i Væø; 2 Jordemødre; 3 Hjelpevaccinatører (deraf to Jordemødre).
7. Søndre Nordmøres Distrikt: 3 Læger, boende i Christiansund; 8 Jordemødre (2 Poster ledige); 7 Hjelpevaccinatører (hvoraf tre Jordemødre).
8. Sundals Distrikt: 1 Læge, boende i Sundal; 2 Jordemødre; 2 Hjelpevaccinatører (Jordemødrene).
9. Surendals Distrikt: 1 Læge, boende i Surendalen; 5 Jordemødre; 4 Hjelpevaccinatører (deraf tre Jordemødre).
10. Nordre Nordmøre: 1 Læge, boende i Aure; 4 Jordemødre; 4 Hjelpevaccinatører.

XVI. Søndre Trondhjems Amt.

Amtet, hvis Fladeindhold er 143,87 norske Kvadrattmil, og som ved Folketællingen den 31te December 1865 havde 109 123 Indbyggere er inddelt i følgende 10 Lægedistrikter:

1. Trondhjems Stadsfysikat (0,26 n. □ M.), indbefattende:
Kjøbstaden Trondhjem . . . . . 19 287 Indb.

2. Strindens Lægedistrikt (5,84 n. □ M., 12 282 Indbyggere) indbefattende:

Herrederne Strinde	2,65 Mil,	6 494 Indb.
Kløbo	1,89 -	1 677 —
Bynæsset	0,62 -	2 109 —
Leinstranden	0,38 -	1 161 —
Budviken	0,30 -	841 —

3. Selbo Lægedistrikt (19,64 n. □ M.), indbefattende: Herredet Selbo . . . . . 5 886 Indb.	7. Ørkedals Lægedistrikt (14,37 n. □ M., 15 405 Indbyggere) indbefattende: Herrederne Børsen . . . . . 2,05 Mil, 3 789 Indb. Ørkedal . . . . . 3,99 - 6 219 — Meldal . . . . . 4,51 - 3 510 — Rennebu, den til Opdals Distrikt hørende Del fra- regnet . . . . . 3,82 Mil, 1 887 Indb.
4. Røros Lægedistrikt (17,91 n. □ M., 5 002 Indbyggere) indbefattende: Herrederne Røros med Bjerg- staden Røros . . 12,27 Mil, 3 515 Indb. Aalen . . . . . 5,64 - 1 487 —	8. Søndre Fosens Lægedistrikt (16,29 n. □ M., 11 850 Indbyggere) indbefattende: Herrederne Hiteren . . . . . 7,34 Mil, 7 121 Indb. Hevne . . . . . 8,95 - 4 729 —
5. Guldals Lægedistrikt (23,42 n. □ M., 14 215 Indbyggere) indbefattende: Herrederne Melhus . . . . . 1,94 Mil, 2 686 Indb. Høilandet . . . . . 1,21 - 1 818 — Horg . . . . . 2,32 - 2 677 — Støren . . . . . 5,61 - 2 668 — Soknedalen . . . 3,32 - 2 052 — Singsaas . . . . . 5,40 - 1 505 — Holtaalen . . . . . 3,62 - 809 —	9. Midtre Fosens Lægedistrikt (11,12 n. □ M., 13 171 Indbyggere) indbefattende: Herrederne Stadsbygden . . 2,11 Mil, 1 828 Indb. Ritsen . . . . . 3,29 - 3 733 — Ørlandet . . . . . 1,94 - 3 934 — Bjugn . . . . . 3,78 - 3 676 —
6. Opdals Lægedistrikt (22,27 n. □ M., 5 849 Indbyggere) indbefattende: Herredet Opdal . . . . . 18,85 Mil, 4 500 Indb. En Del af Rennebu 1,82 - 795 — Indset Annex til Kvikne i Hedemarkens Amt 1,50 - 554 —	10. Nordre Fosens Lægedistrikt (14,25 n. □ M., 6 730 Indbyggere) indbefattende: Herrederne Aafjorden . . . . 7,88 Mil, 3 115 Indb. Bjørnør . . . . . 6,37 - 3 615 —

Sundhedstilstanden inden Amtet betegnes kun fra Opdal og søndre Fosens Distrikter som god, medens den fra de øvrige anføres at have været mindre tilfredsstillende. Nervefeber, Skarlagensfeber, den af Almuen benævnte Lemænfeber have foruden de katarrhalske og tildels gastriske Sygdomme været de almindeligste inden Amtet.

Dødeligheden. De Dødes Antal udgjorde 2 200 eller 19,55 pro mille af Befolkningen ved Aarets Begyndelse (112 546). Aaret forud døde 1 887 eller 16,80 pro mille og 1870: 1 962 eller 17,5 pro mille af den beregnede Middelbefolkning i de enkelte Aar. I Femaaret 1866—70 døde gennemsnitlig 1 807 eller 16,3 pro mille af den beregnede Middelbefolkning for samme Tidsrum (110 764). Femaaret forud var Dødeligheden 17,3 pro mille.

Til Oplysning om de **epidemiske Forhold** hidsættes følgende af Lægernes Opgaver sammendragne Tabel (se Tabellen paa næste Side):

Følgende Tabel viser de i Trondhjem anmeldte epidemiske Sygdommes Fordeling over Maanederne (se Tabellen paa Side 108).

Nervefeber forekom noget hyppigere end tidligere. Ialt er anmeldt 391 Tilfælde og 41 Dødsfald (Aaret forud 355 og 34). I Trondhjem indtraf de fleste Tilfælde i Aarets første og sidste Kvartal. I Strinde Distrikt forekom Syg-

dommen til forskjellige Tider paa langt fra hverandre i de forskjellige Sogne liggende Gaarde. I enkelte fattige Pladse var omtrent hele Familien angreben, i andre kun et enkelt Individ (A. Berg). I Selbo berskede den i Aarets sidste Kvartal meget voldsomt i en enkelt, men talrig Familie, hvilket kan forklares ved, at Sælbyggen ikke er ræd for Smitten, og at Slægtninge tilse hverandre under Sygdommen, hvortil kommer Urenlighed i Husene til Overmaal (Holler). I Guldal optraadte Sygdommen foruden i spredte Tilfælde i tre særskilte Epidemier, der ikke syntes at staa i Forbindelse med hinanden, saaledes i Juni og Juli i Høilandet og Singsaas Herreder og mod Aarets Slutning i Soknedalen, paa hvilket sidste Sted Sygdommen vedvarede ved Aarets Udgang (I. G. Thode). Fra søndre Fosens Distrikt bemærkes, at Nervefeberen ogsaa i dette Aar holdt til paa samme Steder som Aaret forud, dels optraadte paa nye Steder, didbragt ved Smitte (Jul. Gude). Fra Amtets øvrige Lægedistrikter meldes dels om spredte Tilfælde dels om smaa Lokalepidemier.

Af simpel Feber opføres 358 Tilfælde (i 1871: 273).

Under Navn af Infectio sui generis, gastrisk-katarrhalsk eller ogsaa gastrisk-nervøs Feber beskrives fra Bynæssets Herred af Strinde Distrikt, fra Røros, midtre og nordre Fosens Distrikter en eiendomme-

I søndre Trondhjems Amt anmeldte epidemiske Sygdomme.

	Hele Aaret.		Tiden er op- givet for.	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.
	Behand- lede.	Deraf Døde.													
Nervefeber	388	38	383	49	26	27	19	22	18	30	28	31	37	48	48
Lemænefeber	108	-	108	-	-	-	-	-	4	14	31	17	24	13	5
Simpel Feber	358	-	358	29	22	27	18	29	25	35	27	25	35	52	34
Barsel-feber	43	7	43	8	1	6	5	2	2	4	2	-	4	7	2
Børnekopper	2	-	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-
Vandkopper	54	-	54	6	3	3	4	-	2	3	-	2	12	9	10
Skarlagensfeber	836	153	835	45	38	98	51	64	62	55	71	45	86	90	130
Rødlinger	56	-	56	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	14	41
Mæslinger	3	-	3	-	-	-	-	-	1	-	-	-	2	-	-
Rosen	100	3	98	8	9	6	10	8	6	10	5	11	7	9	9
Diphtherisk Svælgbe- tændelse	144	2	144	4	3	13	13	17	8	4	17	13	19	22	11
Strubehoste	20	3	20	3	6	-	1	-	1	1	-	1	5	1	1
Kusma	293	1	293	49	34	70	83	26	14	5	2	4	2	4	-
Akut Bronchit og an- dre katarrh. Tilfælde	2 508	20	2 465	276	266	360	330	160	104	81	86	149	162	242	249
Lungebetændelse	718	92	711	89	83	106	126	82	31	22	18	14	31	43	66
Pleurit	79	4	76	7	10	11	6	6	4	1	3	5	3	12	8
Gigtfeber	155	7	155	20	20	15	13	10	13	10	6	7	11	17	13
Koldfeber	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Diarrhoe (akut) og Cho- lera nostras	1 479	46	1 466	53	64	75	48	47	122	363	314	131	81	89	79
Blodgang	25	2	24	3	-	1	1	3	2	9	2	1	-	1	1
Skjørbug	5	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-
Tilsammen	7 376	378	7 294	649	585	818	728	476	419	648	613	457	521	673	707

	Ialt op- givne		Fordeling paa Lægedistrikterne.																			
	Tilfælde.	Dødsfald.	Trond- hjems Stadsfy- sikat.	Strinde.		Selbo.		Røros.		Guldal.		Opdal.		Ørkedal.		Søndre Fosen.		Midre Fosen.		Nordre Fosen.		
				Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.
Nervefeber	391	41	75	13	27	3	101	14	11	3	51	4	21	2	43	2	46	-	10	-	6	-
Lemænefeber	108	-	-	-	17	-	-	-	23	-	-	-	-	-	-	-	-	-	44	-	24	-
Simpel Feber	358	-	241	-	1	-	6	-	22	-	3	-	-	-	49	-	18	-	16	-	2	-
Barsel-feber	44	8	14	-	2	-	-	-	3	1	1	-	7	2	11	1	1	1	5	3	-	-
Børnekopper	2	1	1	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Vandkopper	54	-	44	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	8	-	-	-	-	-
Skarlagensfeber	872	189	250	66	208	18	-	-	81	23	165	39	17	10	92	12	56	20	1	1	2	-
Rødlinger	56	-	45	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	10	-	1	-
Mæslinger	3	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Rosen	100	3	44	1	30	-	-	-	1	-	2	-	-	-	8	-	6	-	9	2	-	-
Diphtherisk Svælgbe- tændelse	147	5	70	-	6	-	30	-	1	-	-	-	14	3	26	2	-	-	-	-	-	-
Strubehoste	27	10	18	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	1	5	5	2	2	-	-	-
Kusma	293	1	254	-	3	-	2	-	16	-	3	-	-	-	6	1	1	-	8	-	-	-
Akut Bronchit og an- dre katarrhalske Til- fælde	2 508	20	1872	12	153	-	9	-	66	-	102	-	22	-	166	2	37	3	73	3	8	-
Lungebetændelse	723	97	301	36	77	11	14	-	48	6	61	5	34	7	97	18	40	5	42	8	9	1
Pleurit	86	11	7	7	17	-	-	-	9	1	14	1	-	-	14	-	1	1	22	1	2	-
Gigtfeber	155	7	83	2	5	-	-	-	13	1	9	-	2	-	36	4	3	-	2	-	2	-
Koldfeber	2	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Diarrhoe (akut) og Cho- lera nostras	1 479	46	1048	35	151	3	10	1	50	1	42	2	-	-	121	2	23	2	27	-	7	-
Blodgang	25	2	18	-	4	2	-	-	2	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
Skjørbug	5	-	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Tilsammen	7 438	441	4395	174	701	37	172	15	347	37	453	51	117	24	674	45	245	37	271	20	63	1

De i Trondhjems By anmeldte epidemiske Sygdomme.

	Hele Aaret.		Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.	Mænd.	Kvinder.	Børn.	Voxne.
	Behand- lede.	Deraf Døde.																
Nervefeber	75	13	16	7	2	1	2	-	1	7	11	9	12	7	44	31	12	63
Simpel Feber	241	-	14	19	16	11	15	21	21	19	21	25	33	26	114	127	124	117
Barsel-feber	14	-	1	-	3	2	1	2	1	-	-	1	2	-	-	14	-	14
Børnekopper*)	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1
Vandkopper	44	-	4	3	3	4	-	2	3	-	2	6	9	8	21	23	43	1
Skarlagensfeber	250	66	15	10	37	9	7	15	17	16	25	28	40	31	122	128	226	24
Rødlinger	45	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	14	31	24	21	44	1
Mæslinger	3	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	2	-	-	2	1	3	-
Rosen	44	1	2	2	4	5	4	2	6	2	6	4	5	2	11	33	2	42
Diphtherisk Svælgbe- tændelse	70	-	3	3	11	6	2	6	3	4	11	7	11	3	25	45	26	44
Strubehoste	18	2	2	6	-	1	-	1	1	-	1	4	1	1	12	6	18	-
Kusma	254	-	48	29	57	74	24	14	3	2	1	1	1	-	141	113	184	70
Bronchit	686	12	78	57	114	104	31	30	34	27	33	41	64	73	324	362	324	362
Andre katarrhalske Til- fælde	1186	-	115	127	166	154	90	41	28	28	84	96	134	123	547	639	667	519
Lungebetændelse	301	36	34	39	37	54	22	15	15	11	10	12	21	31	165	136	108	193
Gigtfeber	83	2	9	9	9	10	3	7	8	4	3	6	9	6	42	41	7	76
Gastrisk Feber	86	1	-	1	3	5	6	18	9	11	6	3	6	18	36	50	34	52
Diarrhoe (akut)	935	35	24	38	33	25	29	86	258	201	90	45	50	56	473	462	373	562
Cholera nostras	113	1	1	-	1	4	1	11	42	38	9	-	2	4	21	92	63	50
Blodgang	18	-	1	-	-	-	1	2	9	2	1	-	1	1	6	12	4	14
Tilsammen	4467	168	367	350	496	469	238	274	459	372	314	290	414	423	2131	2336	2262	2205

*) Tiden er ikke opgivet.

lig Febersygd, der af Almuen kaldtes „Lemænfeber“, hvis Symptomer tildels angives forskellige og varierende. Fra Bynæssets Herred omtales Sygdommen som en universel Blodsygd, der — efter et kortere eller længere prodromalt Ildebefindende — fremtraadte med stærk Feber, Tørst, gjentagne Brækninger og undertiden Diarrhoe, stærk Hovedpine, Svindel, Søvnløshed og Afkræftelse, dertil inflammatorisk Halsaffektion og Hævelse i Mandlerne, hos Enkelte med fibrinøst Belæg paa samme; Stivhed og Ømhed i Nakkeregionen var almindelig og Halskjertlerne opsvulmede og ømme ved Tryk. Under Forløbet klagedes over Værk og Smerter i Lemmerne som ved rheumatiske Affektioner. Den som oftest heftige febrile Tilstand var af forskjellig Intensitet og Varighed, fra 8 Dage indtil anden paa tredie Uge, og endte uden nogen mærkelig almindelig Krise, medens Sygdomsstoffet synes at lokalisere sig i Glandlerne, hvor i Regelen Abscesdannelse indtraadte selv, om Affektionen var af torpid Karakter og i længere Tid blev stationær. Ingen vides død af Sygdommen (Reymert). Fra midtre og nordre Fosens Distrikter anføres lignende Febersymptomer som ovenfor omtalt, medens Glandelhævelser eller diphtherisk Belæg ikke iagttoges. Sygdommens Varighed var i Regelen ikke lang og endte gjerne med

Svedkrise; men den efterfulgtes af mærkelig Mathed selv i de kortvarigste Tilfælde, og det tog ofte lang Tid inden Kræfterne gjenvandtes (J. Angell, E. Berg). Aarsagen til denne Sygd søges i den paa Grund af den stærke Sommervarme tilstedeværende sparsomme Vandmængde, der desuden var forurenset ved Excrementer og raadnende Kadavere af Lemæn, der i store Mængder oversvømmede disse Egne (Reymert, J. Angell, Stengel, E. Berg). Fra Strindes og Guldals Distrikter henregnes denne Sygd dels til Nervefeber dels til Skarlagensfeber, se under denne Sygd (A. Berg, Thode).

Af **Børnekopper** omtales kun 2 Tilfælde, et i Trondhjem hos en fra Udlandet hjemkommen Sømand og et fra Røros hos en fra Bergen kommen Reisende.

Af **Barsel-feber** er ialt opgivet 44 Tilfælde og 8 Dødsfald (Aaret forud 30 og 10). I et dødelig endende Tilfælde kan kunstig Forløsning ved Perforation sees at være foretagen.

Skarlagensfeber forekom almindelig i alle Lægedistrikter undtagen Selbo. Der er ialt opgivet 872 Tilfælde og 189 Dødsfald (Aaret forud 159 og 40 og i 1870: 302 og 58). I Trondhjem, hvor hele Aaret igjennem en mere ondartet end udbredt Skarlagensfeber-epidemi herskede, tiltog Sygdommen mod Aarets Slutning, og antages Dødelig-

heden at have været noget større, da der savnes Opgave over Dødsarsagen for mange Individuer i Byens Udkanter, netop i den Alder, da denne Sygdom er mest og hurtigst dødelig (Th. Bryn). Fra Strinde Distrikt omtales Skarlagensfeber-epidemien som begyndt allerede i Slutningen af 1871 og overført fra Stjørdal, hvor Sygdommen da herskede. Den viste sig først i Malvigs Sogn og forplantede sig stadigt hele Aaret fra Øst mod Vest over hele Distriktet med høist forskellige og ofte fra den almindelige Form vexlende Karakterer og Symptomer, saaledes snart med betydeligt og stærkt udviklet Exanthem, snart uden saadant, uden at nogen Forskjel med Hensyn til Sygdommens Voldsomhed hos de Angrebne kunde iagttages. Henimod Slutningen af Aaret forandrede tildels Sygdommen sin Karakter, den blev mildere, Exanthemet sjeldnere og Kjertelhævelserne paa Halsen, der meget ofte forekom under Epidemiens Begyndelse og Forløb, som oftest med stærk Betændelse og Udgang i Suppuration, fremtraadte nu hyppigere med indolent Karakter under Febersymptomer, der vare lidet heftige. Denne dels med irregulære og voldsomme, dels med milde og abortive Sygdomsformer optrædende Skarlagensfeber, og hvis Aarsag maa søges i atmosfæriske og telluriske Forhold i den særdeles hede og tørre Sommer, maa antages at have været den af Almuen under Navn af Lemænfeber benævnte Febersygdom (A. Berg). Fra Guldals Distrikt berettes, at Skarlagensfeber først kom til Observation i Marts Maaned i Holtaalen, derpaa i April i Støren og Horg, hvor den især udbredte sig og tildels var ondartet, mens Holt-aalen næsten forskaanedes til November Maanedes Udgang, da Sygdommen igjen optraadte med stor Intensitet omtrent samtidig med indtrædende stærk Kulde. Diphtherisk Belæg i Næse og Svælg var de hyppigste Komplikationer, der især mod Aarets Slutning krævede de fleste Ofre. Abscesser i Halskjertlerne forekom hyppig (I. G. Thode). I Opdal forekom en liden Lokalepidemi, medens Sygdommen i Ørkedal anføres som almindelig udbredt over hele Distriktet i det første Halvaar og i søndre Fosen fra Oktober Maaned. Fra midtre og nordre Fosen omtales kun spredte Tilfælde.

Af **Rødlinger** er opgivet 56 Tilfælde. I midtre Fosens Distrikt iagttoges mod Aarets Slutning nogle Tilfælde af en exanthematisk Feber, der nærmest maa antages for denne Sygdom. Exanthemet var plettet, lidt ophøiet med efterfølgende Afskallen, Feberen kun ubetydelig og Almenbefindendet i Regelen ikke synderlig forstyrret; i Almindelighed noget Halsbetændelse med hovne Halskjertler, undertiden Hoste og Snue. Den angreb flere i Huset saavel Voxne som Børn og Personer, som for ikke ret

længe siden havde gennemgaaet Mæslinger og Skarlagensfeber (J. Angell).

Af **Mæslinger** omtales kun 3 Tilfælde fra Trondhjem (Aaret forud 50 Tilfælde og 8 Dødsfald).

Kighoste er i dette Aar ikke angivet behandlet inden Amtet. (Aaret forud forekom 7 Tilfælde.)

Diphtherisk Svælgbetændelse viste sig noget hyppigere end de nærmest foregaaende Aar. Ialt er opført 144 Tilfælde og 2 Dødsfald (Aaret forud 88 og 3). De fleste Antal Tilfælde indtraf i Trondhjem, Selbo og Ørkedal. Om Flere af de for **Strubehoste** i Trondhjem behandlede Syge anføres, at Sygdommen var af katarrhalsk Natur.

Af **Kusma** opføres 293 Tilfælde og 1 Dødsfald (Aaret forud 6). Sygdommen var almindelig i Trondhjem og anføres ligeledes at have været hyppig i Røros Distrikt og Horgs Herred af Guldals Distrikt.

Katarrhalske Tilfælde angives fra de fleste Distrikter som almindelig forekommende. Ialt er anmeldt 2508 Tilfælde og 20 Dødsfald, af hvilke 17 foraarsagedes af akut Bronchit, 2 af Influenza og 1 af Laryngit. Af de ovennævnte Tilfælde er 875 opgivne at have været akut Bronchit. (Aaret forud opførtes 1820 Tilfælde og 29 Dødsfald og i 1870: 2167 og 24).

Lungebetændelse anføres at have været hyppigere end almindelig i næsten alle Distrikter. Ialt er opført 723 Tilfælde og 97 Dødsfald. (Aaret forud 620 og 83 og i 1870: 550 og 80.) Hepatisationens Sæde er angivet i 32 Tilfælde, nemlig 16 Gange i hver af høire og venstre Lunge (Gude, Vauvert).

Hjernebetændelse er paa Lægernes Dødslisters opgivet som Dødsarsag 34, tuberkuløs Meningit 8 og Kramper i Børnealderen 23 Gange, af hvilke tilsammen 65 Dødsfald 35 falde paa Trondhjem, 4 paa Strinde, 2 paa Røros, 4 paa Guldal, 1 paa Opdal, 10 paa Ørkedal, 1 paa søndre og 8 paa midtre Fosens Distrikter.

Af **Gigtfeber** er anmeldt 155 Tilfælde (Aaret forud 157 og 8). Kronisk Rheumatisme er behandlet hos 204 Personer. Kjønnen er opgivet for 159, hvoraf 75 vare af Mand-, 84 af Kvindekjønn, Alder for 164, hvoraf 7 Børn og 157 Voxne.

Diarrhoe og **Cholera nostras** forekom almindeligere, ligesom Dødeligheden af disse Sygdomme viste sig noget større i dette endi det foregaaende Aar. Ialt er anført 1479 Tilfælde og 46 Dødsfald. (Aaret forud 1020 og 23 og i 1870: 1724 og 65). Fra Røros bemærkes, at disse Sygdomme der vare almindelig udbredte i Sommermaanederne; og fra Opdal anføres, at Udtømmelserne ofte vare blodblandede (H. Arentz).

Af **Blodgang** er anmeldt 25 Tilfælde og 2 Dødsfald (Aaret forud 65 og 1).

hus behandlede Tilfælde af **Syphilis**, giver nedenstaaende Tabel en Oversigt:

Veneriske Sygdomme. Over de paa Trondhjems Syge-

	Tilbageliggende fra forrige Aar.			Indkomne.			Af de indkomne Tilfælde vare:				Udskrevne:		Døde.	Tilbageliggende ved Aarets Slutning.			Samlet Antal Forplejningsdage.	Middeltal af Forplejningsdage for hver Udskreven.
	Md.	Kv.	Tils.	Md.	Kv.	Tils.	primær Syphilis.	sekundær	tertiær	mistænkt for Syphil.	helbredede	i Bedring.		Md.	Kv.	Tils.		
Trondhjems Sygehus	4	12	16	58	106	164	10	110	37	7	163	1 *)	3 **)	6	7	13	9 146	54,7

*) Fransk Matros, der afreiste i Bedring.

**) 2 Børn under 2 Aar, 1 Kvinde død af Diarrhoe.

Udenfor Sygehusene behandlede 64 Tilfælde af Syphilis, hvoraf 34 i Trondhjem, 4 i Guldal, 3 i Ørkedal, 19 i søndre og 4 i midtre Fosens Distrikter. Paa Lægernes Dødslistes findes Opgave over 2 Tilfælde af Syphilis i Trondhjem, begge hos Børn under 2 Aar. Af 48 Behandlede vare 23 af Mand-, 25 af Kvindekjøn, 5 under, 43 over 15 Aar. Formen er opgivet i 45 Tilfælde, hvoraf 7 Gange som primær og 38 Gange som konstitutionel. Fra Selbo kan 20 og fra Ørkedal 7 Personer sees at være indsendte til Trondhjems Sygehus. For **Gonorrhoe** og **Leukorrhoe** indkom paa Trondhjems Sygehus 25 Syge, 15 af Mand-, 10 af Kvindekjøn. Udenfor Sygehus er behandlet 80 Syge, 79 Mænd, 1 Kvinde, alle Voxne.

Spedalske. Ifølge Overlægens Beretning kjendtes ved Udgangen af 1871 i Amtet et Antal af 106 Spedalske, 65 Mænd-, 41 Kvinder, Lemmerne paa Reitgjerdets Pleiestiftelse ikke medregnede. I 1872 var Tilgangen 21, hvoraf 5 overseede ved tidligere Tællinger, 2 indflyttede, 7 hjemkomne fra Stiftelser og 7 nye Tilkomne. Afgangen var 14, hvoraf 4 døde, 9 indlagdes paa Stiftelser og 1 udflyttet. Antallet af kjendte Spedalske udenfor Reitgjerdets Pleiestiftelse udgjorde saaledes ved Aarets Udgang 113, 70 af Mand- og 43 af Kvindekjøn, fordelte paa de forskjellige Distrikter saaledes:

Trondhjems Stadsfysikat	2
Strinde Distrikt	7
Opdals —	1
Ørkedals —	3
Søndre Fosens Distrikt	50
Midtre — —	22
Nordre — —	26.

For 2 Spedalske var Opholdsstedet ubekjendt.

Reitgjerdets Pleiestiftelse for Spedalske havde ved Udgangen af 1871 et Belæg af 226 Syge, 129

Mænd, 97 Kvinder; i Aaret 1872 indkom 37 Syge, 25 Mænd, 12 Kvinder. Afgangen i Aaret var 57, 38 Mænd, 19 Kvinder, af hvilke 41, 28 Mænd, 13 Kvinder døde og 16, 10 Mænd og 6 Kvinder udgik. Belægget ved Aarets Udgang udgjorde saaledes 206 Syge, 116 Mænd, 90 Kvinder. For de 41 er som nærmere Dødsårsag angivet Marasmus som Følge af Spedalskhed hos 10, Laryngit med Kvælningsanfald, Debilitas senilis, Tæring, hver hos 6, Lungebetændelse hos 3, Peritonæitis, Diarrhoe, hver hos 2, Apoplexia pulmonum, Gangræna senilis, Gastritis chronica, Vitium organicum abdominis, Hydrops, Pyæmia, hver hos 1.

Nedenstaaende Liste giver Oplysning om en Del af Lægerne behandlede væsentlig **kroniske Sygdomme** (se Tabellen paa næste Spide):

Fnat forefindes ikke i betydelig Grad i Strinde og er bleven mindre hyppig i midtre Fosen, da det ansees for en Skam at lide deraf (I. Angell).

Kjertelsyge er ingen oftere forekommen Sygdom i Strinde (A. Berg), anføres at være almindelig i Røros Distrikt (Heyerdahl) og ytrer sig hyppigst som Øienlidelser i midtre Fosens Distrikt (J. Angell).

Svindsol. Forholdet mellem opgivne Dødsfald af Svindsol og samtlige opgivne Dødsårsager stiller sig for de enkelte Distrikter paa følgende Maade (se Tabellen paa næste Spalte):

Medregnes de paa Reitgjerdets Pleiestiftelse og Rotvolds Sindssygeasyl af Svindsol døde 8 Personer, af hvilke 6 vare spedalske og 2 sindssyge, og hvorfra Opgave er meddelt om 46 indtrufne Dødsfald, nemlig 41 paa Reitgjerdets Pleiestiftelse og 5 paa Rotvolds Sindssygeasyl kjendtes i alt 124 Dødsfald af Svindsol blandt 966 eller 12,8 pCt. De tilsvarende Forholdstal Aaret forud udgjorde 16,2 og 16,1 pCt.

Lægedistrikt.	Opgivne Dødsfald af Svindsot.	Opgivne Dødsårsager ialt.	Forhold i pCt.
Trondhjems Stadsfysikat	67	429	15,6
Strinde (de paa Reitgjerdets Pleiestiftelse og Rotvolds Asyl Døde fraregnede).	1	52	1,9
Selbo	3	23	13,0
Røros	7	74	9,5
Guldal	8	81	9,9
Opdal	-	30	-
Ørkedal	18	115	15,6
Søndre Fosen	4	51	7,8
Midtre	7	62	11,3
Nordre	1	3	33,3
Søndre Trondhjems Amt	116	920	12,6

Kræft. Sygdommens Sæde er opgivet i 26 af de 27 anmeldte Dødsfald, nemlig i Mavesækken 13 Gange, i Brystkjertelen og Livmoderen, af hver 4 Gange, og Øret, Halsen, Underlivet, Leveren og Urinblæren, af hver 1 Gang.

Af de 21 Dødsfald af **Vatersot** og **Morbus Brighti** skyldes 8 sidstnævnte Sygdom.

Drankersygdomme. Formen er 6 Gange opgivet som Delirium tremens og 1 Gang som kronisk Alkoholisme.

Sindssygdomme. Af de opgivne Tilfælde af Sindssygdom ere 10, hos 3 Mænd og 7 Kvinder, behandlede paa Trondhjems Sygehus; af disse udgik 3 i Bedring, og 7 overflyttedes til Sindssygeasyl; 3 lede af Mani og 7 af Melancholi. Af de 13 udenfor Sygehus behandlede Syge er Formen kun angivet for 3, der lede af Melancholi og som angives at være helbredede. Fra Strinde anføres 1, fra Ørkedal 2 og fra midtre Fosen 3 Sindssyge at være indsendte til Asyl. I Trondhjems Bys Sindssygeasyl forpleiedes ved Aarets Begyndelse 13 Syge fra Trondhjem, 5 indkom og 2 udgik, saaledes at Antallet ved Aarets Udgang udgjorde 16; paa Rotvolds Sindssygeasyl indlagdes 13 for Trondhjems Fattigvæsens Regning, og ved Udgangen af 1872 vare udsatte til privat Forpleining i Byen 8 sindssyge Individuer, hvoraf de fleste vare Idioter (Th. Bryn).

For Amtskommunens Regning enføres 26 forpleiede i Trondhjems Sindssygeasyl, og af Lægernes Beretninger kunne 68 Sindssyge sees at være forpleiede i Distrikterne, nemlig 22 i Strinde, 1 i Selbo, 14 i Guldal, 6 i Opdal, 5 i Ørkedal, 3 i søndre, 8 i midtre og 9 i nordre Fosens

Liste over kroniske Sygdomme.

Sygdom.	Hele Aaret.		Af de Behandlede, hvis Kjønn er opgivet, vare:		Af de Behandlede, hvis Alder er opgivet, vare:		Tilfælde.		Dødsfald.		Trondhjems Stadsfysikat.		Strinde.		Røros.		Guldal.		Opdal.		Ørkedal.		Søndre Fosen.		Midtre Fosen.		Nordre Fosen.			
	Behandlede.	Derat døde.	Md.	Kv.	Mænd (over 15 Aar).	Børn (under 15 Aar).	Vocne (over 15 Aar).	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.			
																												Fordeling paa Lægedistrikterne.*)		
Enat	127	-	40	50	44	35	-	127	-	30	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Skurv	9	-	6	3	8	1	-	9	-	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Kjertelsyge	200	1	90	104	125	27	200	109	-	109	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Rachit	25	-	13	12	25	-	27	14	-	14	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Svindsot	191	57	96	86	4	128	245	121	67	145	67	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Kræft	38	17	19	19	-	38	48	27	20	20	9	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Vatersot og Morbus Brighti	53	10	29	24	12	33	64	21	10	27	10	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Blegsot og anæmiske Tilstande	224	-	2	206	15	179	224	-	-	117	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Menstruationsuordener	101	-	-	101	-	101	101	-	-	54	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Cardialgi, kronisk Gastrit og Dyspepsi	730	7	260	379	39	419	730	730	-	7415	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Ormesygdomme	97	-	39	37	62	8	97	61	-	61	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Drankersygdomme	14	2	14	-	-	14	14	2	13	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Sindssygdomme	23	-	9	14	-	23	23	23	-	12	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	

*) Fra Selbo Distrikt er ingen Talopgave over disse Sygdomme opgivet; paa Dødslisten er anført fra samme Distrikt 3 Dødsfald af Svindsot, saa det samlede Antal Dødsfald af denne Sygdom bliver 124.

Distrikter. Fra Røros er ingen Opgave om Antallet meddelt. 19 Sindssyge opgives desuden forpleiede for Fattigkommunernes Regning. Amtskommunens Udgifter til de Sindssyges Forpleining udgjorde 4459 Spd. 98 Skill. og til Medicinalvæsenet forøvrigt 3958 Spd. 14 Skill.

Af **chirurgiske Operationer** udførtes paa Trondhjems Sygehus: 1 Resektion af Underkæven, 1 Borttagelse af

Læbekræft, 1 af fibrøs Svulst i Underlivet, 1 Herniotomi; 1 Paracentese af Brystkassen. 1 Extraktion af Katarakt, 5 Iridektomier. Udenfor Sygehus udførtes: 1 Amputation af Laaret ved Gangræn i Læggen, med heldigt Udfald; 5 Exartikulationer eller Amputationer af Fingre, 2 Borttagelser af Læbekræft, 4 af Sæksvulst, 4 af Papillom, 1 af Fedtsvulst, 1 af Struma, 1 af Ganglion, 5 af Tonsiller, 1 af indgroet Negl, 5 opgivne og flere uden Talangivelse udførte Paracenteser af Underlivet, 1 Borttagelse af Livmoderpolyp, 6 af Næsepolyp, 1 af Polyp i Svælget, 2 Operationer for Hæmorrhoider, 1 Tenotomi af Achillesenen, 1 Reposition af luxeret Overarm, 15 Operationer for Vandbrok, hvoraf en Radikaloperation, de øvrige Punktioner, 5 Repositioner af indeklemt Brok, 2 Nekrotomier. Af Øienoperationer udførtes: 11 Gange Extractio cataractæ, hvoraf 1 lineær, 1 Discisio cataractæ, 15 Iridektomier, 1 Operation for Entropium, 1 for Skjelen, 3 for Stenose i Taareveiene.

Af **obstetriciske Operationer** opgives at være udførte af Læger: 21 Tangforløsninger, indicerede 11 Gange ved Vemangel, Vesvækkelse eller langsom Fødsel uden Fremgang, (af Konerne forbleve 10 ilive, for 1 er Udfaldet uopgivet, alle Børnene forbleve ilive); 7 Gange ved Bækkenneverhed, (5 Koner forblev ilive, for 2 er Udfaldet ikke meddelt, 5 Børn fødtes levende, 2 vare dødfødte); 1 Gang ved Ansigtspfødsel (Moder ilive, Barnet dødfødt); 1 Gang ved Pandeleie, Moder og Barn ilive; i et Tilfælde hvor Indikationen ikke er angivet, forblev Moder og Barn ilive. Udfaldet er saaledes opgivet for 18 Koner som heldigt. Af Børnene forblev 18 ilive, 3 vare dødfødte. 1 Vending ved Tverleie med dødeligt Udfald for Moder og Barn. 2 Perforationer, i et Tilfælde ved Benudvæxt paa Helligbenet, Moderen forblev ilive (Holler) i det andet, hvor Fødselen havde varet i 2 Døgn, var Fosterhovedet stort og fast, nedtrykt i skjævt Isseleie, Konen døde af Barsel-feber (Arentz). 1 Embryotomi ved Tverleie med fremfalden Arm, med dødeligt Udfald for Konen, strax efter Fødselen som Følge af 3 eclamptiske Anfald (Arentz). Tilsammen 25 obstetriciske Operationer, hvoraf 9 i Trondhjem, 1 i Strinde, 1 i Selbo, 3 i Røros, 1 i Guldal, 2 i Opdal, 4 i Ørkedal, 3 i midtre og 1 i nordre Fosen.

Antallet af **Fødte og Døde** vil sees af følgende Tabel (se Tabellen paa næste Side):

For det hele Amt bliver der saaledes et Overskud af 843 Fødte over Døde og Forholdet mellem hine og disse = 100 : 72,3. Lægerne opgive Dødsårsagen for 10 Kvinder døde paa Barselseng, nemlig 8 Gange som Barsel-feber og 2 Gange efter kunstige Forløsninger, af hvilke sidste en Gang under eclamptisk Anfald.

Lægedistrikt.	Fødte.	Døde			Dødfødte.*)
		i Alt.	i 1ste Døgn.*)	paa Barselseng.	
Trondhjems Stadsfysikat	636	507	5	2	19
Strinde	317	223	5	-	13
Selbo	148	89	-	-	6
Røros	99	97	1	-	5
Guldal	318	260	6	-	8
Opdal	128	120	1	2	8
Ørkedal	371	258	5	-	18
Søndre Fosen	401	353	2	-	9
Midtre —	425	192	-	7	12
Nordre —	223	114	-	3	12
Tilsammen	3 066	2 213	25	14	110
Herfra fraregnes Indset Annex	19	11	-	-	-
og nogle Gaarde af Røros Prestegjeld, tilhørende Hedemarkens Amt	4	2	-	-	-
Søndre Trondhjems Amt	3 043	2 200	25	14	110

*) Ifølge Dødfødteanmeldelserne.

Omkomne paa voldsom Maade: 30.

Fra Lægerne haves Opgave over 966 eller 44,5 pCt. af samtlige ved Sygdom forårsagede Dødsfald (2 170). De hyppigste Dødsårsager vare: Skarlagensfeber (189), Svindsot (124), Lungebetændelse (97), Hjernebetændelse, tuberkuløs Meningit og Kramper i Børnealderen (tilsammen 65), Diarrhoe og Cholera nostras (tilsammen 45), Nervefeber (41), Alderdomssvaghed (32), Kræft (27).

Veirig. Trondhjems Bys Middeltemperatur i dette Aar angives til + 5,39 R. (Aaret forud + 3,92 R.). Fra det hele Amt angives, at Sommervarmen var ualmindelig stærk og Regnmængden li den, saa at der var en følelig Vandmangel. Lemæn angives at være forekommen i utrolig Mængde og anrettet ikke liden Skade.

Levemaade og hygieeniske Forhold. Fra Trondhjem klages over Mangel paa Boliger for den uformuende Del af Befolkningen, hvorfor et nyt Interessentskab til Opførelse af Arbejderboliger har dannet sig (Th. Bryn). Levemaaden blandt Almuen i Strindes Distrikt antages at være almindelig god, da ubedærvede Kjød-, Fiske- og Mel-spiser tilligemed Vegetabilier vekslede og blandede nydes i passende Forhold; dog lever en stor Del af den fattige Husmandsklasse meget tarvelig med hyppig Nydelse af gamle og saltede Fiskespiser. Næringsveiene i Landsog-

nene bestaa hovedsagelig i Agerbrug, Fædrift og Skovproduktion, medens ved Kysten Fiskeriet udgjør en stor Del af Bedriften. Boligerne hos den bedre og mere velstaaende Del af Gaardbrugerklassen ere almindelig gode, store, lyse, rummelige, med Slagvinduer og i Almindelighed rene; hos den fattige Husmandsklasse derimod smaa, urenlige og mørke, tildels bestaaende af Jordgammer. Klædedragten er i Almindelighed god og hensigtsmæssig (A. Berg). Fra Opdal bemærkes, at det økonomiske Velvære er steget paa Grund af gode Aaringer.

Fattigsygepleien. I Trondhjem behandledes 1769 fattige Syge, hvoraf 108 indlagdes i Sygehus, hvorhos desuden 312 Sygdomstilfælde have været under Behandling paa Fattigstuerne, Arbeidshuset og i den saakaldte Reservestue, der optager en Del uhelbredelige og kroniske Tilfælde, og hvor Forpleiningen er noget billigere end paa Sygehuset (Th. Bryn). Forøvrigt haves Opgave om følgende Antal af Lægerne tilseede fattige Syge: i Strinde 165, i Selbo 14, i Guldal 113, i søndre Fosen 179 og i nordre Fosen 13. Fra Røros angives Fattigsygepleien god og fra midtre Fosen at være upaaklagelig.

I **Sundhedskommissionerne** afholdtes: i Trondhjem 11 Møder; i Strinde 5, to i Strinde, et i hvert af Leinstranden, Bynæset og Budvigs Herreder; i Selbo 2; i Røros 4, to i hvert af Røros og Aalens Herreder; i Guldal 8, to i Horg og et i hvert af Distriktets øvrige Herreder undtagen Melhus, hvor intet Møde opgives afholdt; i Ørkedal 8, to i hvert Herred; i søndre Fosen 2, et i hvert af Hiteren og Hevne Herreder; i midtre Fosen 4, et i hvert Herred; i nordre Fosen 2, et i Aafjorden og et i Bjørnør. De væsentligste Forhandlingsgjenstande vare: i Trondhjem, foruden almindelige hygiæniske Spørgsmaal, om Udvildelse af Baklandets Kirkegaard, om Oprettelse af et hensigtsmæssigt Isolationslazaret, der senere er indrettet og taget i Brug, i Strinde om de Spedalske og almindelige, Hygiænen vedkommende Gjenstande, i Guldal og Ørkedal om Skarlagensfeber, i midtre Fosen om Sindssygdommes Behandling i deres Begyndelse. I Røros holdtes Foredrag om spæde Børns Pleie. I Trondhjem undersøgte 3 Skibe af Kvarantænekommissionen.

De Vaccineredes Antal udgjorde:

i Trondhjems Stadsfysikat	87
i Strindes Lægedistrikt	129
i Selbo —	40
i Guldals —	352
i Ørkedals —	400
i søndre Fosens —	30

Lateris: 1038

Transport: 1038	
i midtre Fosen Lægedistrikt	196
i nordre — —	289
tilsammen: 1523.	

For Røros kjendes ikke Antallet af Vaccinerede. I Trondhjem blev det nødvendigt at gaa omkring og søge Børn til Vaccination for at kunne tilfredsstille Kravene fra Landdistrikterne paa frisk Vaccinematerie (Th. Bryn). I Opdal udførtes et betydeligt Antal Vaccinationer Aaret forud; i søndre Fosen udførtes ingen Vaccination i 3 Kredse paa Grund af Sygelighed hos Hjælpevaccinatørerne. (Aaret forud foretoges 4884 Vaccinationer.)

Af **retsmedicinske Forretninger** udførtes: 7 Obduktionsforretninger, hvoraf tre over voxne Lig til Erhvervelse af Dødsårsag, der to Gange var forårsaget ved Drukning og en Gang antagelig ved Gift, fire over i Dølgemaal fødte Børnelig; 3 Synsforretninger, en over en druknet Mand, en over formentlig ihjelliget Barn og en over et umodent Fosterlig; 4 Erklæringer, en om Sindstilstand, en om forudgaaet Fødsel, to i ikke opgiven Anledning. Ialt 14 retsmedicinske Forretninger, hvoraf 9 i Trondhjem, 1 i søndre og 4 i midtre Fosens Distrikter.

Af **Sygehuse** inden Amtet fandtes Rotvolds Sindssygeasyl, der toges i Brug i Januar Maaned indeværende Aar, Reitgjerdets Pleiestiftelse for Spedalske, Trondhjems Bys Sindssygeasyl og Trondhjems kommunale Sygehus. Om de paa de sidstnævnte Sygehuse indkomne Syge, Sygdommens Art og Behandlingens Udfald henvises til de i den almindelige Beretning indtagne Sygehuslister. Paa Sygestuerne i Trondhjems Tugthus laa 9 tilbage fra det foregaaende Aar, 103 indkom, tilsammen 112 Behandlede, af hvilke 96 udgik helbredede, 3 uhelbredede, og 13 laa tilbage ved Aarets Udgang. Behandlingsdagens Antal udgjorde 4293 eller 43,4 Dag for hver Udskreven. Udenfor Sygestuerne behandledes 282 mindre betydelige Sygdomstilfælde blandt Fangerne og 13 blandt Opsynspersonalet. Medikamentudgiften udgjorde 145 Spd. 27 Skill. Paa Sygestuerne i Trondhjems Fæstnings Strafanstalt laa 5 tilbage fra forrige Aar, 10 indkom, tilsammen 15 Behandlede, af hvilke 8 udgik helbredede, 2 i Bedring, og 5 laa tilbage ved Aarets Udgang. Behandlingsdagens Antal udgjorde 2187 eller 218,7 Dag for hver Udskreven. Udenfor Sygestuerne behandledes 90 mindre betydelige Sygdomstilfælde blandt Fangerne og 30 blandt Opsynspersonalet med Familier. Medikamentudgiften for Aaret beløb sig til 40 Spd. 92 Skill.

Badehuse. I Trondhjem havde foruden Sygehusets Badeindretning 1 Damp- og Karbadindretning samt 2 Søbadehuse, i Røros 1 Damp- og Karbadindretning.

Apotheker. Amtets 5 Apotheker, 3 i Trondhjem, 1 i Røros og 1 i Ørkedalsøren, visiteredes og fandtes i Orden. Personalet bestod foruden af Apothekeren, ved Svaneapotheket i Trondhjem af 1 examineret og 1 uexamineret Medhjælper og 3 Disciple, ved Hjortapotheket sammesteds 1 examineret Medhjælper og 2 Disciple, ved Løveapotheket sammesteds 1 examineret Medhjælper og 2 Disciple; ved Apotheket i Røros af 1 Medhjælper og 1 Discipel; ved Apotheket i Ørkedalsøren af 2 Disciple. I Trondhjem afholdtes 4 og i Ørkedalsøren 1 Medhjælperprøve.

Medicinalpersonalet bestod af 29 Læger, 2 Tandlæger, 38 Jordemødre og 34 Hjelpevaccinatører, nemlig i:

1. Trondhjems Stadsfysikat: 14 Læger, foruden Distriktslægen i Strinde; 2 Tandlæger; 15 Jordemødre.
2. Strinde Distrikt: 4 Læger Distriktslægen — boende i Trondhjem, — Lægen ved Reitgjerdets Pleiestiftelse og 2 Læger ved Rotvolds Sindssygeasyl; 4 Jordemødre (1 Post ledig); 4 Hjelpevaccinatører.

3. Selbo Distrikt: 1 Læge, boende i Selbo; 2 Jordemødre (1 Post ledig); 2 Hjelpevaccinatører.
4. Røros Distrikt: 2 Læger, Distriktslægen og Berglægg, boende i Røros; 1 Jordemoder; 2 Hjelpevaccinatører.
5. Guldals Distrikt: 2 Læger, boende i Horg; 5 Jordemødre; 8 Hjelpevaccinatører.
6. Opdals Distrikt: 1 Læge, boende i Opdal; 2 Jordemødre; 2 Hjelpevaccinatører.
7. Ørkedals Distrikt: 2 Læger, Distriktslægen boende i Ørkedalen og en Privatlæge boende i Ørkedalsøren; 4 Jordemødre; 4 Hjelpevaccinatører.
8. Søndre Fosens Distrikt: 1 Læge, boende paa Hiteren; 1 Jordemoder; 4 Hjelpevaccinatører.
9. Midtre Fosens Distrikt: 1 Læge, boende i Ørlandet; 2 Jordemødre; 4 Hjelpevaccinatører.
10. Nordre Fosens Distrikt: 1 Læge, boende i Aafjord; 2 Jordemødre; 4 Hjelpevaccinatører.

XVII. Nordre Trondhjems Amt.

Amtet, hvis Fladeindhold er 176,79 norske Kvadratmil, og som ved Folketællingen den 31te December 1865 havde 82 489 Indbyggere, er inddelt i følgende 8 Lægedistrikter:

1. Stjørdals Lægedistrikt (16,12 n. □ M., 12 552 Indbyggere) indbefattende:

Herrederne nedre Stjørdal	. 2,59 Mil,	7 282 Indb.
øvre	— . 13,53 -	5 270 —
2. Frostens Lægedistrikt (4,64 n. □ M., 8 131 Indbyggere) indbefattende:

Herrederne Frosten	} . . . 1,65 Mil,	{ 3 064 Indb.
Aasen		
Lexvigen	. . . 2,99 -	3 091 —
3. Levangers Lægedistrikt (15,37 n. □ M., 13 806 Indbyggere) indbefattende:

Kjøbstaden Levanger	. . . . .	1 017 Indb.
Herrederne Levanger	. . . 1,21 Mil,	2 290 —
Skogn	. . . . 2,38 -	3 786 —
Værdal	. . . . 11,78 -	6 713 —
4. Inderøens Lægedistrikt (17,41 n. □ M., 14 517 Indbyggere) indbefattende:

Herrederne Ytterøen	. . . . 0,28 Mil,	1 499 Indb.
Mosviken og Veran	7,56 -	2 949 —
Inderøen	. . . . 1,18 -	5 428 —
Sparbu	. . . . 8,39 -	4 641 —
5. Stenkjærs Lægedistrikt (11,54 n. □ Mil, 9 639 Indbyggere) indbefattende:

Ladestedet Stenkjær	. . . . .	1 150 Indb.
Herrederne Stod	} . . . . 3,78 Mil,	{ 2 530 —
Egge		
Beitstaden	. . . . 7,76 -	5 618 —
  6. Grongs Lægedistrikt (78,88 n. □ M., 6 588 Indbyggere) indbefattende:

Herrederne Grong	. . . . 41,37 Mil,	3 338 Indb.
Snaasen	. . . . 37,51 -	3 250 —
  7. Namsos Lægedistrikt (19,62 n. □ M., 9 940 Indbyggere) indbefattende:

Ladestedet Namsos	. . . . .	1 189 Indb.
Herrederne Namsos	. . . . 5,03 Mil,	2 031 —
Overhalden	. . . 5,37 -	2 593 —
Fosnæs	} . . . 9,22 -	{ 2 655 —
Fladanger		

8. Ytre Namdals Lægedistrikt (13,21 n. □ M., 7 316 Indbyggere) indbefattende:
Herrederne Kolvereid og Fuldereid . . . . 8,17 Mil, 2 388 Indb.

Nerø	} . . . . . 2,68 -	} 1 477 Indb.
Vikten		
Lekø . . . . . 2,36 -		

Sundhedstilstanden har i dette Aar ikke været fuldt saa tilfredsstillende som i det foregaaende. Fornemmelig have inflammatoriske Sygdomme samt en eiendommelig Feber, den saakaldte „Lemænfeber“ havt en betydelig Udbredelse. Nervefeber og Skarlagensfeber har derimod været mindre udbredte end i det foregaaende Aar.

Dødeligheden var trods den større Sygelighed dog ikke meget større end i det foregaaende Aar; de Dødes Antal udgjorde 1 307 eller 15,68 pro mille af den beregnede Folkemængde ved Aarets Begyndelse (83 367). I det foregaaende Aar døde 1 249 eller 14,99 pro mille af den beregnede Folkemængde ved Aarets Midte (83 278), i 1870: 1 282 eller 15,4 pro mille og i 1869: 1 192 eller 14,4 pro mille. I Femaaret 1866—70 udgjorde det gjennemsnitlige aarlige Antal Døde 1 164 eller 14,10 pro mille af den beregnede Befolkning ved Femaarets Midte (82 603); Femaaret forud udgjorde Dødeligheden derimod 17,1 pro mille.

Til Oplysning om de **epidemiske Forhold** hidsættes følgende af Lægernes Opgaver sammendragne Tabel (se Tabellen paa næste Side):*)

Af **Nervefeber** er opgivet 230 Tilfælde med 18 Dødsfald (i det foregaaende Aar 208 Tilfælde og 23 Dødsfald). Sygdommen forekom dels spredt, dels i mindre Epidemier. Den havde i Levangers Distrikt i Almindelighed en mild Karakter. Fra Stenkjær omtales en liden Epidemi i en af de øverste Fjelddale i Stod, hvis Oprindelse var ukjendt (Thome). I Namdalen optraadte Sygdommen i flere spredte Epidemier; flere Gange indbragtes den ved syge Fiskere, hvilke dog strax bleve indlagte paa Sygehuset, hvorved videre Udbredelse hindredes (Chr. Lund).

Under Navn **gastrisk-nervøs Feber** opfører Distriktslægen i Levanger 66 Tilfælde, hvoraf 31 hos Mænd og 35 hos Kvinder, 15 hos Børn og 51 hos Voxne; intet Dødsfald. Disse Tilfælde synes at have hørt til en udbredt Epidemi af en eiendommelig Feber, der af Almuen kaldtes „Lemænfeber“ og hvorom Distriktslæge Dietrichson har afgivet en Beretning i norsk Magazin for Lægevidenskab, 3 R., 3 B., 1 H. 1873. Sygdommen, der var udbredt over den største Del af Amtet, er af Lægerne beskrevet

under forskellige Navne, nemlig dels som Gigtfeber, for hvilken Affektion 127 Individuer opføres af en Læge i Stenkjærs Distrikt (Hirsch) dels som Febris epidemica sui generis, for hvilken Distriktslægen sammesteds opføre 52 Angrebne, dels som Influenza (Nerdrum), dels som simpel Feber (Fleischer) under hvilke forskellige Diagnoser de Angrebne ere fordelte paa den epidemiske Liste. Epidemien, der ophørte af sig selv udover Høsten, var i det Hele mild, saa mange af de Syge ikke søgte Lægehjelp. Aarsagsforholdene opgives forskjellig: Den store Tørke om Sommeren med paafølgende Vandmangel udover Høsten, samt Infektion af Bækkene med Lig og Exkrementer af Lemæn, anføres fra Stenkjær og Inderøen som de væsentligst betingende Momenter i Forbindelse med usunde Fødemidler og daarlige hygieeniske Forhold i det Hele (Nerdrum, Thome). Distriktslægen i Stjørdalen sætter derimod ikke Sygdommen i Forbindelse med Forurensning af Vandet af Lemæn, da den nemlig ikke optraadte i Meraaker, hvor dog disse Dyr først indfandt sig og det i stor Mængde (Fleischer).

Foruden de 20 opførte Tilfælde af **Barselfeber** med 2 Dødsfald (Aaret forud 31 og 5), nævnes 2 Tilfælde af Barselmani; i det ene varede Sygdommen i flere Maaneder, men endte tilsidst med Helbredelse, idet Konen paany blev svanger (Nerdrum). Det andet Tilfælde forløb ligeledes heldig. Fra Namdalen omtales et dødeligt endende Tilfælde af Barselkrampe efter Forløsningen.

Af **Børnekopper** forekom kun et Tilfælde (Aaret forud 15 med 2 Dødsfald).

Af **Vandkopper** opførtes 7 Tilfælde.

Af **Skarlagensfeber** er opgivet omtrent det samme Antal Tilfælde som Aaret forud, nemlig 311 Tilfælde med 55 Dødsfald mod 309 Tilfælde og 37 Dødsfald i 1871. Diphtherisk Svælgbetændelse, Parotit og Glandelbetændelser i det Hele skildres som almindelige Komplikationer, krupøs Nephrit med paafølgende Vatersot som ikke sjeldne Eftersygdomme. Fra Stjørdalen omtales et Tilfælde, hvor en ung Pige, der kun var mildt angrebet, pludselig blev aldeles blind. Der kunde intet Abnormt opdages ved Øinene undtagen Udvidelse af Pupillerne. Patientens Øielaag tilklæbedes, og der lagdes Sinapismer paa Legemet. 4 Dage senere blev hun for første Gange menstrueret; og da nu Øinene aabnedes, var Synet fuldkommen restitueret (Flei-

*) For Namsos Distrikt maa det anmærkes, at ved Branden i Namsos By gik alle Distriktslægens Notitser for det første Halv- aar tabt, hvorfor der mangler Opgaver over de indtrufne Sygdomstilfælde for denne Tid.

I nordre Trondhjems Amt anmeldte epidemiske Sygdomme.

	Hele Aaret.		Tiden er op- givet for.	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.
	Behand- lede.	Deraf Døde.													
Nervefeber	230	18	217	25	13	21	15	17	9	13	20	17	22	21	24
Simpel Feber	219	-	205	7	6	9	5	11	13	16	21	14	45	34	24
Barsel-feber	20	2	20	2	1	2	5	3	3	1	-	1	-	1	1
Børnekopper	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Vandkopper	7	-	5	-	-	-	2	3	-	-	-	-	-	-	-
Skarlagensfeber	309	53	304	24	15	17	46	47	23	30	37	17	11	20	17
Rødlinger	8	-	7	2	1	-	-	-	-	-	-	-	-	3	1
Mæslinger	2	-	2	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Rosen	39	-	36	4	1	4	3	5	10	1	1	-	4	1	2
Diphtherisk Svælgbe- tændelse	92	1	89	4	7	4	4	3	4	2	1	8	29	14	9
Strubehoste	8	-	6	-	-	-	2	-	-	1	-	-	1	1	1
Kusma	34	-	34	-	-	-	-	1	1	1	4	3	11	7	6
Akut Bronchit	288	10	277	37	40	25	34	45	15	9	7	8	10	22	25
Andre katarrhalskeTil- fælde	451	1	445	31	47	29	21	14	24	23	113	39	42	39	23
Lungebetændelse	511	50	485	35	48	64	94	75	35	16	13	14	24	28	39
Pleurit	22	3	18	3	2	-	2	2	1	2	2	-	1	2	1
Gigtfeber	208	4	201	9	16	11	16	24	14	10	29	24	9	18	21
Diarrhoe (akut)	134	6	125	7	4	13	6	1	5	23	19	22	12	9	4
Cholera nostras	45	1	45	4	4	4	2	3	7	9	11	1	-	-	-
Blodgang	105	3	104	-	1	2	15	7	10	23	14	15	10	7	-
Skjørbug	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Tilsammen	2737	152	2625	196	206	205	272	261	174	180	292	183	231	227	198

	Ialt op- givne		Fordeling paa Lægedistrikterne.															
			Sjørdal.		Frosten.		Levangar.		Inderøen.		Stenkjær.		Grong.		Namsos.		Ytre Namdal.	
	Tilfælde.	Dødsfald.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.
Nervefeber	230	18	14	-	20	-	39	2	51	3	31	6	-	-	43	5	32	2
Simpel Feber	219	-	77	-	5	-	33	-	32	-	6	-	-	-	58	-	8	-
Barsel-feber	20	2	-	-	3	-	4	-	3	-	2	-	2	-	1	1	5	1
Børnekopper	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Vandkopper	7	-	-	-	-	-	4	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Skarlagensfeber	311	55	134	18	117	30	8	1	18	4	7	2	25	-	-	2	-	
Rødlinger	8	-	1	-	-	-	-	-	1	-	6	-	-	-	-	-	-	-
Mæslinger	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-
Rosen	39	-	6	-	1	-	7	-	6	-	15	-	1	-	1	-	2	-
Diphtherisk Svælgbe- tændelse	92	1	4	-	-	-	39	-	7	1	25	-	-	-	-	-	17	-
Strubehoste	8	-	-	-	-	-	-	-	-	6	-	-	-	2	-	-	-	-
Kusma	34	-	-	-	2	-	-	-	2	-	30	-	-	-	-	-	-	-
Akut Bronchit	291	13	17	-	7	2	80	5	69	3	73	2	10	1	16	-	19	-
Andre katarrhalskeTil- fælde	451	1	-	-	13	-	46	-	182	1	21	-	126	-	40	-	23	-
Lungebetændelse	515	54	40	6	22	3	137	12	105	10	152	18	5	-	44	4	10	1
Pleurit	22	3	2	-	-	-	3	-	3	1	1	-	-	-	9	1	4	1
Gigtfeber	211	7	3	-	2	-	37	3	11	-	139	3	5	-	7	1	7	-
Diarrhoe (akut)	134	6	-	-	-	-	6	-	25	2	36	1	11	-	40	3	16	-
Cholera nostras	45	1	-	-	-	-	8	-	14	-	9	-	-	-	-	-	14	1
Blodgang	105	3	-	-	-	-	100	3	3	-	-	-	-	-	2	-	-	-
Skjørbug	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	-
Tilsammen	2749	164	298	24	192	35	552	26	535	25	559	32	185	1	264	15	164	6

scher). Fra Frosten anbefales det profylaktisk at gurgle sig med Carbopløsning, hvilket synes at have gjort god Nytte (Hofmann). Fra Stenkjær omtales som sekundær Dødsarsag i 2 Tilfælde Diphtheritis faucium et laryngis.

Af **Mæslinger** er kun opgivet 2 Tilfælde (i 1871: 125 Tilfælde; af **Kighoste** intet (i 1871: 32 Tilfælde med 1 Dødsfald).

Af **diphtherisk Svælgbetændelse** er opført 92 Tilfælde med 1 Dødsfald; af **Strubehoste** 8 Tilfælde (i 1871 respektive 81 og 8, 10 og 5).

Af **katarrhalske Sygdomme** opføres 742 Tilfælde med 14 Dødsfald. Af de opgivne Tilfælde kan 291 sees at have været **akut Bronchit**, der foraarsagede de 13 Dødsfald. 1 Dødsfald er opgivet at være foraarsaget af **Influenza**, hvoraf der i det Hele er anmeldt 133 Tilfælde, alle fra Inderøens Lægedistrikt. Disse Tilfælde henhøre sandsynlig, som før nævnt, for den største Del ind under den eiendommelige Lemænefeber.

Lungebetændelse havde i heromhandlede Aar en betydelig større Udbredelse end i det foregaaende; der opgives i dette Aar 515 Tilfælde med 54 Dødsfald, mod 320

og 44 i 1871. Sygdommens Sæde er kun opgivet 18 Gange, nemlig 10 i høire og 8 i venstre Lunge.

Hjernebetændelse er opført som Dødsarsag hos 6, tuberkuløs Meningit hos 5 og Kramper i Børnealderen hos 6. Af disse tilsammen 17 Dødsfald falder 3 paa Stjørdalens, 1 paa Frostens, 6 paa Levangers, 4 paa Inderøens og 3 paa Stenkjærs Distrikter.

Af **kronisk Rheumatisme** er af 7 Læger anmeldt 112 Tilfælde med 2 Dødsfald; Kjønnen er opgivet for 112 Syge, af hvilke 67 var af Mand-, 45 af Kvindekjønn, Alder for 97, alle paa 1 nær over 15 Aar.

Af **Diarrhoe** og **Cholera nostras** opføres 159 Tilfælde og 7 Dødsfald (Aaret forud 283 Tilfælde med 5 Dødsfald); af **Blodgang** 105 Tilfælde og 3 Dødsfald (Aaret forud 57 og 1). I det Hele har saaledes disse Sygdomme havt adskillig mindre Udbredelse i dette Aar end i det foregaaende.

Syphilis. Over de paa Sygehusene behandlede Tilfælde giver nedenstaaende Fortegnelse en Oversigt:

Sygehus.	Tilbageiggende fra forrige Aar.			Indkomne.			Af de indkomne Tilfælde lede af:			Udgaede		Tilbageiggende ved Aarets Udgang.			Det samlede Antal Forplejningsdage.	Middeltal af Forplejningsdage for hver Udskreven.
	Md.	Kv.	Tils.	Md.	Kv.	Tils.	primær Syphilis.	sekundær	tertiær	helbredede	i Bedring.	Md.	Kv.	Tils.		
Skogn	3	3	6	15	16	31	1	30	-	31	-	4	2	6	1 996	64,4
Namdalen	-	2	2	2	4	6	-	6	-	6	-	1	1	2	399	66,5
Tilsammen	3	5	8	17	20	37	1	36	-	37*)	-	5	3	8	2 395	

*) Af de Udgaede kan 1 sees at have lidt af primære, 34 af sekundære og 2 af tertiære Tilfælde.

Udenfor Sygehusene nævnes 10 Behandlede for konstitutionelle Tilfælde og 1 for primære, nemlig 6 i Levangers, 2 i Inderøens, 2 i Namsos og 1 i Namdalens Lægedistrikt. For **Gonorrhoe** omtales 17 Behandlede, hvoraf 1 paa Amtssygehuset, alle vare Mænd. Alder er opgivet for 16, alle voxne.

Spedalskhed. Ifølge Overlægens Beretning kjendtes ved Udgangen af 1871 inden Amtet 109 Spedalske. I 1872 tilkom 13, hvoraf 7 overseede ved tidligere Tællinger, 2 hjemkomne fra Stiftelser og 4 nye Tilkomne; 13 afgik, hvoraf 7 døde, og 6 indlagdes i Stiftelser. Ved Aarets Udgang var altsaa Antallet af kjendte Spedalske 109, hvoraf 65 Mænd og 44 Kvinder. Af disse boede

i Frostens Distrikt... 4 i Grongs Distrikt... 2
i Inderøens — ... 16 i Namsos's — ... 29
i Stenkjærs — ... 14 i ytre Namdals Distrikt 43.

For en Spedalsk er Opholdsstedet ukjendt.

Nedenstaaende Liste giver Oplysning om en Del af Lægerne og paa Sygehusene behandlede væsentlig **kroniske Sygdomme** (se Tabellen paa næste Side):

Fnat. Fra Stjørdalens, Inderøens og Stenkjærs Distrikter skildres Sygdommen som aftagende. I Grongs Distrikt har Udelukkelse af fnatbefængte Børn fra Skolerne vist sig som et godt Middel til Sygdommens Udryddelse (Edv. Kaurin).

Liste over kroniske Sygdomme.

	Hele Aaret.		Af de Be-handlede, hvis Køn er opgivet, vare:			Af de Be-handlede, hvis Alder er opgivet, vare:		Ialt op-givne		Fordeling paa Lægedistrikterne.															
	Behandlede.	Deraf døde.	Md.	Kv.	Børn (under 15 Aar).	Vorne (over 15 Aar).	Tilfælde.	Dødsfald.	Stjørdal.		Frosten.		Levangers.		Inderøen.		Stenkjær.		Grongs.		Namsos.		Ytre Namdal.		
									Tilf.	Deaf.	Tilf.	Deaf.	Tilf.	Deaf.	Tilf.	Deaf.	Tilf.	Deaf.	Tilf.	Deaf.	Tilf.	Deaf.	Tilf.	Deaf.	Tilf.
Fnat.	101		41	60	55	35	101																		
Skurv	2		2		1	1	2																		
Kjertelsyge	28	1	9	19	23	2	29	2																	
Rachit	4		3	1	4		4																		
Svindst	68	22	24	34	3	45	81	35																	
Kræft	16	10	8	8		15	24	18																	
Vatersot og Morbus Brighti	33	10	17	16	1	26	43	20																	
Blegsot	53			53	3	50	53																		
Menstruationsuordener	38			38		38	38																		
Cardialgi, kronisk Gastrit og Dyspepsi	268	8	134	134	10	235	271	11																	
Ormesygdomme	57		17	38	53	4	57																		
Drankersygdomme	2		2				2																		
Sindssygdomme	26	1	10	13	3	10	36	11																	

Af Skurv er kun anmeldt 2 Tilfælde fra Namdalens Distrikt.

Kjertelsyge opgives at være temmelig udbredt i Stjørdalens Distrikt; den sidste gode og varme Sommer siges at have udøvet en gavnlig Indflydelse paa Patienterne (Fleischer).

Af Svindst er opgivet 81 Tilfælde og 35 Dødsfald. Forholdet mellem Døde af Svindst og samtlige opgivne

Dødsaaarsager stiller sig i de enkelte Lægedistrikter saaledes:

Lægedistrikt.	Opgivne Dødsfald af Svindstot.	Opgivne Dødsaaarsager ialt.	Forhold i pCt.
Stjørdals	4	54	7,4
Frostens	-	36	-
Levangers	4	99	4,0
Inderøens	5	62	8,1
Stenkjærs	12	87	13,8
Grongs	3	30	10,0
Namsos	4	40	10,0
Ytre Namdals	3	47	6,4
NordreTrondhjemsAmt	35	455	7,7

I 1871 var Forholdet 44 af 446 eller 9,87 pCt. og i 1870 7,0 pCt.

Kræft. Fra hele Amtet opgives 18 Dødsfald; for 8 er Sygdommens Sæde angivet, nemlig ved 4 i Mavesækken, i Livmoderen, Æggestokken, Halskjertlerne og Tindingen, i hver ved 1.

Blegsot og Menstruationsuordener ere fremdeles almindelige Lidelser.

Cardialgi og kronisk Gastrit siges som før at være meget hyppige Sygdomme; fra Stjørdalen heder det dog, at disse Lidelser har aftaget noget i Mængde, hvortil den nu brugelige, bedre Beklædning og bedre Tilberedelse af Føden har bidraget en stor Del (Fleischer).

Sindssygdomme. Følgende Liste giver en Oversigt over de paa Sygehusene behandlede Tilfælde (se Tabellen næste Side):

Udenfor Sygehusene kan 16 nye Tilfælde sees at være komne under Behandling; Sygdomsformen er opgivet for 9, deraf lede 4 af Melancholi, 3 af Mani og 2 af Idiotismus congenitus. Af 23 Sindssyge var 10 af Mand-, 13 af Kvindekjøn; 13 var under, 10 over 15 Aar. 4 Sindssyge opføres som helbredede, 1 som død i Aarets Løb.

For Amtskommunens Regning forpleiedes 144 Sindssyge, hvoraf 28 i Asyl; af disse hørte hjemme i Stjørdals Distrikt 17, i Frostens 25, i Levangers 16, i Inderøens 31, i Stenkjærs 13, i Grongs 18, i Namsos 12 og i ytre Namdals Lægedistrikt 12. Amtskommunens Udgifter i Anledning af de Sindssyge udgjorde i Regnskabsaaret fra 1ste Juni 1872 til 31 Mai 1873: 3 995 Spd. 25 Skill., og Medicinaludgifterne forøvrig i samme Tidsrum i det Hele: 4 917 Spd. 23½ Skill. For de engere Kommuners Regning forpleiedes i Levangers Distrikt 6, i Inderøens 20 i Grongs

Amtssygehuset i	Tilbageiggende fra forrige Aar.			Indkomne.			Af de Indkomne lede af:		Udgaade:				Tilbageiggende ved Aarets Udgang.		
	Md.	Kv.	Tils.	Md.	Kv.	Tils.	Melancholi	Mania.	helbredede	i Bedring.	uhelbredede.	døde.	Md.	Kv.	Tils.
Skogn	-	-	-	6	1	7	6	1	4	-	2	-	-	1	1
Namdalen	-	1	1	-	3	3	1	2	-	1	1	1	-	1	1
Tilsammen	-	1	1	6	4	10	7	3	4	1	3	1	-	2	2

6. I Inderøens Distrikt kjendtes desuden 30 Sindssyge, der forpleiedes uden offentlig Understøttelse.

Øiensygdomme. I Levangers Lægedistrikt herskede der i heromhandlede Aar en Epidemi af Ophthalmia trachomatosa. Epidemien, der begyndte i December 1871, havde en temmelig betydelig Udbredelse i Vuku Annex og Stiklestad Sogn, paa sidste Sted dog kun paa den søndre Side af Værdalselven. For at standse Sygdommens Udbredelse blev der paa bestemte Dage af Ugen foretaget „lokal Behandling“ af Øinene hos de Syge, der indfandt sig. Almuen lærte snart Sygdommens alvorlige Karakter, saa at den fremmødte i betydelig Mængde, og var forøvrig meget forsigtig. Udover Vaaren og Sommeren aftog Epidemien, og fra Midten af Juni ansaaes ekstraordinære Foranstaltninger for unødvendige. Distriktslægen og den i Værdalen privat praktiserende Læge, Synestvedt, skiftedes hveranden Uge til at foretage Behandlingen (Dietrichson). Fra Namdalen anføres Conjunctioner at have været almindelige (Brinchmann).

Chirurgiske Tilfælde. I Inderøens Distrikt opgives Luxationer og Benbrud at forekomme hyppig. Et Tilfælde, hvor en Hagelladning gik ind i Knæet paa en 15aarig Gut, endte heldig efter 7 til 8 Maaneders Sygeleie (Nerdrum).

Af **chirurgiske Operationer** upførtes paa Amtssygehuset i Skogn: 1 Amputation af Overarmen, 1 af Laaret, begge med heldigt Udfald, 1 Exartikulation af Foden, 2 Gange af flere Fingre, 1 Borttagelse af Mamma formedelst Kræft, med uheldigt Udfald formedelst hurtig optrædende Recidiv; 1 Udrivelse af en Næsepolyp; 2 Operationer for Vandbrok, begge med Jodindsprøitning. Paa Amtssygehuset i Namdalen: 1 Amputation af Crus, 1 Borttagelse af et Lipom paa Ryggen, 1 af en Glandelsvulst paa Halsen, alle med heldigt Udfald; en Tilbagebringelse af en luxeret Tommelfinger. Udenfor Sygehusene opgives udførte: 1 Exartikulation af Haanden efter Knusning, 1 Ton-

sillotomi, 2 Operationer for Læbekræft, 1 for Kræft i Haanden, 1 for Atresia vaginae, 4 Repositioner af luxerede Overarme, 2 af Lyskebrok.

Af **obstetriciske Operationer** opgives at være udførte af Læger: 9 Tangforløsninger; 5 paa Grund af Vemangel eller Vesvækkelse (4 af Konerne kan sees at være forblevne ilive, for 1 er Udfaldet uopgivet, for Børnene er Udfaldet ei opgivet); 2 formedelst Barselkrampe (1 af Konerne forblev ilive, 1 døde; af Børnene døde 1, for det andet er Udfaldet uopgivet); 1 formedelst Bækkensneverhed med heldigt Udfald for Konen, uopgivet for Barnet; for 1 er Indikationen og Udfaldet ikke opgivet. 2 Vendinger, 1 Gang, indiceret ved Tverleie, den anden Gang uden Opgivelse af Indikationerne; af Konerne døde den første, den anden blev ilive; begge Børn dødfødte. Desuden opgives at være udført 2 Perforationer af forliggende Fosterhoved med paafølgende Udtrækning formedelst Bækkensneverhed; i det ene Tilfælde forblev Konen ilive, i det andet døde hun den 4de Dag af Barsel-feber. 1 Dekapitation formedelst Tverleie, Kroppen uddroges let, og Hovedet forløstes med Tang; Konen forblev ilive. 1 Gang Udtrækning af begge Tvillinger, begge Børn dødfødte, Moderen ilive. — I 1 Tilfælde af Tverleie gjordes forgjæves Forsøg paa at forløse ved Vending og Perforation. Barselkonden døde uforløst. Tilsammen 16 obstetriciske Operationer, hvoraf 4 i Stjørdals, 8 i Levangers, 1 i Inderøens, 1 i Skogns og 2 i Namdalens Lægedistrikt.

Antallet af **Fødte** og **Døde** vil sees af følgende Tabel (se Tabellen paa næste Side):

For det hele Amt bliver der saaledes et Overskud af 732 Fødte over Døde og Forholdet mellem hine og disse = 100 : 64,1. Af de 9 paa Barselseng Døde var ifølge Lægernes Opgave Døden foranlediget af Barsel-feber hos 2, af Eclampsi hos 2. Af de 2 under Dystoki opførte, døde den ene uforløst, efter forgjæves forsøgt Vending og Perforation; for den anden, der var forløst med Tang, er den nærmere

Lægedistrikt.	Fødte.	Døde			Dødfødte.*)
		i Alt.	i 1ste Døgn.*)	paa Barselseng.	
Stjørdal	305	213	3	4	23
Frosten	210	155	1	1	15
Levanger	356	208	6	1	12
Inderøen	331	224	2	-	15
Stenkjær	199	141	1	-	7
Grong	148	91	1	-	4
Namsos	256	170	-	3	2
Ytre Namdal	234	105	2	-	9
Nordre Trondhjems Amt	2 039	1 307	16	9	87

*) Ifølge Dødfødteanmeldelserne.

Omkomne paa voldsom Maade: 42.

Dødsårsag ikke anført. 1 Kvinde døde af Tuberkulose 14 Dage efter Forløsningen.

Lægernes Dødsfortegnelser indeholder Opgave over 455 eller 35,9 pCt. af samtlige ved Sygdom forårsagede Dødsfald (1265). De hyppigste Dødsårsager vare: Alderdomssvaghed (64), Skarlagensfeber (55), Lungebetændelse (54), Svindsot (35), Kræft og Nervefeber (af hver 18), Hjernebetændelse og Kramper i Børnealderen (tilsammen 17), Hjerneslag (14), akut Bronchit og Peritonit (af hver 13).

Veiriget var i det Hele gunstigt. Vinteren var ikke meget kold, Vaaren mild, Sommeren meget varm og tør. Der klages derfor fra de fleste Steder over Regnmangel, hvilket tildels satte Græsvæksten tilbage. Afgrøden var god, om just ikke rigelig, hvad Hø og Korn angik, Poteterne slog derimod paa de fleste Steder udmærket godt til. Den store Vandmangel sattes som før nævnt, af flere Læger i Forbindelse med den epidemiske Udbredelse af den saakaldte Lemænfeber.

De **hygiæniske Forhold** skildres i det Hele som ganske gode; fra Levangers Distrikt heder det, at Almuens forbedrede, økonomiske Forfatning — formedelst flere gode Aaringer — har havt en stor Indflydelse paa deres huslige Stel, idet Husene nu bygges rummeligere, baade Gaardbrugerne selv og deres Arbeidere nyder bedre Næringsmidler end tidligere, og Beklædningen i det Hele er hensigtsmæssig undtagen for Gjøaternes Vedkommende. Ædrueligheden staar paa et høit Standpunkt; selv ved Bryllupper og lignende større Festligheder viser der sig ikke megen Drukkenskab (Dietrichson). Fra Inderøen siges

de hygiæniske Forhold at være tilfredsstillende, hvad Beklædning og Husrum angaar. Uldskjorte bruges almindelig. Kosten er derimod vel ensformig og bestaar væsentlig af Sild, Poteter og Havremel; Grønsager, Melk og ferskt Kjød nydes kun lidt. Kaffe og Tobak bruges ofte til Overmaal, derimod er Misbrug af Spirituosa sjeldnere (Nerdrum). I Stenkjærs Distrikt gaar det ligeledes fremad. Renlighedssandsen stiger. Kosten er derimod mindre tilfredsstillende, idet Almuen formeget holder sig til gamle og meget saltede Spiser (Thome). I Namsos har der været god Fortjeneste for Arbejderne, men samtidig er ogsaa Misbruget af spirituøse Drikke tiltaget. I Byen er der efter den store Brand, der rasede i Begyndelsen af Aaret, kun opført mindre gode Boliger for de lavere Klasser (Brinchmann).

Af **fattige Syge** behandledes:

i Stjørdals Distrikt	... 308,	udenfor Sygestuen i nedre Stjørdal.
i Frostens	— ... 38	
i Levangers	— ... 167	
i Inderøens	— ... 181	med en Medicinudgift af 83 Spd.
i Stenkjærs	— ... 39	
i Grongs	— ... 90	
i Namsos	— ... 70	
i ytre Namdals—	... 63,	af tilsammen to Læger, Medicinudgiften er for den enes Vedkommende opgivet til 15 Spd. 60 Skill.

tilsammen: 956.

I Grongs Distrikt siges Lægen hyppig at benyttes i Grongs Herred, mindre for Snaasens Vedkommende, hvor Kvaksalveriet flourer. I Finlidernes Prestegjeld, hvorhen Veien er yderst besværlig, over et 3—4 Mile langt aldeles ubeboet Høifjeld, har Distriktslægen foreslaaet Oprettelsen af en egen Jordemoderpost.

I **Sundhedskommissionerne** afholdtes: i Stjørdals Distrikt 2 Møder, begge i nedre Stjørdalen; i Frostens 5, i Frostens og Lexvikens Herreder, i hver to, i Aasens et; i Levangers 4 Møder, to i Værdalen, et i Skogn og et i Levanger Landsogn; i Inderøens 3 Møder, i Sparbuen, Inder- og Ytterøen, i hver et; i Stenkjærs 3, et i Stenkjærs By, to i Stod; i Grongs Distrikt 10 Møder i begge Herreder tilsammen; i Namsos 3 Møder, i Namsos By, Fladanger og Fosnæs, i hver et; i ytre Namdalens Distrikt 2 Møder, i Kolvereid og Lekø, i hver et. De væsentligste Forhandlingsgjenstande vare: om almindelige Sundhedsregler, om Forholdsregler imod epidemiske Sygdomme, om

Renovationsforholdene og Drikkevandet (i Stenkjærs By), om Pleie af Barselkvinder og spæde Børn, om Blodomløbet og Aareladninger og om Spedalskhed. Fra Grongs og Namsos Distrikter berettes Kommunerepresentationerne at være indtraadte i Sundhedskommissionerne.

De Vaccineredes Antal udgjorde:

i Stjørdals Distrikt	.....	197
i Frostens	—	195
i Levangers	—	195
i Inderøens	—	 70
i Stenkjærs	—	 5
i Grongs	—	106
i Namsos	—	111
i ytre Namdals	—	301

Tilsammen: 1180.

Fra Stenkjærs Distrikt berettes det, at Vaccinationen ikke kom i Gang i heromhandlede Aar. Materien slog flere Steder ikke an. I Stenkjær By vaccineredes 5, i Landsognet ingen, paa Grund af den udførlige og fuldstændige Vaccination Aaret forud. I Frostens Distrikt blev der paa Grund af Vakance i Embedet kun vaccineret i Aarets sidste Halvdel.

Af retsmedicinske Forretninger udførtes 9, nemlig 3 Syns- og Obduktionsforretninger over Fosterlig, 2 Undersøgelser af Kvinder, der havde født i Dølgemaal, 2 Undersøgelser af Personers mentale Tilstand; 1 Erklæring om Helbredsforfatning i Anledning af idømt Vand- og Brødstraf, 1 angaaende en Legemsbeskadigelses Betydning; — deraf 2 i Frostens, 4 i Levangers, 1 i Stenkjærs og 2 i Namdals Distrikter.

Amtet har 2 Sygehuse, et i Skogn og et i Namdalen, om hvilke henvises til de i Generalberetningen indtagne Tabeller. I Stjørdalen har der ogsaa i dette Aar paa „Fattiggaarden“ været behandlet en Del Syge uden, at noget bestemt Tal er opgivet. Forpleiningen er meget billig, og Lægetilsynet har været frivillig udført. I Grong modtoges Syge paa en ved Distriktslægens Bolig liggende Nabo-gaard til Kost og Pleie for 18—20 Skill. Døgnet; i Aarets

Løb forpleiedes i det Hele 14, hvoraf 1 for Fattigvæsenets Regning; 9 udskreves helbredede og 5 i Bedring.

Af **Badeindretninger** nævnes i Inderøen 2 Damp- og Karbade, 2 Søbadehuse samt 1 Styrtebad, alle private. Søbading skildres i det Hele som almindelig.

De tre inden Amtet værende **Apotheker** i Levanger, Stenkjær og Namsos fandtes ved Visitationen i Orden. Personalet bestod, foruden Apothekeren, ved Levanger Apotek af 1 examineret Medhjælper og 2 Disciple, ved Stenkjærs af 1 examineret Medhjælper og 1 Discipel, ved Namsos af 1 Provisor og 1 Discipel.

Medicinalpersonalet bestod af 16 Læger, 26 Jordemødre (2 ledige Poster) og 41 Hjelpevaccinatører, nemlig:

1. Stjørdals Distrikt: 2 Læger, Distriktslægen bosat i nedre Stjørdalen og 1 privat praktiserende Læge; 2 Jordemødre (en ledig Post); 1 Hjelpevaccinatør (2 Poster ledige).
2. Frostens Distrikt: 2 Læger, hvoraf 1 privat praktiserende, der tilflyttede Distriktet i heromhandlede Aar; 4 Jordemødre; 6 Hjelpevaccinatører.
3. Levangers Distrikt: 3 Læger, Distriktslægen, en Underlæge ved Amtssygehuset i Skogn og 1 Privatlæge i Værdalen (en tidligere i Distriktet boende Læge flyttede i Aarets Løb til Frostens Distrikt); 4 Jordemødre; 6 Hjelpevaccinatører.
4. Inderøens Distrikt: 2 Læger, Distriktslægen bosat paa Inderøen og 1 Verkslæge, bosat paa Ytterøen; 3 Jordemødre (1 Post ledig); 10 Hjelpevaccinatører.
5. Stenkjærs Distrikt: 3 Læger, 1 Distriktslæge og 2 privat praktiserende, hvoraf en tillige er Fattiglæge i Sparbu Prestegjeld af Inderøens Distrikt, alle bosatte i Stenkjær; 3 Jordemødre; 5 Hjelpevaccinatører (1 Post ledig).
6. Grongs Distrikt: 1 Læge, bosat i Grong; 2 Jordemødre; 5 Hjelpevaccinatører.
7. Namsos Distrikt: 2 Læger, Distriktslægen bosat i Namsos og Sygehuslægen ved Amtssygehuset i Overhalden; 3 Jordemødre; 3 Hjelpevaccinatører.
8. Ytre Namdals Distrikt: 1 Læge, bosat i Nærø; 5 Jordemødre; 5 Hjelpevaccinatører.

XVIII. Nordlands Amt.

Amtet, hvis Fladeindhold er 297,59 norske Kvadratmil, og som ved Folketællingen den 31te December 1865 havde 89 668 Indbyggere, er inddelt i følgende 14 Lægedistrikter:

1. Brønø Lægedistrikt (18,88 n. □ M.), 8 756 Indbyggere, indbefattende:

Herrederne Bindalen	9,46 Mil,	1 920 Indb.
Brønø	8,24 -	5 318 —
Vegø	1,18 -	1 518 —
2. Alstadhøugs Lægedistrikt (9,90 n. □ M., 8 499 Indbyggere) indbefattende:

Herrederne Tjøtø	2 781 Indb.
Alstadhoug	3 280 —
Herø	2 438 —
3. Vefsens Lægedistrikt (55,36 n. □ M.), 5 972 Indbyggere, indbefattende:

Herrederne Vefsen	5 051 Indb.
Hatfjeldal	921 —
4. Ranens Lægedistrikt (39,69 n. □ M., 11 650 Indbyggere) indbefattende:

Herrederne Nesne	5,03 Mil,	3 899 Indb.
Hemnes }	34,66 -	{ 3 922 —
Mo }		{ 3 829 —
5. Lurø Lægedistrikt (18,18 n. □ M., 5 836 Indbyggere) indbefattende:

Herrederne Lurø	16,07 Mil,	1 843 Indb.
Rødø	2,11 -	3 993 —
6. Bodø Lægedistrikt (18,67 n. □ M., 7 100 Indbyggere) indbefattende:

Kjøbstaden Bodø	519 Indb.	
Herrederne Gildeskaal }	14,49 Mil,	{ 2 375 —
Beieren }		{ 1 164 —
Bodø	4,18 -	3 042 —
7. Foldens Lægedistrikt (17,82 n. □ M., 3 044 Indbyggere) indbefattende:

Herredet Folden	3 044 Indb.
---------------------------	-------------
8. Skjærstads Lægedistrikt (31,24 n. □ M., 5 324 Indbyggere) indbefattende:

Herrederne Saltdalen	19,43 Mil,	1 971 Indb.
Skjærstad	11,81 -	3 353 —
9. Stegens Lægedistrikt (11,68 n. □ M., 4 910 Indbyggere) indbefattende:

Herrederne Stegen	3,35 Mil,	2 625 Indb.
Hammerø	8,33 -	2 285 —
10. Lødingens Lægedistrikt (46,01 n. □ M., 7 112 Indbyggere) indbefattende:

Herrederne Lødingen	22,21 Mil,	3 466 Indb.
Ofoten	23,80 -	3 646 —
11. Vestlofotens Lægedistrikt (5,29 n. □ M., 6 420 Indbyggere) indbefattende:

Herrederne Værø	0,08 Mil,	435 Indb.
Flakstad	2,98 -	1 543 —
Buksnæs	1,47 -	2 532 —
Borge undtagen		
Valberg Annex	0,76 -	1 910 —
12. Østlofotens Lægedistrikt (5,0 n. □ M., 4 092 Indbyggere) indbefattende:

Valberg Annex af Borge Herred		
	1,12 Mil,	438 Indb.
Herrederne Vaagen	3,43 -	2 667 —
Gimsø	0,45 -	987 —
13. Hadsels Lægedistrikt (7,39 n. □ M., 5 928 Indbyggere) indbefattende:

Herrederne Hadsel	6,0 Mil,	3 728 Indb.
Bø	1,39 -	2 200 —
14. Sortlands Lægedistrikt (12,48 n. □ M., 5 024 Indbyggere) indbefattende:

Herrederne Sortland	4,61 Mil,	1 497 Indb.
Øxnæs	3,22 -	1 879 —
Dvergberg	4,65 -	1 648 —

Sundhedstilstanden betegnes fra de fleste Distrikter som mindre god paa Grund af betydelig Udbredelse af epidemiske Sygdomme, fornemmelig Skarlagensfeber og Nervefeber, hvilke have hersket hele Aaret igjennem.

Dødeligheden. Der døde 1 891 eller 19,9 pro mille af den beregnede Folkemængde ved Aarets Begyndelse (94 744). I det foregaaende Aar udgjorde de Dødes Antal 1 603 eller 17,01 pro mille af den beregnede Folkemængde

ved Aarets Midte, i 1870: 1 424 eller 15,3 pro mille. I Femaaret 1866—70 udgjorde det aarlige Middeltal af Døde 1 533 eller 16,96 pro mille af den beregnede Middelbefolkning (91 577) og Femaaret forud 19,2 pro mille.

Til Oplysning om de **epidemiske Forhold** hidrættes følgende af Lægernes Opgaver sammendragne Tabel (se Tabellen paa næste Side):

Typhøse Sygdomme. Af exanthematisk Typhus optraadte tilsammen 95 Tilfælde med 10 Dødsfald. Sygdommen, der viste sig i Lødingens, Vest- og Øst-Lofotens Distrikter, optraadte paa førstnævnte Sted i flere mindre Epidemier, af hvilke en i Ofoten var en Fortsættelse fra forrige Aar; et Par Gange opstod den ogsaa ved Smitte fra hjemvendende Fiskere; i enkelte Tilfælde var Oprindelsen ikke til at udrede (Østberg).

Af Abdominaltyphus angrebes ialt 372 Personer, hvoraf 34 døde. Fra Bodø heder det, at under Storsildfisket opstod der paa et af Fiskeværerne en betydelig Sammenhobning af Mennesker, hvorfor det var at befrygte, at Nervefeber der vilde faa en stor Udbredelse. Det gik dog — trods de slette hygieeniske Foranstaltninger — over al Forventning, idet kun nogle faa Fiskere bleve angrebne (Arntsen).

Af Nervefeber anmeldtes Aaret forud 390 Tilfælde med 30 Dødsfald.

Af 19 kjendte Tilfælde af **Barselfeber** endte 6 dødelig (i foregaaende Aar 6 af 15). I 2 Tilfælde kan Konen sees forud at være forløst med Tang.

Skarlagensfeber var mere eller mindre udbredt over hele Amtet. Mindst Udbredelse havde Sygdommen, som det syntes, i Østlofotens og Foldens Lægedistrikter, størst i Vestlofotens, Lurøs og Alstadhøugs Distrikter. Der er i det Hele opgivet 881 Tilfælde med 229 Dødsfald. Fra flere Steder heder det dog, at rimeligvis ere Flere angrebne, end det er kommen til Lægernes Kundskab. (I forrige Aar er der opgivet 407 Tilfælde med 140 Dødsfald). Sygdommen optraadte i flere Distrikter temmelig ondartet; Dødeligheden var i det Hele meget stor. De almindeligst forekommende Eftersygdomme var Vatersot, — der ofte medførte Døden, stundom af paafølgende Uræmi, — Diphtherit, suppurerende Glandelsvulster, purulent Udflod fra Næse og Øren; i et Tilfælde foraarsagedes Døden af en excessiv Ptyalismus, der optraadte under Rekonvalescensen og fuldstændig medtog Kræfterne (Stang).

Mæslinger forekom kun i Lødingens og Hadsels Distrikter. Der er ialt anmeldt 19 Tilfælde, hvoraf kun 1 i Lødingen (i forrige Aar 134 med 1 Dødsfald).

Af 61 opgivne Tilfælde af **Rosen** medførte 2 Døden (Aaret forud 36 og 1).

Af **Kighoste** er i heromhandlede Aar intet Tilfælde

De i Nordlands Amt anmeldte epidemiske Sygdomme.

	Hele Aaret.		Tiden er opgivet for.	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.
	Behandlede.	Deraf Døde.													
Exanthematisk Typhus	94	9	81	4	-	10	29	9	13	8	1	1	6	-	-
Abdominaltyphus	371	33	303	31	30	35	25	54	44	22	11	16	8	13	14
Simpel Feber	99	-	84	7	16	5	4	5	4	13	9	9	5	6	1
Barselfeber	17	4	17	2	-	-	2	2	2	4	1	1	-	1	2
Børnekopper	1	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Vandkopper	9	-	9	-	-	2	-	-	-	7	-	-	-	-	-
Skarlagensfeber	792	140	762	40	34	93	73	39	57	51	72	36	88	113	66
Mæslinger	19	-	19	3	5	4	6	-	1	-	-	-	-	-	-
Rosen	61	2	49	-	1	1	4	1	7	8	4	1	9	2	11
Diphtherisk Svælgbetændelse	46	1	41	1	-	2	-	1	8	2	7	6	2	10	2
Strubehoste	4	3	3	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	1
Kusma	8	-	8	1	1	2	-	-	3	-	-	1	-	-	-
Akut Bronchit	302	7	267	16	26	26	32	25	19	18	28	18	14	17	28
Andre katarrhalske Tilfælde	553	-	387	37	37	20	35	26	25	22	26	25	51	59	24
Lungebetændelse	145	21	126	6	3	8	20	10	12	8	11	2	19	15	12
Pleurit	52	2	44	7	3	1	8	1	3	5	4	1	4	3	4
Gigtfeber	80	3	70	13	6	3	10	2	6	4	1	1	7	11	6
Koldfeber	2	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
Diarrhoe (akut)	322	5	222	16	19	15	20	20	12	27	22	15	17	27	12
Cholera nostras	4	-	4	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1	1
Blodgang	23	1	23	9	4	-	4	-	6	-	-	-	-	-	-
Skjørbug	5	-	4	-	-	-	-	1	-	-	3	-	-	-	-
Tilsammen	2989	231	2525	194	185	228	272	197	222	199	202	134	230	278	184

De i Nordlands Amt anmeldte epidemiske Sygdomme.

	Ialt op-givne		Fordeling paa Lægedistrikterne.																														
	Tilfælde.	Dødsfald.	Brønnø.		Alstads-houg.		Vefsen.		Ranen.		Lurø.		Bodø.		Folden.		Skjerstad.		Stegen.		Lødingen.		Vestlofo-ten.		Østlofo-ten.		Hadsel.		Sortland.		Ved Fiske-riene in-den Amtel.		
			Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	
Exanthematisk Typhus	95	10	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	73	7	8	-	14	3	-	-	-	-	-	-	-
Abdominaltyphus	372	34	20	1	45	-	2	2	13	2	33	2	112	18	5	2	3	-	25	-	-	-	26	2	3	-	26	2	36	2	23	1	
Simpel Feber	99	-	10	-	3	-	20	-	9	-	14	-	9	-	1	-	10	-	2	-	-	-	8	-	1	-	5	-	-	-	7	-	
Barsel-feber	19	6	-	-	-	-	1	1	3	1	3	1	3	3	-	-	2	-	-	-	-	1	-	-	1	-	1	-	4	-	-	-	
Børnekopper	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Vandkopper	9	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	-	-	-	
Skarlagensfeber	881	229	23	4	147	49	44	5	8	1	152	21	104	54	12	9	80	14	-	-	-	38	8	179	33	9	4	34	5	49	22	2	
Mæslinger	19	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	18	-	-	-	-	-	
Rosen	61	2	7	-	6	-	-	-	8	-	3	1	6	-	-	-	13	-	-	-	-	3	-	1	-	1	-	5	-	4	1	4	
Diphtherisk Svælgbe-tændelse	46	1	7	-	1	-	12	-	3	-	4	1	1	-	-	-	2	-	1	-	15	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Strubehoste	4	3	-	-	-	-	-	-	-	-	2	2	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	
Kusma	8	-	-	-	-	5	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Akut Bronchit	302	7	34	1	30	1	45	-	11	1	5	-	14	-	-	-	6	-	4	-	34	1	21	2	12	-	20	1	33	-	33	-	
Andre katarrhalskeTil-fælde	533	-	80	-	9	-	23	-	17	-	39	-	80	-	3	-	26	-	4	-	29	-	70	-	17	-	24	-	28	-	84	-	
Lungebetændelse	145	21	14	3	24	3	-	-	17	3	11	3	7	-	1	-	8	1	-	-	3	-	19	3	11	2	5	2	13	-	12	1	
Pleurit	52	2	3	-	5	1	1	-	6	1	2	-	3	-	-	-	2	-	2	-	2	-	3	-	4	-	6	-	9	-	4	-	
Gigtfeber	82	5	4	1	3	-	15	1	-	-	3	-	42	-	-	-	5	1	-	-	1	-	2	1	1	-	2	1	3	-	1	-	
Koldfeber	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Diarrhoe (akut)	325	8	23	-	9	2	22	-	8	1	13	-	30	1	11	1	10	-	2	-	-	-	39	-	14	2	14	-	29	1	101	-	
Cholera nostras	4	-	-	-	-	-	-	-	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Blodgang	23	1	-	-	-	-	-	-	12	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	11	1	-	-	-	-	
Skjørbug	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-	-	-	
Tilsammen	3087	329	225	10	282	56	190	9	120	10	284	31	414	76	36	12	172	17	40	-	200	16	378	41	88	11	172	12	215	26	271	2	

Nordlands Amt.

kommen til Lægernes Kundskab (i 1871 opgaves 2 Tilfælde, der begge endte dødelig).

Af **diphtherisk Svælgbetændelse** anføres 46 Tilfælde med 1 Dødsfald (Aaret forud 42 og 1).

Akut Bronchit og katarrhalske Sygdomme er opført med 835 Behandlede og 7 Dødsfald, de sidste af akut Bronchit, hvoraf er anmeldt 302 Tilfælde (Aaret forud opførtes ialt 461 katarrhalske Tilfælde og 4 Dødsfald).

Af **Lungebetændelse** er opgivet 145 Tilfælde og 21 Dødsfald (Aaret forud 137 og 15).

Af **akut Diarrhoe og Cholera nostras** indtraf et ikke ringe Antal flere Tilfælde end i det foregaaende Aar, nemlig 329 Tilfælde med 8 Dødsfald (mod 235 og 7 i 1871).

Af **Hjernebetændelse** døde efter Lægernes Beretninger 11, af tuberkuløs Meningit 1 og af Kramper i Børnealderen 2; af disse tilsammen 14 Dødsfald indtraf 1 i hvert af Brønø, Vefsens, Lurø og Bodø Distrikter, 2 i hvert af Ranens og Vestlofotens, 4 i Alstadhous Distrikt.

Kronisk Rheumatisme var som almindelig en hyppig forekommende Sygdom. Af 13 Læger opgives behandlede 274 Tilfælde, 188 af Mand- og 86 af Kvindekjøn, 8 var under og 266 over 15 Aar.

Veneriske Sygdomme. Nedenstaaende Tabel viser de paa Sygehusene inden Amtet behandlede Tilfælde af Syphilis:

	Tilbageiggende fra forrige Aar.			Indkomne.			Af de indkomne Tilfælde vare:			Udskrevne:		Døde.	Tilbageiggende ved Aarets Slutning.			Samlet Antal Forplejningsdage.	Middeltal af Forplejningsdage for hver Udskreven.
	Md.	Kv.	Tils.	Md.	Kv.	Tils.	primær Syphilis.	sekundær	tertiær	helbredede	i Bedring.		Md.	Kv.	Tils.		
Amtssygehuset i Alstadhoug	1	3	4	6	10	16	2	12	2	17	2	-	-	1	1	896	47,2
— i Bodø.....	-	-	-	-	1	1	-	1	-	1	-	-	-	-	-	102	102,0
— i Buksnæs ..	1	-	1	-	4	4	-	4	-	3	-	1	-	1	1	298	74,5
Tilsammen	2	3	5	6	15	21	2	17	2	21	2	1	-	2	2	1 296	

Udenfor Sygehus behandlede 25, hvoraf 8 i Vestlofoten, 4 i hvert af Bodø og Lurø Distrikter, 2 i hvert af Brønø, Sortlands og Østlofotens, 1 i hvert af Ranens, Lødingens og Hadsels; 16 var Mænd, 9 Kvinder, 24 over og 1 under 15 Aar; 5 af Tilfældene ere opgivne som primære, de øvrige som konstitutionelle, hvoraf 1 kan sees at have været tertiært.

For **Gonorrhoe og Urethrit** behandlede af 10 Læger 58 Personer, nemlig 20 i Bodø, 9 i Alstadhoug, 6 i hvert af Brønø, Vefsens og Østlofotens Distrikter, 5 i Hadsel, 3 i Vestlofoten, 2 i Lurø og 1 i Ranen; 46 af Mand-, 12 af Kvindekjøn, alle over 15 Aar.

Spedalskhed. Ifølge Overlægens Beretning kjendtes ved Udgangen af forrige Aar 162 Spedalske i Amtet. Tilgangen var i heromhandlede Aar 20, hvoraf 15 var overseede ved tidligere Tællinger, 3 hjemflyttede fra Stiftelser og 2 nye Tilkomne. Afgangen var 28, hvoraf 10 døde, og 18 indlagdes i Stiftelser. Antallet af Spedalske ved Udgangen af 1872 var saaledes 154, nemlig 92 Mænd og 62 Kvinder, fordelte paa de enkelte Lægdistrikter:

i Brønø Distrikt	21	i Stegens Distrikt	23
i Vefsens —	2	i Lødingens —	11
i Alstadhous —	14	i Vestlofotens —	22
i Ranens —	7	i Østlofotens —	2
i Lurø —	14	i Hadsels —	12
i Bodø —	10	i Sortlands —	10
i Foldens —	3.		

For 3 Spedalske var Opholdstedet ukjendt.

Nedenstaaende Liste giver Oplysning om en Del af Lægerne behandlede væsentlig **kroniske Sygdomme** (se Tabellen paa næste Side:

Af **Kjertelsyge** er i heromhandlede Aar opgivet et ikke lidet Antal færre Tilfælde end i det foregaaende Aar, nemlig 51 mod 71 i 1871.

I de af **Kræft** foraarsagede 15 Dødsfald er Sygdommens Sæde opgivet 11 Gange, nemlig Mavesækken 5, Brystkjertelen 2, Tungen, Underkjæven, Underlivet og Testikelen, hver 1 Gang. Sarkom opgives at have været Dødsarsag i 2 Tilfælde; i det ene var Hoftedet, i det andet Skulderbladet det angrebne Sted.

Cardialgi, kronisk Gastrit og Dyspepsi vare som sæd-

Liste over kroniske Sygdomme.

	Hele Aaret.		Af de Be-handlede, hvis Kjøen er opgivet, vare:		Af de Be-handlede, hvis Alder er opgivet, vare:	
	Behandlede.	Deraf Døde.	Md.	Kv.	Børn	Voxne
					(under 15 Aar).	(over 15 Aar).
Fnat.....	159	-	87	72	75	84
Skurv.....	2	-	1	1	-	2
Kjertelsyge.....	51	1	27	24	42	9
Rachit.....	6	-	4	2	6	-
Svindstot.....	81	27	45	35	4	76
Kræft.....	31	15	20	11	-	31
Vatersot og Morbus Brighti.....	44	7	26	18	11	33
Blegsot.....	188	-	-	188	8	180
Menstruationsuordener.....	121	-	-	121	-	121
Cardialgi, kronisk Gastrit og Dyspepsi.....	642	8	298	344	18	617
Ormesygdomme.....	38	-	20	18	32	6
Drankersygdomme.....	4	-	4	-	-	4
Sindssygdomme.....	36	1	18	15	1	35

vanlig de Lidelser, der hyppigst kom under Behandling. Der er ialt opført 643 Tilfælde med 9 Dødsfald (Aaret forud 569 og 2). Fra Hadsels Lægedistrikt heder det imidlertid, at Sygdommen er noget mindre udbredt end før, da der nu i mindre Grad end tidligere nydes bedærvet Fisk, hvorhos samtidig Tilgang paa Melk er bleven rigeligere, da Jordbruget er i Opkomst (Frølich). Fra Sortland omtales gastriske Lidelser og Chlorose som almindelige Sygdomme formedelst den daarlige Kost, Befolkningen nyder fra Barndommen af, og som væsentlig bestaar af Kaffe, salt Sild og Potetes, medens Melk og ferskt Kjød neppe nogensinde sees den lange Vinter igjenem (Schanche).

Antallet af de opgivne Dødsfald af Svindstot og deres Forhold til samtlige af Lægerne opgivne Dødsaaarsager i de forskjellige Distrikter var følgende (se Tabellen paa næste Spalte):

I 1871 var Forholdet 8,2 pCt. af 425 opgivne Dødsaaarsager og i 1870: 8,4 af 285.

Sindssygdomme. 36 nye Tilfælde sees at være komne under Behandling, hvoraf 1 endte dødelig. Sygdomsformen er i 6 Tilfælde opgivet som Melancholi, i 5 som Mani, i 1 som Dements. 7 Sindssyge indlagdes paa Asyler, deraf 6 paa Rotvold og 1 paa Asyl i Bergen. I Aaret 30te April 1872 til 30te April 1873 forpleiedes for Amtskommunens Regning 81 Sindssyge, hvoraf 44 i Asyler; af de i Privatforpleining udsatte 37 Syge vare 17 Mænd og 20 Kvinder. For de engere Kommuners Regning kunne desuden 16 Sindssyge sees at være forpleiede. Amtets

De kroniske Sygdommes Fordeling paa Lægedistrikterne.

	Ialt op-givne		Dødsfald.		Tilfælde.		Brønø.		Alstadsborg.		Vetsen.		Ramen.		Lurø.		Bødø.		Folden.		Skjærstad.		Stegen.		Lødingen.		Vestloften.		Østloften.		Hadsel.		Sortland.		Blandt Almuen under Fisket.	
	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.		
Fnat.....	159	-	95	-	1	-	1	-	1	-	17	-	-	-	5	-	5	-	-	-	4	-	1	-	3	-	1	-	1	-	1	-	8	-		
Skurv.....	2	-	6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
Kjertelsyge.....	51	1	6	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	1	-	1	-	10	-	2	-	3	-	2	-	14	-	4	-	5	-		
Rachit.....	6	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	-	1	-	2	-	3	-	4	-	5	-	1	-	10	-	1	-	2	-		
Svindstot.....	88	34	3	11	11	5	11	3	11	5	-	6	3	4	1	8	6	2	2	1	3	2	4	-	1	1	5	2	5	2	3	2	2	2		
Kræft.....	31	15	2	1	4	2	1	4	2	3	-	1	1	5	1	2	2	2	2	2	4	2	-	-	1	1	6	2	4	1	1	1	1	1		
Vatersot og Morbus Brighti.....	44	7	3	1	16	3	1	16	3	-	4	-	4	-	3	-	3	-	3	-	4	-	-	-	1	1	6	1	1	1	1	1	1	1		
Blegsot.....	188	-	35	-	15	-	15	-	15	-	4	-	12	-	13	-	6	-	6	-	8	-	9	-	17	-	13	-	15	-	25	-	4	-		
Menstruationsuordener.....	121	-	6	-	9	-	9	-	9	-	4	-	4	-	4	-	4	-	4	-	26	-	2	-	4	-	13	-	10	-	10	-	10	-		
Cardialgi, kronisk Gastrit og Dyspepsi.....	643	9	28	72	72	4	26	4	26	4	12	4	12	5	51	1	52	1	39	26	62	2	9	26	27	64	1	43	2	46	1	71	1			
Ormesygdomme.....	38	-	6	-	10	-	10	-	10	-	5	-	5	-	-	-	-	-	-	-	3	-	2	-	1	-	6	-	1	-	1	-	1	-		
Drankersygdomme.....	4	-	3	-	5	-	5	-	5	-	3	-	3	-	1	-	5	-	1	-	6	-	1	-	1	-	3	-	2	-	2	-	2	-		
Sindssygdomme.....	36	3	3	1	5	-	5	-	5	-	1	-	1	-	1	-	5	-	1	-	6	1	2	-	3	-	3	-	2	-	2	-	2	-		

Lægedistrikt.	Opgivne Dødsfald af Svindsot.	Opgivne Dødsårsager ialt.	Forhold i pCt.
Brønø	1	18	5,6
Alstadhoug	5	86	5,8
Vefsen	-	28	-
Ranen	3	17	17,6
Lurø	1	46	2,2
Bodø	6	99	6,1
Folden	1	24	4,2
Skjærstad	2	25	8,0
Lødingen	1	26	3,8
Vestlofoten	5	65	7,7
Østlofoten	-	26	-
Hadsel	5	23	21,7
Sortland	4	48	8,3
Ved Fiskerierne	-	4	-
Nordlands Amt	34	535	6,4

Udgifter til Sindssygevæsenet udgjorde 5 782 Spd. 13½ Skill. Amtskommunens og Medicinalfondets Udgifter til Medicinalvæsenet beløb sig til 19 862 Spd. 73½ Skill.

Chirurgiske Operationer: Paa Sygehusene er udført: 1 Amputation af Laaret, 3 af Læggen, med opgivet heldigt Udfald for 1; 1 af Underarmen med heldigt Udfald, 1 af Haanden; 4 Operationer for Kræftsvulster, hvoraf 2 i Brystkjertelen, 1 i Læben og 1 i Tungen, begge de sidste med uheldigt Udfald; 1 for Hareskaar; 2 Borttagelser af Sæksvulster, 2 af nekrotiske Benstykker; 1 Ombinding af Arter. femoralis. Udenfor Sygehusene udførtes følgende Operationer: 2 Exartikulationer af Fingre og Tæer, 9 Borttagelser af Svulster, nemlig 5 af Lipomer, 1 af Brusksvulst, 1 af Sarkom, 1 af Glandelsvulst og 1 af Sæksvulst; 1 Operation for Hareskaar, 1 for hypertrofisk Uvula, 1 for indgroet Negl; 1 Reposition af luxeret Overarm, 1 af Lyskebrok; 1 Punktion af Hydrocele; 1 Paracentese af Underlivet. Af Øiensygdomme udførtes paa Bodø Sygehus en Kataraktoperation.

Følgende **obstetriciske Operationer** opgives udførte af Læger: 17 Tangforløsninger, samtlige indicerede ved langsom Fødsel af utilstrækkelige eller smertefulde Veer (11 af Konerne forbleve ilive, 4 døde, for 1 er Udfaldet uopgivet; af Børnene, hvoraf to var Tvillinger, forblev 11 ilive, 5 døde, hvoriblandt begge Tvillinger; for 1 er Udfaldet uopgivet). I to Tilfælde foretoges Perforation af Fosterhovedet; (Konerne kom sig). I det ene Tilfælde, hvor Konen havde ligget i 7 Dages Fødselsarbejde, blev Tang først forgjæves anlagt (Tornøe). 2 Gange kunstig

Forløsning af Moderkagen, 1 formedelst timeglasformig Striktur af Livmoderen med uopgivet Udfald, for 1 Indikationen uopgivet, (Konen kom sig). — Ialt 21 obstetriciske Operationer, hvor 2 i Brønø, 1 i Alstadhoug, 5 i Vefsen, 6 i Ranen, 1 i Folden, 2 i Skjærstad, 1 i Hadsel og 3 i Sortland.

Antallet af **Fødte** og **Døde** vil sees af følgende Tabel:

Lægedistrikt.	Fødte.	Døde			Død-fødte.*)
		i Alt.	i 1ste Døgn.*)	paa Barselseng.	
Brønø	252	141	3	2	11
Alstadhoug	290	244	3	2	13
Vefsen	201	83	-	-	4
Ranen	344	184	6	1	15
Lurø	198	184	1	1	4
Bodø	282	211	1	3	5
Folden	81	55	-	-	7
Skjærstad	169	138	1	2	8
Stegen	164	91	1	-	7
Lødingen	264	112	2	-	4
Vestlofoten	255	167	-	-	18
Østlofoten	152	61	6	-	12
Hadsel	213	98	-	-	2
Sortland	233	122	3	1	10
Nordlands Amt	3 098	1 891	27	12	120

*) Efter Dødfødteanmeldelserne.

Omkomne paa voldsom Maade: 119.

For det hele Amt bliver der saaledes et Overskud af 1 207 Fødte over Døde, og Forholdet mellem hine og disse = 100 : 61,1. For 8 af de paa Presternes Lister opførte 12 Dødsfald paa Barselseng er Dødsårsagen af Lægerne opgivet, nemlig for 6 Barselfeber, hos 2 af disse var der forud anlagt Tang; 1 Kvinde, forløst med Tvillinger ved Tang, døde strax efter, inden Moderkagens Fødsel (Holmboe); 1 Kvinde, der ligeledes var forløst med Tang døde af Gangræn i Fødselsdelene; — 2 Kvinder døde uforløste, hvoraf 1 af Blødning; desuden er en Kvinde opgivet død paa Barselseng uden nærmere kjendt Dødsårsag.

Lægernes Dødsanmeldelser indeholder Opgave over 535 eller 30,7 pCt. af samtlige ved Sygdom foraarsagede Dødsfald (1 772). De hyppigste Dødsårsager vare: Skarlagensfeber (229), Nervefeber (44), Svindsot (34), Allderdomssvaghed (26), Lungebetændelse (21), Kræft (15), Hjernebetændelse og Kramper i Børnealderen (tilsammen 14).

Veirliget. Vaaren kom tidlig, Sommeren var god og varm, tildels for tør, hvorfor Græset nogle Steder tog Skade. I det Hele var dog Høhøsten god og rigelig, Korn- og Poteteshøsten ligeledes, fra enkelte Steder betegnes endog Høsten som udmærket. Fiskerierne slog ligeledes godt til.

Levemaade og hygiæniske Forhold. Fra flere Distrikter anføres det, at de bedre økonomiske Vilkaar hvorunder Almuen nu befinder sig, har i ikke ringe Grad bidraget til, at det er gaaet fremad i flere Retninger i hygiæniske Henseende. Fra Vefsen omtales det, at Mændenes Beklædning nu er bedre end før; Bygningen af Vaaningshuse lader derimod endnu meget tilbage at ønske, da disse for det Meste ere kolde og trækfulde (G. Bugge). Fra Bodø heder det, at det gaar fremad især ved Søkysten, hvor Almuen er i Besiddelse af kontante Penge (Arntsen). Fra Folden lyder derimod Efterretningerne mindre opmuntrende. Almuen er meget fattig, hvilket lægger store Hindringer i Veien for et bedre og hensigtsmæssigere Stel. Folkets Syslen er saagodtsom udelukkende paa Havet, hvorfor Jordbruget kun bliver en Biting. Levemaaden maa betegnes som temmelig daarlig; om Morgen nydes salt Fisk og Poteter, Suppe af Syre, Vand og Mel; om Middagen spises kun lidt Tørmad, om Aftenen fersk Fisk og Lever uden Brød og Poteter, Melk nydes alene om Sommeren og Grød, naar man ikke har Fisk. Kun hos de mere Velstaaende sees Kjød, men blot i speget Form, og heller ikke det synderlig ofte. Med Hensyn til Indredelsen af Boliger spores der dog i den sidste Tid nogen Fremgang. Misbrug af Kaffe og Brændevin synes ikke at finde Sted (I. Tornøe). Fra Sortland heder det, at det gode Udbytte af Fiskerierne og Jordbruget har forøget den almindelige Velstand, hvorfor ogsaa Almuen i det Hele har gjort ikke ringe Fremskridt i hygiæniske Henseende. Kaffe bruges vel fremdeles overmaade hyppig, men dog maaske i noget mindre Udstrækning end før. Brændevin nydes flere Steder til Overmaal. Med denne Artikel drives der en udstrakt Snighandel, da der inden Distriktet ikke findes Brændevins-Udsalg; hos Handelsmændene sælges derimod en slet og temmelig spiritusholdig Frugtvin, der maaske virker ligesaa skadelig for Helbred og Velfærd som Brændevin (Th. Schanke).

Fattigsygepleien. Af fattige Syge behandledes:
i Brønø.....90
i Alstadhoug ...21, foruden de for Skarlagensfeber og Typhus Behandlede.

Lateris: 111.

Transport: 111.
i Vefsen 97
i Ranen 43
i Lurø.....57, foruden de for Skarlagensfeber og Typhus Behandlede.
i Bodø.....28
i Folden .....12, med en Medicinudgift af 4 Spd. 117 Skill.
i Skjærstad 25
i Stegen 6
i Lødingen.....24

Tilsammen: 403.

Desforuden oplyses for Medicinalfondets Regning at have været behandlet i Aasvær Sygehus under Storsildfisket 21 Syge.

Under Lofotfisket, hvor Sundhedstilstanden i det Hele var tilfredstillende, behandledes af 3 Læger 729 Syge, hvoraf 38 paa Sygehusene; 2 døde, 1 af Nervefeber og 1 af Underlivskræft. Desuden opgiver en fjerde Læge at have behandlet et stort Antal Syge uden bestemt at anføre deres Tal. De ved Fiskeværene hyppigst forekommende Sygdomme var Diarrhoe 101, akut Bronchit og andre katarrhalske Sygdomme 114, gastriske Tilfælde 69. Af Nervefeber er opført 22 Tilfælde med 1 Dødsfald.

Under Storsildfisket 1872—73 behandledes 3 Læger 36 Syge, hvoraf 21 paa Sygestuerne i Aasvær; 2 døde, en af Lungebetændelse, en af organisk Hjernefeil; desuden opgives en Del Personer behandledes uden Opgivelse af bestemt Antal. For Nervefeber opføres kun 1.

I **Sundhedskommissionerne** afholdtes: i Brønø Distrikt 3 Møder, 1 i hvert Herred; i Alstadhoug 3 Møder, 1 i hvert Herred; i Vefsen 1 Møde i Vefsen; i Lurø 3 Møder, alle i Lurø Herred; i Bodø Distrikt 2, deraf 1 i hvert af Gildeskaals og Bodø Landsogns Herreder; i Folden 2 Møder; i Skjærstad 1 Møde i Skjærstad Herred; i Lødingen 1 Møde i Lødingens Herred; i Vestlofoten 5 Møder, 2 i Flakstad og 1 i hvert af Buxnæs, Borge og Værø Herreder; i Østlofoten 1 Møde i Gimsø Herred; i Sortland 1 Møde i Sortland Herred. I Ranen, Stegen og Hadsel ere i Aarets Løb ingen Møder afholdte. De vigtigste Forhandlingsgjenstande vare: Gjennemgaaelse af Listerne over de Spedalske, almindelige Sundhedsregler, samt om Forholdsregler imod epidemiske Sygdomme i de fleste Distrikter; om Børnepleien (Brønø), om Skabsygdommen (Østlofoten), om Oprettelse af et eget Sygehus i Vesteraalen, samt om Gigtkjæder og deres Misbrug (Sortland).

De Vaccineredes Antal udgjorde:

i Brønø	Distrikt	....	69
i Alstadhøugs	—	....	84
i Vefsens	—	....	55
i Ranens	—	....	49
i Lurø	—	....	10
i Foldens	—	....	32
i Skjærstads	—	....	35
i Stegens	—	....	87
i Lødingens	—	....	164
i Vestlofotens	—	....	46
i Østlofotens	—	....	81
i Hadsels	—	....	96
i Sortlands	—	....	206

tilsammen: 1 014.

(Aaret forud vaccineredes 3 434).

Fra Brønø Distrikt heder det, at Almuen flere Steder er temmelig uvillig til at fremmøde ved Vaccinationen; fra Lurø og Vestlofoten anføres den udbredte Sygelighed samt en mindre god Materie som Aarsager til, at saa faa Børn vaccineredes; i Bodø bleve ingen Børn vaccinerede, da Materien ikke vilde slaa an.

10 retsmedicinske Forretninger udførtes: 4 Obduktionsforretninger, to af dødfødte eller i Dølgemaal fødte Fostre, en af et pludselig dødt, uægte Barn, en af en i Slagsmaal dræbt Sømand; 4 Erklæringer, tre angaaende Personers mentale Tilstand, en af en Kvindes Helbredstilstand i Anledning af idømt Vand- og Brødstraf; 2 Undersøgelser, en af en for Fødsel i Dølgemaal mistænkt Pige, en over en af to Voxne angivelig voldtagen 11aarig Pige. 2 af Forretningerne udførtes i Ranens, 3 i Lurø, 1 i Bodø, 1 i Foldens, 1 i Skjærstads, 1 i Vestlofotens og 1 i Hadsels Distrikt.

Om Belæget paa Amtets 3 faste Sygehuse i Alstadhøug, Bodø og Buksnæs, samt Vaagens Fiskesygehus i Østlofoten, de paa disse Sygehuse behandlede Sygdomstilfælde, Behandlingens Udfald m. v. henvises til de i den almindelige Beretning indtagne Sygehuslister. Af de under Lofotfisket paa Sygestuerne i Henningsvær, Stene og Skraaven indkomne 95 Sygdomstilfælde kunne de 29 klassificeres saaledes: Febre 8, akute Sygdomme i Aandedræts- og Cirkulationsorganerne 11, akute Sygdomme i Fordøiellesapparatet 5, kroniske Sygdomme i do. 3, Øiensygdø og Epididymit, hver 1. Sygestuen i Henningsvær var i Drift fra 2den Februar til 13de April. Paa Sygestuen i Aasvær under Storsildfisket behandlede 21 Syge i Tidsrummet 8de December 1872 til 14de Januar 1873.

Badeindretninger. Ved Alstadhøugs og Bodø Sygehuse findes Badeindretninger med Dampbade. Af private Indretninger omtales 1 meget benyttet Dampbad i Vefsen og 1 mindre besøgt i Bodø.

Apotheket i Bodø blev visiteret og fandtes i Orden; foruden Apothekeren bestod Personalet af 1 examineret og 1 uexamineret Medhjælper og 2 Disciple. Det af Apothekeren i Bodø under Fisket i Østlofoten oprettede Medicamentudsalg bestyredes af en examineret Medhjælper og en Discipel.

Medicinalpersonalet bestod af 15 Læger, 34 Jordemødre og 47 Hjelpevaccinatører, nemlig i:

1. Brønø Distrikt: 1 Læge, boende i Brønø; 3 Jordemødre; 6 Hjelpevaccinatører.
2. Alstadhøugs Distrikt: 1 Distriktslæge og 1 Underlæge ved Sygehuset, begge boende i Alstadhøug; 3 Jordemødre (to examinerede og en uexamineret); 2 Hjelpevaccinatører.
3. Vefsens Distrikt: 1 Læge, boende i Vefsen; 1 Jordemoder; 2 Hjelpevaccinatører.
4. Ranens Distrikt: 1 Læge, boende i Hemnæs; 3 Jordemødre (to examinerede og en uexamineret); 5 Hjelpevaccinatører.
5. Lurø Distrikt: 1 Læge, boende i Lurø; 2 Jordemødre (1 Post i Trænen ledig); 4 Hjelpevaccinatører.
6. Bodø Distrikt: 1 Læge, boende i Bodø; 3 Jordemødre; 3 Hjelpevaccinatører (2 Poster ledige).
7. Foldens Distrikt: 1 Læge, boende i Sørfolden; 1 Jordemoder; 1 Hjelpevaccinatør.
8. Skjærstads Distrikt: 1 Læge, boende i Skjærstad; 3 Jordemødre; 1 Hjelpevaccinatør.
9. Stegens Distrikt: 1 Læge, boende i Hammerø; 2 Jordemødre; 2 Hjelpevaccinatører.
10. Lødingens Distrikt: 1 Læge, boende i Ofoten; 2 Jordemødre (en tredie, der var udnævnt, havde endnu ikke tiltraadt sin Post ved Aarets Udgang); 4 Hjelpevaccinatører.
11. Vestlofotens Distrikt: 1 Læge, boende i Buksnæs; 4 Jordemødre (en privat praktiserende); 6 Hjelpevaccinatører.
12. Østlofotens Distrikt: 1 Læge, boende i Vaagen; 2 Jordemødre; 3 Hjelpevaccinatører.
13. Hadsels Distrikt: 1 Læge, boende i Hadsel; 2 Jordemødre; 3 Hjelpevaccinatører.
14. Sortlands Distrikt: 1 Læge, boende i Sortland; 3 Jordemødre; 5 Hjelpevaccinatører.

XIX. Tromsø Amt.

Amtet, hvis Fladeindhold er 197,3 norske Kvadratmil, og som ved Folketællingen den 31te December 1865 havde 45 338 Indbyggere, er inddelt i følgende 7 Lægedistrikter:

1. Trondenæs Lægedistrikt (10,3 n. □ M., 7 476 Indbyggere) indbefattende:

Herrederne Kvædfjord . . .	5,3 Mil,	2 115 Indb.		
Trondenæs } . . .	5,0 -	<table style="border-left: 1px solid black; border-right: 1px solid black;"> <tr> <td>4 498 —</td> </tr> <tr> <td>863 —</td> </tr> </table>	4 498 —	863 —
4 498 —				
863 —				
Sand } . . .				
2. Ibestads Lægedistrikt (14,5 n. □ M., 6 712 Indbyggere) indbefattende:

Herrederne Ibestad . . .	14,0 Mil,	5 685 Indb.
DyrøSogn afTranø		
Herred . . .	0,5 -	1 027 —
3. Lenviks Lægedistrikt (21,4 n. □ M., 6 785 Indbyggere) indbefattende:

Herrederne Tranø undtagen		
Dyrø Sogn . . .	7,0 Mil,	2 267 Indb.
Berg . . .	5,3 -	810 —
Lenvik . . .	7,0 -	2 897 —

Hillesø . . .	2,1 -	811 Indb.
4. Malangens Lægedistrikt (60,5 n. □ M., 6 989 Indbyggere) indbefattende:

Herrederne Maalselven . . .	28,7 Mil,	2 463 Indb.		
Bardodalen . . .	16,2 -	916 —		
Balsfjorden } . . .	15,6 -	<table style="border-left: 1px solid black; border-right: 1px solid black;"> <tr> <td>2 255 —</td> </tr> <tr> <td>1 355 —</td> </tr> </table>	2 255 —	1 355 —
2 255 —				
1 355 —				
Malangen } . . .				
  5. Tromsø Lægedistrikt (10,5 n. □ M., 6 705 Indbyggere) indbefattende:

Kjøbstaden Tromsø . . .		4 073 Indb.
Herredet Tromsøsund . . .	10,5 Mil,	2 632 —
  6. Lyngens Lægedistrikt (45,1 n. □ M., 6 209 Indbyggere) indbefattende:

Herrederne Karlsø . . .	12,6 Mil,	2 796 Indb.
Lyngen . . .	32,5 -	3 413 —
  7. Skjærvø Lægedistrikt (35,0 n. □ M., 4 462 Indbyggere) indbefattende:

Herrederne Skjærvø } . . .	35,0 Mil,	<table style="border-left: 1px solid black; border-right: 1px solid black;"> <tr> <td>2 785 Indb.</td> </tr> <tr> <td>1 677 —</td> </tr> </table>	2 785 Indb.	1 677 —
2 785 Indb.				
1 677 —				
Kvænangen } . . .				

Sundhedstilstanden skildres fra de fleste Distrikter som meget god, fra Ibestad som mindre god paa Grund af temmelig udbredt Nervefeber, Skarlagensfeber og katarhalske Sygdomme, hvilke sidste ogsaa have været meget almindelige i Tromsø Distrikt.

Dødeligheden var temmelig liden. Antallet af de Døde var 766 eller 15,63 pro mille af den beregnede Folke­mængde ved Aarets Begyndelse (49 012). Det fore­gaaende Aar udgjorde de Dødes Antal 821 eller 16,88 pro mille af Aarets beregnede Middelfolkemængde (48 622). I Femaaret 1866—70 døde gjennemsnitlig 907 eller 19,41 pro mille af den beregnede Middelbefolkning i ovennævnte Tidsrum (46 713). Femaaret forud var Dødeligheden 23,3 pro mille.

Til Oplysning om de **epidemiske Forhold** hidsættes følgende af Lægernes Opgaver sammendragne Tabel (se Tabellen paa næste Side):

Nervefeber forekom meget sjældnere end i det fore­gaaende Aar, nemlig kun i 95 Tilfælde med 6 Dødsfald (mod 221 Tilfælde med 10 Dødsfald i 1871). Sygdommen optraadte dels sporadisk, dels i mindre Epidemier; Syg­dommen blev de fleste Gange hjembragt fra Lofot- og Finmarksfisket, 1 Gang indbragt fra Tromsø ved to syge Matroser fra Hamburg (Sigholdt).

Af **Barselfeber** er opgivet 31 Tilfælde, hvoraf 9 endte dødelig (Aaret forud 18 og 5).

Af **Vandkopper** forekom 13 Tilfælde i Tromsø (Aaret forud 17).

Af **Skarlagensfeber** er anmeldt 51 Tilfælde med 14 Dødsfald (i 1871: 144 Tilfælde med 31 Dødsfald). Fra Trondenæs heder det, at Skarlagensfeberen, der ifjor havde en betydelig Udbredelse, aftog meget hurtig og pludselig i dette Aar, men fremdeles viste en ondartet Karakter (Schjelderup). Fra Ibestad angives, at Sygdommen, der nu i flere Aar har hersket i Distriktet, med en Gang aldeles ophørte i Slutningen af Juni Maaned (Borge).

Af **Mæslinger** er anmeldt 7 Tilfælde, i det foregaaende Aar intet.

Kighoste har hverken i dette eller det foregaaende Aar været iagttaget.

Af **diphtherisk Svælgbetændelse** er anmeldt 14 Tilfælde med 3 Dødsfald, af **Strubehoste** 9 Tilfælde, hvoraf 5 endte dødelig (Aaret forud henholdsvis 8 og 1 samt 8 og 7).

Akut Bronchit og andre **katarrhalske Sygdomme** have i dette Aar forekommet i et betydeligt større Antal Til­fælde end i det foregaaende. Der er anmeldt tilsammen 380 Tilfælde med 11 Dødsfald, nemlig 236 Tilfælde og 10 Dødsfald af akut Bronchit og 144 af andre katarrhalske Til-

I Tromsø Amt anmeldte epidemiske Sygdomme.

Hele Aaret.	Behand- tede.		Tiden er op- givet for.	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.
	Deraf Døde.														
Nervefeber	95	81	10	10	22	4	1	3	1	1	2	2	1	2	14
Simpel Feber	58	55	10	5	22	4	1	3	1	1	2	2	1	5	8
Barsel-feber	30	30	8	2	2	2	1	2	1	1	2	2	1	3	6
Vandkopper	13	13	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Skarlagen-feber	44	44	7	6	9	7	3	3	4	1	4	1	1	4	3
Rødtinger	14	14	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Meslinger	7	6	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Rosen	14	14	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Diphtherisk Svælgbe- tændelse	14	14	3	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Strubehoste	8	8	4	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Kusma	12	12	6	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Akut Bronchit	232	232	6	30	27	12	24	18	26	18	14	20	15	13	15
Andre katarthalskeTH- feide	144	142	9	16	14	5	12	12	8	14	6	17	9	17	15
Lungebetændelse	128	123	21	13	7	10	8	12	12	11	6	8	8	10	15
Pleurit	39	39	2	6	3	1	4	6	6	2	2	2	2	2	9
Gittefeber	27	25	1	2	1	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Koldfeber	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Diarrhoe (akut)	118	111	4	9	8	12	8	12	9	22	5	11	5	8	7
Cholera nostras	5	5	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Blodgang	10	10	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Skjærbug	4	4	1	3	1	3	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Til sammen	1 017	984	58	984	94	95	60	75	80	95	96	53	72	77	88

Til op- givne	Tilfælde.		Dødsfald.	Tromsø- nes.	Dødst.	Tilf.	Dødst.	Tilf.	Dødst.	Tilf.	Dødst.	Tilf.	Dødst.	Tilf.	Dødst.	Tilf.	Dødst.
	Tilf.	Dødst.															
Nervefeber	95	6	38	2	15	1	18	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Simpel Feber	58	5	5	1	11	1	3	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Barsel-feber	31	9	6	1	7	1	3	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Vandkopper	13	9	4	1	37	9	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Skarlagen-feber	51	14	9	5	5	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Rødtinger	14	14	5	1	5	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Meslinger	7	7	5	1	5	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Rosen	14	14	5	3	3	1	4	3	3	2	2	2	2	2	2	2	2
Diphtherisk Svælgbetæn- delse	14	3	3	1	3	1	3	2	2	3	3	3	3	3	3	3	3
Strubehoste	9	5	1	1	4	1	4	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
Kusma	12	12	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Akut Bronchit	236	10	17	1	105	3	12	3	3	5	5	7	9	11	11	11	11
Andre katarthalskeTH- feide	144	1	21	1	29	9	9	16	16	16	2	1	27	11	11	11	11
Lungebetændelse	133	19	28	3	29	7	7	16	16	16	2	2	6	1	1	1	1
Pleurit	39	2	6	1	4	1	7	1	1	1	1	1	2	1	1	1	1
Gittefeber	27	1	1	1	7	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Koldfeber	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Diarrhoe (akut)	120	6	17	1	25	2	12	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Cholera nostras	5	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Blodgang	10	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Skjærbug	4	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Til sammen	1 037	78	152	11	283	24	87	7	54	4	338	19	72	6	51	7	7

Fordeling paa Lægedistrikterne.

fælde med 1 Dødsfald, der kan sees at være forårsaget af Laryngit. (I 1871 opgaves 156 Tilfælde med 4 Dødsfald af akut Bronchit, 86 Tilfælde uden Dødsfald af andre katarrhalske Tilfælde).

Af **Lungebetændelse** er der opgivet 133 Tilfælde med 19 Dødsfald. (I det foregaaende Aar anmeldtes 189 Tilfælde og 35 Dødsfald). Betændelsens Sæde er opgivet for 35, nemlig 17 i høire, 15 i venstre og 3 i begge Lunger.

Af **Pleurit** er angivet 39 Tilfælde og 2 Dødsfald (Aaret forud 13 og 2).

Hjernebetændelse er opført som Dødsårsag i 4 Tilfælde, **tuberkuløs Meningit** i 4, **Kramper i Børnealderen** i 2 Tilfælde. Af disse tilsammen 10 Dødsfald faldt 2 paa Ibestad, 7 paa Tromsø og 1 paa Skjærvø Distrikt. (I 1871 er tilsammen anmeldt 12 Dødsfald.)

Af **Gigtfeber** er anmeldt 27 Tilfælde og 1 Dødsfald (i 1871: 18 og 2); for kronisk Rheumatisme kom 49 under Behandling, af hvilke 25 vare Mænd og 18 Kvinder; 12 var Børn, de Øvrige Voxne.

Gastriske Tilfælde. Af Diarrhoe kjendtes 120 Tilfælde og 6 Dødsfald, af Cholera nostras 5 og 1. (Aaret forud af Diarrhoe 77 Tilfælde, af hvilke 2 endte dødelig; Cholera nostras iagttoges ikke).

Af **Blodgang** er anmeldt 10 Tilfælde med 1 Dødsfald, hvoraf 8 Tilfælde indtraf i Lenviks Distrikt. (I 1871: 16 og 1.)

Af **Skjørbug** iagttoges 1 Tilfælde i Lenviks Distrikt og 3 i Tromsø.

For **Syphilis** laa paa Tromsø Sygehus tilbage fra det foregaaende Aar 1 Mand; der indkom 11, 2 Mænd og

9 Kvinder; 11 udgik helbredede og 1 Kvinde laa ved Aarets Udgang tilbage. Sygdomsformen kan 9 Gange sees at have været konstitutionel. Forpleiningsdagens Antal var 637,5 eller 57,95 Dag for hver Udskreven. Udenfor Sygehus behandlede af 2 Læger 3 Personer, 1 Mand og 2 Kvinder, alle Voxne. Formen er opgivet at have været 1 Gang primær og 2 Gange konstitutionel Syphilis.

For **Gonorrhoe** og **Urethrit** behandlede 3 Læger tilsammen 23 Tilfælde, hvoraf 3 paa Sygehuset; 17 vare Mænd, 6 Kvinder, hvoraf 20 kunne sees at have været Voxne. Sygdommen skildres som meget almindelig i Tromsø By, hvor de Angrebne hyppig behandle sig selv uden at henvende sig til nogen Læge (Danchertsen).

13 **Spedalske** kjendtes ved Udgangen af 1871 ifølge Overlægens Beretning; i 1872 var Tilgangen 6, hvoraf 3 overseede ved tidligere Tællinger, 2 hjemkomne fra Stiftelser og 1 ny Tilkommen; Afgangen var 6, hvoraf 3 døde, og 3 indlagdes paa Stifter. Ved Udgangen af 1872 var saaledes Antallet af Spedalske 13, nemlig 9 Mænd og 4 Kvinder, fordelte paa de enkelte Lægedistrikter saaledes:

i Trondenæs Distrikt	.....	7
i Ibestad	—	1
i Malangen	—	1
i Lyngens	—	1
i Skjærvø	—	3

Nedenstaaende Liste giver Oplysning om en Del af Lægerne og paa Amtssygehuset behandlede væsentlig **kroniske Sygdomme**:

	Hele Aaret.		Af de Behandlede, hvis Køn er opgivet, vare:		Af de Behandlede, hvis Alder er opgivet, vare:		Ialt opgivne		Fordeling paa Lægedistrikterne.													
	Behandlede.	Deraf døde.	Md.	Kv.	Børn (under 15 Aar).	Voxne (over 15 Aar).	Tilfælde.	Dødsfald.	Trondenæs.		Ibestad.		Lenvik.		Malangen.		Tromsø.		Lyngen.		Skjærvø.	
									Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.
Fnat	68	-	26	42	41	26	68	-	2	-	45	-	-	-	-	-	13	-	-	-	8	-
Skurv	4	-	1	3	2	1	4	-	-	-	3	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-
Kjertelsyge	83	1	40	43	76	7	83	1	5	-	48	-	9	-	3	-	10	-	3	-	5	-
Rachit	10	1	1	6	8	2	11	2	1	-	3	1	3	-	-	-	3	-	1	1	-	-
Svindrot	53	14	26	27	4	47	59	20	3	-	12	2	2	-	3	1	22	12	2	1	15	4
Kræft	17	8	6	11	-	17	21	12	2	2	5	3	2	2	-	-	10	3	2	2	-	-
Vatersot og Morbus Brighti	22	8	11	11	-	19	23	9	2	1	5	2	2	1	1	1	8	3	3	1	2	-
Blegsot	59	-	-	59	5	54	59	-	3	-	17	-	6	-	10	-	5	-	1	-	17	-
Menstruationsuordener	46	-	-	46	-	46	46	-	17	-	8	-	4	-	3	-	8	-	3	-	3	-
Cardialgi, kronisk Gastrit og Dyspepsi	486	1	201	285	20	461	487	2	66	-	214	1	49	-	19	-	40	-	23	1	76	-
Ormesygdomme	15	-	5	10	11	4	15	-	5	-	-	-	4	-	2	-	2	-	-	-	2	-
Drankersygdomme	3	-	3	-	-	3	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-
Sindssygdomme	25	2	12	13	2	11	28	5	-	-	3	2	3	-	3	1	12	1	7	1	-	-

Skab omtales fremdeles som hyppig i Landdistrikterne. Almuen behandler nu ofte Sygdommen paa egen Haand.

For **Skurv** behandlede 4 Patienter, hvoraf 1 paa Sygehuset i Tromsø.

Af **Svindstot** er opgivet 59 Tilfælde med 20 Dødsfald. (I 1871: 33 Tilfælde med 17 Dødsfald.) For de enkelte Lægedistrikter var Forholdet mellem opgivne Dødsfald af Svindstot og samtlige opgivne Dødsårsager i heromhandlede Aar følgende:

Lægedistrikt.	Opgivne Dødsfald af Svindstot.	Opgivne Dødsårsager ialt.	Forhold i pCt.
Trondenæs	-	21	-
Ibestad	2	55	3,6
Lenvik	-	19	-
Malangen	1	12	8,3
Tromsø	12	67	17,9
Lyngen	1	18	5,6
Skjærvø	4	12	33,3
Tromsø Amt	20	204	9,8

For 1871 var dette Forhold 7,3 pCt.

For 10 af de af **Kræft** Døde er Sygdommens Sæde opgivet, nemlig i Mavesækken hos 4, i Brystkjertelen hos 2, i Tungen, Leveren, Livmoderen og Endetarmen, hver hos 1.

Af **Morbus Brighti** kan 3 Dødsfald sees at være forårsagede.

Blegsot og **Menstruationsuordener** omtales fra de fleste Distrikter som hyppige Lidelser. Ligeledes omtales fremdeles forskellige Uterinsygdomme som almindelig forekommende, hvilket for en stor Del skyldes de uheldige Vilkaar, hvorunder Kvinderne leve, Noget, hvorom der i den forrige Beretning findes Oplysning (C. Borge).

Cardialgi og **kronisk Gastrit** skildres som meget hyppige Sygdomme.

Af **Sindssygd**om er anmeldt 25 nye Tilfælde, hvoraf 12 bleve indlagte paa Tromsø Sygehus. Disse sidste Patienter bleve senere sendte til Rotvold paa en Mand og en Kvinde nær, hvoraf den Første dræbte sig ved Hængning, den Anden døde af Lungebetændelse. Desuden kan 1 sees at være sendt til Rotvold fra Skjærvø Distrikt. Af de Syge var 12 Mænd og 13 Kvinder; Alderen er opgivet for 13, nemlig 2 Børn og 11 Voxne. Af de i dette Aar udenfor Sygehus tilkomne Patienter kunne 2 sees at have lidt af Melancholi, hvoraf en helbrededes, 1 af Mani. Af de paa Sygehuset indlagte kunne 6 sees at have

lidt af Melancholi, 6 af Mani. — For Amtskommunens Regning forpleiedes 35 Sindssyge, hvoraf 14 var indlagte paa Asyler og 4 hos Lensmand Oxaas. For de engere Kommuners Regning er opgivet forpleiede i Ibestad 4, i Malangen 2, i Tromsø 10, i Lyngen 4. Desuden kjendtes i Tromsø 7 og i Lyngens Distrikt 2 Sindssyge, der ikke nyde offentlig Understøttelse. Amtskommunekassens Udgifter for Sindssyges Forpleining var i dette Aar lidt over 1872 Spd.

Chirurgiske Tilfælde. Fra Skjærvø omtales, at hos Kvæerner er Hernia umbilicalis acquisita en meget almindelig Sygdom hos de spæde Børn. Jørdemoder benyttes der meget sjelden, og Kvinderne selv synes hyppig kun at have liden Forstand paa at stille med smaa Børn (Qvale).

Af **chirurgiske Operationer** udførtes paa Tromsø Sygehus: 1 Amputation af Laaret paa Grund af „Osteosarcom“, Udfaldet ukjendt, 1 af Overarmen, formedelst ondartet Svulst i samme, med heldigt Udfald, 1 Operation for Læbekræft, 1 Reposition af indeklemmt Brok, 2 Gange gradvis Udvidning med Bougie af Stricture urethræ, 2 Gange Ombinding af Arteria femoralis formedelst Saar med heldigt Udfald. Udenfor Sygehus udførtes: 1 Operation for Læbekræft, 1 for Kræft i Fødselsdelene, 1 for Phimosis, 1 for indgroet Negl, 1 Udrivning af Næsepolyp, 1 af en Uterinpolyp, 1 Borttagelse af en Svulst i Underkjæven, 1 Reposition af luxeret Skulderled, 2 af indeklemmt Brok, 1 Ombinding af en Teleangiectasi (ved Basis 3° i Diameter) med heldigt Udfald, 1 Punktion af Hydrocele med Jodindsprøitning.

Af **obstetriciske Operationer** opgives udførte af Læger: 12 Tangforløsninger, hvoraf 11 paa Grund af Vesvækkelse og langsom Fødsel (Udfaldet var heldigt for 8 af Kvinderne, 2 døde; af Børnene, — hvoraf 2 var Tvillinge, der begge forløstes med Tang, — døde 2, og 9 forbleve ilive); 1 indiceret ved Barselkrampe med uopgivet Udfald for Moder og Barn. 2 Udtrækninger ved Sædefødsel; Konerne og Børnene bleve ilive. 2 Perforationer, hvoraf en formedelst Hydrocephalus, begge Koner forbleve ilive. 1 Exvisceration formedelst Tverleie; Konen kom sig. Ialt 17 obstetriciske Operationer, hvoraf 2 i Trondenæs, 4 i Ibestad, 3 i Lenvik, 1 Malangen, 5 i Tromsø, 1 i Lyngen og 1 i Skjærvø.

Antallet af **Fødte** og **Døde** vil sees af følgende Tabel (se Tabellen paa næste Side):

For det hele Amt bliver der saaledes et Overskud af 947 Fødte over Døde og Forholdet mellem hine og disse = 100 : 44,7. Af de ifølge Prestelisterne paa Barselseng døde 23 Kvinder er Dødsårsagen opgivet af Læger for

Lægedistrikt.	Fødte.	D ø d e			Død- fødte.*)
		i Alt.	i 1ste Døgn.*)	paa Barsel- seng.	
Trondenæs	307	111	-	2	12
Ibestad	211	121	-	4	9
Lenvik	261	98	1	4	10
Malangen	239	99	2	5	9
Tromsø	294	147	3	4	15
Lyngen	239	105	2	2	8
Skjærvø	158	83	2	2	1
En Del af Ofoten	4	2	-	-	-
Tromsø Amt	1 713	766	10	23	64

*) Ifølge Dødfødteanmeldelserne.

Omkomne paa voldsom Maade: 36.

13; af disse døde 9 af Barsel-feber, 3 af Blødning efter Fødselen, hvoraf en kort efter Forløsning med Tang. En Kvinde, der ligeledes var forløst med Tang, døde ganske pludselig 5 Døgnsen ere, som det formodedes af Emboli. 1 Kvinde døde uforløst. Læge ei nærværende.

Lægernes Dødsfortegnelser indeholder Opgave over 204 eller 27,9 pCt. af samtlige ved Sygdom forårsagede Dødsfald (730). De hyppigste Dødsårsager vare: Svindsot (20), Lungebetændelse (19), Skarlagensfeber (14), Alderdomssvaghed (13), Kræft (12), Hjernebetændelse og Kramper i Børnealderen (tilsammen 10) og Vatersot og Morbus Brighti (tilsammen 9).

Veirliget var ualmindelig gunstigt med tidlig Vaar, god Sommer og mild Høst. Udbyttet af Korn og Poteter var i det Hele rigt; Høhøsten gav et noget mindre Udbytte, da Græsset tildels blev noget afsvidt af den for stærke Varme. Fisket slog derimod ikke synderlig godt til.

Levemaade og hygiæniske Forhold. Der spores vel hist og her enkelte Fremskridt, men i det Hele er der ingen særdeles Forandring at iagttage siden forrige Aar. Fra Tromsø heder det, at Byen fremdeles er overbefolket, og at saaledes Arbeidsklassen mangler sunde og gode Boliger. Arbeidsfortjenesten har været mindre god i den forløbne Vinter, saa at Tilstanden har været temmelig mislig. Brændevinsdrikning og Usædelighed tiltager (Danchertsen). Fra Skjærvø berettes Boligerne at være smaa og utilstrækkelige med kun et Rum for hele Familien. Klædedragten er dog i Almindelighed hensigtsmæssig, især for Mandfolkens Vedkommende. Ferskt Kjød spises sjelden af Almuen; fersk Fisk nydes vel oftere, men ved Siden deraf tillige en Mængde sur og bedærvet Fisk. Mis-

brug af Kaffe er meget udbredt. Kaffe drikkes 4 til 5 Gange daglig og hver Gang tilsat med en ikke ringe Mængde Salt, hvorved den i Smag kommer til at ligne Søvand. Misbrug af Brændevin er ligeledes almindelig; fra de nærliggende Byer Tromsø og Hammerfest indføres betydelige Mængder af Spirituosa. Kreaturstellet staar tilbage; Sultefodring er almindelig (Qvale).

Af **fattige Syge** opgives behandlede:

i Trondenæs 25
i Ibestad ..... 9 paa et midlertidigt Sygehus;
28 udenfor samme,
i Lenvik 10
i Malangen ..... 26 med en Udgift af 26 Spd. 23 Sk.
i Tromsø ..... 200 Syge med en Udgift af 120 Spd.
101 Skill.
i Lyngen ..... 5 med en Udgift af 19 Spd. 28½ Sk.
i Skjærvø ..... 15.

Jordemødre benyttes nu flere Steder ret flittig. I Malangens Distrikt var Jordemoder tilstede ved 66 Fødsler.

I **Sundhedskommissionerne** afholdtes: i Trondenæs Distrikt intet Møde; i Ibestad 1 i Ibestad Herred; i Lenvik 2 Møder, et i hvert af Tranø og Hillesø Herreder; i Malangen 4 Møder; i Tromsø 2 Møder, et i Byen og et i Tromsøundets Herred; i Lyngen 2 Møder, begge i Karlsø; samt i Skjærvø 5 Møder, hvoraf to i Skjærvø og tre i Kvæningen. De væsentligste Forhandlingsgjenstande vare: Sundhedspleien i det Hele, flere kroniske Sygdomme, saasom Spedalskhed og Skab, Vaccinationen, Foranstaltninger mod epidemiske Sygdomme, i Tromsø Redegjørelse for Drikkevandets Beskaffenhed efter en i den Anledning af Professor Almén i Upsala foretagen Undersøgelse, der nedenfor i Anhanget vil findes trykt i sin Helhed.

De **Vaccineredes** Antal udgjorde:

i Trondenæs Distrikt	73
i Ibestads	211
i Lenviks	50
i Malangens	220
i Tromsø	96
i Lyngens	39
i Skjærvø	60

Tilsammen: 749.

I 1871 udførtes 1 924 Vaccinationer.

Af **retsmedicinske Forretninger** udførtes 2 Obduktionsforretninger, 1 over et Barnelig, 1 over et i Vandet fundet Lig af en Voxen; 1 Synsforretning over et antagelig 4—5 Maaneder gammelt Foster; 4 Erklæringer angaaende Personers mentale Tilstand, 1 Erklæring angaaende en Beskadigelses Betydning; 1 Un-

dersøgelse, om en Kvinde havde født. Tilsammen 9 retsmedicinske Forretninge, hvoraf 5 i Tromsø, 3 i Lenviks og 1 i Ibestads Distrikt.

Om **Amtssygehuset** i Tromsø henvises med Hensyn til Størrelsen af Belæget, de der behandlede Sygdomsformer, Behandlingens Udfald m. v. til de i den almindelige Beretning indtagne Sygehuslister.

Paa et i Ibestad midlertidig leiet Sygehus forpleiedes 9 Syge. Paa Fattighuset i Tromsø optoges ligeledes Syge, naar Pladsen tillod det.

Badeindretning for Damp- og Karbad fandtes paa Amtssygehuset i Tromsø, desuden 1 privat Indretning, hvilke begge flittig besøgte. Fra Lyngen og Skjærvø omtales mange private, flittig brugte Badstuer, især blandt Kvæernerne.

Apotheket i Tromsø, Amtets eneste, fandtes ved Visitationen i Orden. Personalet bestod, foruden af Apothekeren, af en examineret Medhjælper og 2 Disciple.

Medicinalpersonalet bestod af 9 Læger, 15 Jordemødre og 29 Hjelpevaccinatører, nemlig:

1. Trondenæs Distrikt: 1 Læge, boende i Trondenæs; 2 Jordemødre; 4 Hjelpevaccinatører.
2. Ibestads Distrikt: 1 Læge, boende i Ibestad; 1 Jordemøder (1 Post i Dyrø ledig); 3 Hjelpevaccinatører.
3. Lenviks Distrikt: 1 Læge, boende i Lenvik; 2 Jordemødre (1 Post i Tranø ledig); 7 Hjelpevaccinatører.
4. Malangens Distrikt: 1 Læge, boende i Maalselven; 4 Jordemødre; 4 Hjelpevaccinatører.
5. Tromsø Distrikt: 3 Læger, hvoraf en ikke praktiserer, alle boende i Tromsø; 2 Jordemødre; 3 Hjelpevaccinatører.
6. Lyngens Distrikt: 1 Læge, boende i Lyngen; 2 Jordemødre (hvoraf den ene fratraadte sin Post fra den 1ste Juli); 4 Hjelpevaccinatører.
7. Skjærvø Distrikt: 1 Læge, boende i Skjærvø; 2 Jordemødre; 4 Hjelpevaccinatører.

XX. Finmarkens Amt.

Amtet, hvis Fladeindhold er 371,4 norske Kvadratmil, og som ved Folketællingen den 31te December 1865 havde 20 329 Indbyggere, af hvilke 8 110 vare Norske, 3 434 Kvæner, 7 500 Lapper (hvoraf 988 Nomader) og 1 285 af blandet Race, er inddelt i følgende 9 Lægedistrikter:

1. Altens Lægedistrikt (95,0 n. □ M.), 5 118 Indbyggere, indbefattende:

Herrederne Alten	23,5 Mil,	2 442 Indb.
Talvik	12,5 -	1 938 —
Kautokeino	59,0 -	738 —
2. Loppens Lægedistrikt (9,2 n. □ M., 1 317 Indbyggere) indbefattende:

Herrederne Loppen }	5,9 Mil,	801 Indb.
Øxfjord }		
Hasvik	3,3 -	506 —
3. Hammerfest Lægedistrikt (26,6 n. □ M.), 2 993 Indbyggere, indbefattende:

Kjøbstaden Hammerfest.	1 547 Indb.
--------------------------------	-------------

Herredet Hammerfest	26,6 Mil,	1 446 Indb.
4. Maasø Lægedistrikt (4,2 n. □ M., 1 278 Indbyggere) indbefattende:

Herrederne Maasø }	4,2 Mil,	} 933 Indb.
Kjelvik }		
  5. Kistrands Lægedistrikt (128,9 n. □ M., 2 228 Indbyggere) indbefattende:

Herrederne Kistrand	34,7 Mil,	1 048 Indb.
Karasjok	59,1 -	588 —
Lebesby	35,1 -	592 —
  6. Tanens Lægedistrikt (30,6 n. □ M., 1 667 Indbyggere) indbefattende:

Herredet Tanen	17,2 Mil,	1 388 Indb.
Polmaks Distrikt af		
Næsseby Herred	13,4 -	289 —
  7. Vardø Lægedistrikt (17,7 n. □ M., 1 368 Indbyggere) indbefattende:

Kjøbstaden Vardø	830 Indb.	
Herredet Vardø Landsogn	17,7 Mil,	538 —

8. Vadsø Lægedistrikt (20,10 n. □ M., 3 189 Indbygere) indbefattende:	
Kjøbstaden Vadsø	1 344 Indb.
Herrederne Vadsø	8,1 Mil, 959 —

Næsseby undtagen	
Polmaks Distrikt	12,0 - 886 —
9. Sydvarangers Lægedistrikt indbefattende:	
Herredet Sydvaranger	39,1 Mil, 1 171 Indb

Sundhedstilstanden skildres i det Hele taget som særdeles god. Af epidemiske Sygdomme forekom Nervefeber, Mæslinger og Skarlagensfeber, men uden at vinde nogen betydelig Udbredning.

Dødeligheden var ikke lidet mindre end i det foregaaende Aar; der døde nemlig 489 eller 21,76 pro mille af den beregnede Folkemængde ved Aarets Begyndelse (22 471). I foregaaende Aar beløb de Dødes Antal sig til 567 eller 25,41 pro mille af den beregnede Folkemængde ved Aarets Midte (22 308), i 1870: 667 eller 30,2 pro mille. I Femaaret 1866—70 udgjorde det aarlige Middeltal af Døde 654 og Middelbefolkningen 21 252, hvorefter Dødeligheden pro mille bliver 30,77; Femaaret forud var den 26,7 pro mille.

Til Oplysning om de **epidemiske Forhold** hidsættes følgende af Lægernes Opgaver sammendragne Tabel (se Tabellen paa næste Side):

Af **Typhøse Sygdomme** opgives tilsammen 111 Tilfælde og 9 Dødsfald (i 1871: 179 og 27).

Af exanthematisk Typhus indtraf 5 Tilfælde i Vadsø Distrikt som en Slutning paa de foregaaende Aars Epidemier. Fra Tanens Distrikt opgives 1 Tilfælde.

Abdominaltyphus. Fra Kistrands Lægedistrikt heder det, at 5 Tilfælde dannede Fortsættelsen af en Epidemi, der begyndte i Oktober 1871 i Smør- og Olderfjord ved Porsangerfjorden og først sluttede i Februar 1872. Hvad Smitteforholdene angaar, da har det vist sig, at de uldne Gang- og Sengklæder, der om Vinteren sjelden renses eller vaskes, især ere Smittebærere. Desuden optraadte et Par smaa Epidemier, en i Karasjok og en ved Laxe-Elv ved Porsangerfjordens Bund; om Aarsagerne til disse vides intet Bestemt (Bjerregaard). Til Hammerfest indbragtes Sygdommen flere Gange af hjemvendende Fiskere (Smith).

Til Vadsø Distrikt indførtes „Febris recurrens“ ved Fiskere fra den murmanske Kyst. I det Hele kom 6 Personer under Behandling, deraf 2 paa Sygehuset, alle over 15 Aar, 5 af Mand-, 1 af Kvindekjøn (Hartmann). I Sydvaranger herskede der flere mindre Epidemier af samme Sygdom. Paa 2 Gaarde ved Korsfjorden, hvor der ifjor optraadte Febris recurrens, indtraf der ligeledes i heromhandlede Aar i Marts Maaned nogle Tilfælde. Ialt angrebes 7 Personer, hvoraf 1 døde af Ascites som Følgesygdom. I November Maaned kom Sygdommen atter igjen

paa disse Gaarde og desuden paa en Nabogaard. I det Hele angrebes ogsaa denne Gang 7 Personer. I April indtraf et enkelt Tilfælde paa en Gaard 1½ Mil derfra. I Juni angrebes paa en Gaard ved Jakobselven alle Personer, 6 i Tallet. En 16aarig Pige døde desuden uden at have været behandlet. Af disse 21 Patienter var 12 af Mand-, 9 af Kvindekjøn, 3 under og 18 over 15 Aar. I det Hele er saaledes opgivet 27 Personer angrebne af Febris recurrens i Vadsø og Sydvarangers Lægedistrikter med 2 Dødsfald, der ligeledes indtraf i sidstnævnte Distrikt.

Af **Barselfeber** opføres 17 Tilfælde og 6 Dødsfald (i 1871: 13 og 3), hvoraf 1 hos en Kvinde, der var bleven forløst ved Perforation af Fosterhovedet. Af Eclamps i nævnes et dødelig endende Tilfælde fra Hammerfest. Af Barselmani omtales 2 Tilfælde, hvoraf 1 i Vadsø Distrikt helbrededes; for det andet — i Vardø — er Udfaldet uopgivet.

Af **Skarlagensfeber** opgives 19 Tilfælde uden Dødsfald (Aaret forud 101 og 21), hvoraf 18 i Hammerfest, 1 i Altens Distrikt.

Af **diphtherisk Svælgbetændelse** er anmeldt 37 Tilfælde med 4 Dødsfald; af **Strubehoste** 7 Tilfælde med 4 Dødsfald (i 1871 af diphtherisk Svælgbetændelse 38 og 3; af Strubehoste intet).

Af **katarrhalske Tilfælde** og **akut Bronchit** er tilsammen opgivet 566 Tilfælde med 9 Dødsfald, der alle forårsagedes af sidstnævnte Sygdom (Aaret forud 458 og 5).

Af **Kusma** indtraf en liden Epidemi om Vaaren i Vardø Distrikt, væsentlig blandt den fiskende Almue. Kun 15 Tilfælde kom under Behandling.

Af **Lungebetændelse** er opgivet 61 Tilfælde med 16 Dødsfald. Sygdommens Sæde er opgivet for 8, nemlig hos 4 i højre, hos 3 i venstre og hos 1 i begge Lunger. (I 1871 er anmeldt 128 Tilfælde med 18 Dødsfald).

Af **Diarrhoe** er anmeldt 164 Tilfælde med 1 Dødsfald (i 1871: af Diarrhoe og Cholera nostras 214 og 8).

To af de behandlede Tilfælde af **Koldfeber** var paa Hammerfest hos 2 russiske Drengbørn, der havde erhvervet sin Sygdom i Rusland; om et tredje Tilfælde er kun opgivet, at det forekom hos en voksen Mand i Sydvarangers Distrikt.

Skjørbug. Fra Vardø heder det, at Sygdommen stedse

De i Finmarkens Amt anmeldte epidemiske Sygdomme.

	Hele Aaret.		Tiden er op- givet for.	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.
	Behand- lede.	Deraf Døde.													
Exanthematisk Typhus	6	-	5	-	-	-	-	-	-	-	-	2	1	1	1
Abdominaltyphus	75	4	55	2	11	4	4	8	11	8	1	1	2	1	2
Febris recurrens	26	1	24	9	-	-	1	-	1	-	2	-	-	2	9
Simpel Feber	41	-	27	2	-	2	4	3	2	1	1	2	5	-	5
Barselseber	14	3	11	1	-	-	-	1	-	1	-	2	1	1	4
Vandkopper	8	-	8	-	-	-	1	-	1	1	-	-	2	-	3
Skarlagensfeber	19	-	19	5	-	-	-	-	-	1	-	-	2	8	3
Rødlinger	30	-	30	-	-	-	1	-	1	5	2	-	3	18	-
Mæslinger	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Rosen	10	1	9	-	2	1	-	1	1	-	3	-	-	-	1
Diphtherisk Svælgbe- tændelse	36	3	36	1	1	3	4	1	4	2	2	3	5	9	1
Strubehoste	7	4	7	1	2	2	-	-	-	-	1	-	-	-	1
Kusma	15	-	15	1	1	-	1	12	-	-	-	-	-	-	-
Akut Bronchit og an- dre katarrhalske Til- fælde	566	9	546	30	22	57	115	144	32	13	14	16	17	33	53
Lungebetændelse	60	15	50	7	3	1	9	7	8	5	-	2	4	2	2
Pleurit	3	1	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Gigtfeber	11	1	9	-	-	-	-	-	1	-	1	2	1	1	3
Koldfeber	3	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-
Diarrhoe (akut)	164	1	161	8	10	9	21	43	12	18	7	5	7	10	11
Blodgang	23	2	20	-	1	1	3	1	7	1	-	3	-	2	1
Skjørbug	17	-	14	-	-	4	3	3	-	1	1	1	-	1	-
Tilsammen	1134	45	1049	67	54	84	167	224	81	57	35	41	50	89	100

	Ialt op- givne		Fordeling paa Lægedistrikterne.																		
	Tilfælde.	Dødsfald.	Alten.		Loppen.		Hammer- fest.		Maasø.		Kistrand.		Tanen.		Vardø.		Vadsø.		Sydvaran- ger.		
			Tilf.	Dödf.	Tilf.	Dödf.	Tilf.	Dödf.	Tilf.	Dödf.	Tilf.	Dödf.	Tilf.	Dödf.	Tilf.	Dödf.	Tilf.	Dödf.	Tilf.	Dödf.	
Exanthematisk Typhus	6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	5	-	-	-
Abdominaltyphus	78	7	1	-	1	-	18	2	1	-	12	-	7	1	31	2	5	2	2	-	-
Febris recurrens	27	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6	-	21	2	-
Simpel Feber	41	-	6	-	1	-	5	-	6	-	1	-	6	-	8	-	7	-	1	-	-
Barselseber	17	6	7	1	-	-	3	1	1	-	2	2	-	4	2	-	-	-	-	-	-
Vandkopper	8	-	4	-	-	-	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Skarlagensfeber	19	-	1	-	-	-	18	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Rødlinger	30	-	-	-	-	-	9	-	-	-	18	-	-	-	-	-	3	-	-	-	-
Mæslinger	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Rosen	10	1	-	-	1	-	5	1	-	-	1	-	1	-	2	-	-	-	-	-	-
Diphtherisk Svælgbe- tændelse	37	4	-	-	-	-	26	1	2	-	-	-	1	1	4	1	3	-	1	1	-
Strubehoste	7	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	5	-	4	-	-	-	-
Kusma	15	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	15	-	-	-	-	-	-	-	-
Akut Bronchit og an- dre katarrhalske Til- fælde	566	9	39	-	3	-	165	3	45	7	-	3	242	2	51	3	11	-	-	-	-
Lungebetændelse	61	16	12	3	-	-	8	1	4	-	3	-	3	1	15	5	16	6	-	-	-
Pleurit	3	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1	1	1	-	-	-	-	-
Gigtfeber	11	1	2	-	-	-	7	1	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-
Koldfeber	3	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-
Diarrhoe (akut)	164	1	-	-	2	-	57	1	10	-	-	-	2	-	74	-	10	-	9	-	-
Blodgang	23	2	-	-	-	-	8	1	-	-	3	-	-	2	1	10	-	-	-	-	-
Skjørbug	17	-	-	-	1	-	1	-	1	-	-	-	4	-	8	-	2	-	-	-	-
Tilsammen	1143	54	72	4	9	-	336	12	71	1	47	2	29	3	409	14	125	15	45	3	-

aftager og bliver mildere, hvortil den væsentligste Aarsag maa søges i den stedse stigende Forbindelse med Rusland og deraf følgende lettere Adgang til at faa ferskt Kjød og Grøntsager (O. Lindboe). Fra Vadsø siges Sygdommen næsten at være forsvundet, og det uagtet Kosten i Almindelighed ikke synes at være synderlig bedre nu end tidligere; med Hensyn til Boligerne er dog en Forbedring indtraadt, idet Overfyldning af dem ikke længere finder Sted i en saadan Udstrækning som før (Hartmann). I Alt er anmeldt 17 Tilfælde (i 1871: 30).

Hjernebetændelse og tuberkuløs Meningit nævnes som Dødsårsag, hver hos 2 og Kramper i Børnealderen hos 1, tilsammen 5 Dødsfald, af hvilke 3 forekom i Hammerfest, samt i Alten og Sydvaranger, i hvert 1.

For **kronisk** og **afebril Rheumatisme** behandlede 3 Læger i Alten, Hammerfest og Vardø Distrikter 93 Personer, 67 af Mand-, 26 af Kvindekjøn, alle over 15 Aar gamle.

Veneriske Sygdomme. Følgende Tabel viser de paa Sygehusene behandlede Tilfælde af Syphilis:

Amtssygehuset i	Tilbageiggende fra forrige Aar.			Indkomne.			Af de indkomne Tilfælde vare:			Udskrevne:			Tilbageiggende ved Aarets Slutning.			Samlet Antal Forplejningsdage.	Middeltal af Forplejningsdage for hver Udskreven.
	Md.	Kv.	Tils.	Md.	Kv.	Tils.	primær Syphilis.	sekundær	konstitutionel	helbredede	i Bedring.	uhelbredede.	Md.	Kv.	Tils.		
Hammerfest	-	-	-	11	2	13	2	-	11	10	-	-	3	-	3	440	44,0
Tanen	-	-	-	1	1	2	-	-	2	-	-	2*)	-	-	-	12	6,0
Vardø	1	-	1	2	2	4	-	4	-	5	-	-	-	-	-	424	84,8
Vadsø	1	1	2	3	3	6	1	5	-	7	1	-	-	-	-	507	63,4
Tilsammen	2	1	3	17	8	25	3	9	13	22	1	2	3	-	3	1383	

*) Senere overflyttede til Vardø Sygehus.

Udenfor Sygehus opgives 12 Personer at være behandlede for Syphilis, nemlig 2 i Altens, 5 i Hammerfests, 2 i Vardø og 3 i Vadsø Distrikt; 8 vare af Mand-, 4 af Kvindekjøn, 4 under og 8 over 15 Aar; 1 led af primære og 11 af konstitutionelle Former.

For **Gonorrhoe** og **Urethrit** behandlede i Alten 7, i Hammerfest 12, i Maasø 2, i Tanen 1, i Vardø 16 og i Vadsø 5, tilsammen 43, 42 af Mand-, 1 af Kvindekjøn, alle over 15 Aar.

6 **Spedalske** kjendtes ifølge Overlægens Beretning ved Udgangen af foregaaende Aar; i 1872 var Tilgangen 1, der var overseet ved tidligere Tællinger. Afgangen var 2, der indlagdes i Stiftelser. Antallet af kjendte Spedalske inden Amtet ved Aarets Udgang var altsaa 5 (3 Mænd og 2 Kvinder), hvoraf 2 i Altens, 2 i Loppens og 1 i Hammerfest Distrikt.

Nedenstaaende Liste giver Oplysning om en Del af Lægerne behandlede væsentlig **kroniske Sygdomme** (se Tabellen paa næste Side:

Fnat og **Skurv** behandles i Hammerfest Lægedistrikt for Amtskommunens Regning. Sygdommene synes ikke meget udbredte.

Af **Svindstot** opføres 15 Dødsfald, hvilket udgjør 10,9 pCt. af samtlige 137 af Lægerne opgivne, ved Sygdom forårsagede Dødsfald. (I 1871 var Forholdet 19 af 191 eller 9,9 pCt.) For de enkelte Lægedistrikter var Forholdet mellem opgivne Dødsfald af Svindstot og samtlige opgivne Dødsårsager i heromhandlede Aar følgende:

Lægedistrikt.	Opgivne Dødsfald af Svindstot.	Opgivne Dødsårsager ialt.	Forhold i pCt.
Alten	4	18	22,2
Loppen	-	1	-
Hammerfest	4	36	11,1
Maasø	-	2	-
Kistrand	-	13	-
Tanen	-	7	-
Vardø	2	24	8,3
Vadsø	4	30	13,3
Sydvaranger	1	6	16,7
Finmarkens Amt	15	137	10,9

Liste over kroniske Sygdomme.

Sygdomme	Hele Aaret.		Af de Be- handlede, hvis Kjø- n er opgivet, vare:		Af de Be- handlede, hvis Alder er opgivet, vare:		Ialt op- givne		Fordeling paa Lægedistrikterne.																
	Behandlede.	Deraf Døde.	Md.	Kv.	Børn (under 15 Aar).	Vocne (over 15 Aar).	Tilfælde.	Dødsfald.	Alten.		Loppen.		Hammerfest.		Maasø.		Kistrand.		Tanen.		Vadsø.		Sydvaranger.		
									Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.	Dødf.	Tilf.
Fnat.....	35	-	20	15	20	15	35	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Skurv.....	4	-	4	-	3	1	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kjertelsyge.....	38	-	12	26	37	1	38	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Rachit.....	7	2	5	2	7	-	7	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Svindrot.....	21	15	9	12	3	18	21	15	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kræft.....	1	-	-	1	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Vatersot og Morbus Brighti.....	6	2	3	3	-	6	6	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Blegsot.....	32	-	1	31	5	27	32	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Menstruationsuordener.....	22	-	-	22	-	22	22	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Cardialgi, kronisk Gastrit og Dyspepsi.....	218	1	130	88	10	203	218	1	30	11	60	1	15	11	6	57	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Ornesygdomme.....	12	-	6	6	10	2	12	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Drankersygdomme.....	5	1	4	1	5	5	5	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sindssygdomme.....	8	-	6	2	1	7	8	-	2	-	2	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Kræft. Sygdommens Sæde er opgivet for 1 Død, nemlig i Brystkjertelen.

Cardialgi og kronisk Gastrit siges som før at være meget almindelige Sygdomme. Fra Kistrand heder det, at Cardialgi forekommer dagligdags og skyldes den uhen-

sigtsmæssige Kost og Levemaade i det Hele (Bjerregaard).

For **Drankersygdom** behandlede 5 Personer, af hvilke 2, en Mand og en Kvinde kunne sees at have lidt af Delirium tremens. 1 Mand døde.

Af **Sindssygdom** opgives ialt 7 nye Tilfælde at være komne under Behandling i Hjemmet, hvoraf 1 i Alten, 2 i Hammerfest, 1 i Maasø og 3 i Sydvarangers Distrikt; 5 af de Syge vare af Mand-, 2 af Kvindekjøen, 1 under og 6 over 15 Aar. Desuden kan 1 sees at være sendt til Rotvolds Sindssygeasyl. Sygdommens nærmere Beskaffenhed er opgivet for 6, af hvilke 4 lede af Melancholi, 1 af Mani og 1 af Epilepsi med Dements. 2 Syge, 1 med Melancholi og 1 med Mani anføres at være helbredede. For Amtskommunens og vedkommende Fattigvæsens Regning tilsammen forpleiedes ialt 24 Sindssyge, hvoraf 12 i Altens Distrikt, 1 i Loppens, 3 i Hammerfest, 1 i Maasø, 4 i Kistrands, 1 i Tanens, 1 i Vadsø og 1 i Sydvarangers Lægedistrikt. Amtskommunens Udgifter til de Sindssyges Forpleining udgjorde 1 073 Spd. 24 Skill., og Udgifterne til Medicinalvæsenet i det Hele 6 559 Spd. 50½ Skill., hvoraf 1 446 Spd. 70 Skill. udrededes af Finmarkens Amtskommunekasse, 1 095 Spd. 53 Skill. (Løn til Amtets Jordemødre) af Finmarkens Brændevinsafgiftskasse, og 4 017 Spd. 49½ Skill. af Finmarkens Medicinalfond.

Øiensygdomme, især Conjunktiviter angives at være almindelige i Maasø og Sydvarangers Distrikter, fornemmelig blandt Fiskerne. For forskellige Øiensygdomme, især Conjunktiviter behandlede paa Hammerfest 42 Personer, 25 af Mand-, 17 af Kvindekjøen, 12 under, 30 over 15 Aar.

Følgende **chirurgiske Operationer** opgives at være udførte paa Sygehus: 1 Exartikulation af en Finger efter Knusning, 2 Repositioner af indeklemt Brok, 1 af Luxation af Overarmen. Udenfor Sygehus: 1 Borttagelse af en Tumor cysticus, 1 af en Bruskvulst, 1 Paracentese af Underlivet, 1 Reposition af luxeret Underarm.

Følgende **obstetriciske Operationer** opgives at være udførte af Læger: 5 Tangforløsninger, 1, ved Barselkrampe, af en første Tvilling, Konen døde et Døgn efter, begge Børn var dødfødte (paa den anden Tvilling foretoges Vending og Extraktion); 3 for Vemangel, Væsvækkelse og langsom Fødsel, alle med heldigt Udfald for Mødre og Børn; 1 formedelst Bækkensneverhed med heldigt Udfald for Moder og Barn. 3 Vendinger, 1 ved dea omtalte Tvillingfødsel, 1 ved Tverleie, med heldigt Udfald for Moder og Barn, 1 ved Blødning i 8de Maaned paa Grund af forliggende Moderkage med uopgivet Ud-

fald for Moder og Barn) 1 Perforation hos en 29aarig Andenfødende med formodet ligelig forsnævret Bækken; om den foregaaende Fødsel er Intet oplyst. Konen døde det 7de Døgn under Kvælningssymptomer. Tilsammen 9 obstetriciske Operationer, nemlig 3 i Hammerfest, 1 i Maasø, 2 i Vardø og 3 i Vadsø Distrikt.

Antallet af Fødte og Døde vil sees af følgende Tabel:

Lægedistrikt.	Fødte.	Døde			Død-fødte.*)
		i Alt.	i 1ste Døgn.*)	paa Barsel-seng.	
Alten	186	115	1	1	8
Loppen	58	37	-	-	4
Hammerfest	163	79	3	-	8
Maasø	42	32	-	-	-
Kistrand	88	36	-	2	1
Tanen	66	35	-	2	1
Vardø	91	39	-	2	6
Vadsø	199	84	2	1	11
Sydvaranger	46	32	-	-	-
Finmarkens Amt	939	489	6	8	39

*) Efter Dødfødteanmeldelserne.

Omkomne paa voldsom Maade: 34.

For det hele Amt bliver der saaledes et Overskud af 450 Fødte over Døde, og Forholdet mellem hine og disse = 100 : 52,1. Efter Lægernes Beretninger døde af de 8 paa Barselseng døde Kvinder: 5 af Barsel-feber, deraf en efter forudgaaen Perforation; 1 af Gangræn affødselsdelene efter 8 Dages Fødselsarbeide, Patienten blev indlagt paa Vardø Sygehus, hvor hun døde den 23de Dag efter Fødselen; 1 døde af Barselkrampe; desuden døde i Vadsø Distrikt 1 Kone 20 Timer efter Barnets Fødsel uden nærmere Angivelse hvoraf; Placenta var endnu ikke uddrevet. Læge ankom først lige før Konens Død (Hartmann).

Lægernes Dødsanmeldelser indeholder ialt Opgave over 137 eller 30,1 pCt. af samtlige ved Sygdom forarsagede Dødsfald (455). De hyppigste af de opgivne Dødsarsager vare: Lungebetændelse og Alderdomssvaghed (hver 16), Svindsot (15), akut Bronchit (9), Nervefeber (7), Barsel-feber (6), Hjerneslag (5), Hjernebetændelse og Kramper i Børnealderen (tilsammen 5).

Veiriget skildres som gunstigt fra Hammerfest, Maasø og Vardø, mindre gunstigt fra Sydvaranger. Vaaren kom i de tre førstnævnte Distrikter tidlig; Sommeren var god

og varm med Undtagelse af den sidste Halvdel af August, der var kold og stormende; Høsten i det Hele ret mild. Loddefisket slog ikke til i Vardø, bedre Udbytte gav Vaar- og Sommerfisket. Multehøsten ødelagdes af det kolde Veir i August Maaned.

Med Hensyn til **Levemaade og hygiæniske Forhold** anføres fra Alten, at Almuen i saa Henseende endnu staar meget tilbage, især Sølapperne. I heromhandlede Aar fandtes der i Altens Herred 3, i Talviks 113 Fællesgammer o: Gammer, hvor Familien bor i det samme Rum, hvor Husdyrene opholder sig. I 1860 var der efter Professor Fries's Tælling 6 Fællesgammer i Alten og 106 i Talvik (Follum). I Maasø spores der lidt Fremgang, men Almuens Indolentse og Fattigdom efter flere Aars mislige Fiskerier lægger store Hindringer i Veien. Fædriften staar tilbage, kun nogle faa Kvæner lægger sig lidt derefter (Hagerup). Fra Kistrand heder det, at jo længere man kommer ind ved Fjordene, des hyppigere støder man paa Fællesgammer med de deraf følgende hygiæniske Misligheder (Bjerregaard). Fra Vardø klages der over, at Føden er for ensartet og mindre godt tilberedt; der anvendes endnu formeget Saltmad, uagtet det i saa Henseende som omtalt er blevet noget bedre. Kaffedrikning er overmaade udbredt; Brændevinsdrik synes at tiltage, især blandt den yngre Slægt. Beklædningen er god og varm. Fiskerierne optage Alles Tid og Lyst, hvorfor Haandverksdrift og Jordbrug i høi Grad staar tilbage. Der avles vel en Del Hø, men langt fra nok til Behovet. Noget indføres fra Varangerfjorden og den russiske Kyst, men heller ikke det i tilstrækkelig Mængde, hvorfor Sultefodring af Kvæget er meget almindelig. Faarene gaa ude hele Vinteren og lide i denne Tid meget ondt; det er derfor heller ingen Sjeldenhed at finde dem ihjelfrosne eller yderlig afmagrede og forkomne af Kulde og Sult. Af Gjeder holdes især i Vardø By en Del; og disse Dyr maa ligeledes sørge for sig selv baade Sommer og Vinter (O. V. Lindboe).

Af **fattige Syge** behandlede ifølge Lægernes Opgaver:

i Altens	Distrikt 20
i Hammerfest	— 44, deraf 26 paa Sygehuset.
i Tanens	— 4
i Vardø	— 21
i Vadsø	— 72

tilsammen: 161.

For Finmarkens Medicinalfonds Regning behandlede paa Vardø Sygehus 27 og 304 syge Fiskere udenfor samme; paa Vardøhus Fæstning kom 76 Syge under Behand-

ling, hvoraf 45 blandt Garnisonens Soldater og Underbefalingsmænd.

Jordemødrene i Loppens Distrikt siges at have liden Søgning, mere dog paa Grund af de lokale Forhold end egentlig af nogen Fordom imod deres Benyttelse. I Sydvaranger har de nogen Søgning iblandt den norske Befolkning, medens Kvæner og Lapper hovedsagelig holder sig til „kloge Koner“ af sin egen Nationalitet.

I **Sundhedskommissionerne** afholdtes i Altens Distrikt 4 Møder, i Alten og Kautokeino, i hvert et, i Talvik to; i Loppens Distrikt 1 Møde; i Hammerfest Distrikt 2 Møder, begge i Byen; i Maasø Distrikt intet Møde; i Kistrands Distrikt 2 i Karasjok; i Tanens Distrikt intet Møde „paa Grund af manglende Anledning“; i Vardø Distrikt 3 Møder, et i Byen og to i Herredet; i Vadsø Distrikt intet Møde; i Sydvarangers Distrikt 1 Møde. Hele Kommune-repræsentationen opgives at være indtraadt i Sundhedskommissionen i Sydvaranger. Som Gjenstand for Forhandlingerne nævnes „Gamme-Spørgsmaalet“ fra Alten, almindelige Sundhedsregler fra Loppen; sanitære Misligheder i Hammerfest, hvorhos der her blev afholdt 1 Møde af Kvarantænekommissionen i Anledning af Børnekopperne; fra Kistrand om Nervefeber, og fra Sydvaranger om Febris recurrens. De for Vardø Herred vedtagne Sundhedsforskrifter erholdt under 9de April 1872 kongelig Approbation.

De Vaccineredes Antal udgjorde:

i Altens	Distrikt	.....	108
i Loppens	—	.....	4
i Hammerfest	—	.....	46
i Maasø	—	.....	5
i Kistrands	—	.....	54
i Tanens	—	.....	30
i Vardø	—	.....	33
i Vadsø	—	.....	57, revaccineredes 57.
i Sydvaranger	—	.....	44

Tilsammen: 381.

Af de fra Hammerfest Distrikt opførte Vaccinerede tilhørte 44 Byen, 2 Landdistriktet, alle vaccinerede af Distriktslægen. Begge Hjelpevaccinatører have opsagt sine Poster; midlertidig er en konstitueret i Hammerfest Herred. Fra Maasø heder det, at der mangler Oplysninger fra flere af Hjelpevaccinatørerne om, hvormange Børn de have vaccineret. Fra Sydvaranger klages der over, at det er forbunden med store Vanskeligheder at faa udført Vaccinationen iblandt Kvænerne og Lapperne, hvis Børn ofte undlade at besøge Skolerne.

2 **retsmedicinske Forretninger** opgives at være udførte,

hvoraf 1 i Tanen og 1 i Vardø, nemlig 1 Erklæring angaaende en døvstum Laps mentale Tilstand, i Anledning af en af ham udført Voldshandling, 1 Syns- og Obduktionsforretning, i Anledning af Drab under Slagsmaal.

Af almindelige **Sygehuse** har Amtet 3, nemlig i Alten, Hammerfest og Vadsø, i hver 1; af Sygehuse, der kun pleie at benyttes i Fisketiden, 4, nemlig Breviks, Maasø, Gamviks og Vardø Sygehus. Breviks Sygehus i Loppen var i Drift fra 1ste Februar til 18de April; Maasø i den første Halvdel af Aaret, Gamviks Sygehus i Tanen fra Marts til April inkl., Vardø gennem hele Aaret. Ved Altens Sygehus udgjorde de samlede Udgifter til Sygebehandling 34,8 Skill. pr. Forpleiningsdag, paa Maasø Sygehus beløb Udgiften for Sygeforpleiningen sig til 31,9 Skill. pr. Forpleiningsdag; ved Hammerfest Sygehus har Økonomen for de Syges Bepisning, for Opvarmning og Oplysning af Sygestuerne, Renholdelse og Vadsk 32 Skill. daglig for hver Syg; Betalingen for de Syge er daglig 30 Skill. for Medicinalfondets Syge og for Fattigvæsenernes Syge inden Lægedistriktet, 45 Skill. for private Syge inden Distriktet og 53 Skill. for fremmede Syge. Ved Vardø Sygehus udgjorde de samlede Udgifter 582 Spd. 89 Skill., hvoraf til Sygeforpleiningen 507 Spd. 49 Skill. Ved Vadsø Sygehus udgjorde de samlede Udgifter 1 229 Spd. 108 Skill., hvoraf til Medicin 138 Spd. 34 Skill. Om Sygehusenes Belæg, de der behandlede Sygdomme, Behandlingens Udfald m. v. henvises til de i den almindelige Beretning indtagne Sygehuslister.

Badeindretningen ved Hammerfest Sygehus, for Kar- og Dampbad, har god Søgning; i Loppens Distrikt er der 3 private Dampbad; i Vardø By haves en mindre hensigtsmæssig Kar- og Dampbadindretning ved Sygehuset, samt to private Dampbad; i Vadsø 3 private Dampbad, hvoraf to er aabnede for Publikum, disse benyttes ogsaa flittig af Kvænerne, tildels af Nordmændene.

Amtet har 2 **Apotheker**, i Hammerfest og Vadsø; Personalet bestod foruden af Apothekeren: i Hammerfest af 2 Disciple (hvoraf en aflagde Medhjælperprøven), — og i Vadsø af 1 Discipel og 1 examineret Medhjælper, som fra April Maaned til Aarets Udgang bestyrede Apothekets Filialafdeling i Vardø.

Medicinalpersonalet bestod af 9 Læger, 19 Jordemødre og 25 Hjelpevaccinatører, nemlig i:

1. Altens Distrikt: 1 Læge, bosat i Alten; 3 Jordemødre (desuden 1, der endnu ikke havde tiltraadt sin Post); 4 Hjelpevaccinatører.
2. Loppens Distrikt: 1 Læge, bosat paa Breviks Sygehus; 2 Jordemødre; 4 Hjelpevaccinatører.

3. Hammerfest Distrikt: 1 Læge, bosat i Hammerfest; 2 Jordemødre; en konstitueret Hjelpevaccinatør.
  4. Maasø Distrikt: 1 Læge, bosat i Maasø; 2 Jordemødre; 2 Hjelpevaccinatører.
  5. Kistrands Distrikt: 1 Læge, boende i Kistrand; 3 Jordemødre; 4 Hjelpevaccinatører.
  6. Tanens Distrikt: 1 Læge, boende i Tanen; 2 Jordemødre; 4 Hjelpevaccinatører.
  7. Vardø Distrikt: 1 Læge, boende paa Vardøhus; 1 Jordemoder; 1 Hjelpevaccinatør (1 Post ledig).
  8. Vadsø Distrikt: 1 Læge, bosat i Vadsø; 3 Jordemødre; 2 Hjelpevaccinatører.
  9. Sydvarangers Distrikt: 1 Læge; 1 Jordemoder; 3 Hjelpevaccinatører.
-

C. Uddrag og Sammenstilling

af de ifølge Lov af 27de Februar 1866 og Indre-Departementets Cirkulære af 17de samme Aar fra Dyr lægerne indkomne Beretninger om Sundhedstilstanden blandt dyrene og om Veterinærvæsenets Tilstand m. m. i 1872.*)

Sundhedstilstanden blandt Husdyrene skildres i det Hele som ret god fra den største Del af Landet; dog har Kværke været meget udbredt, især i Aarets første Halv-

*) Ifølge den officielle Fortegnelse over autoriserede Dyr læger i 1872 var deres Antal 76; lægges hertil 1, der praktiserede i heromhandlede Aar, men først er optaget i Fortegnelsen for 1873, bliver deres Antal 77. Af disse vides dog en ikke at have praktiseret, og en er i Aarets Løb afgaaet ved Døden.

Beretning er indkommet fra 63 Dyr læger, hvoraf:

i Christiania By: 5 (af tilsammen 6 Dyr læger).

i Akershus Amt: 4 (af tilsammen 7 Dyr læger), bosatte i Eidsvold, Næs, Skedsmo, Aas.

i Smaalenenes Amt: 7 (af tilsammen 9 Dyr læger), bosatte i Thune, Spydeberg, Eidsberg, Trygstad, Moss, Fredrikstad. Fredrikshald).

del, ligesom katarrhalske Tilfælde hyppig nævnes større Husdyrs Vedkommende.

De væsentligste i 1872 hos

Hesten

behandlede Sygdomme vil sees af følgende afnes Beretninger sammendragne Tabel (se Tabellen) Foruden de i Tabellen anførte Dødsårsager

	Antal Dræbte.	Antal Døde.
Apoplexi	1	-
Forblødning	-	3

No. 1. Sygdomme hos Hesten.	Hele Riget.			Antal anmeldende Dyrleger.	Christiania By og Akershus Amt.			Smaalenenes Amt.			Buskeruds Amt.			Jarlsberg-Laurvigs Amt.			Hedemarkens Amt.		
	Behandl.	Deraf			Behandl.	Deraf		Behandl.	Deraf		Behandl.	Deraf		Behandl.	Deraf		Behandl.	Deraf	
		dræbte	døde			dræbte	døde		dræbte	døde		dræbte	døde		dræbte	døde		dræbte	døde
Miltbrand	2	1	1	2	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Typhus	21	1	8	6	3	-	1	13	1	4	-	-	-	-	-	-	-	-	
Simpel Feber	35	-	-	7	4	-	-	-	-	-	4	-	-	-	-	22	-	-	
Snive og Springorm	2	2	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Kværke	1117	8	45	46	154	-	-	280	6	27	45	1	1	13	-	305	1	7	
Strengel	236	3	2	21	34	-	-	42	2	1	-	-	23	-	9	-	-		
Katarrhalske Tilfælde	1257	-	7	48	194	-	-	159	-	-	77	-	36	-	346	-	2		
Halsbetændelse	116	-	2	13	26	-	-	40	-	-	-	-	-	-	11	-	-		
Lunge- og Brystbetændelse	192	6	18	36	28	-	-	13	-	4	9	-	3	6	1	53	-	3	
Kolik og Obstruktion	613	10	34	51	164	7	1	89	-	6	15	1	2	39	7	53	-	3	
Indigestion	751	-	-	48	150	-	-	94	-	-	59	-	-	66	-	78	-	-	
Diarrhoe	75	1	1	23	20	-	-	8	-	-	5	1	1	10	-	6	-	-	
Bughinde-, Mave- og Tarmbetændelse	43	4	9	16	11	2	1	-	-	-	-	-	-	4	1	7	2	2	
Gastrisk Feber	53	-	1	9	16	-	-	4	-	-	-	-	-	10	-	8	-	-	
Leverbetændelse og Gulsot	21	-	1	7	6	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	
Ormtilfælde	62	-	-	12	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	24	-	-	-	
Hjernebetændelse og Koller	30	3	4	13	-	-	-	5	-	-	7	1	1	5	1	1	-	-	
Stivkrampe	5	-	5	5	2	-	2	1	-	1	1	-	1	1	-	-	-	-	
Nyrebetændelse	48	-	2	23	11	-	-	5	-	-	4	-	-	4	-	6	-	-	
Asthma	157	3	-	26	20	2	-	31	-	-	3	-	-	41	-	24	-	-	
Lamheder	93	6	1	28	20	1	-	7	2	-	13	1	-	8	-	13	-	-	
Rheumatisme	65	-	-	18	20	-	-	14	-	-	-	-	-	7	-	2	-	-	
Skab	33	-	-	7	-	-	-	6	-	-	-	-	-	9	-	-	-	-	
Lus, Kløe og Udslet	445	-	-	20	59	-	-	41	-	-	18	-	-	2	-	188	-	-	
Neldefeber	34	-	-	14	9	-	-	1	-	-	-	-	-	2	-	6	-	-	
Skarlagensfeber	2	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Rosen	183	2	1	35	46	-	-	20	-	-	17	-	-	13	-	21	-	-	
Muk	546	-	-	52	172	-	-	76	-	-	30	-	-	22	-	67	-	-	
Forrækkelser	364	2	-	33	70	-	-	70	-	-	42	1	-	31	-	40	1	-	
Spat	323	3	-	37	49	-	-	57	1	-	29	-	-	16	-	34	-	-	
Galler	304	-	-	27	88	-	-	72	-	-	43	-	-	3	-	15	-	-	
Benbrud	36	27	2	22	4	3	-	4	4	-	2	1	-	1	1	3	2	-	
Mund- og Tandfeil	544	2	-	34	29	-	-	27	-	-	69	-	-	31	-	135	-	-	
Andre chirurgiske Tilfælde*)	4125	30	7	56	490	2	-	424	1	-	177	3	-	88	1	1685	8	1	
Øiensygdomme	157	-	-	41	23	-	-	23	-	-	16	-	-	9	-	27	-	-	
Kastration	687	-	-	47	18	-	-	37	-	-	46	-	-	10	-	137	-	-	

*) Herunder indbefattes Sadelbrud, Sæletryk, Svulster, Brok, Saar, Bylder, Seneskedebetændelser, Fodsygdomme, Fødselstilfælde, Fistler m. m. Dødsårsagen er nævnt i følgende Tilfælde: Forskjellige Slags Saar og Læsioner 14 dræbte, 6 døde; Kræft 1 dræbt; Vorter 1 dræbt; Nakkefeil 1 dræbt; Mankemus 1 dræbt; Ringfod 1 dræbt; Fødselstrang 1 død. En Dyrlege i Hedemarkens Amt angiver at have behandlet 136 Heste, hvoraf 4 døde, for „Underlivs- og andre indvortes Sygdomme“ uden nærmere Angivelse af disses Natur.

Af Typhus forekom ligesom i det foregaaende Aar en Del Tilfælde i Smaalenenes Amt. De optraadte enkeltvis uden at antage epizootisk Karakter.

Snive og Springorm have haft en meget ringe Udbredning. Der er anført 2 Tilfælde fra Bratsbergs Amt. Dy-

rene dræbtes; og Obduktionsfundet bekræftede Diagnosen Rigtighed (Eylertsen).

Kværke har i dette Aar haft en temmelig betydelig Udbredning, især i Smaalenenes, Hedemarkens og Christians Amt. Sygdommen begyndte i Smaalenene at vise

Christians Amt.			Bratsbergs Amt.			Nedenæs Amt.			Stavanger Amt.			Bergens By og søndre Bergenhus Amt.			Nordre Bergenhus Amt.			Søndre Trondhjems Amt.			Nordre Trondhjems Amt.		
Behandl.	Deraf		Behandl.	Deraf		Behandl.	Deraf		Behandl.	Deraf		Behandl.	Deraf		Behandl.	Deraf		Behandl.	Deraf		Behandl.	Deraf	
	dræbte	døde		dræbte	døde		dræbte	døde		dræbte	døde		dræbte	døde		dræbte	døde		dræbte	døde		dræbte	døde
-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
4	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	
-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-	
-	-	-	2	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
264	-	7	25	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	5	-	-	-	-	26	-	-	-	
112	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	-	-	-	11	1	-	-	-	
120	-	4	14	-	-	-	-	-	1	-	-	6	-	42	-	-	-	260	-	-	1	-	
7	-	2	15	-	-	-	-	-	-	-	10	-	-	-	-	-	-	7	-	-	-	-	
32	1	4	4	-	-	-	-	-	1	-	3	-	-	3	-	-	-	40	5	3	-	-	
40	-	5	20	-	2	-	-	-	6	-	45	1	2	36	-	2	104	2	5	-	-		
105	-	-	17	-	-	-	-	-	8	-	34	-	6	33	-	-	101	-	-	-	-		
10	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	4	-	-	10	-	-	-	-		
3	-	1	5	-	1	-	-	-	-	-	3	1	-	4	-	1	6	-	1	-	-		
11	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
2	-	-	9	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	1	-	-		
4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	18	-	-	2	-	-	10	-	-	-	-		
2	1	-	2	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	1	1	-	6	-	1	-	-		
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
8	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	9	-	1	-	-		
12	-	-	6	-	-	-	-	-	-	-	5	1	1	2	-	-	12	-	-	-	-		
10	-	-	5	1	-	-	-	-	2	-	2	-	-	1	-	-	12	1	1	-	-		
15	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	-	-	1	-	-	2	-	-	-	-		
2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	14	-	-	-	-		
33	-	-	30	-	-	-	-	-	21	-	6	-	1	20	-	-	26	-	-	-	-		
2	-	-	4	-	-	-	-	-	2	-	-	-	1	-	-	7	-	-	-	-	-		
2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
32	-	-	15	-	-	-	-	-	-	-	2	-	1	2	-	1	14	2	-	-	-		
57	-	-	36	-	-	-	-	-	2	-	29	-	1	15	-	-	39	-	-	-	-		
43	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6	-	2	8	-	-	52	-	-	-	-		
35	2	-	17	-	-	-	-	-	3	-	1	-	1	30	-	-	51	-	-	-	-		
30	-	-	7	-	-	-	-	-	-	-	4	-	-	31	-	-	11	-	-	-	-		
9	4	2	2	1	-	-	-	-	1	1	3	3	2	1	1	-	4	4	-	-	-		
119	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	15	-	-	37	-	-	82	-	-	-	-		
449	8	5	113	1	-	-	-	-	42	1	132	-	14	149	3	1	362	2	-	-	-		
28	-	-	4	-	-	-	-	-	2	-	4	-	1	5	-	-	15	-	-	-	-		
280	-	-	23	-	-	-	-	-	5	-	12	-	3	41	-	-	75	-	-	-	-		

sig hyppigere allerede Høsten 1871 og herskede mest i Aarets første Halvdel, angreb baade ældre og yngre Dyr og var, især under slette hygieeniske Forhold og ved forsømt Behandling, meget ondartet, idet den havde Tendens til at gaa over til saakaldet omvankende Kværke med typhøs Feber og Metastaser. Dødeligheden var dog ikke stor (Klem, C. A. Nielsen). I Hedemarkens Amt vare enkelte Distrikter vest for Mjøsen Sygdommens væsentligste Sæde. I Christians Amt herskede Kværken om Sommeren og Høsten. I begge de sidstnævnte Amter var den

tilfæls ondartet. I Hedemarkens Amt blev en af Kværke lidende Hest angreben af Tetanus og døde. Smitten anføres af de Fleste som den væsentligste Aarsag, medens Andre tillige nævne atmosfæriske Forholde og raat Foder dels som Aarsager dels som prædisponerende Momenter til Sygdommen (Manstad, Bjørndal, Stenersen).

Af **Strengel** er opført ca. 50 Tilfælde flere end det foregaaende Aar. Sygdommen var i det Hele af mild Karakter.

Smitsomme Genitalsaar iagttoges i Høilands Preste-

gjæld i Stavanger Amt af Amdsdyrlæge Follum. Smitten skal have udbredt sig fra en Hoppe, som dog ved Undersøgelsen ikke havde Saar i Genitalia, men derimod et skorpet Udslet paa Hoved og Bryst, som antoges at være Følge af en forløben Neldefeber. I Ugen efter Pintse blev denne Hoppe bedækket af en Hingst, der fik Saar paa Penis, hvorfra Smitte siden ved Bedækning blev overført til 22 Hopper. Den 17de Juni blev Hingsten undersøgt og videre Bedækning forbudt. Symptomerne hos Hopperne vare Dorskhed, hyppige Bevægelser af Halen, ophovnede Fødselsdele. Ved Undersøgelse af Skedens Slimhinde fandtes dennes nedre Del besat med smaa Blærer og dybe runde Saar med hvid Bund og ophøiede Kanter, afsondrende en klæbrig Materie. Hingstens Saar viste samme Beskaffenhed. Dette Dyr blev helbredet i Slutningen af Juni; Hoppernes Behandling medtog 2—3 Uger og bestod i Sprøtning med Chlorvand og Zinkvitriolopløsning.

Koen.

Følgende Tabel giver en Oversigt over de vigtigste hos dette Dyr iagttagne Sygdomme (se Tabel II):

Foruden de i Tabellen opførte Dødsårsager anføres:

	Antal Dræbte.	Antal Døde.
Naal i Hjertet	16	-
Hjertefeil	1	-
Hjerte- og Hjertesækbetændelse	4	2
Kræft	1	-
Kviksølvforgiftning	2	-
Arsenikforgiftning	1	-
	25	2.

I Tabellen er opført 487 dræbte og 161 døde Kjør. Tilsammen haves altsaa Opgave over 512 for Sygdom dræbte og 163 af Sygdom døde Stykker stort Hornkvæg.

Miltbrand havde i dette Aar en noget mindre Udbredning end i det foregaaende Aar. I Nedenæs Amt, hvor Sygdommen har hersket siden 1869, og hvor der i 1871 forefaldt 48 dødelige Tilfælde af Miltbrand blandt Husdyrene, iagttoges i dette Aar 10 Tilfælde hos Kjør; heraf dræbtes 3 og døde 7. Diagnosen ansaaes dog tvivlsom i enkelte Tilfælde (S. Olsen). Fra Smaalenene nævnes 1 Tilfælde, hvorved Dyrlæge var tilstede, og 3, uden at Læge var søgt. Om disse Tilfælde er Intet nærmere anført (Wonen). I Christians Amt døde 1 Dyr efter nogle Timers Forløb. Sektionen viste brandige Partier udvendig og indvendig i Bryst og Underliv; Blodet var mørkt og

koagulerede kun ufuldstændigt (Bjørndal). Paa et andet Sted i samme Amt angrebes 1 Ko og 1 Svin samtidig; Koen døde (Bentsen). I Stavanger Amt angrebes 7 Kjør. 1 Dyr stod i et høist elendigt Fjøs, hvor 3 Kjør vare døde i de 3 foregaaende Aar. 8 Dage efter dette Dyrs Død døde 3 Kjør paa 2 Nabogaarde og 8 Dage derefter atter 1 Ko paa en 3die Nabogaard. Et andet Sted døde 2 Kjør (Follum). I søndre Bergenhus Amt bleve 1 Hest, 1 Ko og 1 Svin angrebne samtidig og døde efter nogle Dages Forløb; paa en Nabogaard angrebes 3 Kjør, der alle helbrededes. De almindelige hygiæniske Forholdsregler bleve overalt tagne og gennemførte med Strenghed (Wilson). I dette Amt forekom desuden flere andre Tilfælde under en let Form. I nordre Trondhjems Amt angrebes 4 Kjør, hvoraf 1 døde og 1 dræbtes (Skar).

Ondartet Katarrhalfeber har fremdeles hersket i Guldals Annex til ytre Holmedals Prestegjæld i nordre Bergenhus Amt. En Mand har ved denne Sygdom nu mistet sin Besætning 2 Gange. Efter September forekom ingen nye Tilfælde (Elvestad). I Christians Amt forekom ogsaa 11 Tilfælde; 4 Dyr dræbtes, og 7 døde. Et Sted observeredes her, at Sygdommen kun angreb 1 Dyr ad Gangen med et nøiagtigt Mellemrum af 14 Dage. Kur var uden Resultat. Om Aarsagerne berettes intet. Rensning, Udluftning og Desinfektion af Fjøsene foretoges (Bjørndal).

Benskjørhed (tildels i Forbindelse med Slikkesyge) viser sig i det Hele i Aftagende. Fra Christians Amt, hvor den forrige Aar var aftaget betydeligt, er der atter berettet, at den forekommer hyppigere, ligeledes i nordre Trondhjems Amt. Den trives fremdeles godt paa Brænderierne. Som Aarsag nævnes Drankefodring og forliden tørt Foder i Forbindelse med mangelfuld Hudkultur (Stai). Fra nordre Trondhjems Amt berettes som Aarsag Mangel paa godt Drikkevand og Fodrets Fattigdom paa Kalksalte efter det stærke Tøveir (Skar).

Blodpis er aftaget noget. De fleste Tilfælde berettes fra Jarlsberg-Laurvigs Amt, hvor der dog ikke forarsages saamange Dødsfald af denne Sygdom som for nogle Aar tilbage; dette „tilskrives for en stor Del Jordens tiltagende Udgrøftning, men fornemmelig, at man nu giver Kjødene gammelt Hø Morgen og Aften og en tilstrækkelig Mængde Kogsalt daglig“ (Opdahl).

Lungetæring er anmærket i et dobbelt saa stort Antal Tilfælde som i de to foregaaende Aar. Noget nærmere er i Dyrlægernes Beretning ikke anført om denne Sygdom.

Klov- og Mundsyege er aftaget noget. Det største Antal Tilfælde, hvorom en enkelt Dyrlæge beretter, var 93 paa Brænderierne i Hedemarkens Amt (Sten).

Besværlige Forløsninger. Af 84 uregelmæssige Fødsler er feilagtigt Leie opgivet i 64 Tilfælde; nemlig: Baglændsleie 7 Gange, Rygleie 5, Hovedet vendt til en af Siderne 20, mod Yveret 6, Tverleie 3, Knæstilling 5, tilbagebøiede Lemmer 10, Sædeleie 8. Børslyngning angives 5 Gange, Sammenvoxning af Modermunden 2, for trange Fødselsdele 8, for stort Foster og Vatersot hos samme 5. Sønderlemmelse af Kalven er opgivet at være udført 17 Gange.

De vigtigste Sygdomme hos de mindre Husdyr vil sees af følgende Tabel (se Tabel III).

Faaret.

Miltbrand viste sig i Herø og Landø Prestegjelde i Søndmøre i Eftersommeren og tiltog udover Høsten. Døden indtraadte 8 Timer efter Sygdommens Begyndelse. Ved Obduktionen fandtes Ulden at løsne ved mindste Berørelse; Kapillarsystemet i Huden og Bindevævet under samme var fyldt med tykt, sort Blod. I Løbemaven gangrænøs Betændelse, der fortsatte sig nedover Tarmkanalen i større og mindre Udstrækning. Foruden de almindelige hygiæniske Foranstaltninger anbefales som Prophylacticum „at give Faarene strax ved Hjemkomsten paa Høstbeitet 2 Gange daglig et Foder af smaa hakket Potetesgræs med en Tilsætning af en Blanding af 1 Del Salpeter og 12—24 Dele Kogsalt samt 1—2 Draaber Svovlsyre. Kun 10—12 pCt. undgaa Døden. Aarsagen synes at ligge i den i disse Egne i de senere Aar foretagne Forædling med Dyr af udenlandsk Race i Føring med Myrhavnegang og myrsurt Drikkevand“ (Schmidt). Ogsaa i Omegnen af Bergen har en lignende Sygdom vist sig og bortrevet 50—100 Faar, men nærmere vides ikke herom, da Dyrlægehjælp ikke var søgt (Konow).

Skab er fremdeles i høi Grad tilstede. Af Dyrlæge Konow anbefales 3 pCt. Karbolsyreopløsning til Badning 2 Gange, hvorved Omkostningerne blive 3 Sk. pr. Faar. „Umiddelbart efter Badningen mylre Midderne frem og Kløen ophører strax.“ 1 $\frac{1}{2}$ Karbolsyre koster, forskrevet fra Hamburg med Fragt og Omkostninger 15 Sk. Hvor Ulden er lang, lægge de i Karbolsyren indeholdte tjæreagtige Bestanddele sig i den og vanskeliggjøre Rensningen. Wilson har ogsaa forsøgt Karbolsyre, men anbefaler 1 Gang Badning med 5 pCt. Svovlsyre, hvilket koster 1—1 $\frac{1}{2}$ Skill. pr. Faar. Et Digitalisinfus (1:16) er ogsaa billigt i Bergenhus Amter. Forøvrigt er anvendt Tobaksinfus og Kali-Arsenikopløsning.

Leverikter forekomme fremdeles spredt rundt om i Landet. En liden Epizooti iagttoges paa Hiteren. Forøvrigt angives Sygdommen at være mindre hyppig i nordre Trondhjems Amt, efterat man har begyndt at holde Faarene borte fra sumpige Græsgange, hvor Flyndrens Ammer holde til (C. Skar).

Svinet.

Miltbrand forløb mest som Miltbrandrosen. Den iagttoges ogsaa i dette Aar fornemmelig nordenfjelds. Af 139 Svin, som opgives angrebne, dræbtes 3 og døde 26. 118 Angrebne, 1 Dræbt og 25 Døde falde paa nordre Trondhjems Amt; 10 Angrebne og 1 Død paa søndre Trondhjems Amt; 11 Angrebne og 2 Dræbte paa det Sønden-fjeldske.

Husdyrrøgt og Husdyravl.

Husdyrrøgten anføres i de fleste Indberetninger at gaa fremad. Hvor der er lettere Adgang til Afsætning af Melk, i Nærheden af Byer, Meierier og Ysterier, stelles Kjørene, selv af de mindre bemidlede Landmænd, nu meget bedre end før og der ydes dem forholdsvis mere Opmærksomhed end Hesten, hvis Hudpleie og Hovbeslag paa de fleste Steder lader meget tilbage at ønske. I Ringsaker har Landboforeningen besluttet at faa oplært unge Kvægrøgttere (Stenersen). I nordre Bergenhus Amt er Tilstanden væsentlig uforandret; Sultefodringen er dog i Aftagende.

Husdyravlen. Som Bevis paa dennes Udvikling anføres, at fra Stavanger Toldsted i 1872 er udført til England 223 Heste, 300 Stkr. Storfæ og 3 372 Faar (Follum). I det sønden-fjeldske bruges fremdeles Krydsning med Ayreshire- og Telemarksracen; dog synes Telemarksracen at foretrækkes, da Afkommet efter Krydsning med Ayreshirekvæg bliver for stort og ikke godt kan ernære sig paa Sommergræsgangene. I Smaalene er man meget tilfreds med den saakaldte smaalenske Race (Wonen). Fra de fleste Kanter af Landet berettes, at man mere og mere begynder at lægge sig efter Hesteavl, der paa Grund af de stigende Hestepriser viser sig som en lønnende Bedrift; men af Mangel paa gode Hingste har man tildels benyttet feilfulde, for unge og for gamle, ja udlevede Handedyr (— „der avles vildt“ — Stenersen), saa man paa mange Steder ikke kan vente sig stort af Afkommet. — Faareavl siges i det Hele at gaa stadig fremad. Krydsning med engelske Racer bruges hyppig og roses. —

No. II. Sygdomme hos Koen.	Hele Riget.			Antal anmeldende Dyr læger.	Christiania By og Akershus Amt.			Smaalenenes Amt.			Buskeruds Amt.			Jarlsberg-Laurvigs Amt.			Hedemarkens Amt.		
	Behandl.	Deraf			Behandl.	Deraf		Behandl.	Deraf		Behandl.	Deraf		Behandl.	Deraf		Behandl.	Deraf	
		dræbte	døde			dræbte	døde		dræbte	døde		dræbte	døde		dræbte	døde		dræbte	døde
Miltbrand	37	8	21	8	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Typhus	63	8	16	8	-	-	-	17	-	5	-	-	-	-	-	-	3	3	
Ondartet Katarrhalfeber	22	4	18	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Simpel Feber	46	-	1	9	23	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	-	-	
Klov- og Mundsye	165	3	3	7	-	-	-	5	-	-	-	-	6	-	-	121	3	1	
Kalvningsfeber	336	100	19	48	80	20	2	47	20	3	44	15	13	5	26	5	4		
Benskjørhed og Slikkesyge	395	30	6	25	7	1	1	13	-	-	13	3	9	3	52	6	-		
Blodpis	236	19	6	35	13	-	-	15	-	1	16	2	1	57	13	7	1		
Katarrhalske Tilfælde	307	5	3	28	44	4	-	5	1	-	7	-	13	-	142	-	3		
Lunge- og Brystbetændelse	317	33	13	46	56	8	-	23	1	2	16	4	10	1	87	8	3		
Lungetøring	69	28	9	14	9	1	-	7	5	-	8	8	2	2	6	2	-		
Parresyge	52	23	1	10	2	-	-	-	-	-	7	1	11	7	3	1	-		
Kolik	39	-	-	10	-	-	-	18	-	-	12	-	-	-	-	-	-		
Indigestion	714	10	-	45	76	-	-	100	1	-	44	2	82	2	63	-	-		
Diarrhoe	251	19	5	42	30	-	-	37	2	-	12	1	13	3	32	3	-		
Forstoppelse	277	16	4	32	25	1	-	39	1	-	13	1	29	1	47	4	-		
Trommesyge	298	9	7	42	68	2	1	40	2	2	14	-	30	2	57	2	1		
Mave- og Tarmbetændelse	57	10	4	13	12	2	-	4	3	-	2	1	12	2	4	1	-		
Gastrisk Feber	92	6	4	17	-	-	-	21	3	2	-	-	8	2	15	-	-		
Bughindebetændelse	26	3	1	5	-	-	-	1	-	-	4	-	13	1	-	-	-		
Lever sygdom, Gulsot	118	3	-	7	11	-	-	3	-	-	-	-	2	2	98	-	-		
Vatersot	15	5	1	6	2	-	-	7	2	-	-	-	-	-	-	-	-		
Nyrebetændelse	19	-	1	6	7	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-		
Hjernebetændelse	19	9	1	9	1	-	-	4	3	-	-	-	-	-	-	-	-		
Rheumatisme	57	3	-	13	8	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-		
Lamheder	52	8	-	18	8	1	-	18	1	-	2	-	-	-	-	-	-		
Kopper	34	1	-	5	9	-	-	1	1	-	14	-	9	-	-	-	-		
Rosen	42	-	-	12	6	-	-	2	-	-	1	-	1	-	11	-	-		
Skab	428	-	-	11	-	-	-	-	-	-	18	-	43	-	-	-	-		
Lus, Kløe, Udslet	5933	-	-	41	1076	-	-	786	-	-	495	-	1	-	2770	-	-		
Forrækkelser	150	7	-	25	15	-	-	22	-	-	16	1	8	-	25	2	-		
Benbrud	57	35	-	22	4	3	-	3	2	-	-	-	3	3	11	6	-		
Øienbetændelser	86	2	-	27	14	-	-	10	-	-	7	-	16	1	13	-	-		
Andre chirurgiske Tilfælde*)	1851	25	-	46	88	3	-	184	1	-	26	1	24	-	1235	7	-		
Yverbetændelse	559	7	1	50	91	-	-	51	2	-	48	-	41	3	90	-	-		
Forstoppet Patte	114	1	-	20	13	-	-	30	-	-	7	-	-	-	4	-	-		
Feil ved Melken	186	-	-	20	18	-	-	13	-	-	-	-	36	-	14	-	-		
Børkrængning og Fremfald	82	5	1	27	16	1	-	11	1	-	7	-	3	-	4	-	-		
Børbetændelse	43	7	1	14	4	-	-	2	-	-	8	2	4	-	15	1	-		
Efterbyrdens forhandlede Afgang	595	3	6	48	99	-	2	67	-	-	43	-	34	-	67	1	-		
Kalvkastning	301	-	4	27	13	-	-	27	-	-	6	-	36	-	59	-	-		
Fødselshjelp	494	32	4	56	90	4	-	54	3	-	35	1	11	2	73	7	1		
Kastration	125	-	-	14	8	-	-	5	-	-	-	-	6	-	8	-	-		

*) Herunder indbefattes: Svulster, Saar og Læsioner, Brok m. m. Dødsårsagen er opgivet i følgende Tilfælde: Broktilfælde 7 dræbte; fremmede Legemer i Madrøret 5 dræbte; Saar 5 dræbte; Caries 1 dræbt.

Fra en Dyr læge i Hedemarkens Amt opgives 243 Kjør — hvoraf 9 dræbte og 4 døde — at være behandlede for „Underlivs- og andre indvortes Sygdomme“ uden nærmere Angivelse af Sygdommens Natur.

Christians Amt.			Bratsbergs Amt.			Nedenæs Amt.			Stavanger Amt.			Bergens By og søndre Bergenhus Amt.			Nordre Bergenhus Amt.			Søndre Trondhjems Amt.			Nordre Trondhjems Amt.		
Behandl.	Deraf		Behandl.	Deraf		Behandl.	Deraf		Behandl.	Deraf		Behandl.	Deraf		Behandl.	Deraf		Behandl.	Deraf		Behandl.	Deraf	
	dræbte	døde		dræbte	døde		dræbte	døde		dræbte	døde		dræbte	døde		dræbte	døde		dræbte	døde		dræbte	døde
2	-	2	-	-	-	10	3	7	7	2	5	13	1	6	-	-	-	-	-	-	4	1	1
2	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	41	5	10
11	4	7	-	-	-	9	-	9	-	-	-	-	-	-	2	-	2	-	-	-	-	-	-
6	-	-	6	-	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	6	-	-	-	-	-	-
31	-	2	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
35	5	1	14	5	2	10	4	3	3	3	-	16	5	2	-	-	20	9	1	28	4	1	
150	16	5	34	-	-	-	-	-	-	-	-	4	-	-	-	-	-	-	-	113	1	-	
29	-	-	21	-	-	3	1	-	1	-	-	21	1	-	4	-	28	1	1	21	1	2	
39	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	6	-	-	2	-	12	-	-	36	-	-	
46	4	3	6	-	1	3	-	1	1	1	-	11	2	-	1	-	11	-	-	46	4	3	
27	4	9	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	4	-	-	-	-	-	-	6	2	-	
15	6	1	-	-	-	-	-	-	3	-	-	6	4	-	-	-	-	-	-	5	4	-	
2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	5	-	-	
54	-	-	32	2	-	8	1	-	8	-	-	46	-	-	-	-	51	1	-	150	1	-	
51	2	5	3	-	-	2	-	-	1	1	-	24	5	-	1	-	22	-	-	22	2	-	
15	-	2	-	-	-	4	-	2	-	-	-	32	-	-	-	-	33	4	-	40	4	-	
17	-	2	13	-	-	-	-	-	5	-	-	2	-	-	-	-	7	-	-	45	1	-	
11	-	1	6	-	-	-	-	-	-	-	-	2	1	-	-	-	3	-	-	1	-	-	
29	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	18	1	-	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	8	2	-	
2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	1	-	-	-	-	
2	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	2	-	1	-	-	
9	-	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	13	5	1	
13	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	1	-	1	-	1	1	-	29	-	-	
4	2	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	1	-	5	1	-	12	2	-	
1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	15	-	-	
82	-	-	18	-	-	-	-	-	-	-	-	10	-	-	-	-	-	-	-	257	-	-	
276	-	-	80	-	-	-	-	-	34	-	-	79	-	-	-	-	189	-	-	147	-	-	
8	1	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	4	1	-	2	-	13	1	-	36	-	-	
7	2	-	4	1	-	-	-	-	2	2	-	2	1	-	-	-	11	8	-	10	7	-	
4	-	-	3	-	-	-	-	-	7	-	-	5	-	-	-	-	-	-	-	7	1	-	
146	5	-	50	-	-	3	2	-	-	-	-	4	-	-	9	1	28	3	-	54	2	-	
96	1	1	32	-	-	1	-	-	4	-	-	32	-	-	-	-	11	1	-	62	1	-	
23	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	15	-	-	-	-	9	-	-	13	-	-	
9	-	-	6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	15	-	-	75	-	-	
21	2	1	4	1	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	12	-	-	
-	-	-	-	-	-	2	1	-	-	-	-	3	1	-	-	-	-	-	-	5	2	1	
111	-	4	32	-	-	-	-	-	6	1	-	22	-	-	-	-	38	1	-	76	-	-	
105	-	4	19	-	-	-	-	-	-	-	-	4	-	-	-	-	1	-	-	31	-	-	
91	5	1	21	2	-	-	-	-	3	1	-	21	2	-	-	-	26	2	1	69	3	1	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	-	-	94	-	-	

Svineavlen er paa de fleste Steder i god Fremgang; man anvender fremdeles med Held Krydsning af engelske og den gamle norske Race; Afkommet bliver mere triveligt og nøisomt end den gamle og af større Vægtighed end den engelske Race.

I Veterinærvæsenets Tilstand var nogen Fremgang til det Bedre at spore; dog klages der fremdeles over Kvaksalvere og Almuens Frygt for Medikamenternes Kostbarhed.

Tabel III. Sygdomme.	Hele Riget.			Antal anmeldende Dyr læger.	Christiania By og Akershus Amt.			Smaalenenes Amt.			Buskeruds Amt.			Jarlsberg-Laurvigs Amt.		
	Behandl.	Deraf			Behandl.	Deraf		Behandl.	Deraf		Behandl.	Deraf		Behandl.	Deraf	
		dræbte	døde			dræbte	døde		dræbte	døde		dræbte	døde		dræbte	døde
Faaret. ¹⁾																
Miltbrand	85	32	35	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Klov- og Mundsye	65	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Skab	9830	-	-	13	6	-	-	48	-	-	11	-	-	-	-	
Vatersot (Flyndresye)	323	30	58	17	9	-	5	32	2	30	-	-	-	-	-	
Dreiesye	20	20	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Hoste og Katarrh	25	-	-	8	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	
Lungebetændelse	8	2	2	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Indigestion og Forstoppelse	56	2	-	12	-	-	-	7	-	-	19	-	-	3	-	
Trommesye	36	9	1	6	2	-	-	-	-	-	-	-	-	15	5	
Øiensygdom	7	-	-	4	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Yverbetændelse	11	1	-	4	-	-	-	5	1	-	-	-	-	-	-	
Fødselshjelp	27	4	-	12	2	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	
Chirurgiske Tilfælde ²⁾	90	1	-	11	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Kastration	414	-	1	21	-	-	-	20	-	-	6	-	-	7	-	
Gjeden.																
Skab og Udslet	150	2	-	7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Vatersot (Leverflyndre)	27	11	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Dreiesye	10	10	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Hoste og Katarrh	16	-	-	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Indigestion og Forstoppelse	7	-	-	4	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Diarrhoe	3	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Øiensygdom	34	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Chirurgiske Tilfælde	17	-	1	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Kastration	35	-	-	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Svinet. ³⁾																
Miltbrand	139	3	26	12	-	-	-	5	2	-	-	-	-	-	-	
Mæslinger og Pletfeber	95	2	7	15	3	-	-	1	1	-	20	-	3	12	2	
Kramper	123	19	13	19	1	-	-	1	-	-	9	2	-	4	2	
Lambeder	50	9	4	17	5	-	-	5	2	-	4	2	-	-	-	
Hjernebetændelse og Hjerneslag	80	24	13	19	7	4	1	9	4	-	5	-	1	9	2	
Halsbetændelse	65	7	2	18	5	-	-	-	-	-	2	1	-	-	-	
Lunge- og Brystbetændelse	87	21	6	22	13	-	1	4	2	-	8	3	-	3	3	
Mave- og Tarmbetændelse	37	10	2	11	5	4	1	-	-	-	-	-	-	-	-	
Diarrhoe	31	1	3	7	1	-	-	1	1	-	-	-	-	12	3	
Forstoppelse og Indigestion	174	10	6	34	2	1	-	24	-	-	18	4	-	9	-	
Rheumatisme	16	1	-	9	-	-	-	1	1	-	1	-	-	4	-	
Bensye og Rachit	137	11	-	12	3	-	-	3	1	-	-	-	-	12	-	
Grisfeber	17	1	-	7	4	-	-	5	-	-	-	-	-	-	-	
Fødselshjelp	59	11	-	13	2	1	-	3	3	-	1	1	-	1	1	
Chirurgiske Tilfælde ⁴⁾	182	8	4	28	30	-	1	8	1	-	6	2	-	4	1	
Kastration	775	2	1	35	23	-	-	43	-	-	58	1	-	21	-	

¹⁾ Desuden opgiver en Dyr læge i Hedemarkens Amt at have behandlet 11 Faar for „andre Sygdomme“ uden nærmere Angivelse af deres Natur.

²⁾ Herunder indbefattes Benbrud, Ledbetændelse, Brok, Svulster m. m.

³⁾ Desuden opgiver en Dyr læge i Hedemarkens Amt at have behandlet 251 Svin, hvoraf 3 dræbte og 7 døde, for indvortes Sygdomme uden nærmere Angivelse af disses Art.

Hedemarkens Amt.			Christians Amt.			Bratsbergs Amt.			Stavanger Amt.			Søndre Bergenhus Amt.			Nordre Bergenhus Amt.			Søndre Trondhjems Amt.			Nordre Trondhjems Amt.		
Behandl.	Deraf		Behandl.	Deraf		Behandl.	Deraf		Behandl.	Deraf		Behandl.	Deraf		Behandl.	Deraf		Behandl.	Deraf		Behandl.	Deraf	
	dræbte	døde		dræbte	døde		dræbte	døde		dræbte	døde		dræbte	døde		dræbte	døde		dræbte	døde		dræbte	døde
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	4	-	-	11	-	-	-	-	-	85	32	35	-	-	-	-	-	-	50	-	-
64	-	-	102	-	-	21	-	-	-	-	-	9560	-	-	-	-	-	-	-	18	-	-	
80	7	3	31	2	8	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	114	19	12	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	16	16	-	
6	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-	
-	-	-	2	-	-	1	1	-	-	-	-	6	-	-	6	-	-	-	-	3	-	-	
4	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	2	1	1	-	-	-	-	-	3	-	1	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	14	1	-	
1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	17	3	1	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-	
5	-	-	4	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	
66	-	-	4	-	-	2	-	-	-	-	-	2	-	-	3	2	-	-	-	9	1	-	
40	-	-	12	1	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	8	-	-	
-	-	-	53	-	-	11	-	-	-	-	-	-	-	-	44	-	-	-	-	1	225	-	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
21	-	-	51	-	-	-	-	-	-	-	-	50	2	-	21	-	-	-	-	7	-	-	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	15	6	-	-	-	-	-	-	12	5	-	
-	-	-	2	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	8	8	-	
-	-	-	5	-	-	4	-	-	-	-	-	-	-	-	6	-	-	-	-	-	-	-	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
-	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	
2	-	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	
6	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	30	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
10	-	-	11	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
-	-	-	8	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	17	-	-	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
4	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
-	-	-	2	-	-	11	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	10	1	25	
10	-	3	44	9	4	10	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	46	-	1	
6	3	-	14	1	4	1	1	-	-	-	-	-	-	-	7	1	1	-	-	37	5	5	
5	1	1	3	1	-	1	-	1	5	1	1	1	-	-	2	-	-	-	-	12	-	-	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	34	10	5	
4	1	-	29	1	1	7	-	-	-	-	-	7	2	-	-	-	-	-	-	10	2	1	
5	1	1	2	-	-	13	5	-	-	-	-	8	2	-	-	-	-	-	-	31	5	4	
8	3	1	3	-	-	2	-	-	-	-	-	3	1	-	-	-	-	-	-	16	2	-	
-	-	-	12	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	-	-	
13	-	1	13	-	1	22	-	-	2	-	-	12	-	-	1	-	-	-	-	50	3	4	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	5	-	-	
-	-	-	16	-	-	8	-	-	-	-	-	16	-	-	-	-	-	-	-	79	10	-	
-	-	-	-	-	-	4	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-	
1	1	-	24	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	27	2	-	
15	1	3	55	2	-	24	1	-	-	-	-	1	-	-	1	-	-	-	-	31	-	-	
47	-	-	47	-	-	92	-	-	1	-	-	24	-	-	-	-	-	-	-	362	1	1	

*) Herunder indbefattes fremmede Legemer i Halsen, Forrækkelser, Benbrud, Ledsygdomme, Saar m. m. Dødsårsagen er opgivet i følgende Tilfælde: Benbrud 1 dræbt; fremmede Legemer i Halsen 2 dræbte og 4 døde; Kræft 1 dræbt; Ledsygdom 1 dræbt; Brok 2 dræbte.

D. Bilag.

I. Beretning om Thorsøkilens Bad for 1872.

(Af Cand. med. C. I. Kiønig.)

Badet blev i afvigte Sommer udvidet med Opførelsen af et nyt Strømbadehus for Damer, samt med Anlæggelsen af en Ledning for koldt Vand, der førtes fra Kilden No. 2 til Varmbadehuset. Der leveredes ialt 4 882 Bad, deraf 1 472 Gytjebad, 649 Karbad, 2 573 Strømbad og 88 Styrtebad, i det Hele 384 Bad flere end i forrige Sommer.

I første Saison behandledes kurmæssigt 38 Tilfælde, i 2den 24, tilsammen 62 Tilfælde. Af disse helbrededes eller bedredes betydeligt 54 eller 87,1 pCt., bedredes 7 eller 11,3 pCt.; et Barn med medfødt Hudsygdom (Ichtyosis) forlod Badet uhelbredet.

De Sygdomme, som kom under Behandling vare følgende:

Sygdomme:	Antal Tilfælde.
Kjertelsyge	14
Blodmangel	8
Hudsygdomme	6
Kronisk Lungebetændelse (Lungeinfiltration) .	5
Disposition til Katarrh	4
Uterinsygdomme	4
Nervesvækkelse (Debilitas nervosa)	4
Kronisk Ledrheumatisme	3
Kronisk Bronchit	2
Cardialgi	2
Migraine	2
Ischias	2
Lateris	56

Sygdomme:

	Antal Tilfælde.
	Transport 56
Rachitis	2
Sindssygdom	2
Vatersot	1
Lamhed (Hemiplegia)	1
	62

Efter alle Sagkyndiges Udsagn var Gytjen af udmærket Finhed og Virksomhed; Strømbadet virkede oplivende, forfriskende og styrkende, ligesom de tvende mineraliske Kilder, især Kilden No. 1 ved sin Gehalt paa Chlor-natrium, Kalk og Jernsalte, disse Blodet og Ernæringen forbedrende og styrkende Bestanddele, viste sig gavnlige og virksomme til at frembringe et heldigt og mere fuldkomment Resultat af Badekuren. Til at forøge Badets Virksomhed kommer endvidere hertil Anledningen til Kalkvandsbade, for hvilket der nu er sørget ved Anlæggelsen af den nævnte Ledning fra Basinet, der fyldes af Kilden No. 2, hvilken hele Sommeren igjennem holder en konstant Temperatur af 7 Grader Celsius.

Efter de Resultater at dømme, som Badets toaarige Virksomhed har lagt for Dagen, fremgaar, at det, foruden i de Sygdomme, paa hvilke en Badekur ialmindelighed ytrer en gavnlig Indflydelse, udmærker sig specielt fremfor andre Søbad, som Sandefjord og Strømstad, med hvilke Thorsøkilens Bad efter Søvandets og Gytjens Beskaffenhed nærmest kan sammenlignes, ved den iøinefaldende Virk-

somhed, som det udøver i Sygdomme i Luftveiene og Lungerne. Personer, som lide af deslige Sygdomstilstande, føle saaledes Lettelse efter nogle Dages Ophold ved Badet, og af de 13 Tilfælde af chronisk Lungebetændelse (Infiltrationer) samt 4 Tilfælde af chronisk Bronchit, som ere blevne behandlede ved Badet, ere alle helbredede, og har Helbredelsen været varig undtagen i et Tilfælde, hvor der senere er opstaaet Recidiv. Denne Badets heldige Indvirkning paa Lungesygdomme maa tilskrives dels dets Beliggenhed i en længere Afstand fra Kysten, hvorved det i en Strækning af henved $\frac{1}{2}$ Mil ved Indland og Skov er beskyttet mod den herskende skarpe Søvind, dels selve Hundebundsbasinets kjedelformige Beskaffenhed, hvorved det overalt er omgjerdet af Fjeld og Skov, dels endelig den lige ved Badet beliggende Naaleskov. En anden Omstændighed, som ogsaa i denne Henseende kommer i Betragtning, er Søvandets Temperaturforhold, idet det ogsaa i denne Sommer viste sig, at Søvandet i Hundebund var 2 Grader Celsius varmere end i Strømstad, saa ofte der sammenlignelsesvis anstilledes Observationer. Dette maa bero paa, at Søvandet i Hundebundens Basin, der er henved $\frac{1}{4}$ Mil langt og $\frac{1}{8}$ Mil bredt, i en længere Tid udsættes for Solens Varme, idet Vandet her udbreder sig til en større Flade og dvæler her længere efter at være trængt ind gennem det omtrent $\frac{1}{4}$ Mil lange, meget smale og tildels grunde Thalbergsund. Denne Søvandets Egenkab medfører, at Personer med sensibelt og svækket Hudsystem uden at udsætte sig for Forkjølelse kan benytte og lettere taale de styrkende Strømbad her end

andetsteds, ligesom det vel ogsaa bidrager til at meddele Luften en mere jevn Varme- og Fugtighedsgrad. Jeg antydede kortelig disse Forhold i min forrige Beretning og har fundet min Antagelse bestyrket ved denne Sommers Iagttagelse. Som Følge heraf har jeg dvælet noget nærmere herved, da heri muligens ligger en større Fremtidsbetydning for Badet; som Lokalbad, særlig for Fredrikstad og Sarpsborg, har det allerede vundet udbredt Interesse og Tillid.

Til Slutning anføres et Resumé af de anstillede Temperaturobservationer:

I Juni Maaned:		Cels.
Luftens Middeltemperatur	Kl. 6 Formiddag	14,0°
	6 Eftermiddag	19,3°
Søvandets	— 6 Formiddag	17,7°
	6 Eftermiddag	20,0°
I Juli Maaned:		
Luftens Middeltemperatur	- 6 Formiddag	14,8°
	6 Eftermiddag *)	24,6°
Søvandets	— 6 Formiddag	20,5°
	6 Eftermiddag	22,2°
I August Maaned:		
Luftens Middeltemperatur	- 6 Formiddag	13,5°
	6 Eftermiddag *)	24,5°
Søvandets	— 6 Formiddag	16,2°
	6 Eftermiddag	19,2°

*) At Temperaturen om Eftermiddagen gik saa høit op, kom derfor, at Thermometret paa den Tid hængte i Solvæggen.

2. Om Spedalskhed.

(Af Distriktslæge Cnr. Munthes Medicinalberetning for søndre Østerdalens Lægedistrikt.)

Af de herværende Spedalske døde i 1872 3, hvorimod jeg har fundet 4 nye, 2 Mænd og 2 Kvinder, alle hørende til samme Slægt som 2 af mine andre Spedalske. Af disse 6 beslægtede Spedalske lede de 3 af den rent tuberkuløse Form, de øvrige 3 af den blandede. Kun de 4 ere ilive, og hos alle disse er Sygdommen stærkt udviklet. Jeg har nu i mit Distrikt ialt havt 22 Spedalske, hvoraf jeg dog anser de to, der bleve fundne af Overlæge Høegh, for tvivlsomme. Kun de ommeldte 6 af disse har jeg kunnet finde at være beslægtede, og 5 af disse ved

at angive ganske paatageligt Ondtlidende som Aarsag til Sygdommens Udbrud; den 6te er noget fjollet og upaalidelig. Ingen af de herværende Spedalske — med Undtagelse af 1 fra Sverige — kan have hentet sin Sygdom uden for Bygden; men Alle ved at anføre mere eller mindre Ondtlidende som Aarsag. Nogle kunne endog nøiagtig anføre Anledningen til sin Sygdom og Tiden, da den tog sin Begyndelse. En stor Mængde Individuer af den her fundne spedalske Familie, ældre og yngre, have befundet og befinde sig vel. Dog har jeg endnu ikke opsporet og

undersøgt alle Lemmer af Familien, hvoraf en Del endog er boende i Løiten. Hvad man allerede a priori maa vide, har her ogsaa ved Erfaring stadfæstet sig, at Sygdommen ikke sjelden opstaar spontant, da mange af de herværende Spedalske ikke have staaet i nogetsomhelst Slægtskabsforhold til andre Spedalske, ligesaa lidt som de efter eget Udsagn nogensinde ere komne i Berørelse med saadanne. Sygdommens Arvelighed, som ikke kan betvivles, kan dog kun med nogen Rimelighed antages at afhænge, ikke af et gennem Slægterne sig forplantende specifikt Sygdomsstof, men af en i nogle Familiers organiske og dynamiske Eiendommelighed liggende større eller mindre Disposition, der ved et gennem Giftermaal indblandet fremmed Blod (o: lige eller ulige Familieeiendommeligheder) kan blive stærkere eller svagere. Denne Disposition, der ligesaa lidt som et Menneskes Nervekraft, mere eller mindre seige Udholdenhed i fysisk eller psykisk Retning kan iagttages under Dissektionskniven eller Mikroskopet, antager jeg ogsaa efterhaanden kan erhverves paa forskellige Veie, der have sit Udspring fra vedkommende Individens diætetiske, sociale og moralske Forholde, deres Næringsveie, Vaner etc. — eller med andre Ord, fra et eiendommeligt mangelfuldt Folkeliv. Er engang Dispositionen (— det er endnu ikke Spedalskhed —) tilfældigvis og ubevidst erhvervet, skal der, som vi ofte se, ikke nogen meget voldsom skadelig Indvirkning til, førend den specifikt-perverse Livsvirksomhed fremtræder, som vi kalde Spedalskhed. Et Individ, som paa denne Maade (spontant) er bleven spedalsk, kan nu blive Hovedet for en Familie med mere eller mindre udprægede Anlæg til Spedalskhed. Men altid tror jeg, at et større eller mindre Ondtlidende maa til for at bringe denne Sygdom til Udbrud. Her maa erindres, at de skadelige Potensers Indflydelse naturligvis ikke staa i et absolut direkte Forhold til deres Styrke, men her som ved alle andre Leiligheder i et relativt Forhold til Individernes Disposition, eller deres af fysiske eller psykiske Grunde større eller mindre

Modtagelighed. Naar flere spedalske Individier staa hverandre nær som Sødskende, eller som Forældre og Børn, da have de i Regelen været Gjenstand for de samme lokale og sociale Indflydelser, samme forberedende eller endelige Aarsagsmomenters Indvirkning. Kunde Individerne i en spedalsk Familie fra den spæde Barndom af indføres i gunstige Livsforholde, afholdes fra de skadelige Potenser, som med større eller mindre Magt fremkalde Sygdommen, vilde denne sikkert vanskelig opstaa hos dem. Hvor altsaa Kulturen med sin større Indsigt, sin større Sands for Komfort, Renlighed og Sundhed, hvor større Velstand trænger ind, hvor Samfærdselen øges, og fremmed Blod o: fremmede neutraliserende Familieeiendommeligheder gennem Ægteskaber i videre Kredse faar Anledning til at gennemtrænge Slægterne, der har jeg saaledes Grund til at tro, at Sygdommen ophører af sig selv, om ogsaa et Folks særegne Næringsvei med dennes eiendommelige specifikt skadelige Indvirkninger, som af den indtrængende Kultur vanskeligere kunne neutraliseres, i noget længere Tid vedligeholdes der som endemisk. Dette er fortiden min af mine Iagttagelser her vundne Overbevisning, der ikke staa i Strid med, hvad jeg har observeret i Spedalskhedens Hjem paa Vestkysten, hvor det forresten er umuligt at anstille rene Iagttagelser og gjøre sikre Slutninger med Hensyn til denne Sygdoms Ætiologi og Forplantelsesmaade, efterdi Spedalskheden findes i de fleste Familier, og disse under sin Bedrift ofte blandes med hverandre. Der — under den idelige Samfærdsel mellem Syge og Sunde — kunde ogsaa Tanken om Smitte lettest opstaa; men i hvad jeg her har iagttaget, finder jeg Intet, der taler for en saadan Forplantelsesmaade. Man maatte da ialfald opstille ubeviselige og urimelige Muligheder, og antage en Incubationsperiode saa lang, at alle Iagttagelser og videnskabelige Slutninger i den Retning bleve umulige, og man kom kun til at bevæge sig i Phantasiens ubegrændsede og luftige Regioner.

3. Epidemi af Lemænfeber i Surendals Distrikt i 1872.

(Af Distriktslæge Eggers Medicinalberetning.)

Hvad der hovedsagelig karakteriserede den henimod Høsten og udover Vinteren almindelig udbredte epidemiske Febersygdom, der gik under Navnet Lemænsot, var den voldsomme Hovedpine, Smerter — eller stundom som Fornemmelse af Formikationer — i Lemmerne og tildels paa Truncus, — aabenbar altsaa tydende paa en Cerebrospinalaffektion —, den overordentlig hyppige Lokalisation til Glandelsystemet, navnlig Parotis og de submaxillære Glandler, der ofte gik over i haardnakkede Suppurationer; videre den langsomme Rekonvalescents i de heftigere Tilfælde, fornemmelig en længe vedblivende Muskelsvækkelse. Sygdommen optraadte forresten dels afebril, dels med stærk Feber; i første Tilfælde forløb den gjerne i Løbet af 8 til 14 Dage, men altid ledsaget af heftig Hovedpine og Smerter i Lemmerne, som gjerne vare de eneste sygelige Phænomener. Hvor der viste sig Feberbevægelse, var Feberen ofte meget stærk, forbunden med Vildelse, voldsom Hovedpine og stærke Smerter i Lemmerne og en Temperaturforhøielse til 41°C. Affektion af Tarmkanalen var ei ualmindelig; stundom blodige Udtømmelser. Sygdommen lignede saaledes meget en typhoid Feber; alene Mangelen af bemærkbar Miltumor skilte den herfra. Foruden de hyppige Metastaser til Halsglandlerne — i enkelte Tilfælde ogsaa til Ingvinalglandlerne — observerede jeg under Rekonvalescentsen enkelte Tilfælde af et Urticaria-Udbrud; noget andet Exanthem iagttoges aldrig. Det var hovedsagelig Børn og Mandfolk, der angrebes af Sygdommen; stundom optraadte kun et enkelt Tilfælde i en Husstand, stundom blev næsten den hele Familie angreben og gjerne da med et Slag. Blandt de dannede Familier observerede jeg kun et enkelt Sygdomstilfælde, hvorimod Tjenerstanden hos disse oftere var angreben. Under Sygdommens første Optræden var jeg i megen Uvished om Diagnosen; stundom troede jeg at have for mig en rheumatisk Feber, stundom en typhoid

Feber; under Iagttagelse af flere ensartede Sygdomstilfælde blev det mig klart, at jeg her havde for mig en ganske eiendommelig Sygdomsform; det hele Sygdomsbillede gjorde Indtrykket af en Intoxikationstilstand med fremtrædende Phænomener fra det cerebrospinale Nervesystem. Sygdommen er som bekendt af Almuen givet Navnet „Lemænsot“, og Navnet er forsaavidt berettiget, som jeg antager, at Sygdommen er foraarsaget ved Drikkevandet, der var forurenset ved disse Dyrs Exkrementer og døde Legemer. Har man været Vidne til den yrende Mængde af Lemæn, der ved disse Dyrs periodiske Vandring kan overvælde et Bygdelaag, har man videre observeret den enorme Mængde af Exkrementer og døde Legemer, der ophobes langs med og i Bækkefare og Brønde, kan man ei være i Tvivl om, at der i det varme Sommergeir og under lidet Nedbør — som just var Tilfældet i 1872 — maa opstaa en Gjæringsproces, hvis Produkter ved at blandes i Drikkevandet maa inficere samme, og let fremkalde Blodsygdomme. Værd at bemærke er det ogsaa, at Sygdommens Udbredelse holdt stadig Skridt med Lemænenes Fremtrængen; den begyndte i de øverste Bygdelaag af Surendalen, udbredte sig succesive nedover Dalen og udover Fjorddistrikterne; først langt udover Høsten fandt Lemæn Veien over Fjorden til Thingvold, hvor der ogsaa viste sig nogle Sygdomstilfælde. Allerede før noget Sygdomstilfælde var indtruffet, ytrede Almuen Frygt for, at det vilde ske; gamle Folk vidste at berette, at for omtrent 50 Aar siden en lignende Lemænvandring med paafølgende almindelig Sygelighed baade blandt Mennesker og Dyr viste sig i disse Bygdelaag. En Del af de iagttagne Sygdomstilfælde ere opførte paa Sygelisten under Benævnelsen „simpel Feber“; det opgivne Antal udgjør imidlertid en ringe Brøkdel af de ialt angrebne Individuer.

4. Undersøgelser angaaende Drikkevandets Beskaffenhed i Tromsø By, udførte af Professor Almén.

(Af Distriktslæge I. C. Danchertsens Medicinalberetning for 1872.)

For at faa undersøgt Vandet af Tromsø nye Vandledning, der i 1868 af Professor Almén i Upsala var analyseret med et for Vandet slet Resultat, hvilket jeg antog hidrørte fra en altfor lang Opbevaring, nemlig fra Oktober til Januar, tilsendte jeg Professoren atter i December 1871 forskellige Prøver med Vand, der vare tagne 1) fra Bassinets Tilløb, 2) fra Vandledningen, der har Rør af Jern, og for Sammenligningens Skyld 3) Vand fra en gammel Ledning med Rør af Træ, der kun forsyner 1 Vandkumme (Møllerkummen) i den nordlige Del af Byen, med Anmodning om velvillig at foretage en Analyse af disse. Professor Almén har med stor Forekommenhed imødekommet Anmodningen og afgivet følgende Erklæring:

Sammenlignende Undersøgning af Drikkevand fra Tromsø.

Afsendte omkring den 8de December 1871 og undersøgte i de første Dage af 1872, i Mellemtiden opbevarede paa med Champagnekorker overmaade vel tilsluttede og forseglede Flasker, samt befundne aldeles lugtfri, friske og af uskadt Udseende.

Vandet No. 1 fra Bassinets Tilløb var stærkt farvet, gult med Overgang til brunt, ei grønt, forøvrigt klart og pent. Ved Afdampning og Indtørkning afsattes ingen Kalkkruster, det Tilbageblevne var rustfarvet og brunt, ved Forbrænding forkulledes det stærkt. Vandet indeholdt et temmelig betydeligt Bundfald af brune, mørkere og lysere Fnokker, hvori Mikroskopet viste talrige Væxtrester, Svamper, Sporer, mange brune Alger, faa større Infusorier og et stort marklignende Dyr; Infusoriernes Antal var ei særdeles stort. Vandet indeholdt intet af NO₅ og neppe mærkbare Spor af Ammoniak. Til de kvantitative Analyser anvendtes kun destilleret, aldeles klart Vand; Resultatet deraf sees i Tabellen.

Vandet No. 2 fra „Tromsø Vandledning“, Lednings-

rør af Jern, havde aldeles samme Udseende som No. 1, men Bundfaldet var mindre, lysere, mere smudsiggraat og finfnokket. Mikroskopet viste deri færre brune Alger og Væxtrester end i No. 1, fine Algetraade, Sporer m. m., flere og mere omvexlende Infusorier end i No. 1, og Asken indeholdt ei ubetydeligt Jernsalte, dog syntes deres Mængde ei at være større end i No. 1. NO₅ og Ammoniak som i No. 1. Kun klart destilleret Vand benyttedes til de kvantitative Analyser.

Vandet No. 3 fra Møllerkummen, en gammel Vandledning i Tromsø, Ledningsrør af Træ. Vandet var fuldkommen klart og absolut farveløst som det reneste Kildevand. Ved Afdampning og Indtørkning afsattes lidt kulsur Kalk; det Tilbageblevne var lyst, alene paa Kanterne lidt gult; ved Forbrændingen viste sig lidt Kul. Bundfaldet var betydeligt, grovfnokket og mørkebrunt. Mikroskopet viste større mørkebrune Væxtrester m. m., nogle faa Diatomaceer og nogle faa, men større Infusorier. Ingen NO₅ og næsten umærkelige Spor af Ammoniak. Kun klart destilleret Vand anvendtes til Analysen.

Paa Grund af den nedenfor meddelte Analyse og mine foregaaende Undersøgelser af Drikkevand anser jeg Vandet No. 1 og 2 at være meget slet og ei at burde regnes til de egentlige anvendbare Drikkevand, hvilket yderligere bekræftes af deres stygge Udseende og stærkt brune Farve. Til teknisk Brug kunne de derimod som bløde og saltfattige være ganske anvendelige. Vandet No. 3 fra „Møllerkummen“ er derimod et i det Hele meget godt Vand; Godheden maa bedømmes af Syrebruket, Mængden af Salte eller dets smukke Udseende og fuldkomne Farveløshed. Dette Vand er vel haardere end de tvende andre Vande, men som Drikkevand er det endog saa lidet haardt, at det staar nær de bløde Vande.

100,000 Dele Vand udviste:				Syreforbrug.	Glødningskala.	Haardhed. (Ca O.)	Kogsalt. (Na Cl.)	Faste Dele.
Tromsø Vandledning Høsten 1868				1,011	2,2	3,2	2,2	12,5
No. 1.	—	—	December 1871. Bassinets Tilløb	0,713	1,2	3,3	1,7	9,0
No. 2.	—	—	— — Vandledningen, Ledningsrør af Jern	0,767	1,6	3,1	1,7	8,8
No. 3.	—	—	— — Møllerkummen, Tromsø gamle Vandledning	0,177	0,9	7,1	2,1	18,6

Upsala den 10de Februar 1872.

Aug. Almén.

Ovenstaaende Analyse viser, at Vandets Beskaffenhed ved Undersøgelsen i 1872 ei er den samme som i 1868, saaledes blandt andet, at de faste Bestanddele eller rettere Saltene + de organiske Dele ere aftagne fra 12,5 hundredetusindedele (= ht) til 9 ht og at Syreforbruget er aftaget næsten ligemeget eller fra 1,011 ht til 0,767 ht, hvoraf jeg maa slutte til en mulig tilfældig, men dog væsentlig Forbedring. Denne Forbedring kunde maaske give Haab om, at Vandet i Tidens Løb vilde blive et godt og sundt Drikkevand, hvilken Formening ogsaa Ingeniørkapitain Klingenberg udtalte, da han undersøgte Vandværket her; men jeg er bange for, at det ei vil ske, da Vandlednin-

gen har sit Tilløb fra omliggende Myre direkte uden at løbe igjennem Sand eller stenet Bund; Vandet vil derved stadig blive forurenset med Humus og forraadnede organiske Bestanddele. Hvad Vandet i Møllerkummen angaar, ledes dette igjennem Trærør fra en liden Bæk, der i Sommer var udtørret, Vandmængden i denne er almindelig saa ringe, at der ei kan være nogen Tale om derfra at forsyne Byen med Vand, imidlertid har jeg anmodet Formandskabet om, at denne Vandledning, som man tænkte at sløife, maa vedligeholdes og udbedres, for at Befolkningen kan have Adgang til godt Drikkevand.

Trykfeil.

- Pag. 2. Tabel: Katarrhalsk Lungebetændelse, Døde: 3, læs: 23.
- 2. — Diarrhoe (akut): i Rubrikerne April—Oktober er der skeet en Forskydning af det første Ziffer, ved Rubriken Mandkjon af de to første Zifre op til Koldfeber.
- 5. Tabel 2): ved Sygdom foraarsagede Dødsfald (1453), læs: (1411).
- 8. 1ste Spalte Linie 32 fra oven staar: 12 Gange ved Blødning, læs: 10 Gange.
- 21. 1ste Spalte Linie 17 fra neden staar: Fra Fredrikshald, læs: Fra Fredrikstad.
- 39. 1ste Spalte Linie 12 fra oven staar: 1588, læs: 1580.
- 58. XI. Nedenæs Amt, læs: IX. Nedenæs Amt.
- 83. 2den Spalte Linie 22 fra oven staar: I ytre Nordhordland, læs: I indre Nordhordland.
- 85. 1ste Spalte Linie 3 fra oven staar: Af Børnekopper forekom 8 Tilfælde, læs: 10 Tilfælde med 2 Dødsfald.
- 86. Tabellen, Børnekopper: ialt opgivne 8 Tilfælde, læs: 10 Tilfælde og 2 Dødsfald.
- 86. — Tilsammen: ialt opgivne 4291 Tilfælde, 241 Dødsfald, læs: 4293 Tilfælde, 243 Dødsfald.
- 87. 1ste Spalte Linie 20—21 fra oven staar: Antallet af de i Aarets Løb, læs: Antallet af de ved Aarets Udgang.
- 123. 1ste Spalte Linie 14 fra oven staar: hygiæniske Foranstaltninger, læs: hygiæniske Forhold.
- 134. 2den Spalte Linie 24 fra oven staar: Tromsøundets, læs: Tromsøundets.
- 147. 1ste Spalte Linie 14 fra oven staar: Landø, læs: Sandø.
-

